ગુજરાતી

મેન્યુઅલ

૫૫૬૮

ઑફ

મિડવાઇફરી

અથવા

સુઇયાણિનું કામ શીખવનાર પુસ્તક.

બનાવનાર

ચુડાસમા કેસરસીંગ ભગવાનસીંગ.

વેટરનરી કૉલેજના ગ્રેજ્યુએટ અને સેક હૉસ્પીટલ

આસીસ્ટંટ ઇન ચાર્જ લીજીટ

હૉસ્પીટલ વારાહી.

મુંબઈમાં :

શ્રી " ભુલેશ્વર " છાપખાનામાં છાપ્યું.

સને ૧૮૯૪.

કિંમત રૂ. ૧-૦-૦

અર્પણ પત્રિકા.

નામદાર શ્રીમંત મહારાણા

જસવંતસીંહજી ઠાકોર સાહેબ બાહાદુર.

કે સી. આઇ. ઇ. લીંમડી.

સ્ત્રીઓ પ્રસુતિ સંબંધિ તથા પોતાનાં બાળકોના
રોગ વિષે શીખીને ઉપાય કરે તથા પુરૂષો
પણ કેટલાક ભયંકર રોગ જાણી તેમનો
અટકાવ કરતાં શીખે એવો આ
ગ્રંથનો હેતુ છે.

આ ગ્રંથ

આપની વિદ્યાવૃદ્ધિ ઉત્સુકતા તથા
આપની પ્રજાના કલ્યાણાર્થે તત્પરતા
અને ઉત્કંઠા જોઈ આ ગ્રંથ
હું ઉપકાર બુદ્ધિથી
આપની સેવામાં
અર્પણ કરૂં
છું.

આપનો આશ્રિત

કેસરીસીંગ ભગવાનસીંગ ચુડાસમાં.

પ્રસ્તાવના.

આ જગત ચમત્કારિ વસ્તુથી ભરપુર છે. મનુષ્ય વર્ગ, પ્રાણી વર્ગ, વૃક્ષવર્ગ વગેરે જ્યાં ત્યાં જણાય છે. આમાં બુદ્ધિવાન પ્રાણીઓમાં સ્ત્રી અને પુરૂષ શ્રેષ્ટ છે. પણ બીજા વર્ગો જેમ જાત જાતના કારણથી નાશ પામે છે તેમ આવાં સ્ત્રી પુરૂષ જેવાં ઉત્તમ પ્રાણીઓ પણ વિધ વિધ પ્રકારના રોગથી આ સંસાર તજી જાયછે. શરીરના આટલા બધા રોગમા સ્ત્રીના પ્રસુતીના રોગ તથા પુરૂષના પણ કેટલાક ભયંકર રોગ ઘણીક વાર અસાધ્ય થઈ પડેછે. બાલકોના રોગ કેવા છે અને કેટલાંક બાલકો નાનપણમાં ગુજરી જાયછે તે વિચારવું અશકય નથી. આપણા દેશી વૈદકમાં ઘણાક પ્રયોગો છે અને વળી અંગ્રેજી રાજ્યના આગમનથી આપણા દેશીઓ તેઓના વૈદકશાસ્ત્રનો પણ અભ્યાસ કરતાં શીખ્યા છે. મે બેઉ શાસ્ત્રોના જોઇ તો અનુંભવ લીધો અને આપણી દેશી સ્ત્રીઓ પ્રસુતી સંબંધિ કંઇ શીખે તથા પોતાના કુમલાં બાળલો કે જેમને તેમના રક્ષણમાં મુકવામાં આવ્યાં છે તેમના પણ રોગ તથા તેમના ઉપાય જાણે એવીં આશાથી આ પ્રયત્ન કર્યો છે. પુરૂષોના પણ કેટલાક રોગ તથા ઉપાઇ સુચવ્યા છે.

આવા પ્રકારનાં પુસ્તકો રચવામાં ઘણાં સધનો જોઇએ છે. તે માટે મે નીચે લખેલા ગ્રંથોનું અવલોકન કરી આ પુસ્તક રચ્યું છે.

ડા. મૂરનું "ફેમીલી મેડીસીન" "મેટ્રા મેડીકા" ડા. એંગસ મેકડોનલ્ડ.
ડા. ટાનર્સનુ "ઇન્ડેકસ ડીસીઝ" "બ્રિટિશ ફાર્મ કોપીઆ" વૈદક શાસ્ત્ર
દાકતર ત્રીભોવનદાસ.

ડા. એંગલમની "ડીઝીઝ ઓફ ચીલડ્રન મેડીકલ ફારમુલા" બાબાજી તામણભટ'
ડા. બારનીસ "મીડવાઈફ"
"એરીસ ટોટળ"

આ શિવાય મારા કેટલાક મિત્રોએ અમુલ્ય મદદ આપેલી તેમનો આ પ્રસંગે ઉપકાર માનુંછું.

આશા છે કે આ પ્રયત્ન સફળ થશે. આ પહેલોજ પ્રયત્ન હોવાથ કંઈ કંઈ ભુલચુક લખાણ તથા અક્ષર સંબંધી આવી હશે માટે જે કંઈ ભુ વાંચનારને માલમ પડે તે જણાવવાને કૃપા કરશે તો બીજી આવૃતિ સુધારવાની તક મલશે.

ચુ. કે. ભ.

ગુજરાતી

મેન્યુઅલ મીડવાઇફ

એટલે

સ્ત્રીઓપયોગી પુસ્તક અથવા સુયણનું કામ કરવાનું પુસ્તક.

ભાગ ૧ લો.

પ્રકરણ ૧ લું.

જનન ઈન્દ્રીઓ.

ઘણુંકરીને સ્ત્રીના ખાસ વ્યાધિ અવયવો તથા તેના ભાગ તથા પ્રસવક્રિય સમજવાને સ્ત્રીના અંગભાગની માહેતી લેવી એ અવશ્યનું છે તેને ગુહ્યાંગ કહે છે એટલે પેટની નીચેનો ભાગ કે જેને આપણે પેઢુ કહીએ છીએ ગુહ્યાવયવના બે ભાગ કર્યા છે. (૧) અંતર (૨) બાહ્ય.

(૧) અંતરા અવયવ તે બસ્તીમાં ગણાય છે તની અંદર ગર્ભાશય તથા તેના બંધન, ઓવરી, તની અંદર સ્ત્રીઅંડ તથા યોની આવેલાં છે.

(૨) બાહ્યના ભાગમાં યોનીદ્વાર, યોનીલીંગ, યોનીપટલ, યોની ઓરટ, અને કેસજુ આવેલાં છે. ગુહ્યાવયવ એટલે બસ્તી અને તેનું બ્યાન સમજવું તે આપણે જરૂરનું છે. બસ્તીએ એક જાતનું હાડપીંજર છે તેની સાથે પગની જાંગો અને કરોડ તે ઉપર નીચે ટેક વાયલી છે.

હવે બસ્તીના ચાર ભાગ કરેલા છે. પાછળ બરડાની કરોડ, નીચે સેક્રમ તથા તેની નીચે કોકસી આવેલાં છે. તેની દરેક બાજુએ અને આગલા ભાગમાં એક મોટું અસ્તી છે. હવે બાજુનુ અસ્તી મોટી ઉમરમાં તેનો એક સંબંધ જોવામાં આવે છે પણ નાનપણમાં બાજુની અસ્તીના જુદા જુદા ત્રણ કટકા થઇ જાય છે, તે સંધાઈ જઇને મોટી ઉમરે એક અસ્તી થાય છે તે ત્રણમાં ઉપર એક પાંખની માફક આવેલું છે, તેને ઈલાયમ કહે છે, અને આગળનું જે સાંકડુ પાતળુ ને નાનુ હાડકુ છે તેને પ્યુબીસ કહે છે અને નીચે છે તેને ઇસ્કીયમ એટલે બેસણીનું હાડકુ કહે છે હવે પ્યુબીસની સામ સામે જ્યાં મળે છે તેને સંધી અથવા સીમફીસીસ કહે છે અને પાછળ દરેક બાજુએ સેક્રમને ઇલીયમનો સંયોગ અથવા સાંધો હોય છે,

તેને ડાબો તથા જમણો સેક્રમ ઈલીયમ સંધી કહે છે. અને મ તથા કોક્સીનો બીજો એક સંયોગ અથવા સાંધો છે આ સં માં ફક્ત આ છેલો સાંધો હાલે છે, પણ બીજા હાલતા નથી. અને ઇસ્કીયમની વચ્ચે એક કાણું હોય છે, તેને થાઈ રાઇડ કહે છે. સ્વભાવીક જોતાં તે એક પડદાથી ઢકાએલું છે. અને બાહારની બાજુ પીયુબીસ ઇલીયમ તથા ઇસ્કીયમ જ્યાં જોડાય છે ત્યાં એક ખાડો થએલો જોવામાં આવે છે તે ખાડો પ્યાલાના આકારનો હોય છે તેને એ સેટ બીલમ કહેછે. આ ઠેકાણે જાંગના અસ્તીનો સાંધો થએલો છે. સ્ત્રીનું અસ્તી પીંજર પુરૂષના પીંજર કરતાં વધારે પહોળું, છાછરૂ, અને હલકું હોય છે તેનો ઉપરનો ભાગ જેએ પહોલીપાંખ જેવા ઈલીયમની વચે છે તેને ઇંગરેજીથાં ફોલ્સ પેલવીશ કહે છે, એટલે ખોટી બસ્તી કહે છે તેમાં પેટનાં આંતરડાં તથા બીજા અવયવો સમાએલા છે પણ તેની નીચેનો પોલો ભાગ કે જેની અંદર ગર્ભાશય, મુત્રાશય, અને યોનીનો સમાવેશ થએલો છે, તેને ખરો બસ્તી કહે છે. તેના ઉપરના ધ્વારને આગમન અને નીચેના દવારને નીરગમ દ્વાર કહે છે. આ બેઉ નામ ગર્ભના સંભવથી થએલાં છે કારણ કે ગર્ભને પ્રસુતી વખત આગમન ધ્વારમા થઈને નીર્ગમધ્વારથી બાહાર આવે છે આગમધ્વાર કઇક ગોળાકાર છે પણ પાછળ સેક્રમની ટોચનો છેડો ધસી આગળ આવેલો છે તેને ઇંગરેજીમાં સેકરમ પ્રોમેનટરી કહે છે. નીર્ગમધ્વારનો આગલો ભાગ બે પી બ્યુસનાં વચમાં આવેલો છે તેત્રીકોણ આકારનો દરવાજો છે, તેને પ્રીબ્યુસની કમાન કહે છે અને નીર્ગમ ધ્વારની બને બાજુ બેસણીછે.

પ્રકરણ ૨ જું.

બચ્ચું કયાં રહેછે અને કયાંથી બહાર આવેછે.

સ્ત્રીને ઓદ્દાનના મહીના કેવી રીતે ગણવા.

જો ફેબ્રુઆરી મહિનો નવ માશ ગણતાં અદર આવે તો સાત દિવસ નવ મહિનામાં વધારે ગણવા. અને ફેબરૂઆરી મહિનો નવમાસ ગણતાં અંદર ના આવે તો પાંચ દિવસ વધારે ગણવા.

છોકરૂ માના યુટરસમાં રહે છે. બચ્ચુ બહાર નીકળવા માટે માના પેલવીસમાં આવે છે. પેલવીસ એક દેખાય છે, પણ તેના બે ભાગ છે. પેલવીસમાં ૪ હાડી છે તે બધી સાંધા સાથે જોડાએલી છે. તે ચાર હાડીના નામ બે ઇનોમીનેટા એક સેક્રમ અને એક કોકસી.

સેકરો ઇલીયક જોઇન્ટસેક્રમ અને ઇલીયમને સાંધનાર સાંધો જોઇન્ટ સાંધો અથવા સાંધવુ.

આડુ ઇલીયમ—ઇલીયમના ઉપરનો કાંઠો તે કાંઠો અથવા નથી કારણ ત્યાં નસો આવેલી છે તેને મસલ્સ કહે છે તેથી કરકેર છે ઇંગરેજીમાં તેને રપ કહે છે. ઇનોમીનેટાના ઉપરની હાડી તે ઇલીયમ તેને જે નસ જોડાએલી છે તેને એબડો મીનલ કહે છે. એબડો મીનલ નસ બાયડીને બહુજ કામની છે કારણ જણુતી વખતે બાયડીને તે નસથી ઘણુ જોર મળે છે પેલવીસમાં બે ભાગ છે તેના ઉપરના ભાગને ફોલ્સ તથા નીચેના ભાગને ટ્રૃયુપેલવીસ કહે છે. ફોલ્સ કંઇ કામનો નથી તે જુદો છે અને જે ટ્રૃયુ છે તેજ સાચો છે. તે જુદા પાડવાને બે ભાગની વચે કડાના આકારની એક ગોળ હાડી છે તેને ઇલીયો પેકટીનીયા લાઇન કરીને કહે છે છોકરૂ ટ્રૃયુપેલવીસમાં જાય છે ટ્યુપેલવીસમાં ત્રણ ઘર છે (૧) બ્રીમ (૨) કેવીટી (૩) આઉટલેટ. આ ત્રણ રસ્તામાંથી બચ્ચુ બાહાર આવે છે. ડાયામેટર—માપ અથવા મેઝર.

માપ ત્રણ પ્રકારેનાં છે (૧) એનટીરીઆ અથવા કયાંજુગેટ—અગાડી પછાડીનુ માપ (૨) ઓબ્લીક—આડ કતરૂ માપ (૩) ટ્રાંસ્ન વર્સ—આડુ માપ.

બ્રીમમાં ત્રણ માપ છે. કેવીટીમાં ત્રણ માપ છે અને આઉટલેટમાં બે માપ છે.

બ્રીમનુ માપ—પ્રોમેટરી સેક્રમથી તે સીમફીસીસ પ્યુબાંસ સુધી એન્ટીરીયા પોસ્ટીરીયા ૪ ઇંચ અને ૧ કવાટર.

રાઇટ ઓબ્લીક ડાયામેટર—રાઇટ સેકરોઇલીયાક જોઇન્ટથી તે લેફ્ટ ઇલીયોપેકટીનીયા એ મીનન્સ સુધી ડાયા મેટર ૪ ઇંચીઝ ૩ કવાટર.

લેફ્ટ ઓબલીક ડાયામેટર—લેફ્ટ સેક્રોઇલીયાક જોઈન્ટથી તે રાઇટ-ઇલીયોપેક ટીનીયા એમીનન્સ સુધી ૪ ઇન્ચીઝ ૩ કવાટર છે.

ટ્રાન્સવર્સ—બ્રીમની વચેથી એક બાજુ ઉપરથી બ્રીમની બીજી બાજુ સામે વચ્ચે. ૫ ઇંચીઝ ૧ કવાટર.

કેવીટીનુ ડાયામેટર—એન્ટીરીયા પોસ્ટીરીઆ ૪ ઇંચીઝ ૩ કવાટર. ૧ ઓબલીક કેવટીમાં ૫ ઇંચીઝ ૧ કવાટર. બીજુ ટાંજવર્સ કેવીટીમાં ૪ ઇંચીઝ ૩ કવારટર છે.

આઉટલેટનુ માપ—આઉટલેટ ઇંટીરીયા પોસ્ટીરીઆ કોકસીસથી તે સીનફીસીસ પ્યુબીસ સુધી ૫ ઇન્ચ છે.

ટ્રાન્સવર્સ આઉટલેટમાં ૪ ઇન્ચીઝ ૧ કવાટર છે.

એક ટ્રૃયુબરોસીટી થી તે બીજી ટ્રૃયુબરોસીટી સુધી ૪ ઇન્ચીઝ ૧ કવાટર.

એનટીરીઆ—અગાડી, પોસ્ટીરીઆ—પછાડી, કાંજુગેટ—સીધુ આગળ પાછળ ઓબ્લીક—ત્રાંસુ, જરા આડુ આડકતરૂ. ટ્રાન્સવર્સ—છેક આડુ.

(૧) કાંન્યુગેટ (૨) ઓબલીક (૩) ટ્રાન્સવર્સ.

(૧) બ્રીમનુ એન્ટરીયા પોસ્ટીરીયા ૪ ઇન્ચીઝ ૧ ક્વાટર છે.
(૨) ઓબલીક ૪ ઇન્ચીઝ ૧ ક્વાટર.
(૩) ટ્રાન્સવર્સ ૫ ઇન્ચીઝ ૧ ક્વાટર.

બીજુ માપ.

એનટીરીયા પોસ્ટીરીયા ૪ ઇન્ચીઝ ૩ ક્વાટર છે.
ઓબલીકકે વીટીમાં ૫ ઇંચીઝ ૧ ક્વાટર છે.
ટ્રાન્સવર્સ કેવીટીમાં ૪ ઇન્ચીઝ ૩ ક્વાટર છે.
આઉટલેટ એન્ટીરીઆ પોસ્ટીરીઆ ૫ ઇન્ચીઝ છે.
ત્રાન્સવર્સ આઉટ લેટમાં ૪ ઇન્ચીઝ ૧ ક્વાટર છે.

કુલાના નીચે જે હાડી બેસવાની તેને ટયુબર એસે ટેમ્યુલમ કહે છે. હવે બ્રીમની અંદર બધાથી વધારે મોટુ માપ ત્રાન્સવર્સ છે અથવા કેવીટીમાં મોટુ માપ ઓબલીક છે. અથવા આઉટલેટમાં મોટુ માપ એન્ટીરીયા પોસ્ટીરીઆ પ્રોમેન્ટરી-ત્રણ ખુણાવાળી છે. કમર અથવા સેકરમ તેને ત્રણ ખુણા હોય છે તેથી કરી તેને પ્રોમેટરી કહે છે.

	ઇન્ચ ક્વાટર આઉટલેટ		ઇન્ચ ક્વાટર ઓબલીક	ઇન્ચ ક્વાટર ટ્રાન્સવર્સ.
બ્રીમ	૪ ૧/૪	૫	૪ ૩/૪	૫ ૧/૪
કેવીટી	૪ ૩/૪		૫ ૧/૪	૪ ૩/૪
આઉટલેટ	૫		૦	૪ ૧/૪

બ્રીમનુ ડાયા મેટર. કવાંજુગેટ સેકરમથી અથવા પ્રોમેનટરીથી તે સીમરીસીસ પુર્બાસ સુધી ૪ ઇન્ચીઝ ૧ ક્વાટર છે. બ્રીમમાં ઓબલીક રાઇટ સેકરોઇલીયાક જોઇન્ટ થી તે લેફટ ઇલીઓ પેકટી નીયલ એમીનન્સ સુધી ડાયામેટર ૪ ઇન્ચીઝ ૩ ક્વાટર છે અને લેફટ સેકરો ઇલીયાક જોઇન્ટથી તે રાઇટ ઇલીઓ પેકટીનલએમેનન્સ સુધી ૪ ઇન્ચીઝ ૩ ક્વાટર છે.

ત્રાન્સવર્સ ડાયા મેટર—બ્રીમની મધ્યમથી તે એક બાજુથી તે મધ્યમ સુધી એક્ષટર નલમેઝર-બહારનુ માપ.

પેલવીશના કાંઠાને એનટીરીયા સુપીરીયર કહેછે તેનુ માપ ૧૦॥ ઇન્ચ છે અથવા ૧૦ હવે તેની નીચે આંગળીએને સુમારે છે, તેને એનટીરીયા ઇનરીરોઆ કહેછે તેનું માપ ૧૦ અથવા ૮ ઇન્ચ જેટલું છે પોસ્ટેરીયા ડાયામેટર એટલે પાછળના સેકરમથી તે કોકસીસ સુધી ૭ ઇન્ચ છે.

પ્રકરણ ૩ જું.

બહારની તથા અંદરની જનન ઈન્દ્રીઓ તથા તેમના નામ અને જગ્યા.

એક્ષટરનલ—બહારની.

એક્ષટરનલ મીએટસ કેથેટર જેમાં નાખીએ છીએ તે અથવા વલવા અથવા વેઝાયના અથવા જે આપણે બાહાર જોઇએ છીએ તે તથા તેનુ નામ.

પેલવીસની અંદર આવેલા ભાગોના નામ.

(૧) મોન્સવેનરીસ (૨) લેબીઆમેનઝોરા (૩) લેબીઆમીનોરા (૪) કલેટોરીઝ, (૫) યુરીથ્રા (૬) ઓરેફીસ અથવા વેઝાયના. (૭) હાયમનફો સેટ (૮) પેરીનીયમ (૯) એનસ.

તે બધાના અર્થ અને જગ્યા.

(૧) મોન્સવેનરીઝ—યોની ઉપર જ્યાં વાળ હોલ છે તે બધાને મોન્સવેનરીઝ કહે છે.

(૨) લેબીઆમેનઝોરા—પહેલી યોની ઉપરની ધાર અથવા કોર તેને લેબીઆમેનઝોરા કહે છે.

(૩) લેબીઆમીનોરા—યોની ઉપરની અંદરની બીજી ધાર અથવા કોર.

(૪) કલેટોરીઝ—જે જગ્યા પેશાબ ઉપર ફોલ્લાની માફક છે તે લેબીઆમેનઝોરા ભેગા જોડાએલી છે.

(૫) યુરીથ્રા—પેશાબની જગ્યા.

(૬) ઓરેફીસ—જે રસ્તા બચ્ચું આવવાનો તથા સંભોગ કરવાનો છે તેને કહે છે.

(૭) હાયેમનફોસેટ—એક જાતના બારીક પડદો, એ પડદો જ્યારે નાની છોકરી પરણ્યા વગરની હોય છે ત્યારે એ પડદો વેઝાયના નીચે રહે છે ને પરણે છે ત્યારે તે પડદો હાયમનફોસેટ સંભોગ કરવાથી ફાટે છે અને ફોસેટ તે હાયમને નીચે રહે છે તે પેહલે વેહલે છોકરે ફાટે છે, ને કોઇ સ્રીને તે પડદો થોડો રહે છે. પણ તે થોડોક રહે તો બીજી વખત બચ્ચું આવતાં જરા કઠણ પડે છે તે નીચે પેરી નીયમ એનસ સુધી છે તે પેરીનીયમ જણતી વખત બહુ સંભાળવાનો છે. એ ફાટી જાય તો બહુ ખરાબ છે.

એનસ—ઝાડાની જગ્યા. એક્ષટરનલ પુરી થઇ.

હવે ઈંટરનલ. (અંદરની)

(૧) યુટરસ (૨) બ્લેડર (૩) રેકટમ (૪) ઓવરી (૫) ફીલોપીયન ટયુબ તે વેઝાયના સારથી તે યુટરસને રસ્તો છે.

(૧) યુટરસ—ફુલ જેમાં બચ્ચું રહે છે તે. તે એક જામફળના જેવું હોય છે. યુટરસની બે બાજુ ફીલોપીયનટયુબની નળીઓ છે અને યુટરસને સીધુ રાખવાને બ્રોડ લીગેમેન્ટ અથવા યુરોઇડ લીગેમેન્ટ છે તે વેઝાયનાની અંદરની બાજુમાં છે.

પેલવીસમાં જે ભાગો આવેલા છે તેના નામ નીચે પ્રમાણે.

(૧) બ્લેડર (૨) યુટરસ (૩) રેકટમ (૪) ઓવરીઝ (૫) ફીલોપીયન ટયુબ (૬) ફીમર એટીડેન્સ. તેઓ વમને પકડે છે અને યુટરસમાં મુકે છે. તે ફીલોપીયન ટયુબના મુખઆગળ વાળ વાળ જેવું છે તેને કહે છે. બ્રોડ લીગેમેન્ટ રાઉન્ડ લીગેમેન્ટ તે ફીલોપીયનટયુબના પાસે નાના નાના પડદા છે તેને કહે છે બ્રાડ અને રાઉન્ડ લીગેમેન્ટ એન ટીરીઆવેલ વેઝાયનાના સામી છે, તે ૨ા ઇંચ છે. લોંગપોસ્ટેરીયર વોલ વેઝાયનાની પાછળ છે, તે ત્રણ ઇંચ લંબાઇમાં છે ઓવરી બદામના આકાર ની છે, અને તે યુટરસની બે બાજુએ ફંડસની આસપાસ રહે છે તેમાં ઇડાં રહે છે તે ઇડાં કુલ ૩૬,૦૦૦ હોય છે.યુટરસના ત્રણ નામ તથા ભાગ કરેલા છે. (૧) ફંડસ (૨) બોડી (૩) સરવીક અથવા નેકઃ-ફંડસ, સરવીક, નેક.

(૧) ફંડસ—યુટરસના ઉપરનો ભાગ.

(૨) બોડી—વચમાંનો ભાગ.

(૩) સરીવક—છેક નીચેનો ભાગ એટલે ફુલનું મોહું.

છોકરીના યુટરસ નુમ્યુકસમેમબ્રેન—લાલ ચામડી છે અને તે સુવાળી મખમલની માફક છે જાડી ચામડીને ફાઇબર કહે છે. આપણે વેઝાયનામાં આંગળી નાખીશું તો તે ઓસને લાગશે. ઓસ–ફુલનું મોં.

જે સ્ત્રીને છોકરૂં નહી થયું હોય તેને નાનો ગોળ ખાડો છે અને તે મખમાલની માફક રહે છે. હવે જેને છોકરૂં થયું હોય તેનો ઓસસીધો અને ખડબચડો રહે છે.

યુટરસતે—લેટીરીઓ, સીરસ, ફાયબર, મ્યુકસમેમરીજનું યુટરસ બનેલું છે. જ્યારે સ્ત્રીને જણાવવાપ દરદ આવે છે ત્યારે સરવીક (કુલ) નુમોં ઉઘાડે છે, અને બચ્ચું આવવાનું મોખ થાય છે. સ્ત્રીને જ્યારે ગર્ભ રહયો હોય ત્યારે તેની છાતી મોટી થાય છે. નીપલ્સ–બેટીંટડી ઓર ઓલા ડીંટડીની પાછળ જે કાળી જગ્યા છે અથવા ગુલાબી જગ્યા છે તેને આરઓલા કહે છે તે કાળી હોય છે.

ઓસ બે હોય છે (૧) ઇનટરનલ (૨) એક્ષટરનલ.

(૧) ઇનટરનલ—અંદરની બાજુમાં ફુલ નામેનો છીદ્ર.

(૨) એક્ષટરનલ—બહાર જે રસ્તો છે તે,

યુટરસના ત્રણ ભાગ છે (૧) ફંડસ ઉપરનો (૨) મધ્યમનો બોડી. (૩) નીચેનો નેક અથવા સરવીક.

યુટરસની અંદરની બાજુ મ્યુકસમેમરીજ અને ત્રણ ત્રણ બારીક પડદાં સરખા હોય છે તેને ટીરયુ કહે છે અને ટીરયુની બાજુને પેરાટોનીયમ એવું કહે છે.

યુટરસની ઉપરની બાજુ નરમ છે. અને નીચેની બાજુ ખરબચડી છે સ્ત્રી પહેલી વખત રજસ્વલા થાય છે ત્યારે તેની છાતી પહોળી થવા માંડે છે.

... ગર્ભ નથી હોતો ત્યારે તેની છાતી ગોળ ગુલાબી રંગની હોય છે ... ત્યારે ગર્ભ ધારણ કરે છે ત્યારે તેની છાંતીની ડીંટડી ફરતી કાળી જગ્યા થાય છે તેને આર ઓલા કહે છે. તે જગ્યા—ડીંટડી એટલે નીપલ્સ કહેવાય છે જે યોની ઉપરની કોર છે તેને લેબીઆમેન ઝોરા અથવા લાર્જ લીપ્સ કહે છે. હવે લેબીઆમેનઝોરાની અંદરની બાજુની કોરો છે તેને લેબી આમીનોરા અથવા સ્માલ લીપ્સ કહે છે,

---

પ્રકરણ ૪ થું.

બચ્ચું પેટમાં કેવી રીતે પોતાનું પોષણ કરે છે.

ઓવમ ગ્રેફીયન ફોલીકલના અંદર રહે છે જ્યારે ઓવમ ફુટે છે ત્યારે ફીલોપીયન ટયુબની નળીવાટે યુટરસમાં જાય છે મ્યુકસમેમરેજમોંના આકારનું છે અને તેમાં ચીકણો પદાર્થ હોય છે તેથી જેવું ઓવમ યુટરસમાં જાય છે તેવુંજ મ્યુકસમેમરીજગાં ચોંટ છે તેને ડીસીજ્યુવીરા કહે છે. તે ડીસીજ્યુ વીરા ફલેક્ષાની ઉપર છે; અને બીજો ડીસેજ્યુ સરટીના ઓવમ નજદીક છે. ડીસીજ્યુ રીફ્લેક્ષા ફંડસ પાસે છે. પહેલેથી ઓવમ ડીસેજ્યુ સરટી નાની અંદર એડેલાં હોય છે.

પહેલા બે મહીના ડીસેજ્યુવીરા અને ડીસેજ્યુ રીફ્લેક્ષા જુદા હોય છે પણ અઢી મહીના પછી તે બે ભેગા થઈ જાય છે. મેમરીજ—થેલીના આકારનો છે. પ્લેસંટામાં બે મેમરીજ છે. પ્લેસટા ઓર. બચ્ચું મેમરી જની થએલીમાં રહે છે જેણી તરફ બચ્ચું રહે છે તે મેમરીજ સાફને સુવાળો હોય છે તેનુ નામ એમીયન તથા ફીટસ સાઈડ કહે છે. એ ફીટસ સાઇડ બચ્ચાની બાજુ હોયછે. હવે બાહારની બાજુ એટલે માની બાજુ તે રફ છે તેને કોરીયન છે માની બાજુ જે રફ છે તેને મીટ્રાનીયલ સાઇડ કહે છે.

એ મેમરીજની થેલીમાં પાણી રહે છે. તેનુ નામ લાઇકર એમોનીઆ કહેછે. પાણીથી બચ્ચાને ધક્કો લાગતો નથી. પ્લેસંટા ફંડસની નજદીક રહેછે. અને તે પ્લેસંટો એટલે ઓર સ્ત્રીના ગર્ભધારણ પછી ત્રીજે મહીને પ્લેસંટો થાય છે તેના આગલ પ્લેસંટો થતો નથી.

પહેલા ઓવમની આસપાસ અઢી મહીના સુંવી વાળની માફક હોય છે તેને વીલાઇ કહેછે તે વીલાઈમાં લોહી રહે છે. બચ્ચાને જીવ આવવાને એક તરફથી પ્લેસંટો થાય છે અને વીલાઇ સુકાઇ જાય છે અને બચાને લોહી મળે છે. લોહીના ત્રણ રસ્તા છે (૧) વેન્સ અને (૨) આરટરી. વેન્સ માંથી સારૂ લોહી આવે છે અને તે પ્લેસંટામાં સાફ થાય છે. અને ખરાબ લોહો આરટરીમાં જાય છે કોર્ડ આંગળીને ચીકણો લાગે છે. કોર્ડ—નાળ તેને ઇંગરેજીમાં અંબેલીકલ કોર્ડ કહે છે.

પ્લેસંટાના વચમાંથી કોર્ડ નીકળે છે અને જે બચ્ચાને તે કોર્ડમાં વેન્સ આરટરી છે તેમાંથી મળે છે પ્લેસંટા બહુ ટુકે ... એટલે કટકા કટકા છે. તેને લોબ્સ કહે છે. ફીટલના પલ્સ નાળમાંથી મળે છે મેનટલ સાઇડ-યુટરસની બાજુ. નાળ–તેને અંબેલાઈકલ કોર્ડ કહે છે. જ્યારે છોકરૂ જન્મે છે ત્યારે તેની સાથે પ્લસંટા તરત આવે છે અથવા અરધા કલાક પછી નીકળે છે.

પ્રકરણ ૫ મું.

જે વખત સ્ત્રી ગર્ભણી રહેછે તે વખત શા ચીન્હ થાય છે.

જે થેલીમાં પાણી છે તેને લાયકર એમોનીઆ કહે છે અને એ પાણી ત્રણ કામ કરે છે.

(૧) બચ્ચું સંભાળવાનું (૨) યુટરસ સંભાળવાનું (૩) સરવીસ અથવા નેકનુંમોં ખોલવાનું. આ ત્રણ કામ કરે છે. બચ્ચું સંભાળવાનું એટલે તેના પેટે કાંઇ ધક્કો લાગે તો બચ્ચાને વાગે નહીં અને બીજુ યુટરસમાં સભાળવાનું એટલે બચ્ચું પેટમાં ફરે ત્યારે હાથ પગ કાઢે તો યુટરસને વાગે નહીં. સરવીકનુંમોં ઉઘાડવું એટલે જે વખત બચ્ચું અવતરે તે વખત જો પાણી ચીકણો પદાર્થ ન હોય તો બાળક આવતાં કઠણ પડે. જ્યારે કોઇ વખત મેમરીન બાળક આવવાને વાર હોય અને મેમરીન ફુટી જાય તો તે સ્ત્રીને જણવાને વધારે કઠણ પડેછે. ઓબજેકટીવ સાઇન્સ દાઇનું અંદર તપાસવું તે આબજેકટીવ સીમટમસ–પેશન્ટ પોતાની હકીકત કહે તે; એમેનોરીયા: પહેલા સીમટંમ્સ કે અટકાવ બંધ થાયછે તે એમેનોરીઆ: જે વખત દાઇ સમજે છે કે તે બાઈ ગર્ભીણી છે ત્યારે પહેલા અટકાવ બંધ થાયછે તેને એમેનોરીઆ કહેછે.

ફુટા સીમટમ્સ (મોર્નીંગ સીકનેસ): સવારમાં ઉલટી થાયછે તે ઉલટી બે મહિના થયા પછી થાયછે. ને ચોથે મહિને ઘણુંકરી બંધ થાયછે તે સવારની ઉલટીને મોર્નીંગ સીકનેસ કહેછે.

(૩) મોંમાંથી પાણી છુટેછે તથા મોળ આવેછે તેને સેલીવેશન કહેછે.

(૪) દાંત દુઃખેછે અને કોઈ બોલાવેતો ગુસ્સો ચઢેછે તેને કોઈની વાત ગમતી નથી. કોઈ કોઈ સ્ત્રી ઘડી ઘડી પેશાબ કરેછે તેની માફક થાયછે.

સાઇન્સ એટલે દાઇ તપાસ કરવા શકે છે તે. (૧) છાતી કઠણ થાય છે. અમે છાતીની ડીંટડી: નીપલ્સ જાસ્તી મોટા થાયછે. સુજેલાની માફક અને હાથ લાગે તો ઘણુંકરીને દુઃખેછે રવે વેનસ સુજેલાની માફક મોટી દેખાય છે, અને આરઓલા: (ડીંટડી) ગુલાબીજગ્યા વધારે કાળી થાયછે. ત્રીજે મહિને છાતીને દબાવીએ તો તેમાંથી દુધ નીકળે છે. ચોથે મહિને પેટ સીંમફીસીસ પ્યુબીસનાથી ત્રણ આંગળ ઉંચુ રહેછે. અને ત્રણ મહિને સીંમફીસીસ પ્યુ-

પાંચમે મહિને તમે જોઇ શકોછો કે પેટ મોટું સુજેલાની ૭ મહિને પેટ ડુંટી સુધી મોટું લાગેછે. અને ટયુટરસ ઍં-સુધી એટલે ડુંટી સુધી પહોંચે છે. સાતમે મહિને અંબેલાઇકસથી બે ઇન્ચ વધારે હોયછે પછી નવ મહિનાની લગભગ પેટ સ્ટરનમને એટલે છાતીએ અડેછે. બાયડિને નવ મહિનામાં પંદર દિવસ ઓછા હોય, ત્યારે છોકરૂં પેલવીસમાં એટલે પેઢુમાં ઉતરે છેઅને તેની કુખોમાં ખાડા પડેછે.

જ્યારે તમો બાયડિનું પેટ મોટુ જુઓ ત્યારે એમ નહી ધારવું કે તેને ગર્ભ છે કારણ સ્ત્રીઓને ઘણા રોગથી પેટ મોટાં થાયછે. તથા અટકાવ પણ બંધ થાયછે તેવા રોગોને ટયુમર: બરોળની ગાંઠ અગર જળંદર વગેરે રોગો હોયછે ત્રીજે મહિને તપાસ કરશે તો યુટરસ ખાલી: નીચે આપણા હાથને લાગશે. ચોથે મહિને પરિક્ષા કરશો તો આપણા હાથ ઉપર યુટ-રસ સુજેલા માપક લાગશે ત્યારે તે નારંગી જેટલું મોટું હોયછે. અને ચોથે મહિને ગર્ભવાળી બાયડિના પેટ ઉપર હાથ મુકીશું તો બચ્ચું ફરતું માલમ પડશે તેને ઇંગ્રેજીમાં (ફીટલ મુવમેન્ટસ) એન્ડ યુટરાઇન કોનટ્રાક-શન કહેછે. જે યુટરસની નસ ખેંચે છે, તે તમારા હાથને માલમ પડશે. ફીટલ હોટનો આવાજ સોળ અઠવાડીઆમાં અને ચોથા મહિને સાંભળવામાં આવશે. ફીટલહોટ (સ્થેટીસકોપ) કાને સાંભળવાની ભુંગળી તે ડુંટીની નીચે અને ટયુબીસની ઉપર ડાબી બાજુ મુકવાથી સારો સંભળાય છે અને તે ફીટલહોટનો અવાજ ઘડીઆળની ટીકટીક માપક થાયછે. માના પલ્સ આસ્તે આસ્તે એટલે ૮૦–૯૦ ચાલેછે, અને બચ્ચાના વધારે ચાલે છે. ૧૩૦–૧૪૦–૧૫૦ સુધી બચ્ચાના પલ્સ ચાલેછે જે સ્ત્રીને છોકરૂં થયું નથી તેની વેઝાયનાનો રંગ ગુલાબી હોયછે, અને જેને છોકરૂં થયું હોયતો તેની વેઝાયનાનો રંગ જાંબલી હોયછે. જાંબલીને પરપલ રંગ કહેછે. સ્ત્રી ગર્ભિણી હોયછે ત્યારે તેની વેઝાયના પરપલ રંગની અને નરમ હોયછે અને તેમાંથી સફેદ અને ચીકણો ઘણુંકરીને ડીસચાર્જ: થાયછે. (નીકળે છે.)

જે સ્ત્રીને છોકરૂં થયું હોય, તેની વેઝાયનાની ઓસનું મોંઉઘાડું રહેછે અને જેને નથી થયું તેને બંધ હોયછે (એલોટમેન્ટ) બરાબર પેસન્ટને ચતુ કમર ઉપર સુવારવું અને એક આંગળી વેઝાયનમાં હળવેથી નાંખવી. અને બીજો હાથ ફંડસ ઉપર મુકવો, કારણ યુટરસ સીધુ રહે. અને વે-ઝાયમાં નાખેલી આંગળીને છોકરૂં ફરતુ માલમ પડશે, અને એ ફીટલ મુવ મેન્ટસ એટલે હીલચાલ બચ્ચાની સમજણ પડશે. અને વેઝાયનામાંથી બચ્ચાની પલ્સ મળશે. આ બધું મળે ત્યારે આપણને ખબર પડે કે આ સ્ત્રીને ગર્ભ છે. કોઇ વખત વેરીકોસ વેન્સ સુજેલી હોયછે. લેબીઆમીનોરા તથા ડુંટી ઉપર સોજો આવેછે. પેસાબે લાહ બળેછે. ઝાડો કઠણ થાય છે, કોઇ વખત આખુ આંગ સુજી જાયછે.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

ગર્ભ ખરો છે કે ખોટો તે વીષે તપાસ.

ડીફ્રરન્સ ડાયગનોસીસ એટલે વેગલો તપાસ કરવો.

સ્પ્યુરીઅસ (સુપીરીયસ) પ્રેગનંનસી તે ખરી નથી એ બધી ખોટી છે. સ્પ્યુરીઅસ પ્રેગનંનસી હોય ત્યારે સ્ત્રી જાણે મને ગર્ભ છે, પણ તેને ગર્ભ નથી તેનું પેટ સુજેલુ ને મોટુ લાગેછે. તેની છાતીમાંથી દુધ નીકળેછે ઘણુંકરીને અટકાવ બંધ થાયછે. નવ મહિના એમ સરખુ જણવાનું દરદ આવે છે.

એકાદવેળે લેબર પ્રેઝંટ પણ આવેછે. પણ આ ખોટુ છે અને જ્યારે તેવી સ્પ્યુરીઅસ : એટલે જુઠા ગર્ભવાળીને ડાકટર ક્લોરોફાર્મ સુધાડેછે તો તેને સારુ થાયછે અને પેટ ઉતરી જાયછે.

(૨) જ્યારે ઓવરીયર ટ્યુબસમાં : પેટમાં ગાંઠ હોયછે.

(૪) એસાઇટીસ એટલે પેટમાં પાણી ભરાઇ જાયછે, તેને ડ્રોપસી કહે છે: જળોદર કહેછે જાડી બાયડિના પેટ ઉપર ચરબી ચઢી હોય, તેથી પેટ મોટુ લાગેછે.

(૧) નોરમલ પ્રેગનંસી: એક બાળક અને એક પ્લેસંટો હોયછે તે સારૂછે.

(૨) પ્રેગનંસી અથવા ટ્વીન્સ એટલે બે બચ્ચાં હોય તો તેને ટ્વીન્સ કહે છે તેની સાથે બે બાલક અને બે નાળ અને એક પ્લેસંટો હોય છે. કોઇ વખત બે પ્લેસંટા હોયછે.

એમોનીયસ થેલીમાં કોઇ વખત બે બચ્ચાં રહે છે અને કોઇ વખત બે જુદી થેલીઓ હોયછે. ત્રણ બચ્ચાં હોય તેને ટ્રીપ્લેક્ષ કહે છે અથવા ઓબનોર્મલ એવુ કહે છે. ચાર છોકરાં જન્મે તો ક્વાડ્રુપેડ એવું કહે છે. કોઇ વખત ટ્વીન્સમાં એક આમીયન તથા એક કોરીયન રહેછે. કોઇ વખત બે આમીયન ને એક કોરીયન રહે છે. ટ્રીપલેક્ષમાં પણ એક કોરીયન ને ત્રણ આમીયન રહેછે કોઈ વખત ત્રણ જુદી જુદી થેલીઓ મળેછે અને ત્રણ બચ્ચાંના ત્રણ કાંઠ હોય છે અને એક મોટો પ્લેસટો મળેછે. સુપરફીટેશન એટલે બે બચ્ચાં રહેછે. પહેલુ ઓવમ ઇનફ્રેગમેશન થાય છે પછી બીજું ઓવમ ઇન ફ્રેગમેશન થાય છે અને બીજુ ઓવમ થોડા દાહાડા પછી ફુટે છે તે છોકરું સુકાઇ જાયછે; અને પહેલું છોકરું તાજુ રહેછે એક્સ્ટ્રા યુટરાઇન પ્રેગનંસી તે છોકરું યુટરસની બહાર હોયછે.

તે ફીલોપીયન ટ્યુબીસની નળીમાં રહેછે. યુટરસમાં નથી જતું. તેથી નળીમાં બચ્ચું રહી શકતું નથી. ને ત્રણ ચાર મહિના પછી નળી ફાટે છે; અને તે છોકરું મરેછે. પછી સ્ત્રીને લોહી ડીસચાર્જ થાયછે; એટલે સ્ત્રી મરે છે. (એબડોમીનલ પ્રેગનનસી) એટલે એ બડોમીનલ મસલ્સમાં છોકરૂ રહે છે, તે નવ મહિના રહેછે. પણ તે બાળકને નીકળવાની જગ્યા નથી. તેથી

...ભમાં સુકાઇ છોડ થઇ જાયછે. ને કાંતો તે છોકરાના કડકા કરી ...કર બચ્ચુ પેટમાં મરી જાયછે. અને જો બચ્ચુ સુકાઇ જાય તો ...રસ રહે છે. ને સ્ત્રીને કાંઝી હરકત પડતી નથી.

કયે દિવસે સ્ત્રી જણશે—ઓછામાં ઓછા ૨૮૦ દિવસમાં સ્ત્રી પ્રસુત થાય છે જ્યારથી તેનો સ્રાવ (અટકાવ) બંધ થાયછે તેના બીજા દિવસથી ગણવું. એક સ્ત્રીને ૧૨ મી જુનથી શીરમેલી બંધ થઇ તો તેને કયારે પ્રસુતી થશે તો તે સ્ત્રી માર્ચ મહીના તા. ૨૬ મીએ પ્રસુતી થશે. તો માર્ચ મહીનાની તા. ૧૯ સુધી દિવસ ૨૭૩ તેમાં સાત ઊમેર્યા તો ૨૮૦ દિવસ થયા. (૨) બીજી સ્ત્રીને તારીખ ૨૦ મી જાનેવારી રકતસ્રાવ બંધ થયો તો તે કયારે પ્રસુત થશે. તે સ્ત્રી અકટોબર મહીનાની ૨૭ મી તારીખે પ્રસુત થશે.

મોરનીંગ સીકનેસ—એટલે ગર્ભવાળી સ્ત્રીને સવારમાં ઉલટી થાય છે તો જેને વધારે ઉલટી થાયછે તેનો ઉપાય કરવો પણ તેને સવારમાં ચા અથવા દુધ પીવાને આપવું. અને ગરમ ચા પીશે તેથી યુટરસ નીચે બેસશે.

નયણે કોઠે ઉલટી થવાથી જીવ હેરાન થાયછે. ગર્ભીણી સ્ત્રીને હલકો ખોરાક ખાવા આપવો. તો ઉલટી જલદી બંદ થશે અને તેથી પણ ઉલટી બંધ ના થાય તો કાળજા ઉપર (છાતી) રાઇનુ પ્લાસ્તર માર્‌વું. ગર્ભીણી સ્ત્રીને ઝાડો (પેટ) સાફ આવવો જોઈએ. દરરોજ બે ઝાડા થવાની જરૂર છે. ગર્ભીણી સ્ત્રીને કઠણ ઝાડો (કાન્સ્ટીપેશન્ટ) હોય તો તેને એનીમા દેવો. અને સ્ત્રી માંદી ને દુબળી હોય તો બે ડ્રામ અથવા બે ટીસ્પુન ફુલ દીવેલ (કાસ્ટર ઓઇલ) પીવરાવવું જબરી ઓરતને ૪ દરામ પાવું.

કોઇ ગર્ભિણી સ્ત્રીને વારે ઘડીએ ઝાડા થાયછે તેને ઇંગ્રેજીમાં ડાએરીઆ કહેછે એટલે જે ગર્ભથી હોય અને તેને ઝાડા થાય ત્યારે તેને એકટી સ્પુન ફુલ એરંડીઆ તેલ અને પાંચ ટીપાં ટીન્ચર ઓપીઅમ એ બંને મીક્ષ કરીને તે સ્ત્રીને પાવું.

(વેરી કોઝ વેન્સ એન્ડ પાઇન્સ) એ નસ પગની છે અને યુટરસ મોટું થાયછે. તેનો ભાર પગ ઉપર આવેછે, તેથી કોઇ કોઇ સ્ત્રી ગર્ભિણી હોયછે ત્યારે તેના પગને સોજા ચઢેછે; અને તે નસો બહુ ફુલેછે, ત્યારે વેરીકોન્સવેન્સ ફાટેછે; અને તે ટુટેછે; ત્યારે તેમાંથી ઘણું લોહી જાયછે ત્યાંથી મજબુત પકડવું, ને પછી લોહી બંધ થાય ત્યારે તેના ઉપર લીંટ (એક જાતનું નરમ રૂ જેવું લુગડું) કાપડ મુકી બાંનડેજ કરવું અથવા પટો બાંધવો. અને ડાકતરને બતાવવું.

પાયસલોરેકટમના ગાંઠ પ્રમાણે પગ સુજેછે ત્યારે સ્ત્રીને ઝાડો સાફ થવો જોઇએ. ગર્ભીણી સ્ત્રીને ઝાડો બરાબર સાફ થતો નથી. તેથી તેના પગ ઘણુંકરીને સુજેછે. તે દરદને ઓડીમા અથવા સ્વેલીંગ કહેછે. કોઇ વખત આખું અંગ સુજેછે. તેને જનરલ ઓડીમા અથવા એ-

ડીમા હાલબોની કહેછે. તેવી હાલતમાં આલબુમેન પેશાબ
મામાં આવેછે. અને સ્રીનું અગ સુજેછે. અને પેશાબમાં
છે ત્યારે સ્રીને આંચકી આવેછે. આંચકી આવેછે ત્યારે
શીયા કહેછે. જો બાયડીને બાળક પેટમાં હોય. અને આ ફીટસ આવેતો બચ્ચુ ઘણું કરીને મરી જાયછે. આ ફીટસ જણ્યાપછી પણ આવેછે. જ્યારે ગર્ભીણી સ્રીને ફીટસ આવે ત્યારે તેના પેશાબ યુરાઇન ટેસ કરવો. અને તેમાં આલબુમેન હશે તો ખબર પડશે.

એક ચમચો ભરીને પેશાબ લેવો, અને તેને ગરમ કરવો પછી ટાઢો પડવા દઇને જોવું. જો તેમાં આલબુમેન હશે તો નીચે સફેદ મેલનીમાફક ચીકણો પદાર્થ બેઠેલો હોયછે તો તેમાં આલબુમેન છે તે જાણવું.

પેશન્ટ (સીક) પેશાબ કરે તો ઠીક નહીંતો ક્યાથેટરથી કાઢવો. અને આલબુમેન હોય તો તેને દુધ શિવાય બીજુ ખાવા આપવું નહી.

પ્રકરણ ૭ મું.

બચ્ચું રહ્યાંના ધરમાં શાશા દરદો છે અને તે વખતે શું કરવું.

રીટ્રો વરશન: યુટરસ ફરીગ એલું વાંકુ યુટરસ અથવા આવીડ યુટરસ એટલે પેટથી હોય ત્યારે ફરી ગએલું તેને રીટ્રોવરશન અથવા આવીડ યુટરસ કહેછે અને યુટરસ અમુક જગ્યાએ નથી. ફંડસ સેક્રમતરફ જાયછે. અને ઓસ ફરી જાયછે. અને તે ત્રણ મહિનામાં ફરી જાયછે. ચોથે મહિને પછી ઓશ ઠેકાણે શીધો આવેછે. પછી ફરવાની દેશત રહેતી નથી. એટલે યુટરસ પેલવીશમાં આવેછે. બ્લેડબરમાં પેશાબ (યુરાઈન) વધારે ભરેલો હોય તો તેને કેથેટરથી કાઢવો પડેછે. કોઇને પેશાબ નહી આવતો હોય તો તેને ઇંગ્રેજીમાં રીટેનશન યુરીન કહેછે; અને જ્યારે પેશાબ નથી આવતો ત્યારે પેટમાં (પેડુમાં) બહુ દુઃખે છે. તેને તમારે ક્યાથેટર પાસ કરવો: અને યુરાઇન ડ્રો કરવો એટલે કાઢવો. કોઇ કોઇ ચાર દિવસ પેશાબ નથી કરતું અને ઝાડો બરાબર નથી આવતો તો યુરાઈન કાઢવો. પછી ડાકતરને બોલાવવો કે તેનું યુટરસ ફરી ગએલું સીધુ કરે, અને ડાકતર ના હોય તો તમારે કરવું. તે કરવાની રીતે નિચે પ્રમાણે બે હાથ તથા ઘુંટણ અને માંથુ નીચે અને પગ ઉપર એવી રીતે કરી બે હાથની બબ્બે આંગળી વેઝાયનામા નાંખવી. બે આંગળા ફંડસ ભણીને બે ઓસ ભણી રાખી ઓસ સામી લાવવી. એવી રીતે કરવું. અને પછી ઝાડા વાસ્તે એનીમાં દેવો.

કોઈવાર પેશાબમાં ખુંચેછે, અને લોહ બળેછે. તેને ઈંગ્રેજીમાં (ઇરી ટેબીલીટી ઑફ બ્લેડર) કહેછે. પેટથી સ્રીને વહાઈટ સફેદ. ડીસચાર્જ થાયછે. (સફેદ ધાત જાયછે) તેને ડુશ દેવુ અને વધારે ગરમ પાણી નાંખવું નહી. પછી તે પાણીમાં બોરેક્ષ પાઉડર અને કારબોનીક સોડા તે સમ ભાગે

તેનો ચમચો ભરીને નાખવો; અને પછી ડુશ દેવું, અને જો પે-
ડેછે તથા લાહ બળે છે. તો તેને પ્લમબીઓર લેડલોશનથી પોવું.
યાં બહાર ગર્ભીણી સ્ત્રીને બહુ ભારે દવા ખવરાવી અથવા બળે એવી દવા
ચાવવું, એ નુકસાન છે; માટે વિચારીને કામ કરવું; કોસ્ટીવ એટલે ઝાડો
સખત આવતો હોય તો તેને અરધો આઊંસ કાસ્ટર ઓઇલ (દીવેલ)આપવું;
ભારે જુલાબ આપવો નહી પ્રીમેમર લેબર અથવા એબોર્શન) એટલે છ મહિનાના
અથવા સાત મહિનાના પહેલું બચ્ચુ પડેછે (કે સુવાવડ થાયછે) તે સાત મહિના
અગાડીનું જે બચ્ચુ પડેછે તે જીવતું નથી, તે જીવતું હશે, તોપણ મરી જશે.
ત્રણ મહીનામાં એબોર્શન થાય તો બહુ ડર નથી પણ ચાર મહીને બહુ બીક
છે કારણ તે વખતે બાલકને પ્લેશંટા હોય છે બાળક સાથે ઓર હોય
છે) એબોર્શન અગાડી એ સીમટમસ છે, એક લાપ્રબલ્ડ, બીજુ પેઈનલોપ્રસ
બલ્ડ એટલે પેટ (ગર્ભ) વાળી ઓરતને ખુન જાય છે તે અને દરદ આવેતો
નક્કી જાણવું કે તેને એબોર્શન થશે એટલે ગર્ભ પડશે. અને તમે ત્યારે તેની
વેઝાયના (યોનીમાં) માં આગળી નાંખી જોવુ અને ફુલનું મોઢું ઉઘડેલુ
હશે અને તેમાં આંગળી જાય તો તમે એબોર્શન બંધ કરી શકશો નહી
અને તે ગર્ભ નકી પડશેજ.

પણ થોડુ લોહી જતુ હશે. અને દરદનહી આવતુ હોય તો તમે તેને
ચુપ ચુપ સુવાડશો. ઉઠવા બેસવા નહીં દયો તો તેને એબાર્શન નહી થશે.
ઓરતને બહુજ દરદ આવે છે અને લોહી નીકળે છે તો ગર્ભપાત થશે માટે
ફુલનું મોઢું ધડવા વાસ્તે રૂના પલંગ એટલે રૂની પોટલીઓ દશ બાર મોટી
મોટી બનાવેલી અને એક ઔંસ કારબોનીક આસીડ ૪૦ ઔંસ પાણીમાં
નાખવું અને પછી તેમાં રૂની પોટલીઓ પલાળવી પછી સ્પેકયુલમ (એક
જાતનું યોનીમાં નાખવાનું હથીયાર) છે તે નાખવું. અને એક પ્લગ ફુલનામોં
ઉપર મુકવું અને બીજા આગલ પાછલ ગોલ ભરવા. એપ્લગ (રૂની પોંટલીઓ)
કોઈને આઠ કોઈને બાર એપ્રમાણે લાગે છે એપ્લગ છ કલાક રાખવા વધારે
રાખવા નહી અને જ્યારે કાઢો ત્યારે તેને બરાબર તપાસવું કે તેના ઉપર
ઓવમ નીકળ્યાં છે અને ઓવમ નીકળ્યાં હોય તો ફરીથી પ્લગ છ
(કલાકને) વારતે ભરવાં. એવી રીતે ભરવાથી બે દાહાડા સુધી મેયરીજ
નહી નીકળે તો સીકને કહેવું કે ડાકટરને બોલાવો. પ્લગ ભર્યા પછી (અર
ધો ડ્રામ) એરગોટ અને (ટેન) ગ્રેન કુઈનાઈન આપવું અને મેમરીજ આ
ગળ ના આવે તો જરૂર ડાકટરને બોલાવવો, એબોર્શન થયા પછી દસ દીવસ
બેસવા ઉઠવાં દેવું નહી અને ગરબડ કરવી નહી એવી રીતે સંભાળવું.

ચાર મહીને ફીટસ એટલે બાળક છ ઈંચ લાંબુ હોય છે અને જ્યારે
છ ઈંચ લાંબુ ચાર મહીનાનું બાળક હોય ત્યારે તમે જોઈ શકશો કે છોકરો
છે કે છોકરી હવે પાંચ મહીને બાળક દશ ઈંચનું હોય છે અને તેને માથે
વાળ હોય છે તથા હાથ પગના આંગળાંના થોડા થોડા નખ હોય છે છ મહી

ને (આઈલીડસ) આંખની પાપણો અથવા આંખનું પોપચું છે; સાત મહીને આંખો ઉઘડે છે અને સાત મહીને બાળક જન્મે જીવશે મરશે નહીં.

આઠ મહીને હાથ પગની આંગળીઓના નખ બરાબર આવે છે હવે નવ મહીને તો જણવાના પુરા દિવસ છે તેને ફુલ ટાઈમ કહેછે.

હવે સ્ત્રીના ગર્ભ પડયા પછી જો તેણીને તાવ પાંચ છ દિવસ પછી આવે તો તેના પેટમાં કંઈ ઓર અગર મેલ રહીગયા હશે તો તેને બલ્ડ પોઈઝન અથવા શેપટી સીમીયા કહેછે. એટલે તે ગર્ભપાત થએલી સ્ત્રીનું લોહી ઝેર જેવું થશે અને લોહી સડીજશે. અને તે સ્ત્રી મરી જશે. માટે ગર્ભપાત હોય ત્યારે બહુ તપાસવાનું છે ડીઝીઝપ્રેગનેન્સી–કોઈ કોઈ ગર્ભવાળી સ્ત્રીઓને દરદ થાય છે તેને ડીઝીઝ પ્રગનસી કહે છે.

પ્રકરણ ૮ મું.

પ્રસુતીની સ્વભાક ક્રીયા

(મેકનીઝમ ઓફ લેબર એટલે બહુ કરીને બચ્ચાનું માથું પહેલું આવેછ તેને કહેછે) સો કેશમાંથી ૯૫ કેશ માથાવાળા આવે છે પહેલું માથું આવેતો જાણવું કે બાયડીસહેલાઈથી એટલેઈશ્વરી કુદરતથી જણશે, બચ્ચાના ડોકાની હાડીઓ તથ. તેનુ માપ. કારણ બચ્ચાના આંગ કરતાં ડોકુ મોટું હોયછે, જો ડોકુ આવે તો બધું શરીર આવશે. બચ્ચાના ડોકાની હાડી બે ભાગમાં ડીવાઈડ ભાગ કરેલી છે, એટલે બે ભાગ છે. પહેલો ભાગ ફેસ (મોં) તરફ જાય છે અને બીજો ભાગ ક્રેનીઅમ (માથા) તરફ જાય છે. ક્રેનીયમની હાડી બે બાય પેરાઈટલ. બે ફ્રેનટલ અને ઓક્ષી પીટલ છે. બે ટેમપરલ તે ફેસ(મોં) તરફ છે. પેરાઈટલ, ઓક્ષીપીટલ ઓફ બેકબોન અને ફ્રેનટલ એ ત્રણ હાડી નરમ છે. અને સ્ત્રી જે વખત જણેછે તે વખત છોકરાનું માથું એ ત્રણ હાડીઓથી દાબેછે. કારણ તે મેમરીજની સાથે જોડાએલી છે. ગોસ (મસલ્સ) તેમાં છે તેથી તે ત્રણ હાડીઓ દબેછે. અને તે નરમ છે તેથી સ્ત્રીની યોનીમાં પી દબાઈને નાનુ થઈ જલદી નીકળેછે અને જ્યારે માથું નથી આવતું અને ચહેરા પહેલો આવેછે ત્યારે ચહેરાની ટેમપરલ હાડીઓ દબતી નથી તે સખત છે. જણવાને માટે આ ચહેરા તરફ આવેલું બચ્ચું બહુજ ખરાબ છે. સુચર ઓરશીન એટલે બે હાડીને જોડનારો સાંધો તેને સુચર કહેછે. કપાળના વચમાં એનટરીયર અથવા ભ્રુનમાં ફ્રરાંનટલ સુચર ત્રણ છે. બે કરોનલ કાનથી નીકળી કપાળથી જરા ઉપર સેજીટલ સુચરને મળેછે. એકરોનલ સુચર બે ટેમપરલ અને બે પરાઇટલને જોડે છે. સેજીટલ સુચર બે પરાયટલ હાડીને જોડે છે. પાછલુ સુચર લેનજી ટીડયુનલ તે બે પેરાઇટલને અને ઓક્ષીપીટલને જોડે છે.

ટ–કપાળની બે હાડીને જોડે છે તેને ફરાનટલ સુચર કહેછે. ફરાન ...ં છે. એક એનટીરીયા ફરાનટલ અને એક પોસ્ટીરીયા ફરાનટલ. ...રીયા આગળની બાજુ છે અને પોસ્ટીરીયા પાછળની બાજુ છે. એનટીરીયા ફરાનટલને ચાર ખુણા છે તેને ઈંગ્રેજીમાં લોઝીંઝ શેપ કહે છે. તે ફરેનટલ અને પરાઇટલ એ બેની વચમાં છે. હવે પોસ્ટીરીયા ફરાનટલ ત્રણ ખુણાનું છે તેને ટ્રાંયંગ્યુલર કહેછે. તે પાછલી બાજુમાં છે. જ્યારે તમે એક્ષામીનેશન કરશો ત્યારે તમોને સેજીટલ કરોનલ લોનજીટયુડીનલ તમારી આંગળીને લાગશે. જ્યારે છોકરૂં પેદા થવાનો વખત હોય ત્યારે આપણે તપાસ કરીએ ને પોસટીરીયા ફરાનટલ આપણા હાથને લાગે તો છોકરૂં જલદી પેદા થશે. અને જ્યારે એનટીરીયા ફરાંનટલ હાથ આવે તો તે બહુ ખરાબ છે. મેકની ઝમ ઓફ લેબર એટલે પહેલું માથું આવે છે. સો કેશમાંથી ૯૫ કેશમાં માથાં પહેલાં આવે છે. માથું પહેલું આવે તો તેને ઇઝીલેબર કહેછે. (ઇઝીલેબર ઘણો સારો છે.)

વરટીકસપ્રઝનટેશન–બચ્ચાના માથાની પાછલી બાજુની હાડી જે ખોચીની તેને બેસ કહે છે. તે એક્ષામીનેશન કરતાં હાથમાં આવે છે તેને વરટીક્સ કહે છે. બચ્ચાના માથાની હાડી નરમ છે. અને જ્યા હાડી જોડવાની નીશાન છે તેને સુચર કહે છે. જણુતી વખત એ નરમ હાડીઓ દબે છે ત્યારે માથું જલદી આવે છે જ્યારે બાલક માના પેટમાં હોય છે ત્યારે માથુ મોટું હોય છે. પણ જણુતી વખત દબાયછે. (બ્રેઇન્સ) જે તાળવામાં નરમ નરમ મગજ રહે છે તે અકલનો છે અને પાછળ ખોચી તરફ જે રહે છે તે દમ લેવાનો છે તેને બ્રીધીંક કહે છે. બચ્ચાની હાડીનું માપ (૧) ઓક્ષીપીટલમેંટલ. ઇં. ૫ ક. ૧--૨ ઈં. ૫ ક. ૨ અને હાફ એટલું માપ ઓક્ષીપીટલનું છે. (૨) ઓક્ષીપીટલ ફરાનટલ ૪ાા અથવા ૫ ઇંચ (૩) સબ ઓક્ષીપીટલ બ્રેકગ ફ્રેન્ટલ ૩ા થી ૩ ઇન્ચીઝ ૨ કવાટર. (૪) બાઇપરાઇટલ ૩ાા અથવા ૪ ઇંચ. (૫) ફરાન્ટોમેટલ ૩ા ઇન્ચીઝ અને ૨ કવારટર હોયછે ફંડસની ઉપરની બાજુ મોટી છે તેથી છોકરાની પગની બાજુ ફંડસ તરફ એટલે ઉપર રહે છે અને માથું નીચું રહે છે. (બટક્સ–કુલા) છોકરી કરતાં છોકરાનું માથું મોટું હોયછે. તેથી છોકરા ઘણી ખરી વખતે મરી જાય છે અને છોડીઓ જીવેછે. (૧) હેડ પ્રેઝંટ એટલે માથું પહેલું આવે છે. (૨) આર્મ પ્રઝંટ એટલે હાથ પહેલો આવેછે. (૩) બ્રીચપ્રઝેંટ એટલે બટક પહેલી આવેછે. (બટક–કુલા) કોઈ વખતે ફીટ પ્રઝંટ એટલે પગ પહેલા આવેછે. ગર્ભથી ઓરતનું યુટરસ હમેશાં કંટ્રાકશન થાય છે અને જ્યારે કંટ્રાકશન થાય છે ત્યારે પેટ સખત થાય છે અને નથી થતું ત્યારે પેટ નરમ પડે છે.

યુટરસ કંટરાકશનથી એટલે તેના દરદથી બચ્ચું જલદી આવે છે. જ્યારે નવ મહિના થાય છે ત્યારે યુટરસ કંટ્રાકશન થાય છે. અને જણવાનું દરદ

કમરેમાં, પગમાં ને પેટમાં આવે છે અને એકલુ પેટમાં દુખેછે તે ખાલીછે. (જુઠ્ઠું) તેને ઇંગરેજીમાં ફોલ્સ કહેછે. અને સાચુ કહેછે. દુ પેઇનમાં વેઝાયનાની ઓસનું મોં ઉઘડેછે અને ફોલ્સમાં ઓસ ઉઘડતી નથી. અને જ્યારે યુટરસ કંટરાકશન થાયછે ત્યારે બાળક અવતરે છે. નહીતો અવતરે નહીં. જ્યારે યુટરસ કંટરાકશન થાય અને વેણ આવે ત્યારે નીચે સ્ત્રી જોર કરે તો યુટરસને વધારે જોર મળેછે. પણ જો નીચે જોર ના કરે તો યુટરસને વધારે મદદ મળે નહીં. જણુવાનું દરદ પહેલે હલકે હલકે આવે છે. પછી એકદમ પાંચ પાંચ અને છેવટે ત્રણ ત્રણ મીનીટ થી આવે છે. જ્યારે બચ્ચાનું માથું વેઝાયનામાં આવે છે ત્યારે એકદમ દરદ આવે છે. તે ઉપરા ઉપરી દરદ આવે છે. લેબરના ત્રણ સ્ટેઝ છે. (૧) ફર્સ્ટ, (૨) સેકન્ડ, (૩ થર્ડ. પહેલો ઓસ ફુલીડાયલેટેશન થશે.

૧ સ્ટેજ—જ્યારે જણવાનું દરદ અને ઓસ ડાયલેટ થાય ત્યાં સુધી પહેલી સ્ટેજ કહેવાય.

૨ સ્ટેજ—ઓસ ડાયલેટ થયાં પછી બચ્ચું પેદા થાય ત્યાં સુધી.

૩ સ્ટેજ—બચ્ચું પેદા થયાં પછી પ્લેસંટા પડે છે ત્યારબાદ ત્રીજીસ્ટેજ ખલાસ થાય છે. કોઇ વખત જ્યારે બે બચ્ચા હોય છે તે બે બચ્ચાં અવતર્યા પછી ખલાસ થાય છે.

ત્રીજી સ્ટેજમાં સારી હોશીયાર દાઇ હશે તો સારૂં છે. અને છોકરાની લાસ્ટેજમાં દાઇએ ખબરદારી રાખવી જોઇએ. હેડપ્રેઝંટ ટેશનમાં તમને લાગશે કે માથુ કેઇ બાજુ આવેછે વધારે લાંબુ પેહેલવીશમાં ડાયામેટર બ્રીમ મનું ટરાન્સવર્સ છે અને કેવાટીમાં ઓબલીક ડાયામેટર લાંબુ છે. બચ્ચાનું માથું ચાર પ્રોઝેશનમાં ફરેછે. (૧) બ્રીમના ટરાન્સવર્સમાં બચ્ચાનું શીર ફરે છે. ફલેક્ષન રોટેશન, એન્ટીરોટેશન. (૨) પછી કેવાટીના ઓબલીકમાં આવેછે. તમે જ્યારે એક્ષામીન કરો ત્યારે તમને તેના પ્રેઝંટની ઓસ તમને લાગશે. એ પ્રેઝંટ પાર્ટ તમારે સમજવો.

પ્રકરણ ૯ મું

એક અથવા વધારે બચાની વીગત.

પ્રાઇમરીનો અર્થ—પહેલવહીલું,

બાયડી જ્યારે પહેલવહેલી ગર્ભ ધારણ કરેછે ત્યારે બચ્ચાનું માથું પેલ વીસમાં રહે છે. મલટીપલ અથવા મલટીપરા—એક કરતાં વધારે છોકરાં થાય છે. તેને મલટીપરા કહે છે.મલટીપરામાં બચ્ચાનું માથું પેલવીસની ઉપર અને પેલવીસની બહારની બાજુ રહે છે. (નોર્મલ લેબર)

...જણુવાનું દરદ આવેછે ત્યારે બચ્ચાનું માથું ફર્સ્ટ પ્રઝંટેસમાં ...મેકનીઝમ ઓફ લેબર) એનો અર્થ એ કે બચ્ચાનું માથું પેલ... ...ફરે છે ફર્સ્ટમુવ મેનટસ (રીફલેકશન) ઇઝ ફલેકમન માથું છાતી સાથે અડેલું હોય છે. અને પછી માથું નીચે ઉતરે છે ત્યારે ઓસ યુટરી ડાયલેટેડ કહે છે. (૨) સેકન મુવમેંટસ (ડીસ્ટંટ ઉવીથલીવલીંગ) તે માથુ સીધુ નીચે આવે છે. પેરીનીયમ ઉપર આવે છે તેને (રીઝીઝફોરપેરીનીયમ) પાસે આવે છે. (થર્ડ ૩) રોટેશન ધી ઓક્ષીપીટલ ટુ ધી ટયુબ્રાઓસ તરફ કરે છે. ફોર મુવ મેન્ટસ બે છે. એક્ષટરનલ રોટેશન એલારટ એટલે છેલ્લુ છે અને પછી બચ્ચાનું માથું બહાર આવે છે. એક્ષટરનલ મુવમેનટસ એનું લાસ્ટ એટલે છેલ્લું ફરતાં બચ્ચાનું માથું બાહાર આવ્યા પછી માની જમણી બાજુ ફરે છે. (૧) મુવમેનટસ ફલેક્ષનથી (૨) ડીસટન્સ અને લવલીંગ (૩) રોટેશન (૪) કનટ્રેકશન (૫) એક્ષટરનલ રોટેશન. બચ્ચાનું માથું જેવું ફરેછે. તેવું તેનો સોલડર (બાંધો) ફરે છે. ઓક્ષીપીટલ પોસટીરીયાનું સીર ફરતું નથી કારણ છાતીથી માથું દુર છે. તેને વારતે તે આટકી જાય છે. દરદ આવે છે ત્યારે તમે દબાવશો તો તે નીચે જશે. એને તે નાનાક આગળ ગાલ ઉપર બે તરફ બે આંગળી મુકી દબાવશો તો નીચે ઉતરશે. ફેસનો કેશ આવે ત્યારે બાળકને સોજો મોં ઉપર તથા માથા ઉપર આવે છે તેને કયાપીસકસડીના કહે છે. કસડીના જ્યારે માથું સુજેલુ અને નરમ નરમ હોય ત્યારે જાણવું કે એ ઓમનો કેશ નથી. એ સોજો ચાર પાંચ દિવસ પછી ઉતરી જાય છે. કદી કદી સ્ત્રી જણે છે. ત્યારે એનટીરીઆ લીપ અંદર ઉતરે છે તો બચ્ચું આવી શકતું નથી માટે દરદ આવ્યા અગાડી વેઝાયનાની લીપસ બે આંગળી નાખીને તેને કઢાવવી.

જો નકકી કટાવો તો જલદી સીર નહી આવે. (૧) ફર્સ્ટ પરેઝંન્ટ ટેશનમાં રાઇટ ઓબલીકડા યામેટરમાં માથુ ઉતરે છે. ઉવીથ ઓક્ષીપીટલ લેફટ એમેનન્સ એન્ડ–અને જમણા સેક્રોઈલીયાક જોઇન્ટથી તે ડાબા ઓક્ષીપીટલ એમેનન્સ સાથે ઉતરે છે.

સેકન પ્રેઝંટેશન–શંકન્ડ પ્રજેશન (૧) ધી ઓક્ષીપીટલ ધઝટને રાઇટ એમેનન્સ ફોર આ ટુ લેફટ સેકરોઈલીયાક જોઇન્ટ (ફોરે ટુ લેફટ સેકરોલીયાક જોઇન્ટ) ફોરેટુ–સામાની બાજુ જ્યારે બચ્ચુ પેદા થાય છે, ત્યારે બચ્ચુ માની ડાવી બાજુ ફરેછે. (૨) પ્રજેશનમાં ડાવી બાજુ ફરેછે. (૩) થર્ડમાં પ્રજેશનમાં ધી ઓક્ષીપીટલ રાઇટ સેકરોઈલીયાક જોઇન્ટસ તે ફરેછે. ફોર હેડથી તેડાબી એમીનન્સ સુધી. (૪) થે પ્રેઝંન્સમાં ઓક્ષીપીટલ ઇઝટને ટુ લેફટ સેકરો ઇલીયાટ જોઇન્ટસ, એન્ડ ફોરહેડ ટુરાઇટ એમેનન્સ. ફોરાહેડ–સામીની બાજુ.

ડોરસો પોસ્ટીરીયા માની પીટ તરમ છોકરાની પીઠ. અને માનો મોં તરફ છોકરાનો ચહેરો પેટ તરફ આવે છે. માથુ ઉંચુ ને પગ નીચે એપ્રાણે.

ડોરસો એંનટીરીઆ–માના પેટ તરફ છોકરાની કમર છે. અને માની પીઠ તરફ તેનું મોં રહેછે. ખરકીથમ ઠપુળે અવતરે છે ત્યારે તેના મોં ઉપર પડદો આવે છે તેને કહે છે. (ફન્ડેક્ષ ફીંગર–એક્ષામીનેશન કરવાની આંગળી.) અંગુઠાની પાસેની આંગળી.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

છોકરૂં કેવી રીતે એટલે પગથી તથા થાપાથી અને સહેલાઈથી કે મુશ્કેલીથી જન્મે છે તે વીષે.

પેલવીશ પરેઝંનટેશન એટલે બ્રીચ ની ફુટ એટલા ભાગોમાં છોકર આવેછે તેને પેલવીક પ્રેઝંનટેશન કહેછે. હેડ પ્રેજંટટેશના કેસ વધારે આવે છે. અને બ્રીજના કેસ ફકત સો માથાના કેસ હોય તો ૨૦ બ્રીજ આવેછે. ફુટલીંગ.

પેલવીક પ્રેઝંનટેશનમાં કોર્ડ (નાળ)ને નુકશાન થાય છે. અને બાળક આવતાં કોર્ડ માથાની હાડી સાથે દબાય તો બચ્ચાનો જીવ જાય છે. ટવીન–બેબાળક અવતરે ત્યારે પેહેલાનું માથુ આવે છે અને બીજાના કુલા (ગાંડ) બેર આવે છે. બ્રીજ–કુલા.) (હેડ–માથુ) બે બાલક પેટમાં હોય ત્યારે તેઓને ફરતાં ફાવતુ નથી. પણ એક બાળક માના પેલવીશમાં સારી રીતે ફરી શકે છે. બ્રીજ કેસ બાયડીને વાસ્તે સારો નથી. પણ હેડ પ્રેઝનટેશન સારો છે. હેડ પ્રેઝનટેશન પેલ વીસને સારો ખોલે છે. અને મેમરીન ફુટી જતો નથી. પણ બ્રીજ પેઝનટેશન કેશમાં બાળક આવતાં કોર્ડ દબાઈ જાય, તેથી સારો નથી. બ્રીનકેશમાં પગ આવશે તો દાઈ હોશીઆર જોઈએ. જો સારી હશે તો બાળક જીવશે. અને દાઈ હોશીઆર નહી હોય તો બાળકનો જીવ જશે. આપણે સ્ત્રીનાં બાળકનું માથું કયાં છે. તે બે હાથે જરા જરા દાબીને જોવું. જ્યાં કઠણ ગોળો નીચેની બાજુ હાથ આવે તો તે હેડ પ્રેઝનટેસન છે પણ ઉપરની બાજુ જો કઠણ ગોળો હાથ આવે. અને નીચેની બાજુ બધા નરમ અવયવો હાથ આવે. તો જાણવું કે તે બ્રીજ અગર બીજો કેસ હશે. પણ વેઝાયનામાં આંગળી નાંખવી. લેબર વખતે અને પ્રેઝનટેશન આવે તો જાણવો. બીજું બાળક નો ફીટલ હોટ હેડ પ્રેઝંનટે શનમાં પ્યુબીસની ઉપર અને અંબે લાઈકની જરા નીચે ડાબી બાજુએ સાંભળવામાં આવે છે. જ્યારે તમે વેઝાયનામાં આંગળી નાંખશો. તો પ્રેઝંનટેશન પાર્ટ ઉંચોછે. નીચો ઉતર તો નથી. કદી મેમરીજ ઓશટ્રાયલોટ કરવામાં આવેછે. તેમાં મે મરીન જપણ ફરેછે. સરૂમાં ગોળ મેમરીજ આવે એટલે જ્યારે હેડ પ્રેઝંનટેશન

...તેમાં મોળ મેમરીજ આવે છે. અને ગાંઉમેર એટલે બીજ ...ણો મેમરીજ આવેછે. અને તે પાતળો મેમરીજ આવે છે. તે મેમરીજ એવો આવે છે. તેને મોલ પ્રેઝંનટેશન કહે છે. મોલ પ્રેઝંનટેશનમાં હાથ પગ પહેલા આવે છે. અને તેમાં મેમરીજ પાતળો આવેછે. તે ફુટ પ્રેઝંનટેશનમાં મેમરીજ બહુલાં બો અને આંગળી જેવો પાતળો ઉતરે છે. બીજ પ્રેઝંનટેશનમાં ના કેસમાં. વેઝાયનામાં આંગળી નાંખશો. તો એનસ, કોકસીકસ, છોકરી હશે તો વલવો ને છોકરો હશે તો સ્ક્રોટમ મળશે. અને નરમ નરમ લાગશે ત્યારે જાણવું કે આબીજનો કેશ છે.

ઓસ સારી ડાયલેટ હશે તો, એનસા કોકસીકસ, સ્ક્રોટમ વીગેરે મળશે. બ્રીજ કેસમાં કોઇ વખત બાળકનો ઝાડો હાથમાં આવે છે. તેને મેકોનીયમ કહે છે. કોઈ વખતે ભુલથી ફેસનો કેસ હોય તો બ્રીજ અને બ્રીજનો કેસ હોય તો. ફેસ એવી ભુલ થાય છે. માટે દાઇ એસારૂ તપાસવુ જોઇએ. કારણ મોંની ફાડ પહેલી આવેછે. અને તે બ્રીજ માફક લાગેછે. હાથ પ્રેઝંનટેશનમાં આંગળીઓ ચડા ઉતારીછે. અને તે ચઢા ઉતરી મળશે. અને હાથ પાતળો હોય છે. પણ ફુટ પ્રેઝંનટેશન પગનાં આંગળીઓ એકલાઇનમાં છે એટલે બધી સરખી છે. અને આંગળી ઓ છે તેને પોઝ કહે છે. હાથ કરતાં પગ જાડા હોય્ય છે. અને બીજ પ્રેઝંનટેશનના ચાર પ્રેઝંનટશ છે.

ટુડોરસસો એનટીરીયા અને ટુ ડોરસો પોન્ટીરીયા.

રાઇટ બટક લેફ્ટ સેકાઇલીયાક જોઇન્ટસ. અને લેફ્ટ બટક રાઇટ એમેનંન્સ અને લેફ્ટ ઓબલીક ડાયા મટેર.

(૧) પ્રઝેશન ડોરસો ઇનટીરીયા સક્રેમ ટુ ધી લફ્ટ એમેનંન્સ—અને બટક રાઇટ ઓબલીક ડયામેટર.

લેફ્ટ બટક રાઇટ સેક્રોઇલીયાક જોઇન્ટ અને રાઇટ બટક લેફ્ડ એમેનંન્સ—થર્ડ પ્રઝેશન ડોરસો પોસ્ટીરીયા. લેફ્ટ બટક ટુ ધી લેફ્ટ સેક્રોઇલીયાક જોઇન્સ ટુ ધી રાઇટ એમેનન્સ સામીની બાજુ લેફ્ટ ડાયામેટરમાં છે. ફોર પ્રઝેશન ધી રાઇટ બટક ટુ ધી રાઇટ સેકરોઇલીયાક જોઇન્ટ અને લેફ્ટ બટક ટુ ધી લેફ્ટ એમેનન્સ બ્રીજ કેસમાં મેમરીજ હાથે રપચર કરવો નહીં એટલે ફોડવો નહીં. કોઇ વખત તે હાથે ફુટેછે. તે પોતાની મેળે ફુટી જાય તો આપણો ઇલાજ નહીં. પણ હાથે કરી ફોડવો નહી બ્રીજ કેસમાં મેમરીજ હાથે રપચર થાય છે. ત્યારે પાણી નળની માફક ચાલ્યુ જાય છે. કારણ પેલવીસમાં બરાબર બીચ બેસતો નથી. બ્રીજ પેલવીસમાં અદુકડો રહેછે. તેથી પાણી ચાલ્યુ જાયછે. અને હેડ પ્રઝેશનમાં પાણી ચાલ્યુ જતું નથી. કારણ છોકરાનું માથુ બરાબર પેલવીસમાં પેસે છે. અને રાઇટ બાજુ બચ્ચાની પેટી ટયુબીસની આંચપાસે આવે છે. લેફ્ટ હીપ ટુ ધી પેરીનીયુમ. (હીપ—બટક) બ્રીજ નીકળે તે વખતે માને અને બચ્ચાને ડર નથી. કારણ

કે કદી બ્રીચ કેસ આવતાં કાંઈ વચમાં આવેતો ગડી કે
મુકવી. એટલે સેક્રમ તરફ હળવેથી કોઈને ધકીલી દેવો.
દરેક આવેતો (આગ-શરીર.) શરીર ઉતરી જશે. અને
રહી જાય તો, અને પુટરસના જોરથી શરીર નીકળ્યું. અને આંગ આવ્યા પછી માથુ અટક્યું. આકસી પીટલ ટયુબીની સાથે અને મોં પેરીનીયમ ઉપર છે. બ્રીજ કેસ આવે ત્યારે હાથ પુટરસ ઉપર રાખવો એટલે જલદી બાળક અવતરશે. અને કાંઇ પકડાશે નહીં અનફ્લેક્ષ એટસે. તેનું મોં ગરદન ઉપર એટલે બારડા તરફ ખેં ચાઈ જાય છે અને તેમ ખેંચાવાથી તેનુ મોં ફંડસની બાજુફરી જાયછે. બ્રીજ કેસમાંબાળકને કદી ખેંચવું નહીં જો ખેંચશો તો નક્કી તેનુ મોંહુ ફંડસ તરફ ઉપર થઇ જશે.

મેલપ્રેઝંટેશન એટલે જે સીધું નહી હોય એટલે બરાબર તેના જે અવયવો આવવાના છે તે નહી આવતાં બીજા ભાગો આવે તેને કહે છે. અને જ્યારે એવા વાંકા ભાગો થઇ જાય છે. ત્યારે બાળક મરી જાય છે. જ્યારે એવો વાંકો કેસ હોય ત્યારે તમારો હાથ ટયુબીસ ઉપર દબાવવો. ટયુબીની આંચ ઉપર હાથનું જોર રાખવું એટલે જલદી માથું નીકળશે. ઇનફ્લેશન હોય તો આપણા ડાબા હાથ ઉપર બચ્ચું લેવું. અને ડાબા ડાબા હાથની બે આંગળીઓ તેના નાક આગળ ગલ ઉપર મુકવી અને જમણા હાથની બે આંગળીઓ ઓક્ષીપીટલ તરફ રાખવી અને હલકે રહી ટયુબીની આંચ પાસેથી તેને માથું બરોડી કાઢી લેવું. કહાડતાં પહેલાં સ્ત્રીને નીચે કરાં જવાનું અને બચ્ચું નીકળવાને વધારે જોર મળશે. બચ્ચાનું માથું ઉપર હોય અને તેના હાથ પણ ઉપર માથા લાગી હોય તો કુણીમાં આપણી આંગળીઓ નાખવી અને બચ્ચાના નામો ઉપરથી હલકે રહી હાથ ઉપાડી લેવો એકદમ ખેંચવો નહીં નીકર ભાગી જાય. બ્રીજ કેસમાં બધુ શરીર નીકળ્યું અને માથું ન નીકળે તો તેથી તે બાળક મરી જાય છે કારણ કે ફેસની હાડી સકત છે. એટલે મોંની હાડી ઘણી સખત છે. બચ્ચાના ઝાડાને મેકોનીયમ કહેછે.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

બાળકને અંદર તપાસવા વીષે.

ફેસ પ્રેઝંનટેશન ઓર વેરીઅન કોમન

ઘણા સ્ત્રાવ શિવાય આ કેસ ઘડી ઘડી નથી આવતાં અને તે ફેસ એટલે મોં તરફ કેસ આવે છે તે માલમ પડતુ નથી. પણ ઘણું કરીને પેલવીસ ડીફાર્મ એટલે વાંકો પેલવીસ હોય છે. ત્યારે એમ વાંકા બાળક આવે છે, અને જ્યારે ફેસ પ્રઝંનટેશન કેસ હશે ત્યારે તમેં વેઝાયનામાં આંગળી નાખી એક્ષામીનેશન કરસો તો તમોને ફોરહેડ કપાળના ભાગ આંગળીને

...તમે ભુલથી જાણુશો. કે તે ઓક્ષીપીટલ છે પણુ બરાબર એ-...ર્યુ. કારણુ હળવેથી વધારે આગળ તપાસશો તો બાળકની આંખોના ખાડા. ઓપટેસ અને નાક મોથ (મોનાજડબા અપરજો-ઉપરનુ જડબુ અને લોજો એટલે નીચેનુ જડબુએ વીગેરે તમારા હાથને લાગશે. જ્યારે સ્ત્રી પાતળી હશે. અને તેના પેટ ઉપર ચરબી નહી હોય તો તમે એ હાથથી બહારથી તપાસશો તો બાળકનું માથું નીચેની બાજુએ તમારા હાથમાં આવશે. આંખોને ઓબેટસ ઓપ્ ધી આઇઝ કહે છે. (ચીકસ—ગાલને સોજો આવે છે.) તેથી તે આપણુા હાથને બટક (કુલા) ની માફક લાગે છે. અને બાળક નામોની ફાડને જાણસો કે એનસ છે. વાંકાં કેશ સુજે છે અને સોજો આવે છે. તેને કયા સરટીનેટમ્ડીના કહે છે. તમાં વેઝાયનામાં એક્ષામીનેશન કરો અને તમને માલમ પડે કે આ ફેસ પ્રઝંટેશન છે. ત્યારે તમારે ડાકતરની મદદ લેવી. કારણુ એકલું કરવું ઘણું મુસકેલી ભરેલુ છે. અને ડાકતરને તે ફેસ જાણે છે. કે આ કેશ મોંથી નહી આવે તો ફેરવીને તેના પગ કાઢી પછી બાળકનું આંગ કાઢે છે. તે બીજ કેસથી પછી જે ફેસ મઝનટસના ચાર પ્રઝનટસ છે. (૧) ફર્સ્ટ પ્રઝનટસમાં મેટો પોસટીરીયા (મેટો—ચીન—દાઢી તે પછાડી જાય છે. (૧) મેંટો પોસટીરીયા ચીન પોઇંટ ટુ ધી રાઇટ સેક્રોઈલીયાક જોઇન્ટ અને ફોરહેડ લેફ્ટ એમેનન્સ (૨) સેકન્ડ પ્રેઝન્સસ મેટો પોસ્ટીરીયાચીન પોઇન્ટસ ટુ લેફ્ટ સેકરો ઇલીયાક જોઇન્ટ અને ફોર ટુ રાઈટ એમેનંન્સ (૩) મઝેશન મેટો એનટીરીયા ચીન પોઈન્ટસ લેફ્ટ એમેનન્સ અને ફોરહેડ ટુ રાઇટ સેકરો ઇલીયાક જોઇન્ટસ (૪) ફોર્થ મઝનટસ મેટો એનટીરીયા ચીફ પોઇન્ટસ ટુ રાઇટ એમેનન્સ અને ફોરહેડ પોઇન્ટસ ટુ ધી લેફ્ટ સેક્રોઇલીયાક જોઇન્ટસ,

જ્યારે તમે ફેસ પ્રઝેન્સમાં એક્ષામીનેશન કરો ત્યારે બહુ સંભાળથી તપાસવું. નીકર બાળકની આંખ ફુટી જાય માટે ઉતાવળ કરવી નહી ફેસ પ્રઝનટેશન મુવ મેન્ટસ—હાલચાલ (૫) છે (૧) ઇંચ ઇકટેનશન (૨) ડીસેન્ટ ઓફ ધી ચીન પેરીનીયમ ઉપર જાતાં (૩) થર્ડ રોટેશન ઓફ ધી ચીન. આ કોઇ વખત ઠીટસ થઇ જાય છે એટલે અટકી જાયછે (૪) ફોર્થ મુવ મેન્ટસ ઇઝ ફ્લેકશન (૫) રોટેશન ઓફ ધી શોલ્ડર ઘણું કરીને જમણાખભા તરફ ફરે છે. બહુ કરીને આવા કેશમાં જણુવાને વાર લાગે છે. તે ભારી કેશ છે. તેમાં બાયડીને છોકરાંને વાસ્તે આ કેશ ખરાબ છે અને છોકરૂં મરી જાય છે. બચ્ચાનું ગળુ એક્ટેનશન થાય છે. એટલે નેક સાથે હેડ ચોંટી જાય છે ને બાળકનું માથું ખોચી તરફ જાય છે. અને કોઈ વખત ચીન રોટેશન કરતી નથી અને ફોરહેડ ટયુબીની આમ નીચે અટકી જાય છે. અને ફોરહેડ અટકે છે.ત્યારે ફોરહેડને શોલ્ડર સાથે આવે છે.

પ્રકરણ ૧૨ મું

પ્રસુતી વખતે બાળકનુ રક્ષણ કરી કેવી રીતે રસ્તાપર લાવવું.

પ્રોલેપસીસ ઓફ ધી કાર્ડ એટલે કોર્ડ પહેલો વેઝાયનામાં આવે છે. પ્રોલેપસીસ કાર્ડ ડીફાર્મેડ પેલવીસથી આવે છે અને જ્યારે કાર્ડ આવે છે ત્યારે તમારા હાથને ચીકણું લાગશે. જયારે તમે એક્ષામીનેશન કરશો ત્યારે અને કાર્ડ જ્યારે પહેલો આવે છે. તેના ચાન્શ જાણવાના કેપલ્સ લાગે છે. કાર્ડ પ્રેઝંનટેશન બચાને બહુ ખરાબ છે. કારણ બાળક મરી જાય છે. અને કાર્ડને હાથ લગાડશો. અને તેનાં પલ્સ નથી લાગતાં તો જાણવું કે બાળક મરી ગયુછે. માટે તે જેવી રીતે આવે તેવી રીતે આવવા દેવું. કોર્ડના પલ્સ ચાલે છે. તો બાળક જીવે છે અને જ્યારે બાળક જીવે છે. ત્યારે બાળકને સીધુ કરવા માટે બાયડીને જાણવાનું દરદ જે વખત વણેના આવતી હોય તે વખતની અને એલગો પ્રેઝનટન્સમાં નાખવી. એટલે ઘોડાની પેઠે એકુણી અને ઢીચણ નીચે મુકાવીને સુવાંડવી એટલે કોર્ડ પાછો હટસે. એવું થવાનું કારણ લાયકોર એમોનીયા પાણી વધારે હોય તો પણ થાય છે અને વેણ આવે તે વખત અવળોની માંફક ઓરતને નાંખવી નહી. દરદ ગયા પછી નાંખવી. કોઇ વખત યુટરમાં કાંઇ દરદ હોય છે ત્યારે પેટનાં આંતરડાં નીકળે છે. માટે સંભાળીને પલ્સ લેવા. ઓસડાયલેટ છે તો બચાને મેમરીજ રપચર કરી કાર્ડ હડાવી બચાને કાઢવુ. પહેલે; કાર્ડ હડાવી મેમરીજ રપચર કરવો. કોર્ડ પ્રેઝેશનમાં ડાકતરને બોલાવવો. એકલુ મીડવાઇફે માથે કામ લેવું નહીં. હેમરેજસ એકથી વધારે છોકરાવાળીને થાય છે. હેમરેજ

હેમરેજ બી ફોર ડીલીવરી એક્સીડેનટલ એક્ષટરનલ ઇનટરનલ, કનસીલ.

હેમરેજ બી ફોર ડીલીવરી અન ડીવાયડેબલ પ્લેસંટા પીવાયા હેમરેજ બે ભાગમાં માંડીવાઇડ કર્યાં છે. હેમરીજ બીફોર ડીલીવરી એટલે જણવાના અગાડી હેમરીજ થાય છે. એટલે લોહી જાય છે. અને બીજો હેમરીજ આફટર ડીલીવરી એટલે જણ્યા પછી અને તેના સબડીવાઇડ (૪) છે. સબડીવાઇડ વીધીન ઇનટુ એક્ષટરનલ એટલે બહાર ખુન આવે છે અને તે આપણે જોઇ શકીએ છીએ. (૪) ઇનટરનલ કનસીલ એટલે અંદરની બાજુ તમે જોઇ શકતાં નથી. બીજો અનડીવાયડેબલ પ્લેશંટા પ્રીવીયા. એક્ષીડેનટલ હેમરેજ કદી પ્લેસંટા છુટી જાય છે. ત્યારે અંદરથી લોહી આવે છે. કોઇ વખત આવું દરદ જણ્યાની અગાડી આવે છે એને એક્ષીડેનટલ હેમરેજ કહેછે તે જણ્યાના પેહેલા આવે છે. ત્યારે પેટમાં દરદ આવે છે અને લેબર પેન આવે છે. જણવું વખતે જણ્યા પછી હેમરેજ આવશે. અને લોહી

ટલ કનસીલ હેમેરેજમાંથી કંઇ લોહી નીકળતું નથી પણ તે ...વાલે છે. બહાર વધારે કંઇ દેખાતું નથી. એક્ષીડેનટલ કન-...રેજના સીમટમસપેટ બહુ દુખે છે. તેનો ચેહેરો અને આંખો સફે દેખાય છ. તેના શરીરમાં લોહી નથી. બીજી સીમટયસ કેયુટરસ રપચર થયુ હોય એટલે ટુટી ગયું હોય એ એમાંથી એક રોગ છે. તેને એક્ષીડેનટલ કનસીલ કહે છે. (ટ્રીટમેન્ટ–શુ ઇલાજ કરવુ) એક્ષીડેનટલ હેમેરેજ થયો હોય અને જણુવાનું દરદ ન આવતું હોય તો પેટ ઉપર બેંન ડેજ નાઓ, ઓસનુ મોંનથી ઉગડતુ તોપ્લગ નાખો. વેઝાયનામાં અનડીવા-યડેબલ પ્લેશંટા પ્રીવીયા. પ્લેશંટા પ્રીવીયાઓસ ઉપર અડધો અથવા પા હોય તો પાર્ટસલ પ્લેશંટા પ્રીવીયા કહે છે. અને બધીઓશ ઉપર આવે છે તેને કંપલીટ પ્લેશંટા પ્રીવીયા કહે છે.

અને તે અરધો હોય અને તેઓશ ડાયલેટ કરતાં જ્યારે પ્લેશંટા ફુટે છે. અને પ્લેશંટાને ઘણું લોહી જાય છે કોઇ વખત સાત પાંચ મહીને આઠ મહીને ઘણું કરીને પ્લેસંટા પ્રીવીયા થાય છે. જ્યારે બધુ નીકળી જશે ત્યારે દાઇએ બધુ સંભાળવું અને સંભાળીને કામ કરશે તો કાંઇ ડર નથી.

.પ્લેસંટા પ્રીવીયા ફર્સ્ટ પ્રેગનંસીમાંથી એટલે એક બચાવાળીને નથી થતો. પણ બહુ છોકરાવાળીને પ્લેસંટા પ્રીવીયા થાય છે. તમે વેઝાયનામાંથી એક્ષામીનેશન કરશો તો તમારા હાથને પ્લેસંટા નરમ નરમ લ ગસે. અને મેમરીજ ફાટી ગયો હશે. તો તમારા હાથને લોહી આવશે. અને નહી ફાટી જાય તો પણ લોહી વહે છે એટલે આવે છે. કોઈ વખત બાયડીને સાત મહિના પેટથી હોય અને લોહી બહુ જાય તો તમારે જાણવું કે તેપ્લેશંટા પ્રીવીયાછે કે શું. ત્યારે તમારે ડાકતરને બોલાવવો. તમારે હાથે ઇલાજ કરવો નહીં. તમે તેને લેબર આવવાને લેબર ચલાવવો. તેને કુનાઇન ગ્રેન ૧૫ આપવી. અને કારબોલીક લોશન અને ગરમ પાણીથી પ્લગ પલાળવા. અને તે ન હોય તો વેઝેલીનમાં પલાડવાં અને પછી ઓસડાયલેટ કરવા. વેઝા-યનામાં પ્લગ ભરવાં. પેટને યુટરસ ઉપર ચાલ્યું ન જાય માટે પેટે બેનડેજ કરવું બહુ કમ જોર હોય તો તેને ૮ ઇતાન (૧૫–ઇતલ પંદર મીનીમ આપવી) સ્પીરીટ એમોનીયા ાા ડ્રામ અને પાણી એક ઔંસ આપવો. તમારાં પાસે સ્પીરીટ એમોનીઆ ન હોય તો ાા ઔંસ બ્રાંનડી અને બહુ તેજ બ્રાંડી હોય તો બે ઔંસ પાણી ને થોડી સ્ટ્રોંગ હોય તો ૧ ઔંસ પાણી નાખવું એવા કેશ માં કોઈ વખત પગની નીકળે છે. અને એવા કેશમાં બાળક મરી ગએલુ આવે છે. તમે વેઝાયનામાં એક્ષામીનેશનમાં કરો અને તમારા હાથને પ્લેશ-ટા લાગે તો તમારે તે બાયડીના ઘરનાને કહેવું કે ડાકતરને બોલાવો. કારણ તમે કરી શકતાં નથી. તેનો ઉપાય જલદી કરવો નીકર પ્લેશંટા પ્રીવીયા-માંથી બહુ લોહી જશે. એવો કેશ જલદી કરવો નીકર ઘણું ખુન જશે. પોસ્ટ પાર્ટ હેમેરેજ ડીલીવરી પછી થાય છે. પોસ્ટ પાર્ટ હેમેરેજ જણ્યા

પછી થાય છે. અને કોઈ વખત પ્લેશંટાનો ટુકડો અંદર
તો પેરટ પાર્ટ હેમેરેજ થાય છે. અને બહુ ખુન જાય છે.
કંટ્રાકશન નથી થતું ત્યારે પણ હેમેરેજ આવે છે. તમારે
વેઝાયનામાં ઘાલવી અને યુટરસમાંથી પ્લેશંટાનો ટુકડો હળવે રહીને કાઢવો.
નખ વાગે નહી એવી રીતે કાઢવો અને યુટરસને કાંઇ નુકશાન થાય છે તમારે
હોટ (ગરમ) પાણીથી ડુશ દેવો અને યુટરસ ઉપર હાથ રાખવો કે પાણી
અંદર જાય નહી. તમે અરગોટ એક ડ્રામ અને એક ઔંસ તેમાં પાણી
નાંખવું.

અરગોટ ડ્રામ ૧.
કુનાઇન ગ્રેન ૧૦ અગર ૧૫.
ટીંકચર ઓપીયમ ડ્રોપ ૫.
પાણી ઔંસ ૧ નહી તો કુનાઇન. મીક્ષર.

સાથે આપવુ. પ્લેશંટા તમે બહાર કાઢો તો પેશંટને તકીઓ માથા
તળેના આપવો અને પગની બાજુ પાયા તરફ ઉંચો ખાટલો રાખવો
અને માથા તરફ નીચું રાખવું. આટલું કર્યા છતાં હેમેરેજ બંધ થતો
નથી. માટે પેશન્ટનુમો સફેદ દેખાય છે. પ્લેશંટા પ્રીવીયામાં બાળકને
તથા માને બેને બીક છે. કારણ બાયડીના આંગમાંથી લોહી જાય છે.
તો તે મરી જાય. બાળકને જોવા કે તે દમ લેવા શકતુ નથી. કારણ
બહુ લોહી જતું રહે છે. અને તેથી બાળકને લોહી નથી મળતુ. તેને
સંભાળવું. અને બ્રાંડીને દુધ માને પીવા આપવું પ્લેશંટા પ્રીવીયા એક્ષા
મીનેશન કરતાં તો તે પાછળ પ્રીવીયા અને એક બાજુ ઓશ અને બીજી
બાજુ મેમરેજ લાગશે. એક્ષીડંટલ હેમેરેજ ઓરત કાંઇ ભારે સામાન
ઉઠાવે અથવા ધક્કો લાત વાગે તો એક્ષીડંટલ મેમેરેજ થાય છે અને વેઝા
યનાંમાંથી લોહી બહાર નીકળે છે. પેટમાં બહુ દરદ આવે છે. અને
લોહી પ્લેશંટા તરફથી નીકળે છે. ત્યારે શીકને ફરવા દેવું નહી. ખાટ
ઉપર સુવાડી મુકવું.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

લોહીવા થવા વીષે.

લેબરમાં બે એક્ષીડંટલ છે. (૧) હુલુ કોઇ વખત યુટરસ રપચર
જાય છે. જેને વધારે છોકરા થાય છે તેનું યુટરસ રપચર થાય છે. યુટ-
રસ મલટીપરાંમાં રપચર છે પ્રાયમરીમાં થતું નથી અને ટીપ્રાર્મ પેલવીસમાં
પણ યુટરસ રપચર થાય છે. અને યુટરસ રપચર થાય છે તે માને અને
છોકરાને ખરાબ છે, અને એવું થાય તો બાયડીનો જીવ બચાવાને ડાકતર
બોલાવવો. અને જ્યારે યુટરસ રપચર થાય ત્યારે બાયડી મડી જાય છે.

ચર થાય તો પેટ કાપી બાળક કાઢવુ પડે છે. બીજુ એકી-વખત ઉપરના બાજુથી (પ્રેશર) વજન પડે છે. ત્યારે ઓસ ઉ ...ર્ગ. એકદમ યુટરસ ફાટે છે. બચાના જોરથી યુટરસ ફાટે છે. કદી છોકરૂં અવતર્યું અને ઓરના નીકળી તો નાળ ખેંચી કદી પ્લેશંટો કાઢવો નહી. કારણ કોઈ વખત યુટરસ ઉંધુ ફરી જશે. અને વખતે યુટરસ બહાર આંવશે અને પ્લેશંટો જયારે ફંડસથી છુટશે ત્યારે નીકળશે. અને તેમ થોડીવાર જાતાં ના નીકળે તો પેટ જોરથી દબાવવું. યુટરસ આગળથી પેઢુની બાજુ બહુ કરીને જણ્યા પછી અરધા ઘંટા પછી પ્લેસંટો એની મેળે નીકળશે. કોઈ વખત એનટીરીયા વીઝાયના વોલ નીચે ઉતરે છે. તે બાળકનું માથુ અટકી રહે છે. જયારે એમ થાય ત્યારે વેઝાયનાવોલ પ્રોલેસ કરવી, (પોલશ કરવુ ઉહાવવું.

તમે જ્યારે બાળકનું માથુ પેરીનીપમ ઉપર આવે ત્યારે બાયડીને નીચે જોર કરવા કહેવું. નીકર ખાલી દરદ વગર અને માથુ નીચે આવ્યા વગર બાયડીને નીચે જોર કરવાનું કહેવાથી વેઝાયના વોલ નાચે ઉતરે છે. તે એનટીરીયા વોલ વીઝાયના નીચે ઉતરે છે.

જો તમે બાયડીને જણતી વખત બરાબર કામ કરશો તો વેઝાયના વોલ નીચે નહી ઉતરે. અને સારૂં કામ નહી કરો તો જરૂર કોઇ વખત વેઝાયના વોલ નીચે ઉતરે છે. જો પ્લેસંટો જલદી ન નીકળે તો અરધા કલાક સુધી રાહ જોવી. અને અરધાં ઘંટામાં પણ ના નીકળે તો બે કલાક રાહ જોવી. અને બહારથી પેટ દબાવવું. એટલે યુટરસ ઉપર જોર રાખવું. અને તમને પ્લેશંટો કાઢતાં આવડે તો વેઝાયનામાં વેઝેલીનવાળો હાથ ઘાલી ઓર કાઢવી ને ન કાઢતા આવડે તો ડાકતર બોલાવવો. તમને ન આવડે તો તે કામ કરવું. નહી પ્લેશંટો અંદર હોય અને પેશન્ટને લોહી જાય તો જલદી પ્લેસંટો કાઢવો પણ અંદર રહેવા નહી દેવો.

પ્રોલોંગ ઓફ ધી લેબર એટલે કોઇ વખતે સ્ત્રી તરફ છે અને સોફટ પાર્ટ છે અને બીજો બોની પાર્ટ છે કોઇ વખત બાળક તરફથી પ્રોલોંગલેબર થાય છે. એટલે બાળકનું માથું કોઇ કેસમાં બહુ મોટુ હોય છે, તેથી તે નીકળી શકતું નથી. સેકન એટલે બીજુ એ છે કે યુટરસ એકટીવ બરાબર કામ નથી કરતું. તેને વાસ્તે પ્રાલોંગ લેબર થાય છે.

• (૧) પહેલું સ્લોડીફિકટીવ લેબર ફર્સ્ટ (૨) મોસ્ટ યુઝ્યાલ કોઝ એ રહેલો છે. અને સ્લોડીફિકટીવ લેબર કોઇ સ્ત્રીને વધારે છોકરાં થયાં હોય તો તેનો લેબર એટલે જણવાનું દરદ આસ્તે ચાલે છે. બીજુ કોઇ વખત રેકટમ લાઉડર છે. તો બરાબર નથી. તેથી ઝાડો તથા પેશાબનો બ્લેડર (કોથલી) ભરેલી છે. તો તેનાથી પણ જણવાને વાર લાગે છે. એટલે કેસમોટા થાય છે, માટે જો રેકટમ લાઉડર હોય તો તેને વાસ્તે એનીમાં દેવો. અને પેશાબ ભરેલો છે. તો કેથેટર પાસ કરી, યુરાઇન કાઢવો કોઇ વખત લાયકોર

એમોનીઆ પાણી વધારે છે તોપણુ લેબર હલકે ચાલે છે. જલદી અને કેસને વાર લાગે છે. (૪) ચોથુ મોલપ્રેઝંન્ટસ ઓફ ધી યુટ વખત યુટરસ બરાબર નથી. વેઝાયનામાં તેનો રસ્તો નથી.

ટ્રીટમેન્ટ એટલે તેના જે કરવાના ઉપાય—

તેને (૧૦) ગ્રેન કુનાઇન આપવી. તેના પેટ ઉપર બેંનડેજ કરવું. પેશન્ટને ફરવા નહી દેવું. કમર ઉપર સુવાડવુ. રીઝીટ સરવીક એટલે નેકનું મેં ઉધાડતું નથી. તેને સીરપ કલોરલ એક ડ્રામ દેવુ. અને તેમાં એક ઔંસ પાણી નાંખવું. અને વેઝાયનાનો છેદ નાનો છે, યુટરસનું મેં એટલે સરવીકનું મેં ઉધડતું નથી તો તેને કાપવું પડે છે. કોઇ વખત પેરીનીયમ બહુ સખત છે. તો કેસ જલદી સખત થતો નથી. અને ઓસડાયલેટ થતો નથી, તો તમે ગરમ પાણીથી સેકો. ઘડી ઘડી અને વેઝેલીન નાંખો. ઘડી ઘડી વેઝેલીન ચોપડવું. અને પેરીનીયમ સેકો કોઇ વખત પેલવીસની અંદર ટયુબમાં ગાંઠ હોય છે (ફાઇબ્રોઇડ-ગાંઠ) ડીફીકલ્ટ લેબર એટલે પેલવીસ ડીફાર્મ છે એટલે વાંકો છે. તો બાળક જલદી નહી આવશે. અને તે જણી પણ નહી શકે જો પેલવીસ ખરાબ હશે તો તમે કમળ ઉપર એક્ષામીન કરવું. અને બીજુ એક્ષામીનેશન ડાબા પાસા ઉપર સુવારવુ અને જમણું પાસુ ઉપર રાખવું. પછી એક્ષામીનેશન કરવું. અને તે આંગળી આથે નાંખી સારી પેઠે તપાસ કરવો. તો તમારી આંગળીને બીમનુ નાનું ડાયામેટર જે ફોર ઇન્ચીઝ ક્વાટર છે. તેની પ્રોમોટરી સેક્રમ જો પેલવીસ વાંકો હશે તોજ પ્રોમેટરી સેક્રમ તમારા આંગળીને લાગશે. અને સારો પેલવીસ હશે તો પ્રોમેટરી સેક્રમ આંગળીને નહી લાગશે. બ્રેઇ કોઇ વખત મોટો હોય છે. એટલે માથું મોટું હોય છે. (૩) ત્રીજુ કોઈ વખત બે બચ્ચાં પેટમાં હોય છે. (૪) કોઈ વખત બચ્ચાને હાથ માથા ઉપર આડો હોય છે. તેથી બાળક અવતરી શકતું નથી. તમો તપાસ કરો ત્યારે જોવું કે પેલવીસનાનો છે. તો તમે એકદમ ડાકતરને બોલાવો સ્ત્રીને દરદમાં ઝાઝીવાર ન રાખવી. પણ જયારે સ્ત્રી પહેલીજ વખત પેટથી હોય. તો તેને બાળક આવતાં ૧૮ અગર ૨૪ કલાક લાગે છે. અને જયારે સ્ત્રી દરદમાં હોય અને તેના પલસ તમારા હાથને ન લાગે તો તમે જલદી કરવું. સેકન્ડ સ્ટેઝમાં રાખવું. તો બાયડીને સેકન્ડ સ્ટેજમાં એટલે ઓસ ડાયલેટ થઈ. અને બાળકનું માથુ પેરીનીયમ તરફ આવ્યું હોય ત્યારે તેને દરદમાં નહી રાખવી. અને એમ સેકન્ડ સ્ટેઝમાં રાખવાથી જો બાળકનું માથુ રેકટમ તરફ દાબ કરે અને રેકટમમાં છેદ પડી જાય તો જીવે ત્યાં સુધી તે ઝાડાનો બંધ રહે નહીં. અને જો બ્લેડર ઉપર દાબ પડે તો ફીસ્ટુલા થાય એટલે બ્લેડરની નળીમાં છેદ પડે. અને પેશાબ જયારે આવે ત્યારે ચાલ્યો જાય. તે પેશાબ કરે છે તેમ તે બાયડીને ખબર પડતી નથી, હવે બાળકની વ્યવસ્થા શી રીતે કરવી.

(૧) ફર્સ્ટ છોકરાનું માથું બહાર આવે ત્યારે ગળામાં આંગળી નાંખી જોવું કે તેના ગળામાં કોઈ છે. અને હોય તો આંગળી નાંખી કાઢી લેવો.

સેકન્ડ બાળકની આંખો સાફ લેવી. કોઇ વખત ઓરતને ખ-
...ર્જ જાય છે. તેથી બાળકની આંખો ખરાબ થાય છે. માટે આં-
...ર્શન હોય તો એક ટીપુ નાઇટ્રેટ ઓફ સીલવર લોશન એક ડ્રોપ આં-
ખમાં નાંખવું. અને તે ન હોય તો આલમલોશનથી ધોવું. કોઈ વખત બ્રીજ-
કેસમાં બાળક મરેલા જેવું આવે છે. તેનો ઉપાય—

(૩) થઈ. ત્યારે એક ગરમ પાણીનુ નાનું ટપ અને બીજુ ટાઢા પાણીનું નાનુ ટપ જેમાં બાળક ડુબે નહીં તેવું રાખવું. પછી બાલકને ગરમ પાણીમાં નાંખવું. પછી ટાઢા પાણીમાં નાંખવું એમ પાંચ છ વખત કરવું તેથી જીવ ના આવે તો બીજો ઉપાય કરવો.

(૪) ફેર ફેર બાળકના આંગ ઉપર બ્રાન્ડી ચોલો અને સ્પંજ નીચલી સુકાયલી ગરમ પાણીમાં પલાલી નીચોવી રાખો. અને સેકો. પરંતુ બાળક દાઝે નહીં તેમ સંભાળી સેક કરવો. સસેકો તેની છાતી ઉપર મુકો તેમ કર્યાથી જીવ ના આવે તો.

(૫) મો ઉપાય કરવો બાળકના પગ અને માથુ નીચે કરો.

(૬) આરટીફીસીયલ રેસ્પીરેશન કરો. ખને તમારે જોવુ કે બાળકના કાડમાંથી લોહી આવે નહીં. અને જો તમે જોશો નહીં. તો તે બાળકનુ ગએલુ લોહી પાછુ બાળકને મળશે નહી. અને બીજુ બાળકની ઝાડાની જગ્યા તપાસવી. કોઇ વખતે ઝાડાની તથા પેશાબની જગ્યા હોતી નથી. કોઈ બાળકને પેશાબ નથી આવતો તો તેના બલેડર ઉપર ગરમ સ્પંજ લેઇ શેકવુ એટલે પેશાબ આવશે. અને જયારે બચ્ચાને નવરાવવું ત્યારે તેલ અગર વેસેલીન ચોલી પાણીથી પાછા નવરાવો. એટલે ચીકણો પદાર્થ નીકળી જશે.

અને જયારે તમે બાળકને નવડાવો ત્યારે ડાંઈગીલો નકરો નીકર કોઈ આંગળી પાછળ પીળી ફોલ્લી આવીને તેમાંથી પીપ જશે. તમે બાલકનુ આંગ સાફ કરીને પુછો. (લુવો) કાંઇ લીલો રહેવા ન દો. અને તેને જયા કરચલીઓ પડે. ત્યાં પાઉડર અથવા તેલ લગાડો. તેનું મોં રોજ સાફ કરો નીકર તેનું મોં આવશે. એટલે થ્રશ થશે ઉપરનું દુધ પીધાથી વખતે બાળકનુ મોં આવેછે. તેને વારતે બચ્ચાનું મોં સાફ કરવા ગ્લીસેરીન બોરેસીસ બહુ સારૂ છે. તમે બચ્ચાને બેનડેજ સંભાળીને કરો અને છોકરાને જે ડુંટી મોટી રોઇ રોઈને થાય છે. માટે બાટલીનો બુચ અરધા રૂપીઆ જેટલો કપાવો. પછી ડુંટી ઉપર તે મુકી બેનડેજ કરવું. કોઈ ચાંદીનો અરધા જેટલો કડકે મુકે છે.

માનીવાત એટલે બાયડીની છાતી સંભાળવી. તેને કંઇ ડીસચાર્જ જાયછે બીજુ તેનું પેટ મોટુ છે. બાયડીની નીપલ્સ એટલે ડીંટડી જોવી કે દુધ પી શકે છે. અને નીપ્લસ કહીથી ફુટેલી તો નથી. જો ફુટેલી હોય તો તેને લગાડવાની દવા (પ્રાયગ બોલસા) છાતીએ લગાવવાથી સારૂ થાય છે. કોઈ વખત બાંને દુધનો તાવ આવે છે. અને કોઇ વખતે ત્રીજે દીવસે ડીસચાર્જ

બંધ થઇ જાય છે. તમારે જોવું કે બાયડીની જીભ મેલી છે તો જુલાબ દેવો. અગર એનીમાં દેવો. તેને ઝાડો સાફ લાવવો. ઓરતનો ચેહરો ફીક્કો પડી જાય છે. અને તેનું મોં ઉતરી જાય છે. તો જાણવું કે તેના શરીરમાં કોઇ રોગ છે. તેથી ડાકતરને બોલાવવો તેનો ઉપાય જલદી કરાવવો. જોહેમેરેજ જણ્યા પછી ઘણે દહાડે એટલે (દશવીશ દીવસે) થાય છે. તેને સેકંડરી હેમેરેજ કહે છે.

યુટરસ અને પ્લેસંટાની નળીઓ છે. તે ઓસના આગળથી રપચર થવાથી, તથા સાયનસ રપચર થવાથી પણલોહી આવે છે. કોઇ વખત પ્લેસંટા થોડો ઉખડી જવાથી લોહી આવે છે. ઇનટરનલ ઓસ અગાડીથી પ્લેસંટા ઉખડી જવાથી પણ રકત જાય છે.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

કુદરતી પ્રસુતી એટલે ડીલીવરી પ્રીમેચર લેબર.

મેમરીજ રપચર કરવો. પ્લગ નાખવા. ટરનીંગ કરવી. પ્લેસંટાને થોડો વધારે ઉખાડવો.

અરગટ આપવો. પ્લેશંટો કાઢવો.

કનટ્રેકશન કરવું ખેંચવું બાનડેજ બાંધવું. હાથ નાંખી બહાર કાઢવો.

આફટર પેઇન્સ એટલે પ્લેસંટા નીકળવાનું દરદ અથવા મેમરીજ કંઇ પણ રહી ગયું હોય, તે કાઢવા માટે અરગેટ આપવો. ડુસ દેવું, બેનડેજ બાંધવું.

છોકરૂ મરી ગયું હોય ત્યારે પ્લેસંટા ઉધાડવા. (૨) જયારે છોકરૂ જીવતુ અવતરવાની આશા ન હોય ત્યારે જયારે હેમેરેજ થયા હોય, અને ટરનીંગ કરવા જેટલી ઓસડાયલેટ ન થઇ હોય, ત્યારે જયારે છોકરૂં જન્મવાને પેલવીસ ડી ફાર્મ હોય ત્યારે, જયારે માથુ ફુટી ગયુ હોય ત્યારે, અને વધારે લોહી જવાથી, જ્યારે લાયકર એમોનીયા બહાર નીકળવાનું તે બહાર ન નીકળે ત્યારે, જ્યારે યુટરસ ઘણી કઠણ રીતે કંટ્રકશન થઇ હોય ત્યારે, જ્યારે હેમરેજ ઘણું થતુ હોય ત્યારે, તે બંધ કરવાના નીયમ—

(૧) જ્યારે છોકરૂં જીવે નહીં, એટલી ઉમરે પહોચે નહી. ત્યાં સુધી લોહી વધારે નજતુ હોય તો વચમાં હાથ ઘાલવો નહીં.

(૨) સાત મહીના પછી જો લોહી જવા માંડે તો વધારે દહાડા લેબર લંબાવવાને કાઢવા નહીં.

(૩) જયારે લોહી વધારે જતું હોય, ત્યારે મેમરેજ રપચર કરવા. તેથી કરીને યુટરસ કંટ્રાકશન થશે અને લોહીની વહેતી નળીઓ બંધ થસે.

(૪) જો હેમરેજ બંધ થાય તો કેસ થવા દેવો ને લોહી જારી રહે અને ઓસ જેટલી જોઇએ તેટલા ડાયલેટ ન હોય અને ટરનીંગ કરવા જેટલો

…ય તો તો સંભાળથી વેઝાયનામાં પ્લગ કરવાં અને યુટરસ કોન-…ર્વવાને પેરે પાટો બાંધવો. યુટરસ ઉપર દબાણ કરવું અરગટ આપવા. અને પ્લગ ઘણો વખત ન રાખવો. બે કલાકથી વધારે ન રાખવો.

(૫) પ્લગ દુર કર્યા પછી જો ઓસ બરાબર ડાયલેટ થઇ હોય તો અને દરદીની સ્થીતી સારી હોય તો ટરનીંગથી કેસ કરવો. બાય પોલર ટરનીંગથી કેસ કરવો જો બરાબર ઓસપ્લગથી ડાયલેટ ન થાય તો બાંઝએગથી ઓસડાયલેટ કરવી. તે બે કામ કરે છે. પ્લગનું કામ કરે છે. અને ઓસ-ડાયલેટ કરે છે. લોહી જવુ બંધ કરે છે. પ્લગ બે કામ કરે છે.

(૬) સરવીક આગળ પ્લેસટો અટકેલો હોય તો પલેસટો ઉખેડવો. અને પછી ટરનીંગ કરવું. જે બાયડીઓ ટરનીંગનો શૉક નખમી શકે તો અને થાકી ગયેલી હોય, તેને આ રીતે કરવામાં આવે છે.

પ્લેસંટા પ્રીવીયામાં કારબોલીક ઓઇલથી તમારો હાથ પલાળો, અને વેઝાયનામાં જવા દો, બે આંગળીઓ વેઝાયેનામાં જવા દેવી. પછી યુટરસની વોલને ફરતી ગોળ ફેરવવી. અને તેથી કરીને પ્લેસંટા ઉખડતો જશે. અને જયાં સુધી પ્લેસંટાની એજ આવે, કે જ્યાં મેમરીજ શરૂ થાય છે. તે મેમરીજને ફાડો. પછી હાથ પાછો ખેંચી લેતી વખત કયોંપાર્ટ પ્રેઝંટ થાય છે. તે જોવો, આ કરવામાં ઓસની સરવીકને સંકોચ રીટ્રેકશન થાય છે. અને તેથી કરીને લોહી જતું અટકે છે.

અનીયમીત અને યુટરસ કંટ્રાકશન થવાથી આફટર ડીલીવરી હેમરેજ થવાનું કારણ યુટરસમાં કલોટ એટલે લોહીના દડબા ભરાઇ રહેવાથી પ્લેસંટા અને મેમરીજ ભરાઇ રહેવાને લીધે આફટર ડીલીવરી હેમરેજ થાય છે.

રીટ્રોક ફલેક્ષનને લીધે સરવીકમાં સોજો આવવાથી, અથવા ઘા પડવાથી વલવામાં અને સરવીકમાં હેમોટોસીલ અથવા થ્રોમ્બોસીસ થવાથી. ઈનવર્શન યુટરસમાં થવાથી, યુટરસમાં ફાઇબ્રોઇડસ ટયુમર અથવા પોલીપસ હોવાથી, ઇનવર્શન એટલે ખાડો યુટરસમાં પડવાથી આફટર ડીલીવરી હેમરેજ થાય છે. રીમટમ્સ ફોરસેપ્સ અથવા પોલીપસ=માથુ પકડવાનો ચમટો.

પકડવાનો ચીમટો એટલે એક જાતનું હથીઆર.

૩ + ટારનીયર પોલીપ્સ એટલે એક્ષટ્રેકટે ડીલીવર.

ઓપરેશન ઓફ ક્રેનીયાટોમી એટલે જ્યારે છોકરાને હાયડ્રોકેફેલસ અથવા ડીફામર્ડ પેલવેસ હોય તો ક્રેનીયાટામી થાય.

કોમન પ્રેસર ૧ ડાયનોમીકલ ૨.

પ્રફરેટર, ક્રીંફેલોટાઇબ, રામબોથમસ, હુકર, સીઝેરીયન સેક્ષન, અથવા પેરોઝ ઓપરેશન તે જ્યારે છોકરાનું ધડ મોટું હોય અથવા તો ડીફામર્ડ પેલ-વીસ હોય, તે ઘણીજ હોય કે જેમાંથી ક્રેનીયાટોમી કર્યાથી છોકરૂ નીકળી શકે નહી. તો તેમાંથી સીઝેરીયન મેનસેક્ષન કરવું પડે છે. કે જેમાં છોકરાના કડકા કરી કાઢવું પડે છે, તે ઓપરેશન ઘણું મુશ્કેલ છે, ને તેની અંદર

માળથી હેમરેજ થાય છે. પેરીર નાઇટીસ, મેટ્રાઇટરીસ છે... યા અને એક્સ્ટેનશન એટલા થાય, એટલાં બીવાના કારણ છે, તે... કરાના કડકા કરીને કાઢવા પડે છે. એ ઓપરેશન કરી રહ્યા પછી એન્ટીસે... પટીકસ લોશનથી ઇનટરનલવોસ ધોવા જોઈએ. અને પછીથી માને ગરમ ચા અને પેપીટી અથવા મોરફીયા આપવુ જોઇએ. દરદીને બીછાનામાં શાંન્ત રાખવું જોઈએ. સાદો ખોરાક ને પુષ્ટીકારક આપવો જોઇએ.

પેરો ઓપરેશન અથવા સીઝીરીયન શેક્શન એટલે માનું પેટ કાપી બચ્ચાને કાઢવું તેમાં ઘણા કેસમાં મા મરી જાય છે. અને છોકરૂ બચે છે.

૧૨૦ માંથી સ્ત્રી છોકરાના જન્મા પછી ચાર દહાડાની અંદર મરી જાય છે જ્યાં ડાકતરો મળી આવે છે તેમાંથી ૧૨૬ (૧) મરી જાય છે. અને ઉંચી કોમમાં ૧૪૬ માં એક મરી જાય છે. કારણ તેમને જોયતી મદદ મળી આવે છે. છોકરૂ જનમ્યા પછી માના સરીરના લોહીનો વધારો થાય છે, અને યુટરસની અંદરનો બીજ એનરેટ થાય છે. બચ્ચુ જનમ્યા પછી માને ધકો લાગે છે. થાક લાગે છે નાડી એકદમ ૪૦—૫૦ થઇ જાય છે. આખુ શરીર થાકી જાય છે, ટેમપરેચર નોરમલ રહે છે. જો લેબર વખતે વધારે હોય છે, કોઇ વખતે ટેમપરેચર વધારે હોય છે. પણ જો ટેમપરેચર ૧૦૦ થાય ને નાડી તે પ્રમાણે વધતી જાય તો સમજવું કે કાંઈ પણ અંદર કસર છે. લેબર પછી પરસેવામાં અને પેશાબમાં વધારે થાય છે. ૪૮ કલાક પછી ધાવણ આવે છે તેની અંદર કાંઇ એવો પદાર્થ હોય છે. કે પેહેલા ધાવણથી છોકરાને ઝાડો થાય છે. બ્રેસ્ટ લાલ થાય છે, ગરમ થાય છે. અને કોઈ દુખે છે, નાડી વધે છે. કોઈ વખત મીલ્ક ફીવર આવે છે. બ્રેસ્ટને ધાવણ બરોબર ઓલવાથી તાવ ઉતરી જાય છે. અને લાલાશ કમતી થાય છે. જ્યારે દુધ આવતું નથી. ત્યારે બ્રેસ્ટમાં સોજો વધતો જાય છે. બરોબર યુટરસ કંટ્રાકશન થાય છે. ત્યારે ક્રીકેટ બોલ જેવડી થાય છે. અને ૭ દિવસમાં એટલી નાની થઈ જાય છે કે પેલવીસની ક્રીમથી નીચે દોઢ અથવા બે ઈન્ચ રહે છે. ડીલીવરી પછી યુટરસ તોળી જોવાથી ૨૨ અથવા ૨૪ ઔંસ થાય છે બીજા અઠવાડીઆમાં ૧૦—૧૧ ઔંસ હોય છે. ત્રીજા અઠવાડીઆમાં ૫—૭ ઔંસ છે. કેટલીક વખત પેટ ડીઝનરેશન થાય છે. યુટરસની આરટરોના કોટ સખત ને મજબુત થાય છે. કે વીટોની અંદર રેડીશ અને ભુરા રંગની ધાર બંધાય છે. તે લોહીની ને ક્રાઇબ્રીનસની બનેલી છે. લુકોરીયા બલ્યુકીયલ ડીસચાર્જીસ ત્રણ અઠવાડીયા સુધી રહે છે. તે લાલ પાણીના રંગના હોય છે. તેને લુકીયા રૂબરા કહે છે. પછી તેનો રંગ લીલો થઇ જાય છે. તેને ગ્રીનવોટર કહે છે. અને પછી લુકીઆ એલબા કહે છે. ડીલીવરી પછી વેજાયના કોનટ્રેક્ટ થાયછે. પણ નળી પેહેલી કરતાં વધારે ડાયલેટેડ રહે છે. કેટલીક વખત લુકીયા બાસ મારે છે. અને તે કાંઇપણ ભાગ રહી ગયો હોય તે બતાવે છે. અને તેને વાસ્તે કોનડીસફ્લુઇડ અને ગરમ પાણીથી સીરેંનજ કરવી જોઇએ. ડીલીવરી પછી આફટર પેન્સ

... ગર્ભાશય બોળી કાઢી નાખવાને થાય છે. અને બીને સારૂ બીને ...ની આરામ અને ચોખ વટ સાચવવી જોઇએ અને અરીગુનો અર્ક ૬૦ અથવા એરગટીના ૧૫ થી ૨૦ ટીપાં આપવાં જોઇએ. હમેશાં નાડી બ્લેડર ને યુટરસ તપાસવાં જોઇએ. અને નાડીનો વધારો ન થાય. અને શરીરનો બી ગાડ ન થાય તો સમજવું કે બધું સારે સારૂ ચાલે છે. જો રીટેનશન પુરી ન થાય છે તો હોટસ્પંનજથી સેક કરવો અને વીસ વીસ ટીપાં દોઢ કલાકે અરગોટ આપવું. જો આ આફ્ટર પેઇન્સ સખત હોય તો ઓપીયમ અથવા અળસીની પોટીસ મુકવી. અથવા કુવીનાઇન આપવું. ખોરાક સાદો અને પુષ્ટીકારક આપવો. સવારના પહોરમાં બીફ, ટી, દુધ, પાઉં અને ચા આપવી. અને શરીર નબલુ હોય તો બ્રાંન્ડી અને એવાં એનટીમેટીવ આપવો. ચોખ વટ સારી સાચવવી જોઇએ. ઝાડો સાફ ના આવતો હોય તો હલકો રેચ આપવો જોઈએ. ઘણા વખત શુધી એટલે ૯થી૧૦ અઠવાડીઆ સુધી ખાટલામાં રહેવું જોઇએ. એટલામાં યુટરસ પોતાની સ્થીતી સારી કરે છે. હવા ફેરબદલ કરવી અને દરદીને દરીઆ કીનારે મોકલવી.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

છોકરૂં જનમ્યા પછી તેની કેવી તજવીજ કરવી.

મેનેજમેન્ટ ઓફ ઈનફન્ટ લેકટેશન.

જેવું છોકર જન્મેકે તરત તેની મેળે રોવામાંડે છે. પરંતુ તેમ ન કરે તો ગરમ અને ઠંડા પાણીમાં બોળવું, અથવા એને ટાઢુ પાણી છાંટવું. અથવા ટપલીઓ મારવી. કેટલીક વખતે છોકરૂ મુવા જેવુ જન્મે છે, તેનાં કારણો સેકનસ્ટેજ ઘણી લાંબી ચાલી હોય, અને યુટરસ ઘણી સખત રીતે કનટ્રેકટ થતી હોય તો અણ સમજણથી છોકરૂ જનમ્યા પહેલાં અરગોટ આપવામાં આવ્યો હોય, અને પ્લેસંટા છોકરૂ જનમ્યા પહેલાં ઉખડી ગયા હોય તો, અને અંબે લાઇકલ કોર્ડ દબાઈ હોય તો આવી સ્થીતીમાં છોકરૂ શ્વાસ વગર રૂંધાઇ મર્યું હોય તેમ દેખાય છે. તેનો ચહેરો કાળાશપર દેખાય છે, અને તે શ્વાસ લેવાને ઘાચું નબળું માલમ પડે છે, અને કોઇ શકતું નથી. અને હાડ તપાસી એતો ઘણીજ નબળી રીતે ચાલતું હશે. કેટલીક વખત કાળાશને લીધે છોકરાનો રંગ ફીકો હોય છે. અને હાર્ટ બરાબર ચાલતું માલમ પડતું નથી. આવી સ્થીતીમાં છોકરૂ બચવું મુશ્કેલ છે. આવી સ્થિતી વાળા છોકરાને શરીરે બ્રાંન્ડી અથવા રાઈ ઘસવી. તથા ધીમે રહીને છાતી ઉપર થાબડવું. અનેવારે ઘડીએ ઠંડા ગરમ પાણીમાં બોલવું. તેમ છતાં સારૂં ન થાય તો આરટી ફીશીયલ રેસ્પીરેશન કરવું. તે છતાં સારૂં ન થાય તો તેના લંગ્સ ફેફસામાં કેથેટર વતે ફુંકવો. અને પેઇન ક્યુલર તથા વીજળીની બેટી લગાડવી. છોકરાના શરીરને તેલ ચોળી ગરમ પાણીથી નવરાવવું. ને તેના કોર્ડ આગળની નલના એક

જાતનુ ઘુમટું મળમળ જેવું બાળી તેની રાખ દબાવવી. ક[illegible] રાખવો લુગડાંને શરીર સાફ રાખવું. છોકરાને ધવરાવવા આપ[illegible] હેલું ધાવણુ આવે છે તે ઘણું અગત્યનું છે. તેને કોલોસ્ટીમ કહે છે. તે [illegible] પડતું પીળું અથવા ભુરા રંગનું હોય છે, અને તેમાં રેચનો ગુણ રહે છે. તેથી કરીને મીકોનીયમ નીકળી જાય છે. તેથી છોકરાને આપણે રેચ આપવાની જરૂર પડતી નથી. છોકરાને વારે ઘડીએ ધવરાવવું નહીં. ધાવણુના આવતું હોય તો એક ચમચો દુધ અને ત્રણુ ચમચા પાણીનાં પાવું અને પહેલા બે અથવા ત્રણુ દિવસ સુધી. બે અથવા ત્રણુ વખત ધવરાવવું. આવું ત્રણુ દીવસ કરવું. હમેશ ધાવણુ આવતું હોય ત્યાં સુધી છોકરાને ધવરાવવું. ધાવણુના આવતું હોય તોના ધવરાવવું. ધાવણુ આવતું હોય ને ન ધવરાવે તો સ્રીઓને રોગ થાય છે પરંતુ જ્યારે સ્રીઓને કોઇપણુ જાતનો રોગ હોય છે. તે એવોકે ક્ષય ગરમી એવો રોગ હોય છે. ત્યારેજ ન ધવરાવવાં. જ્યારે ન ધવરાવવાનું હોય ત્યાર વેટનર્સ અથવા ફીડીંગ બોટલ આપવી. વેટનર્સ ૧૬ થી ૩૫ વરસ અંદરની જોઇએ એટલે તેને ક્ષય ગરમી વીગેરે તપાસવું જોઇએ.

તેના દાંત, ચહેરો અને વાળનો રંગ જોવો સ્તન કઠણુ ભારે અને જમરૂખના આકારના જોઇએ. અને ઉપરની વેન્સ દેખાવી જોઇએ અને નીપલ્સ કંઇ ઘાવાળીન જોઇએ. અને દુધ ભુરા ધોળા રંગનુ જોઇએ સ્રી પુષ્ટ અને સારા ખોરાક ખાધેલી જોઇએ. અને તેના છોકરાને પણુ તપાસવુ જોઇએ તે પણુ પુષ્ટ અને ડાઘવગરનું જોઇએ. તેના હાથ પગે ડાઘ જોવા. છોકરાને ધવરાવવા નીટેવ વખત સર પાડવી. જ્યારે માનુ અથવા ધાવનું દુધ મળે છે. ત્યારે નીરાંત લે છે, અને દિવસે દિવસે વજન વધે છે. છ અથવા સાત મહિનામાં છોકરાને ધાવણુ મુકાવવું. અને હલકો ખોરાક શરૂ કરવો. છોકરાને કોઇ કોઈ વખત રેચ આપવો. અને ધાવણુ મુકયા પછી માને પણુ બીજે ત્રીજે દિવસે રેચ આપવો. અને જેમ બને તેમ પાણીનો પદાર્થ થોડો લેવા કહેવું અને પોટાસ આયોડાઇડ ૨૦ થી ૧૫ ગ્રેન આપવાથી દુધ બંધ થાય છે. તે છતાં જો ધાવણુ આવે તો બ્રેસ્ટપંપ મંગાવવા અને લીનીમેંન્ટ બેલેડોના આપવા. એક્ષટ્રેક્ટ બેલે ડોના અને ગલીસેરીન લગાડવુ અને લગાડયા પછી ભુલથી છોકરૂ ધવરાવવું નહીં. જે સ્રીને ધાવણુ આવતુ હોય તો તેને સારો ખોરાક આપવો. ખુલ્લી હવામાં ફેરવવી અને એરંડી આના પાંદડાંની પોટીસ કરીબાંધવી. નીપલ્સએટલે બ્રેસ્ટ બેસી ગઈ હોય તો ધીમે ધીમે ખેંચી બહાર કાઢવી, અથવા ગ્લાસ નીપલ્સથી છોકરાને ધવરાવવો. જો કાંઇ ફાટ અથવા ચીર.પડી હોય તો ફ્રસોંગવોટર અથવા ટેનીક આસીડથી નીપલ્સ ધોવાં. અને નીપલ્સ નીનલ્ર એટલે કવર કરવાં.

તે છતાં નમટે તો કાસ્ટીક લગાડવું. વધારે દુધ જતું હોય તો માને હલકો ખોરાક તથા રેચ આપવો. ધાવણુ બંધ કરાવ્યા પછી. અથવા છોકરૂ

રત અથવા મારવાગવાથી, અથવા ઠંડુ ઠંઠ ક્લોય હોવાથી મે થાય છે સ્તન પાકે છે તેના ચીન્હઃ—તાવ આવે છે. નાડી ઉતાવળી હોય છે અને શરીર ઉપર લાલાશ દેખાય છે. ને સ્ત્રી બહુ નબળી સ્થીતીમાં માલમ પડે છે. તે વખતમાં સ્ત્રીને આરામ આલવો. હલકો રેચ આપવો. કુનાઇન અને એકોનાઈટ એટલે વછનાગને અરક અથવા અફીણુનો અરગ આપવો. અને સ્તનને પાટા બાંધવો સેક કરવો. હલકી પોટીસ બાંધવી, અને બેલા ડોના ગ્લીસેરીન લગાડવી તેમ છતાં પણ પાકી જાય તો એને તપાસી નસ્તર મુકવું અને પરૂ કાઢી નાંખી કારબોલીક એસીડ ઓઇલમાં લીંન્ટ પલાળી મુકવું. રોજ એબસેસની કેવી ટીને કાર બોલી ક્લોશ નથી ધોઇ નાંખવી, અને સારો ખોરાક આપવો. ટીનચર ફેરાઇ અને કુઇનાઈન આપવું નાન પણમાં છોકરાં મરી જવાનું કારણ. જેવો છોકરાને જોઇએ તેવો ખોરાક ન મળવાથી મરી જાય છે. જો ધાવણુ નમળે તો ગધેડીનુ, ગાયનુ. બકરીનું દુધ આપવું અથવા સીસીથી ધવરાવવું તેસીસી ધોઈ સાફસુફ રાખવી. એરોરૂટ મીલીસ ફુડા, કોર્ન ફ્લાવર, એ પણ બચ્ચાને અપાય છે. પણ તેન ચાલતાં આપવું. લીબીકસ અને મીલીન્સ ફુડ સૌથી સારાં છે.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

મુખ્ય બાબત.

આગળ જે કહી ગયા તેમાંના સવાલ તથા જવાબ અને તેની કરવાની રીતી વગેરે આ પ્રકરણમાં બતાવેલ છે તે વાંચનારે ધ્યાનમાં રાખવી અને તેની બરાબર માહિતી લેવી જો તેમાંજાણ્યા વગર દાઈ અથવા હરકોઈ હીમત થી તેકેસ કરશે તો તેમાં આજારી ઓરત તથાબચ્ચાના જીવને નુકશાનાં થશે તે નકકી જાણવું.

સવાલ. ૧ લો—ઇલીઓ પેકટીનીયલ લાઇન્સ અથવા બ્રીમપાસે પેલવીસના ડાયામેટર=માપ કીયાકીયા છે.

જવાબ મુખ્ય ત્રણ ડાયામેટર છે. પહેલા એનટીરીયા પોસ્ટોરીયા અને તેના આગળ પ્યુબીસનોકાંઠો. અથવા સેક્રમનોઉચો મધ્ય ભાગ સુધી નોરમલ (પેલવીસ મધ્યે તેનું માપ સાડા ચાર ઈન્ચ હોયછે. નોરમલ પેલવીસમી સ્વભાવીક કેટીવ પેલવીસ હોયછે. બીજુ માપ બ્રીમનું કાંજ્યુગેટ આડકતરૂ ટાન્સવર્સ આ ત્રણ મધ્યે લાબો છે. તોપણુ એક બાજુનું બ્રીમના મધ્ય ભાગથા બીજુ બાજુથી બ્રીમનું મધ્ય ભાગ સુધી તેનું લાંબુ ડાયામેટર (૫) અથવા (૫ા)પોદ ઇન્ચ લાંબુ હોય છે.

આ બ્રીમનું ટાન્સવર્સનું માપ.

૩ જુ ઓબલીકઆ બેરહેછે. એક ડાબી બાજુથી તેજમણી તરફ સુધી. રાઇટ=જમણી ઓબલીકા રાઇટ સેક્રો ઇલી યાક સીમ્ફીસીસથી તે લેફટ ઇલીયે-

પેકટી નીયલ એમેનન્સ સુધી તેનું લાંબુ ડાયામેટર(૫) ઇ… ઓબલીકનું માપછે. લેપ્ટ=ડાબા ઓબલીક સેકો ઈલીયાગ સીમ… તેરાઇટ ઇલીઓ પેકટીન્જાયલ એમેનન્સ સુધી છે. તથા તેની … ઉપર પ્રમાણે છે એટલે (૫) ઇન્ચ રહે છે. એમેનેન્સ=ઉંચો ભાગ

સવાલ. ૨ જો—ટ્રુ પેલવીસકયોં અને ફોલ્સ પેલવીસ કયો. ?

જવાબ—ઈલીઓ પેકટી નીયલ લાઇનથી પેલવીસના બે ભાગ થાય છે. ૧ ટ્રૂ પેલવીસ અને બીજોફાલ્સ પેલવીસ. તે ઇલીઓ પેકટીનીયલ લાઇનશ અથવા બ્રીમની નીચેની બાજુ તેની હદ બતાવે છે. હવે ઉપરનો ભાગ તે ફોલ્સ અને બ્રીમની નીચેનો ભાગ તે ટ્રુ કહેવાય છે.

ટ્રુ=સાચો અને ફોલ્સ=જુઠો.

ટ્ર પેલવીસમાં દરેક બાજુ ઇલીયો પેકટીનીયલ સામી ટ્યુબીસ છે અને પછી સેક્રમનો પરોમેટરી ભાગ છે. તેને ઇનલેટ કહે છે. તે -હદય=હર્ટ જેવી આકૃતી સરખો ભાગ છે.

ફોલ્સ પેલવીસના દરેક બાજુ ઇલીયાકફોસા આવેલાં છે. તે પુરા નથી અધુરાં છે=આગળ અને પાછળ અપુર્ણ છે.

સવાલ ત્રી જો—ગર્ભવંતી ઓરતના ચીન્હ અને શા શા લક્ષણ રહે છે તે કહો ?

જવાબ—આ બે જાતના લક્ષણ=ચીન્હ છે. એક સબજેકટીવ સીમટમ્સ અને બીજાઓબજેકટીવ સાઈન્સ.

જવાબ—સબજેકટીવ સીમટેમ્સ=આજારી ઓરત આપણને તેની હકીકત કહે છે એટલે તેને જે જે થાય છે તે કહે છે. પહેલી સીરમેલી આવે છે. (૨) તેને દમ ચઢે છે. (૩) તેને વોમીટ થાય છે અને તેના પેટમાં બાળક ફરકે છે. (૪) તેને સાલીવેશન=મોમાંથી ચીકણી લાળ થુંક જાય છે. એટલે મોંમાંથી પાણી ઢળે છે.

ઓબજેકટીવ સાઇન્સ=એટલે દાઇયામીડ વાઇફને તપાસ કરવાથી માલમ પડે છે. તે આંખોથી ઉપર જોતાં માલમ પડે છે. પહેલે તેનું પેટ મોટું દેખાય છે. (૨) છાતીની આસપાસની કાળી જગાને ઇંગ્રેજીમાં આરઓલા કહે છે, તે કાળી થાય છે. (૩) તેની છાતીમાંથી દુધ નીકળે છે. તેને કોલોસ્ટ્રીમ કહેછે. (૪) ગર્ભનું હાલચાલ એટલે ફીટલહોાર્ટ=ગરમાવો અને ફીટલપાર્ટ=ભાગ અને ફીટલ મુવમેન્ટસ=હીલચાલ આપણને માલમ પડે છે અથવા કાન દઇશું તો સંભલાય છે. (૫) વીઝાયનાનો રંગ જાંબુ રંગનો એટલે પરપલ દેખાય છે.

સવાલ ૪ થો—સ્પુરીયસ પરેગનંસ એટલે ખોટી પરેગનન્સી એટલે શું ?

જવાબ—પરેગ્નનસી એટલે ગર્ભ સ્પુરીયસ પરેગનન્સી એટલે પેટ મોટું થાયછે. સીરમેલી બંધ થાય છે. તેને એમેનોરીયા કહે છે. તે મહીને મહીને આવે નહીં, તેની છાતીમાંથી દુધ નીકળે છે. તેની આરયોલાં કાળી લાગે છે. તેને વોમીટ

માં અન પાચન થતું નથી. તેને લાગે છે કે પેટમાં બ-
...ય તેમ લાગે છે. આવું તેને બે ચાર મહીના સુધી ચીન્હ
...પછી તે દરદ બેસી જાય છે અને ઓરત સારી થાય છે. અને ક-
વચીત સ્પ્યુરીયસ પરેગનન્શીના ચીન્હ એવું દુઃખ નવ મહીના સુધી રહે છે અને લેબર=દરદ ચઢે છે. છેવટે સ્પ્યુરીઅસ પરેગનંસી લેબર ચઢે છે એટલે શરૂ થાય છે. આફોલ્સ પરેગનંસી થવાથી=થાય છે તેનું કારણ એ છે કે ઓવરીમાં કાંઈ દરદ અથવા અપકાર હોવાથી આ વીગેરે ઉપરના ચીન્હ થાય છે તેથી મોટું થવાનું કારણકે પેટમાં કાંઇ વાયરો જાય છે અથવા પેટ ઉપર વાસરે છે. એટલે ગોળાની માફક ૫રે છે. તેમ લાગે છે. માટે તેની બરાબર પરીક્ષા લેવી અથવા કરવી અને જો ફોલ્સ માલમ પડે તો આજારી ઓરતને કલોરો ફાર્મ સુંગાડવાથી તમામ દરદ નાસ પામે છે. અને પેટમાંના દરદ સાફ થઈ ને સ્ત્રી સારી થઇ જશે.

સવાલ ૫ મો—એક્ષટરાયુટરાઇન પરેગનન્સી એટલે શું ? અને રોજ છેવટ શું થાય છે. જવાબ–યુટરસ બહાર ગર્ભ રહે છે તે માહેલુ પેરીટોનીયમ કેવીટીની અંદર રહે છે. (૨) ઓવમ મધ્યે (૩) ફીલોપીયન ટ્યુબીસમાં રહે છે.

પેરીટોનીયમ કેવીટી=પેટમાં ગર્ભ રહે છે તેને એબડોમીનલ ગ્યાસટેસન કહે છે.

ઓવમની અંદર ગર્ભ રહે છે ત્યારે તેને ઓવરીયન ગ્યાસટેશન કહે છે. ફીલોપીયન ટ્યુબીસમાં ગર્ભ રહે છે તેને ટ્યુબીસ ગ્યાસટેશન કહે છે. બીજાં કરતાં ટ્યુબીસ ગ્યાસટેશનમાં જલદી માલમ પડે છે, જેના અંદર ગર્ભ રહે છે તે ગર્ભ ત્રીજે મહીને અથવા ચાર મહીનાના સુમારે કંઇકથી તુટે છે ત્યારે બહુ હેમરેજ થાય છે અને તે ઓરત મરણ પામે છે. અથવા તુટેલી થેલીની લીની અંદરનો ગર્ભ વેઝાયના અથવા રેકટમને રસ્તે પડી જાય તો આજારી છેવટે સારી થાય છે. પણ તેમ થવાને ઘણી વીલમ લાગે છે. અને ત્યાં સુધીમાં આજારી ઓરત બહુ અશકત થઇ જઇ મરણ પામે છે.

સવાલ ૬ ઠો—મેકનીઝમ ઓફ પશ્યુરેશન=એટલે અંતકૃતીથી બાલક બહાર આવે છે. તેનું વર્ણન કરો=અને બીજા કેસમાં તમો શું શું કરશો તે કહો ? જવાબ–મેકનીઝમ ઓફ પશ્યુરેશન પ્રસુતીના ત્રણ કારણ છે. ૧ પહેલું ગર્ભનુ શરીર અથવા પ્લેસંટા બહાર આવે છે. બીજુ કારણ ગર્ભાશયને બહાર નીકળવા માટે મસલ્સની શકતી. ત્રીજુ કારણ પેલવીસ મોટા જોઇએ. ગર્ભાશયનો નીચેનો ભાગ વલવા તથા વેંઝાયનાનો બન્યો છે. તેજ પ્રમાણે બીજો ગર્ભના માથાનો આકાર તેજ પ્રમાણે જ્યાં પેલવીસમાંથી બહાર પડવાનો છે. તે પેલબીસનો સારો માર્ગ જોઇએ અને તે ગર્ભવંતીનો ગર્ભ બહાર કાઢવાને અથવા ધકેલવાને તેના પોતામાં શકતી બરોબર જોઈએ. ગર્ભાશયનું શીર ચાર રીતે નીરાળું પેલવીસમાં ફરે છે. ૧ પહેલું

લેફ્ટઓક્ષીપીટલ એન ટીરીયર (બીજુ) રાઇટઓક્ષીપી
(૩) રાઇટઓક્ષીપીટલ પોસ્ટેરીયર. (૪) ચોથુ લેફ્ટઓક્ષીપીટલ
પેલવીસમાં ગર્ભનું શીર કીયા પ્રમાણે ફરે છે એટલે કેવી રી
૧. પહેલું. ફ્લેક્ષન, (૨) રોટેટશન (૩) એકટેશન (૪) એકટેશન્ટ રોટેશન. બીજકેસમાં બાળકનો, ફુલોઓથીટરનલચ્યુબીસની નીચે આવે છે. અને પેરી નીયમ ઉપર હોય છે. આવું રહે ત્યારે તેને સ્વભાવીક પ્રસુતીની પહેલી સ્થીતી પ્રમાણે અંત્રીક સંબંધથી બાળક અવતરે છે. ત્યારે જે પ્રમાણે સ્વભાવીક પ્રસુતીનું પહેલી સ્થીતી પ્રમાણે યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવી.

સવાલ. ૭—પ્રસુતીની ત્રીજી અવસ્થામાં તમે શું શું કરશો ૧=જવાબ થર્ડ સ્ટેજમાં અથવા પ્લેસેટો=ઓર બહાર આવે છે. તે બાળક જન્મ્યા પછી ઓર આવે છે. જ્યારે બાળક જન્મે છે તે વખતથી ગર્ભાશય પ્લેસંટા ઉપર અકુંચીત થાય છે. ગર્ભાશયની પાસે પ્લેસંટો હલવે હલવે છાથી દશ પંદર મીનીટ પછી ગર્ભાશયની મદદથી બાહાર પડેછે. બાળક બહાર પડયા પછી ગર્ભાશયના અંકુચ નાના બીજા પરીણામ. રકત શ્રાવના થાય છે. તે બંધશી રીતે કરશો. બાળકનો જન્મ અથવા પ્લેસંટો બહાર પડવાને ઘણુ કરીને અર્ધો કલાક લાગે છે. અથવા કદી કદી વધારે વાર પછી આવે છે. જ્યારે પ્લેસંટો ગર્ભાશયમાંથી વેચાયનામાં આવે છે. ત્યારે કોઇ થોડી પકડીને ખેંચવી એટલે જલદી બહાર આવે છે. જ્યારે એ બચ્ચાં રહે છે ત્યારે એ બાળક જનમ્યા પછી પ્લેસંટો બહાર આવે છે. પ્લેસટો બહાર પડયા પછી ત્રીજી અવસ્થા થર્ડ સ્ટેજ પુરી થાય છે. ત્રીજી અવસ્થાનું વર્ણન ત્રીજી અથવા પ્લેસંનટાની.

ત્રીજી અથવા પ્લેસંન્ટસ્ટેજની અવસ્થા જ્યારે બાળક બહાર આવ્યા પછી પ્લેસંટો ન પડે ત્યારે ગર્ભશય એટલે બાળક સાંમી રહે ત્યારે મીડવાઈફ એટલે આપડો હાથ ગર્ભાશયના કેડના ભાગ ઉપર મુકીને હલકેથી ધીરે ધીરે દાબવો. તેના પેડુના ઉપર પેટના બહાર જ્યાં ફંડસનો ભાગ લાગે છે ત્યાં દાબવું તેના યોગ્યે કરીને વેણ=દરદ જાસ્તી આવે છે. અને એવું થાય ત્યારે ગર્ભાણીએ બેહાથે નીચેની બાજુ પેલવીસમાં દાબવવું તેને કરીને દરદને મદદ મળવાથી પ્લેસંટો જલદી પડે છે એટલે બહાર આવે છે જ્યારે એમ ન થાય ત્યારે પાછી વેણુ એટલે દરદ આવે ત્યારે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે કરવું. તેણે કરીને બહુ કરીને પ્લેસંટો બહાર આવે છે અને એ જ્યારે કાળજી રાખી કરે તો રકત સ્રાવનો સંભવ બહુ કમી રહે છે. હવે દેશી રીત પ્રમાણે તે ઓરતને છીંકણી સુંઘવા દેવી તેથી ઉદરસ આવે છે અથવા છીંક આવ્યા બરોબર ઓર=પ્લેસંટો બ્હાર પડે છે. પ્લેસંટો બહાર પડવા માટે નાળ કદી પકડીને ખેંચવો નહીં. તે ઘણુંજ ભયંકાર જેવું છે. માટે તેમ કરવું નહીં. ઉપર કહયા પ્રમાણે એટલે પ્લેસંટો બહાર ન આવે તો વેઝાયનામાં હાથ ઘાલી ઘણો ધીરેથી નખ ન વાગે તેમ વેઝાયનામાંથી પ્લેસંટો એટલે ઓર બહાર કાઢવો. અને ઓર જ્યારે બહાર નીકળવા માંડે ત્યારે તેને ગોળ ગોળ વળદે છે તેમ

[illegible]વવો. તેમ વળ પડવાથી તમામ મેમરેન્જનો બધો ભાગ અંદર [illegible]બહાર પડે છે એટલે આવે છે. અને પ્લેસંટા બહાર આવ્યા પછી [illegible] બધો પ્લેસંટા બહાર આવ્યો કે નહીં અને પ્લેસંટાનો બધો ભાગ તેજ પ્રમાણે છે કે નહીં તે તપાસ કરવો. ઓર બહાર કાઢયા પછી વેઝાયનામાં ગરમ પાણીથી ધોવું અથવા ડુસ દેવું, અને ડાયપરનેપકીનની લંગોટી વલવા ઉપર મરાવવી અને બેનડેજ પેટ ઉપર બાંધવો. અને તમામ ખરાબ લુગડાં થએલાં હોય તે કોટડીની અંદર નહીં રાખતાં બાહાર નાખવાં. અને બેંનડેજ યા બેંનડેજ માપનો (૩ા) ફુટ અને ૬ ઇંન્ચ લાંબો જોઇએ. અને ઓરતના પેટ ઉપર તે ખમે તેવું બાંધવું ને ત્યાં સેપટીનપી લગાડવી. અને જ્યારે સેપટીનપીન ન હોય તો મજબુત દોરાથી સીવવું યા બાંધવું. મુખ્યવાત એ છે કે બેંનડેજ કુલાના ભાગ ઉપર સારૂં બેસવું જોઈએ, અને બરાબર નહીં બેસે અને સરકી જસે તો તે નીરઉપયોગી થઈ પડશે. આ પ્રમાણે બધુ ખલાસ થયાં પછી જણનારી ઓરતને બીજાં સ્વચ્છ બીછાના ઉપર સુમારે અર્ધો કલાક શાંન્ત સીધી સુવાડવી.

જ્યારે ઓરત અશકત રકત શ્રાવથી અથવા બીજા કોઇ કારણથી અશકત થઇ હોય તો તેને એક કલાક અગર તેથી જાસ્તી વધારેવાર સુધી ત્રાસ નહી દેતાં તેને શાંન્ત સુવા દેવી. પણ તેને લીલા લુગડાં ઉપર તેને રહેવા દેવી નહીં.

સવાલ—પ્રસુતીની અવસ્થાની શી રીત ? અને દરેક અવસ્થામાં તમારા કૃત્ય શું છે એટલે તમે તેમાં શું શું કરશો તે કહો ?

જવાબ—પ્રસુતીની અવસ્થા ત્રણ છે. ૧ પહેલી અવસ્થામાં ગર્ભાશયના એટલે યુટરસના સરવીકનું મોં ઉંધાડવું=(ઓસફુલી) ડાયલેટ થાય છે. ત્યારે મેમરેજ=દસઇઓ) ફુટે છે. તે પહેલો સ્ટેજ ખલાસ થયો. (૨) બીજો સ્ટેજમાં પેલવીસના રસ્તામાંથી બાળક બહાર આવે છે. એટલે સેકન્ડ સ્ટેજ ખલાસ થયો.

૩ ત્રીજી સ્ટેજમાં ઓર બહાર આવી એટલે ઓર બહાર પડયાં પછી થર્ડ સ્ટેજ ખલાસ થયો છે. અથવા થાય છે. પહેલી અવસ્થામાં મીડવાઇફે આજારી ઓરતને સારૂં લાગે તેમ બોલવું અને તેના શરીરની તબીયત પુછવી. અને પછી તે ઓરતને ડાબી બાજુપર એટલે ડાબે પડખે સુવાડવી, અને માથુ અને ખભો બીછાના ઉપર ટેકવો અને તેના ઘુંટણ છાતી પાસે એટલે ટુંટીયું વાળીને સુવાડવી, અને આજારીની પીઠ ખાટલાની જમણી ઇસ ઉપર રાખવી. આવી સ્થીતીમાં તેને રાખવી. એટલે સુવાડવી. ને જ્યારે તેને વેણુ આવે ત્યારે આપડા હાથની આંગળીઓ વડે તેની વેઝાયનામાં એઝામીનેશન કરવું. એટલે તપાસવું. આ પ્રમાણે એઝામીનેશન કરતાં પેહેલાં હાથ ધોઇને તેલ અથવા વેસેલીનવાળી આંગળી નાખવી એટલે ઘાલવી. તે આંગળી અંદર સેકમ સુધી આથી ઘાલવી. અને જયાં વેઝાયનામાં યુટરસની ઓસને લાગે તો

ડાબા હાથની આંગળીથી વેઝાયનામાં એઝામીનેશન કરવું. કારણ તીમાં ફર્સ્ટ સ્ટેજમાં યુટરસનું ઓસ જરા ઊંચું રહે છે. માટે જમણુ રતાં ડાબા હાથની આંગળી જરા ઊંચે એટલે ઉપર જઇ શકે છે. આ પ્રમાણે આંગલી ઘાલ્યા પછી તપાસવું કે ઓરતની ઓસની સ્થીતી કેવી છે તે જોવું. જ્યારે ઓસ નરમ અને ફુલીડાયલેટ યુટરસનું મોં સરવીકનું ઓસ મોટું થએલું માલમ પડે તો સમજવું કે તે ઓરત જલદીથી એટલે થોડીવારમાં જણશે. એમ સમજવું. અને ઓસ જરા સખ્ત અને ડાયલેટ બીલકુલ થયું હોય તો સમજવું કે તેને જણવાને વાર છે. ઓસ=યુટરસનું મોં=ફુલનું મોં જ્યારે બરાબર ડાયલેટ થયું હોય એમ લાગે તો દાઇએ આપડી આંગળી યુટરસની ઓસમાં ઘાલવી એટલે વેઝાયનામાં ઘાલવી અને બરાબર પરીક્ષા કરવી. મેંમરેન્જ એટલે પાણુ મોટલી=દસીઓ તેની પરીક્ષા જ્યારે દરદ અથવા વેણુ ન હોય તે વખત કરવી. કારણુ તે વખતે મેંમરેજ જરા ઢીલો રહે છે. અને દરદ આવેછે, ત્યારે કઠણુ ઓસ ઉપર લાગેછે. કારણુ પાણી=લાયકર એમોનીયાથી ભરેલી હોય છે. તેથી બરાબર પરીક્ષા થતી નથી. વેણુ એટલે દરદ નથી હોતું ત્યારે એઝામીનેશન કરવાથી બચ્ચાના શરીરનો કીયો ભાગ પરેઝન્ટ રહે છે તે સમજાય છે અને કીયા પરેઝનટેશનમાં છે તે સમજાય છે. અને દરદ આવવાથી બાળકને નીકળવાનો રસ્તો થાય છે. ૧ પહેલી સ્થીતીમાં વારંમવાર એઝામીનેશન કરવી તે ઠીક નહીં. કારણુ ઘડી ઘડી એઝામીનેશન કરવાથી લેબરપેનને કાંઈ મદદ થતી નથી. તે ઓરત વારંમવાર તપાસવાથી થાકી જાય છે અને દુઃખથી રડે છે. અને જ્યારે દાઇને ફાલ્સપેઇન=જુઠું દરદ માલમ પડે તો તેને કાસ્ટર ઓઇલ=દીવેલ ૪ દરામ અથવા ૧ ઓંસ પાવું. તેના પેટનાં આંતરડાં સાફ કરવા માટે તે ખોટી વેદના તેની કમી કરવા પાવું. આ પ્રમાણે આંતરડાં સાફ થયાં પછી દશ ટીપાં લાડનમના અફીણનાં થોડા પાણીમાં નાખી તેને પાવું આ પાવાથી કાંઇ ખોટું દરદ હેકું બેસશે. એટલે થોડું કમી થશે. આલાડનમના ટીપાં ગમે તો કાસ્ટર ઓઇલ ૪ ડ્રામ નાખી તેની અંદર મેળવીને પાવું. બાળકનું ગર્ભાશયનુ માથું એનટીરીયા વોલ ઓફથી સરવીક ગર્ભાશયનું આગળનું આકાશય ખાસ વારંવાર સમજાય છે. કદી કદી ખાલી હોય છે. માથાના બદલ અથવા તેને વાસ્તે ચુક થવા દેવી નહીં. દાઇની પરીક્ષા વેઝાયનાની સ્થીતી તેની અંદર લીલાને ડાયલેટ મોટું થવાની શકતી જોઇએ, તે જોતાં આવડવું જોઇએ. અને તેજ પ્રમાણે રેકટમની સ્થીતી દાઇને આપણી આંગળી વેઝાયનામાં પોસ્ટીરીયા વોલમાં એટલે યોનીની પછવાડેની ભીંત ઉપર આંગળીઓ વતી તે રેકટમ દબાવી જોવું. કે તેમાં ઝાડો ભરેલો છે કે નહીં. જો ઝાડો તેમાં ભરેલો હશે તો કણકીના ગોળાની માફક આંગળીને લાગશે. પરીક્ષા પુરી કર્યા પછી પેલવીસનો આકાર તથા તેનો વીસતાર તથા મેંમરેજનું કાઠપં અથવા તેનું ઘટપણું આ બધાનો પુરો વીચાર કરવો. આ પ્રમાણે તપાસ કર્યા પછી અને વેદના બહુ જોરની ન હોય તો

ના આંકૂલીના જેટલો મોખ=મારગ થયેલો હોય, ને પહેલી તો આજારીને ઉઠાડી આમતેમ કોટડીમાં ફેરવવું=ચલાવવું. અને ...માં ખુરસી ઉપર બેસવા દેવી. વીશ્રામ લેવા માટે તેને રીફ્રેશમેન્ટ= હુશીયારી આવવા માટે તેને બીપ, ટીક દુધ, પીવા આપવું. અથવા ગરમ પાણી અને સાબુ તેના બરોબર કાંઇ થોડું દીવેલ નાખી તેને રેકટમમાં એનીનાં દેવો. જ્યારે તે દીધાં પછી તેને ઝાડો થયો હોય તેમ સમજવું. અને પછી તેને દમ અને વોમીટ થાય તો આજારીને સોડા આપવો અથવા તેને થોડો બરફ ખાવા આપવો. આ પહેલી સથીતીમાં આજારીને આમથી તેમ ફેરવવું. આવું કર્યાથી આ કેસમાં પેલવીસમાં ઓસનું સમાનતર એટલે સરખું થાય છે. અને શીરને સારો બહાર નીકળવાનો માર્ગ મળે છે. જે સ્ત્રીનું પેટ વારંવાર ઢીલું હોય તેમ લાગે છે તો તે સથીતીમાં તેના પેટ ઉપર બાંનડેજ બાંધવું. તેથી ગર્ભને આસરો=મળવાથી પેલવીસના બ્રીમના મધ્ય ભાગને કોકસીસની ઓળમાં આવવાને હરકત પડશે નહીં. નીચેના ભાગમાં આશર્ય દેવાને નીર-ઉપયોગી છે. સવભાવીક પ્રસતીને ૨૪ કલાક લાગે છે. એવો નીયમ છે. થોડા કેસમાં એટલે ઘણા ખરા કેસમાં આના કરતાં વધારેવાર લાગે છે. જયારે ઓ સફુલી ડાયલેટ થવાને ૪ અથવા ૭ કલાક લાગે છે. ત્યારે વારંમવાર આના કરતાં વધારે આને વાર લાગે છે અને સારા કેસમાં થોડીવાર લાગે છે. સવભાવીક પેલવીસ=નીરમળ પેલવીસમાં નરમ અને મોટું થવા જોગ ગ્યાસ અને પેરીનીયમ હોય તો તે પ્રસુતી વહેલી થશે. જ્યારે પેરીનીયમ અને ઓસ સખત અને બરાબર મોટું ઓસફુલી ડાયલેટન હોય અથવા ન હોય તો જાણવું કે આ ત્રાસદાયક પ્રસુથી થશે એમ સમજવું, ઓસ બરાબર ફુલીડાયલેટ એટલે મોટું થતી વખત કમકમાટ અને ટાઢ આંગમાં ભરાઇ આવે છે. પરંતુ આજારીને ટાઢ લાગતી નથી. કંમપારાને લીધે તે ઘેરફાયદો નથી. જે વખત ઓસ બરાબર મોટું થએલું લાગે એટલે એવું હોય તેવું મીડવાઇફને માલમ પડે તો તેને આપણા તીક્ષણ નખથી મેમરેજ=દસઇઓ અથવા પાણ મોટલી જયારે દરદ આવે=વેણ આવે તે વખત તે સખત હોય છે. તે વખત ફોડવી તે વખત ઓસ નરમ અને મોટું થએલાં જેવું હોય છે એટલે આવું આપણને લાગે કે તે મોટું થતું નથી પરંતુ મેમરેજમાં પુષ્કળ પાણી હશે તેથી ગર્ભાશયનો અંકુચન થવો જોઈએ તેવો થતો નથી. પણ મેમરેજ કઠણ હોય તે વખત ફોડવો. એટલે ગર્ભાશયને અંકુચન થઇને યુટરસનું ઓસ ખુલે છે. અને પ્રજેટેશન બહાર આવે છે. બીજા પ્રકારનું જો આ પ્રમાણે હોય છે તોપણ પાણી કમી હોય છે. તો મેમરેજ રપચર એટલે ફોડે છે તોપણ ગર્ભાશયનું અંકુચન કમી થાય છે. આવા કેસમાં સમજાય છે કે જેમાં ગોળ માંથુ એટલે (શીર) નીચું ઉતરે છે ત્યારે ઓસ બરોબર મોટું થાય છે એટલે ડાયલેટ થાય છે. મેમરેજ બાળકના શીરના પાસેજ હોય છે. આવા વખતે પાણ મોટલીમાં લાયકર એમોનીયા એટલે પાણી બહુ થોડું હોય છે. મેમરેજ ઉપર થોડી આં-

ગલી ફેરવવાથી સખત અને ખરાબ રીતે બાળકના સાથે હાથ, અ... વાળ લાગે છે. તે વખતે મેમરેજ રપચર કરવો=ફોડવો. આ વખતે બા... મેમરેજ સહેલથી બહાર નીકળે છે દાઇ મેમરેજ રપચર કરે અને ઓસ બરાબર ફુલી ડાયલેટ થાય છે ત્યારે ફર્સ્ટ સ્ટેજ ખલાસ થાય છે.

હવે બીજી સ્થીતીનું વર્ણન.

સેકંન્ડ સ્ટેજ દરદ=વેણ ઘણી જોરથી અને નીયમીત આવી બાળક બહાર પડવા વીગેરે શ્વાસ, વીગેરે પકડીને ખમે તેટલું સવભાવીક રીતે પ્રયત્ન કરવો. જુદા જુદા દેશમાં પ્રસુતી કાળે સ્ત્રીને બેસવાની સ્થીતી જુદી હોય છે. ઓલટેસ્ટેટમેન્ટમાં ઉલટી બેસાડીને પ્રસુતી થાય છે. ફ્રાંન્સ દેશમાં ખુરસી ઉપર બેસાડીને પ્રસુતી કરાવે છે. સર્વે કરતાં ઊત્તમ રીત ઓરતને ડાબી બાજુ એટલે ડાબે પાસે સુવાડીને તેનાં ઘુંટણ ઉપર પકડીને ઉપર રાખવાં અને પછી તેની પ્રસુતી કરાવવી. આવવું કરવાથી ઓરતને ત્રાસ નહીં થતાં આપણને તપાસ કરતાં ફાવે છે. પેરીનીયમ ઉપર સારી દેખરેખ રાખવી અને બાળક બહાર પડતાં દેખરેખ સારી રાખવી તેજપ્રમાણે ઓરતસર્વે ઉઘાડી થતી નથી. આ કર્યા આગળ બીછાના ઉપર વાટર પુરૂફ નામનું બીછાનું પાથરવાનુ થાય છે તે પાથરવું. તે બેવડી હસે તો પણ બહુ સારી છે. કારણ લોહી અને મળતે અહીંથી તહીંનો ફેલાવ પાસે નહીં રહે સદરહું તે વાટરપુરૂફને, એક અને આઠ ભાગ આસીડ કારબોલીક લોશનથી ધોઈને સુકવવું. જે વખત ઓસ પુરતેપણે મોટું થાય તો વેઝાયનામાં મારગ અથવા ગર્ભાશયનો રસતો તથા બાળકનું સીર બહાર પડીને એક થઇ જાય છે. તે વખતથી પેરીનીયમને આશ્રય અપવો તે પેરીનીયમનો ફ્રેસેટ નામનો ભાગ એટલે પહેલાં કાઠાનો ભાગ કદી કદી બહુ કરીને પહેલા બચ્ચાં વખત ઓરતનું શરીર પાકવાનો સંભવ રહે છે, માટે દાઇને આપડા તળ હાથનો સારો આસરો આપવો. કારણ પેરીનીયમ ઉપર આ ભાગપર કવચીત કદી તણાઇ જાય નહીં. અને બચ્ચાનું શીર જયારે બહુજ પછવાડેસેક્રમ પાસે હશે તે વેણ (દરદ) આવતી વખત વારંમવાર પેરીનીયમ મને લાગી તેની કોર પાતળી થઇ જઇ છેવટ એકદમ સીર બહાર આવે છે. તે વખત ફાટે છે. આવી વખતે તેને એના ઉપર આશ્રય દેવો. તે બહુજ અવસ્ય હોય છે. અને બચ્ચાનું શીર આગળ આવે તેવું લાગે તે વખત તેને મદદ કરવી. આ સ્થીતીમાં ઓરતના પછવાડેના ભાગને સારો આશ્રય દેવો. એટલે તેને સારૂં આરંભ થશે. આ વખતે દાઇએસીક ઓરતને મધુર ભાષણથી કહેવું કે તમે આજ સુધીમાં જલદી અને સહેલથી પાર પડશો. અથવા કહેવું કે પ્રસુતી ઘણીજ સવભાવીક છે. બીવાનું કંઇ કારણ નથીં. બાળકનું સીર બહાર આવ્યા પછી નાળ બાળકના ગળામાં વીંટળાયલો છે કે નહીં તે જોવું જો તેમ હશે તો બાળકના શીર ઉપરથી કાઢી નાખવું. જયારે બાળકના શીરમાંથી ન નીકળે તો જરા તાણીને ઢીલુ કરી સીરમાંથી કોઈ કાઢવો. બાળકનો બાંધો વીગેરે શરીર બહાર પડે તેમ પકડવું. જયારે કાંઇ બહુજ

...ા અને તણુાય નહીં એવો હોય તો બાળકનું મોં કાલાશપર ...
...જાય છે. નાળ એટલે કોઈ તાણીએ તો પછી બાળકની પ્રસુતીના
...ું થાય છે. આવી વખતે અને જ્યારે આ નાળની બે ત્રણ ગળામાં આંટીઓ વીંટલી રહે છે આ વખતે બહુ કરીને નાળ કાપવી પડે છે. આ નાળ કાપતાં નાળના છેક નીચે કાપવી પણ નાળ કાપતાં દાઈએ તેની આંગળી નાળના નીચે રાખવી. તે આંગળીના આધારે નાળ કાપતાં આંગળીનાં વચ્ચે કાતરને એક બાજુ હાથ રાખી નાળ કાપવી. કાપ્યા પછી તેની કાપેલી પેટ પાસેની નાલ કે જે રાખવાની છે તે બે આંગળીઓથી લાગલી જોરથી દબાવી ઝાલી રાખવી. વખત મળે તો તે નાળને દોરીથી બંધ બાંધવું. બાલક જનમ્યા પછી બાલકને પેટથી બે ઇંન્ચ છેટે નાલને પહેલું દોરીથી બંધ બાંધવુ તેમ કરતાં જયાં સુધી પ્રસુતી=ઓર્થ બાલક બહાર આવ્યાં પહેલાં નાલ ન કાપતાં બંધન બાંધવું. તે બાલકની ડુંટીથી બે ઇંન્ચ છેટે બંધન બાંધવું એટલે પહેલું બંધન બાંધવું અને બીજુ બંધન પહેલાં બંધન તેની પાસેથી તેને છેટે બે ઇંન્ચ બાંધવું. અને તે બંધનના વચ્ચો વચથી કાતરથી કાતરવું. નજીક બાંધ્યાથી નાલ છુટવાની બીક રહે છે. બાલક જયારે પેદા થાય છે ત્યારે તેનો દમ નથી ચાલતો ને મુરદા જેવું દેખાય છે. ત્યારે તમે તેને કેવી સ્થીતીમાં રાખશો ? ને તેની શકતી એટલે જીવ (દમ-ચલાવવાને શકતી કરશો. પહેલાં તેને તેના કુલા ઉપર થાપડીઓ મારવી. આવું કર્યાથી શ્વાસ ન ચાલે તો મોં ઉપર ટાઢું પાણી છાંટવું અનેકુલા એટલે બટક ઉપર થાપડીએ મારવી. ઘણુ કરીને શ્વાસ એટલે (દમ) આવે છે. અને તેમ કરતાં પણ દમ ન ચાલે તો તેને આરટીફીશીયલ રેસપીરેશનની કૃતી કરવાથી શ્વાસ શરૂ થાય છે અને બાલક તેમ કરવાથી રડે છે. અને સારો શ્વાસ એટલે દમ લે છે. અને નાલની પલ્સ ચાલતી નથી. ને આટલો ઉપાય કરતાં બાલક ન રડે અથવા તેના પલ્સ ન ચાલે તો ત્રીજો ઉપાય નાલમાં પલ્સ ન લાગે તો તે નાલને બંધ બાંધવો નહીં અને બુઠી કાતરથી નાલ કાપવાથી તે સારી કાપતી નથી. અને ખડબચડી થઈ જાય છે. અને તુટે છે. આવી બુઠી કાતરથી કાપવાથી એકદમ રકત સ્ત્રાવની બીક રહેતી નથી. અને ધારવાળી કાતરથી કાપવાથી લોહી એકદમ છુટે છે. માટે તેમ ઘણું કરીને ન કરવું. બુઠી કાતરથીજ કાપવું.

નાલ કાપ્યા પછી એક કલાક પછી તપાસવી કે નાલમાંથી રકત સ્ત્રાવ જાય છે કે કેમ. જો રકત સ્ત્રાવ નાલમાંથી છુટતો હોય તો બાલકનો કોઈ પાછો ખુબ જોરથી બંધ બાંધવું બાલક જન્મ્યા પછી ઓરતના પેટ ઉપર એટલે વેઝાયનાના પાસે યુટરસ ખુબ જોરથી દાબી રાખવું. દાઈએ પણ પહેલાં પેટ ઉપર હાથથી જોવું કે તેમાં બીજુ બચ્ચું છે કે નહીં. એવી ખાત્રી પહેલી કરવી જોઈએ. પછી ન હોય તો યુટરસ દબાવવું. અને ખુબ ગરમ પાણી લઈ તેમાં બોરાસીક લોશન નાખવું. ને બોરાસીક લોશન ન હોય તો ખાલી ગરમ

...નોકુસ હેવો. અને પછી એક દરામ અરગોટ પાણી એ... ને પાવું. પણ આ બધું પ્લેસટા=ઓર નીકળ્યા પછી કરવું. પ્લેસ... હોય ત્યારે અરગોટ પાવું નહીં. કારણ અરગોટ પાવાથી યુટરસ કન્ટ્રેક્શન થઇ જાય છે. એટલે સાંકડું તેનું મોં થઇ જઇ બચ્ચું અથવા પ્લેસંટા કાંઇપણ નીકલવા મોખ રહેતો નથી. માટે બચ્ચું કે ઓર અથવા પ્લેસંટા અંદર હોય ત્યારે અરગોટ કોઈ દીવસ કોઈપણ ઓરતને આપવું નહીં. સર્વે નીકળ્યાં પછી એકદમ પાવું. ત્રીજી સ્થીતી આગલ લખી છે તે વાંચવાથી માલમ પડશે.

સવાલ ૯ મો—પ્રસુતીના કેસમાં કોઇ બોલાવા આવે તો બરોબર નહીં જતાં જરાવાર લગાડીએ તો પ્રસુતી થનારી ઓરતને તથા બાલક વીગેરેને શું શું નુકશાન થાય છે. અથવા થશે તે કહો ?

જવાબ—બોલાવ્યા બરાબર ન જઇએ તો કાંઇપણ નુકશાન થવાનો સંભવ રહે છે. અગર બાલક જનમ્યાનો મોટો દોશ મલશે. તેને આજારી જોયા શીવાય પ્રસુતીનો સંબંધ કાંઇ એકાએક કદી કહી શકીએ નહીં. દાઇએ લક્ષમાં રાખવું જોઇએ કે કોઈ કોઇ ઓરત પહેલાં દરદ એટલે વેણ બરોબર થાણીજ બુમ મારે છે. ને કોઇ કોઇ ઓરત દરદ સોસે છે અને કોઇ કોઇ ઓરત દરદ સોશી શકતી નથી. અને કોઇ ઓરત જે દરદ સોસે છે તે એવું કે જ્યાં સુધી બાલકનું માથું પેરીનીયમે આવે છે અગર બાલક જનમ્યા સુધી એટલે બાળક બહાર નીકલે છે ત્યારે દાઇને બોલાવવાને મોકલે છે માટે વાર નહીં કરતાં એક દમ દાઇએ જવું જોઇએ. અને પ્રસુતી થનારી ઓરતને જણ્યાં શીવાય દાઇએ તેની પાસેથી જવું નહીં. એટલે પ્રસુતી થનારી ઓરત તરફથી બોલાવા આવે ને જરાવાર લાગે ને ન જઇએ તો નીચે લખ્યા પ્રમાણે નુકશાન થાય છે. પહેલું નુકશાન કદી પેરીનીયમ ફાટવાનો સંભવ રહેછે. (૨) બીજું કદી કદી અંબેલાઇકલ કોર્ડ એટલે નાલની આંટીઓ બચ્ચાના ગલામાં પડે છે. અને તેથી બાલકનો સ્વાસ રૂંધાઈ બંધ થઇ જાય છે. એટલે સવાસ બરોબર ચાલતો નથી. કદી કદી રપચર ઓફ ધી કોર્ડ થાય છે. (૪) ચોથું કદી કદી યુટરસ રપચર થાય છે એટલે ફાટે છે. (૫) કદી કદી હેમરેજ થાય છે. (૬) કદી કદી ગર્ભાશય એટલે યુટરસ ઇનવરશન થઈ જાય છે એટલે અંદર જાય છે.

સવાલ—પ્રસુતીના કહયાં કહયાં ચીન્હ જોયાંથી ડાકતરને બોલાવવાની તમને ક્યારે જરૂર પડશે એવું ક્યારે માલમ પડશે તે કહો ?

જવાબ—પહેલા સ્ત્રીના બીજા સટેજમાં શીર (પેરીનીયમ પાસે) આવી અટકે છે તે વખત પેરીનીયમ અને વલવા એક પુર્ણપણે તે (વીસૃત)—મોટું થતું નથી તે વખત યુટરસ વેઝાયનામાં અને પેરીનીયમ કદાચીત એકાદો ભાગ ફાટશે અને એવી બીક ઉત્તપન થવા જોગ હોય તો દાક્તરને બોલાવવો.

સવાલ—સ્વભાવીક પ્રસુતી એટલે શું ?

જવાબ—સ્વભાવીક પ્રસુતી મધે બાલક અને તેની માને બીક નથી. તે સુરસીતપણે એકમેક સારી રીતે રહે છે. તેમની તબીયત એટલે માની અને બાલકની શું લક્ષીત રહે છે.

—પ્રસુતીની શરૂઆતીનાં ચીન્હ શા. અને તમે કેમ સમજશો કે થશે ?

જવાબ—ઓરતનું પેટ કામ જેથી બાલક ધસીને પેલવીસમાં ઉતરે છે અને ઓરતનો શ્વાસ મોકલો એટલે સારો ચાલે છે. અને તે ઓરત થોડી ચાલે છે તેથી તેને શરમ લાગતી નથી. ને વારંવાર તેને પેશાબ થયાં કરે છે. અને બે ત્રણ વખત ઝાડો થાય છે, અને વેદના સહીત ગર્ભાશયને સંકુચન થાય છે. એટલે કોનટરેકશન થાય છે. અને છેવટે થોડી થોડી વેદના થવા માંડે છે અને વેજાયનામાંથી રકત મીશ્રીત એટલે મ્યુકસ-ચીકણો પદાર્થ વહેવા માંડે છે. અને પાણી મોટલી=દસીઓ તથા લાયકર એમેનીવા વહે છે. અને પેટ મોટું લાગે છે. આ બધું ભરેલું પેટમાં લાગે છે. અને વેઝાયના ગીલી લાગે છે.

સવાલ—પ્રસુતાની બીજી અવસથામાં હેડપ્રજેટેશનમાં હશે તો તે પ્રસુતીમાં દાકતરને બોલાવવાની કયારે જરૂર છે તે કહો ?

જવાબ—પ્રસુતીના બીજા સ્ટેજ એટલે અવસ્થા મધે એટલે ત્રીજા પ્રજેટેશનમાં હશે ત્યારે ઓક્ષીપીટલ (હાડ) સેક્રમના પોકલમાં આવે છે. ને ઓક્ષપીટલ પોસ્ટેરીયર પ્રજેટેશનમાં જઇને તે મધે બેસે છે. તે વખતે શીર નીકલવા શકતું નથી. તેથી ત્રાસદાયકને કઠણ હોય છે. એવું ખરેખર સમજી પ્રસુતી કરવા દાકતરને બોલાવી બહુજ ફોરશેપના લીધે એટલે ફોરસેપસથી (બાલક કાઢવાનું એક રાચ છે) વળી પ્રસુતી કરાવવી અને બાલકનો જીવ સાચવવાની જરૂર છે. વળી તેજ પ્રમાણે ૪ થા પ્રજેટેશનમાં હોય અથવા થયું હોય તો દાકતરને બોલાવવો ફોરસેપસથી તેની મદદથી બાળકનું માથું કાઢી તેનો એટલે બાલકનો તથા ઓરતનો જીવ બચાવવાની જરૂર છે.

સવાલ—સવભાવીક પ્રસુતી એટલે નેચરલ લેબર એટલે નેચરલ લેબરના યોગ્યને તમે શું સું સમજશો ? અને તે એક પછી એક આવનાર અવસ્થા સ્ટેજમાં તમારૂં કામ સું છે તે કહો ?

જવાબ—સવભાવીક પ્રસુતીમાં બાલક તથા તેની માની અંદર કંઇ વી લક્ષણ પ્રકાર અંદર નથી રહેતા. એટલે તેની મહી કાંઇ કહેવત નહીં રહેતાં હેડપ્રજેટેશન હોય છે. અને ગર્ભાશય એટલે યુટરસનું ઓસ એટલે મોં બ્રીમના આસપાસ સરખું હોય છે. અને તેજ પ્રમાણે થાય ત્યારે ઓરતને અહીં તહીં ફેરવવી. અથવા જરા જરા વચમાં થોડી તેને ખુરસી ઉપર બેસાડવી. અને ગરભાશય અહીં તહીં ડોલવા માંડશે. ડોલશે એટલે હાલે તો તેના પેટ ઉપર બાંનડેજ બાંધીને મધ્યે રાખવું. પેટ સ્થીર રાખવું. ઓસડાયલેટ (મોટું) થયું છે કે નહીં તે તપાસવું અથવા પાણુ મોટલી એટલે દશાઇઓ અથવા મેમરેજ ભરેલો છે કે કેમ તે જોવું. ત્યાંથી પ્રજેટેશનની ખાતરી કરવી જોઇએ. આ પ્રજેટેશનની પરીક્ષા જ્યારે દરદ અથવા વેણુ ન હોય ત્યારે કરવી. પહેલી સ્થીતીમાં ઓસ ડાયલેટ થઇ મેનરેજ એટલે દશાઇઓ રપચર થાય છે

અને બીજી સ્થીતીમાં બાળકનું માથું પેરીનીયમ પાસે આવે
બાળકને જરા સકોર્ટ કરવું. જરા દબાવવું. અથવા બાળકનું શ
આ પછી ગળામાં કોડે અથવા નાળની આંટી જરા સખત પડી હો
હલકેથી તાણીને મોટા કરી કરીને તેમાંથી કાઢવો. એટલે ગળામાંથી કાઢવો. તેમ ન થાય તો અગર એક બે આંટીઓ ગળામાં કોડે અથવા નાળની આંટી હોય તે હલકેથી કાપવી. અને તેને બંધન બે તરફથી બાંધવું. તે બંધન આઠમાં પ્રશ્નમાં કહયું તે પ્રમાણે બાંધવું અને કરવું, અને ત્રીજી અવસ્થા એટલે સ્થીતીમાં પ્લેસંટા (ઓર) બહાર પડે છે. તે બહાર પડે એટલે પેટ ઉપરથી બે હાથે ત્યાં પંડસ (યુટરસ) માં પંડસના ભાગ પાસે ઝાલી હલકે દાબવું એટલે ગર્ભાશયનું વેણ એટલે દરદ થઈ પ્લેસંટા જલદી બહાર આવે છે. જ્યારે વેઝાયનાનું મોં આ પ્લેસંટા મોં આગળ આવી બેસે ત્યારે હલકેથી નાલ પકડી જરા જરા ખેંચવી. એટલે બહાર નીકળી આવે છે. પહેલી સ્થીતીમા જ્યારે ઝાડો સાફ ન થયો હોય તો તેને ૧૦ ટીપાં કાસટર ઓઈલ તેની અંદર ૧૦ ટીપાં ટીનચર ઓપીયમ નાખી મેળવીને પાવું. એટલે દીવેલની અંદર મેલવીને પાવું. એટલે ઝાડો સાફ થઇને પ્રસુતી જલદી સહેલથી થશે.

સવાલ—પ્રસુતી થએલી ઓરતની કેટલી એક વાત તમે પ્રથમથી જો એલી હોય અને બરાબર તમને શું સમજાશે તે કહો?

જવાબ—પેટ=(કટીરાત) ઉતરેલું દેખાયછે. ઓરતનું મોં ઉતરેલાં જેવું દેખાય છે. વારંમવાર પેશાબ થાય છે. એવું તે કહે છે. પીઠ તરફથી પેટ દુ:ખવાને આવે છે. અથવા દુ:ખે છે. એવું કહે છે. વેઝાયના ગીલી લાગે છે અને ઓસ થોડું ડાયલેટ ફુલેલું હોય તેમ લાગે છે. આ વીગેરે ચીન્હ થાય ત્યારે સમજવું કે ઓરત નકી જણશે તે સમજવું.

સવાલ—ઓરત જણ્યા પછી દશ દીવસ તમે તેને કેવી અવસ્થા કરશો? અને તેને પરપલ ફીવર એટલે તાવ જ્યારે આવશે તે તાવના ચીન્હ કયાં કયાં છે તે કહો?

જવાબ—ઓરત જણ્યા પછી તેને શાન્ત સુવાડી પછી બાળકને નવરાવવું અને ઓરતની છાતી ધોઇને તે બાલકને વલગાડવું. પેહેલા દીવસના દુધથી બાલકને ઝાડો થશે. એ બાલકના ઝાડાને મેકોનીયમ કહે છે. તે સાફ નીકળી જાય છે. અને એક બે દીવસ સુધી તે રેચક કાર્ય કરનાર હોય છે. જુલાબ બાલકને સ્તને એટલે છાતીએ વલગાડયા પછી ગર્ભાશય, યુટરસ સંકોચન થઇને ત્યાં રહેલા રકતના ગોળાને મેમરેજ ઈતીયાદી સાફ બહાર પડે છે. અને તે પ્રમાણે રકત શ્રાવ બહુ થતો નથી. તે માટે દાઈએ તે ઓરતની નાડી ઉપર એટલે પલ્સ ૧૦૦ હોય તો સારી અથવા તે કરતાં વધારે ચાલે તો રકત શ્રાવ કમી કરવાને શોધન કરવું એટલે ઉપાય કરવો. ઓરતના પહેલા દીવસના દુધને કોલસ્ટરીમ કહે છે. તે કોલોસ્ટરીમ ચીકણો અને પીલો હોય છે. મ્યુકોનીયમ એટલે બચ્ચાનો ઝાડો ચીકણો

... ઝાડાનો રંગ લીલો હોય છે. બચ્ચાને તેની માના દુધે ... ને વલધાડવાથી દુધ ઉત્તપન થાય છે એટલે આવે છે. અને તે દુધ પીવાથી ઓરતની છાતીઓ મોટી થતી નથી. તથા કઠણ પણ થતી નથી અને જ્યારે બચ્ચાને તેની માની પાસે દુધ પીવાને આપીએ તો તેની છાતી સખત અને મોટી થાય છે. અને તે નીપલ્સ તેથી અંદર પેશી જાય છે. અને તે છાતીમાંથી બાળક દુધ પીએ છે, તો પણ તેની છાતીની નીપલ્સ બહાર નીકલતી નથી. અગર ઘણા જોરથી બાલક દુધ પીએ ત્યારે કે કોઇ બીજાં સાધનથી દુધ કાઢીએ તો તેના ઉપરની ચામડી ગયા પછી વણુ યુકતી થાય છે એટલે સુજે છે. તેના મહી કદી કદી અપસોસાઇ થઈ જાય છે. અતીશય વેદના થાય છે અથવા છેવટે મીલ્ક ફીવર=તાવ આવે છે અથવા ગ્લેકોટીરીયા=તેમાં દુધ જાસ્તી પેદા થાય છે. તે પાણી સરખું હોય છે તેથી બાળકના પોષણ જેવું હોતું નથી. અથવા બાળકને પાચનકારક થતું નથી. એટલે બીગાડ કારક હોય છે. માટે બાળકને દુધ પીતું છોડી દેવરાવવું અથવા દુધની આવી સ્થીતી કેટલાંક અઠવાડીયાં સુધી રહે છે. પ્રથમ દીવસમાં અટલે પહેલા દીવસથી બાળક પીવા માંડે એટલે ઓરત અશકત હોય તો તેને બીફ, ટી, આરારોટ, અથવા ગરમ દુધ, બરોબર આપવાં. ઓરત જયારે શકત હોય તો તેને બીફ, ટી, અથવા, ફીશ=માછલી આપવી. સ્ત્રીના ગર્ભાશય એટલે યુટરસમાંથી લ્યુકોરીયા નામનો શ્રાવ હોય છે. તેની વ્યવસ્થા કરવી. આ શ્રાવ દશ દીવસ ત્રણ અઠવાડીઆ સુધી ચાલે છે. પહેલાં ત્રણ દીવસ સુધી થોડો રકત સ્રાવ રહે છે. તે પાણી જેવો ફીકો, લાલ રંગનો હોય છે. સાત, આઠ દીવસ પછી આ લીલા રંગગનો થાય છે. તેને ઇંગ્રેજીમાં ગ્રીન વાટર કહે છે. આ સ્ત્રાવ બંધ થાય ત્યાં સુધી એટલે ત્રણ અઠવાડીઆ સુધી સાફ વહી જવા માટે થોડા દીવસ ઓરતને વારંવાર બેસાડવી. એટલે તે સાફ નીકળી જાય છે. તેવું ન કરીએ તો અંદર રહી તેમાંનો ભાગ સડી જઇ બ્લડપોઇઝન થાય છે. આ જ્યારે થોડો બહુ ગંધ યુકત હોય તો ગરમ પાણીથી એક ટમરેલ ભરી અથવા એક ગ્યાસ ભરી=વાઇન, ગ્લાસ ભરી કેનાં ડીસ ફ્લુઈડ લઇ તેની પીચકારી મારી ધોઇ નાખવું. એટલે લ્યુકોરીયાનો સ્ત્રાવ બંધ થઈ સાફ નીકળી જાય છે. આ સ્ત્રાવ થાય છે અને તેથી જે જે નેપકીન=ડાયેપર ખરાબ થએલી હોય છે તે હઠાડીને નાખી દઇને બીજા ઉપયોગમાં લેવું. સાફ ડાયપર લાવવાં—ગ્લેકોટોરીયાસ એટલે દુધની ઉતપતી થાય છે તેની યોજનાનો ઉપાય. એરંડાના પાંદડાનું પોલટીસ લગાડવું. અને ખાવાનું પુસ્ટીકારક આપવું. જે ઓરત અશકત હોય તેને એવું ભારે ખાણું પુષ્ટીકારક આપવું નહી. કારણ તે આપવાથી કાંઇ ફાયદો નથી થતો. ને ઉલટો ત્રાસ થાય છે. ગ્લેકોટોરીયા મધે દુધ વધારે હોય છે તે વખત બંધ કરવાને માટે સલફેટ મેગનીશીયા રેચક દેવું. એટલે પાવું. એવો પરીટન લોશન અથવા બેલેડોના પ્લાસ્તર લગાડવું એટલે દુધ બંધ થાય છે. માએ બાલકને

દોઢ વરસ અથવા બે વરસ સુધી દુધ પાવું. ત્યાં સુધી તે ફર
રત થશે નહી. નીકર વરસે ગર્ભણી રહી શરીરની પ્રકૃતી ઘણીજ
લ્યુકોરીયાનો આવ વેઝાયનામાં નહીં રહેવા માટે ઓરતને પેશાબ [illegible]
ઢીચણ ટેકી વાંકો પેશાબ કરવાનું કહેવું. એટલે લ્યોકોરીયા વહી જાય છે.
પ્રસુતી થયા પછી પહેલી વખતની ઓરતના કરતાં ઘણા બાળક થએલી ઓર
તની વેદના થોડી વધારે થાય છે. અને કેટલીક કમી થાય છે. આ ગર્ભાશયનો
રકતના ગોલાં નીકલી જવા માટે થાય છે. એટલે વેદના થાય છે. આ બહુજ
જાસ્ત હોય છે ત્યારે માત્ર બંધ કરવાને માટે તેને ટીંનચર ઓપીઆઇ પાવું
અને જયારે દરદ થોડું હોય તો બંધ કરવું નહીં. અને બંધન થાય તો તેને
૧ ડ્રામ અરગટ ૧ આઉંસ પાણીમાં મેળવી પાવું. વધારે પાવું નહીં. પેશાબ
બંધ થાય તો નર્સે તપાસી અગર પેરેલાઇસીસ ઓફ ધી બ્લેડર એટલે મુત્રા-
શયના શકતીનો રસ અગર યુરીથા એટલે મુત્ર ભાગ સુજેલું હોય છે. અગર
મુત્ર ભાગ ધકેલા પછી અગર મુત્ર માર્ગ ઉપર ગર્ભાશયનો સામેનો કોટ દબાઇ
જવાથી થાય છે. માટે તેને વાસ્તે ઇલાસ્ટીક મેઈલકેથેટર નંબર ૮ નાથી પે-
શાબ કાઢવા ઉપયોગી માટે લાવવો નાડી=પલ્સ ૧૦૦ સુધી હોય તો સારી.
જયારે વધારે હોય તો રકત શ્રાવ અથવા ફીવર એટલે તાવ અગર બીજું
કાંઈ પણ ઉતપન થશે. એવું સમજવું. તેજ પ્રમાણે લ્યુકોરીયા વધારે હશે
તો તાવ એટલે ફીવર આવવાના ચીન્હ સરખી સ્થીતી ઉતપન્ન થશે. એવી
સ્થીતી હોય તો કઠણ પ્રસંગ સમજી દાકતરને બોલાવવો. પરપલલફીવર એટલે
તાવના ચીન્હ કહ્યાં. ટાઢ વાય છે. ને ધ્રુજારો આંગમાં ચઢે છે. નાડી એટલે
પલ્સ ઘણીજ જલદી ૧૧૦ થી તે ૧૨૫ અથવા ૧૪૫ સુધી ચાલે છે. તે
એક મીનીટમાં એટલી બધી ચાલે છે. કે ટેંમપરેચર ૧૦૨ અથવા ૧૦૪ ડી-
ગરી સુધી ચઢે છે. ખરાબ કેસમાં ૧૦૬ સુધી ટેંમપરેચર ચઢે છે. લ્યુકોરીયા
બંધ થાય છે. અથવા તેનો દેખાવ બદલે છે. છાતીમાંથી દુધ બંધ થાય છે.
પછી મુખનો=ચેરો ચીંતાતુર દેખાય છે; વારંવાર ઝાડો યા ઉલટી થાય છે. ઉ-
લટી કાફીના રંગની હોય છે. અને જીભ ફ્રર્ડ એટલે ખરબચડી હોય છે તેના
ઉપર સોલ્ટ નામનો પદાર્થ એટલે સફેદ પદાર્થનો થર ચોંટેલો હોય છે. સવા-
માંથી ચમત્કારી મીડો એટલે ગળ્યો શ્વાસ આવે છે. શ્વાસોશ્વાસ જલદ
હોય છે અને યુકત હોય છે એટલે તે અવાજ સાથે છે.

સવાલ—ઓરત જણ્યા પછી એક અઠવાડીયું થયા પછી કઈ સ્થીતી
થાય છે એટલે તમે દાકતરને કયારે બોલાવશો ?

જવાબ--જયારે લ્યુકોરીયા બહુજ થાય ને નાડી બરોબર જલદી ચા
લે છે અથવા ફીવર=(તાવ)ના ચીન્હ દેખાવા માંડે છે તે વખત આજારીની
સ્થીતી ભયંકર થવાનો સંભવ હોય છે. એવું સમજી દાકતરને બોલાવવો.

સવાલ—પ્રસુતી થયાં પછી તમે જણેલી ઓરતને જોશો તો તમે તેને
શા પ્રસ્નજ પુછશો ? અથવા મુખ ઉપર જોઇ તમે શું મુખ્ય બાબત પુછશો ?

—પેટ બહુ દુખે છે શું? બીજુ પેશાબ થાય છે શું? ત્રીજુ ઝા ...ર્યં છે શું?

૪ થું સ્ત્રાવ સારો થાય છે શુ? તેમાં રક્ત થોડો વધારે છે કે શું? ૫ મું દુધ આવે છે શું? બાળકને સ્થાને વવરાવો છો શું? સ્તન કઠણ ને ગાંઠો જેવાં છે શું? તે પણ જાતે જોવું. નાડી કેટલી ચાલે છે તે જોવી, દુધ વધારે આવે છે. કે થોડું તે પુછવું, અથવા ઓરત અશક્ત છે કે શકતીવાળી છે તે જોવું તેને ખાવા શું શું આપે છે તે જોવું. તે પુછવું. મુખ્યકરીને તે જોવું. તે પુછવું. કે રક્ત શ્રાવ છે કે નહીં. ને સાધારણ હોય અને લ્યુકોરીયા બરાબર જવામાટે વચમાં વચમાં ઓરતને બેસાડેછે તેની તજવીજ અથવા ચોકશીકરવી

સવાલ—ફેસ પ્રજેટેશન, બીંજુ બ્રીજ પ્રજેટેશન ત્રીજુ હેન્ડ પ્રજેટેશન અથવા ફુટ પ્રજેટેશન ૪ થું પ્યુબીસ પ્રજેટેશન અને ૫ મું પ્લેસંટા પ્રજેટેશન એ વીગેરે તમે ક્યા કેસમાં ઓળખીં તેમાં તમે શું શું કરશો તે કહો?

જવાબ—ફેસ પ્રજેટેશન વગે પરીક્ષા કરીએ ત્યારે દાકેની આંગલીએ બાળકનું નાક લાગે છે અથવા તેજ પ્રમાણે આંગળીની સામે બાળકનું કપાળ લાગે છે. આંગળી જરા આગળ લઇએ એટલે ઘાલીએ તો બાળકનું મોં હાથ લાંગે છે. આ પરીક્ષા કરતાં બાળકની આંખોને કંઇ નુંકશાન થાય નહીં. આ વીશે ઘણું સાચવવાનું છે. ફેસ પ્રજેટેશનમાં જેવું બાળકની ડાઢી=ચીન્હ પ્યુબીસના મધ્યે બેસે છે. તેજ વખતે શીર પછવાડે જાય છે. ત્યારે પછી સામી ફેરવવા માટે કરે છે પછી ફ્લેક્ષન કરાવવું. પછી પેલવીસમાંથી શીર નીકલે છે. બ્રીજ પ્રજેટેશન મધ્યે એટલે વેઝાયનામાં યુટરસના ઓસમાંહીઆંગળી ઘાલીએ તો સાથળની કઠણ હાડી ઉંચી લાગે છે અને આપણી આંગલી જરા આગળ ઘાલીએ તો સાથલનો મહીનો કાંપો લાગે છે. અને જયારે છોકરો હશે તો તેનો સ્ક્રોટમ એટલે મુતરડી હાથ લાગેછે અને છોકરી હશે તો તેનો વલવો એટલે યોની હાથ લાગે છે તેની આગળ બીજી હાડી કુલાની જરા ઉંચી લાગે છે અથવા બહુ કરીને એનસ એટલે ઝાડાની જગાએ લાગે છે. તે તેમાંથી મ્યુકોનીયમ એટલે ઝાડો નીકળેછે. કદી કદી આંગળી તેનાથી ભરાઇ જાય છે અથવા કદી કદી મ્યુકોનીયમ એટલે ઝાડો બહાર આવેછે અને તે દેખાય છે. અને ડાબો કુલો પેલવીસમાં પ્યુબીસના નાના ભાગને કમાનની નીચે આવે છે અને જમણો કુલો રાઇટ બીક એટલે સેક્રમના પોકળમાં બેસે છે. ત્યાં ફ્લેક્ષન કરી સેક્રમના પોકળમાં બેઠેલો જમણો કુલો કાઢી લેવો. તેજ પ્રમાણે ફુટ પ્રજેટેશન મધ્યે પણ તેમજ કરવું પછી હેન્ડ એટલે હાથ પ્રજેટેશન મધ્યે એટલે હાથ ડાબો=(લેફ્ટ) છે કે જમણો=(રાઇટ) છે કે કેમ તે માલમ પડવા માટે શે. કહેન્ડ કર્યાથી બાળકનો હાથ પકડીને જોવું પછી બાળક ફેરવી હેન્ડ પ્રજેટેશનમાં હોય તો તેને બ્રીજ પ્રજેટેશનમાં ફેરવીને કરવું. પછી પ્યુબીસ પ્રજેટેશન મધ્યે કાર્ડ એટલે નાળ વેઝાયનાના બહાર સહેજ આવે છે. તે બહાર હાથને લાગે છે. અથવા દેખાય છે અથવા એ નાળ ઠંડી ચાલતી નાડી રહીત

નરમ લાગે છે તેવું દેખાય છે. કાંઈ અથવા નાળ બહાર આવે. ફુ કરી પ્રેઝેંટેશનન ભાગનો બોજો પડે છે. તેની અંદરથી રક્ત. કયુલેસન બંધ પડી બાળકના જીવને ઈજા થાયછે. તેથી કરીને તેના ઉ.. કમી કરવા માટે તેની અંદર નાળ પાછી પુટરસમાં એક બાજુ મુકવી. હાથ ઘાલીને ફરીને પાછી વેણુ આવે ત્યારે તે નાળ સામી ન આવે માટે તેને જવા દે વેણુ એટલે દરદ આવે ત્યારે તેને ધુંટણ ઉપરં સુવાડવી. એટલે ધુંટણ ઉપર મુકવી. તે પછી લાગલાજ દાકતરને બોલાવો, તેની મદદથી ઓરતનો જલદી જલદી છુટકો કરાવવો. પ્લેસંટા પ્રેઝેટેશનમાં તેમાં ઓસ થોડા પસરેલો લાગે છે. તેમાંથી આંગળીઓ સ્પષ્ટ રીતેથી જોઇ એતો સ્પંનજ એટલે વાદળી સરખો પ્લેસંટા એટલે ઓરનો ગોળો આંગળીને લાગે છે. અને તેમાંથી પ્રેઝંનટીંગ ભાગ સ્પષ્ટ થોડા થોડા લાગે છે. તેમાંથી બહુ કરીને હેમરેજ થાય છે. માટે ઓપીયમના પંદર ટીપાં પાવાં અને તેને દુધ યા આરારોટની કાંજી, બીફ, ટી, વીગેરે તેને ખાવા આપવું. સ્ટીમ્યુલંન્ટ આપવું નહીં. અને આજારીને બીછાનામાં શાંન્ત સુવા દેવુ.

સવાલ—ફેસપ્રેઝેટેશન મધ્યે અને પ્રસુતીનીગતી અને દાઇના કૃત્ય શા છે તેનું વર્ણન કરો?

જવાબ—જેવું ફેસપ્રઝેટેશન હોય તેવખત કવચીત એકસીડંન્ અ નીયમનીમાં આગળ આવે છે તે કુરૂપ હોય છે. તે મોંના બાજુની આગળ અથવા નીચે નજદીક હોય છે. તેનો બ્લ્યુરંગ થઇ જઇ સુજે છે. તે આંખ્યો ઉઘડતી નથી. ને થોડા દીવસ પછી તે સારૂં થઇ જાય છે. અને તેમાં શરીર ફરે છે. એટલે રોટેશન થાય છે. અને તે પ્રમાણે હેડ પ્રેઝેશનમાં થાય છે. તેમજ તેજ પ્રમાણે થઇને રાઇટ એટલે જમણો શોલડર પેલવીસના નીચે આવે છે અને લેફ્ટ શોલડર એટલે ડાબો ખભો પેરીનીયમના નીચે આવે છે. અથવા આગળ એજ પ્રમાણે બ્રીજ એટલે કુલો આવે છે. પુષ્કળ કેસ મધ્યે સ્વભાવીક કૃતીથી બાળક બહાર આવે છે. એવું તેજ પ્રમાણે કાઠી, ચીન્હ આગળ આવી પ્યુબીસના નીચે હોય છે. ત્યારે મદદથી પ્રસુતી થવાનો સંભવ રહે છે.

સવાલ.—બ્રીજ પ્રેઝેટેશન કેવીરીતે ઓળખશો? અને બીજો કયાં ટયાં પ્રેઝેંટશનની ચુક થવાનો સંભવ હોય છે.?

જવાબ—બ્રીજ પ્રેઝેટેશન મધ્યે કદી બાળકની પીઠ એટલે બરડો=વાંસો આગળ હોય છે. તેને ડોરસો એંનટીરીયા કહે છે. અથવા બાલકની પીઠ પછવાડે હોયતો તેને ડોરસો પોસ્ટીરીઆ કહે છે. તેની અંદર પેટનો આંકારને પાલપી ટેશન સમજાય છે. અને તેમાંજ બાળકનું શીર પેટની ડુંટીંની ઉપર બેહાથે પકડે છે. પરંતુ ઓરતના પેટના બીંદ ચરબીથી જોડાયલાં હોય છે તેથી સ્પસ્ટ સમજા તું નથી. નહીંતો વેઝાયનાની અંદરથી પરીક્ષા કરી જુવે છે. ત્યારે નરમ નાના બાળકનો પેલવીસના ભાગ લાગે છે. પાણીની

...ાંથી આગળ આવેલો ભાગ હેડ પ્રજેટેશન થઇને જુદીજ ...ણી છે. એટલે હેડ પ્રજેટેશન પ્રમાણે ગોળ નહીં હોતાં લાંબે અને આગળનો એટલે આગનો એક ભાગ એમ લાગે છે. અથવા ઓસનો બહાર સારો આગળ આવે છે, અને જ્યારે એપાણ મોટલીમાં બ્રીજપર થાયછે ત્યારે તેઓમાંનો પેલવીસ, બાળકના પેલવીસને બરોબર ન ભરેલાં હોતાં આજુ બાજુ સારી જગા રહી તેમાંથી પાણી જોરથી વહેવા લાગે છે. અને ઓસમાં આંગળીથી પરીક્ષા કરીએ એટલે પ્રજેટેશનનો ગોળ, નરમ, એવું ઉચવટની હાડીની કઠણ ઉંચવટ લાગે છે. તે સાથળની હાડીનો હોય છે. અથવા આંગળી જરા આગળ લઇએ તો એટલે બે સાથેઓના વચમાં ચીર લાગે છે, અને તેમજ પુરૂશ એટલે છોકરો હશે તો સ્ક્રોટમ લાગે છે. અને છોકરી હશે તો વલવા લાગે છે. અને તેના પછી એવોજ બીજો ઉંચો ભાગ કુલાંનો લાગે છે. એન્ટટીરીયા પોસ્ટીરીયા પ્રજેટેશન મધ્યે એનસ એટલે ઝાડે ફરવાની જગા તે સાથળના ચીરાપાસે આગળ લાગે છે. અને સ્ક્રોટમ અને વલવાને પછવાડે લાગે છે. આંગળી કાઢયા પછી તેમાંથી મેંકોનીયમનો વાસ આવે છે. તેવું લાગે છે અને તેવું થાય તો પરીક્ષા પુરી ખાત્રીથી થાય છે. કે આ બ્રીજ પ્રજેટેશન છે. કદી કદી મ્યુકોનીયમ બહાર પડે છે. ત્યારે આ પ્રજેટેશનમાં ખાત્રી થાય છે. મ્યુકોનીયમ બહાર આવે એટલે બાળક બહુજ ભયકાર સ્થીતીમાં છે એવું સમજી તેનો જન્મ એટલે પેટ બહાર કરાવવાની ઉત્તાવળ કરાવવી. બ્રીચ પ્રજેટેશન સહીત બરોબર હેડ પ્રજેટેશનની ચુક થવાનો સંભવ હોય છે. આ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે પરીક્ષા એટલે તપાસ કરવાથી સમજાશે.

સવાલ ૨૨ મો.—બ્રીજ લેબરની વ્યવસ્થા શીશી કરશો ?

જવાબ—બ્રીજ લેબરની એટલે તેની વ્યવસ્થા ફરે ત્યારે ધ્યાનમાં રાખવુ. કે જે વખત પગ અથવા બ્રીજ બહાર આવે એટલે દાઇએ તે એકદમ પકડી બહાર કાઢવાનો પ્રયત્ન લાગલોજ કરવો નહીં. પરંતુ ગર્ભાશય એટલે શરીરના રહેલાં ભાગ સ્વભાવીક કૃત્યથી બહાર કાઢવા યોગ્ય વખત લેવો. જ્યારે પગ પકડી બાળકનું શરીર ઉતાવળથી બહાર કાઢીએ તો ચીન્હ એટલે છાતી પાસેથી દુર જાયછે અને પછી આવવાનું માપ પોસ્ટેરીયરની સ્થીતી મળે છે તેને કરીને પેલવીસ મધ્યે માથું અટકીને નીકળવાની વાર લાગેછે અથવા જો વાર કરે તો ડાબ એટલે બોજો પટકવાથી ગર્ભ બહુ કરીને મરે છે.

સવાલ ૨૩ મો—આડા આવેલા બચ્ચાં અને બ્રીજ પ્રજેટેશન કેમ સમજવું તે કહો ?

જવાબ—એબડોમીનલ પ્રોલેપસીયનના યોગ્યને પ્રસુતી લેબર એટલે દરદ શરૂ થયાં પહેલાં કાંઇ અઠવાડીઆ ઓળખતાં આવડશે. પેટની બહારની બાજુ બચ્ચુ ફેરવી ક્રાસ એટલે આડું પ્રજેટેશન કરતાં આવડે એમ કીધા પછી ડાક્તર પીનરડયો એ કાઢેલું બાનડેજ પેટ ઉપર બાંધતાં સુધી હેડ

પ્રજંટેશન કાયમ રાખતાં આવડશે. ક્રોસ એટલે આડું અથવા
શન એ બે જાતનું છે. એક ડોરસોએંનટીરીયા એની અંદર બાળક
પેટની ડુંટી તરફ હોય છે. અને બીજો ડોરસો પોસટીરીયા કહેછે. તેમાં બાળ-
કની પીઠમાની પીઠ તરફ પછવાડે હોયછે. એબડોમીનલ પેડુંમાં પાલપીટેશન
લેબર શરૂ થયા ના આગળ સંમજાય છે. નહી તો પછી તેની પરીક્ષા પ્રસુતી
એટલે વેઝાયનલ એક્ષામીનેશન તપાસ કર્યાવગર થતું નથી. ઓસડાયલેટ થયા
પહેલાં પરીક્ષા કરે તો ગોળ ભરેલો ગર્ભાશયના શરીરનો ગોળો લાગતો નથી.
જે વખતે ઓસ ડાયલેટ થવા માંડે છે ત્યાંસુલીમેંમરેજ લાંબો આંતરડીના
આકારની માફક આગળ આવે છે. એટલે મોલ પ્રજેશન લાગે છે. તે પ્રમાણે
ઓરતનું પ્રકરણ બહુ હલકે દુખ થતાં વામાંડે છે. એટલે આ ઓસ નીપાસે
શીર નહી રહેવાથી તેમ થાય છે. જ્યાંસુધી મોલ પ્રજેટેશેન છે એવો સંશય
લાગે તો વેણ આવે તે વખતે પરીક્ષા કરવી. જે વખત જ્યાંસુધી મેંમ-
રેજ લોકસ હોય છે. બંદ હોય છે ત્યાંસુધી મેંમરેજ રપચરન કરતાં
પ્રજેટેશનનો ભાગ પેલવીસ મધ્યે આવતો નથી. તે વખત બાળકની સ્થીતી
ફેરવી બરોબર કરાવવી. મેમરેજ રપચર થયા પહેલાં શોલડર, એલબો, અથવા
હેન્ડ, તે સમય આવેલાં હાથને લાગે છે. શોલડર હોય તો વીંટાળા ગોળ
ગોળ અને નરમ ઉંચવટ માલમ પડે છે. તેની એક બાજુ તરફથી પાંસળીઓ
અને બીજી બાજુ ચીન્હ અથવા ગળું અને કાન લાગે છે. એ વીગેરે લાગે
છે. શોલડરના નીચે આર્મ, પીઠ, અથવા એમીલા એટલે બગલ લાગે છે. એ
ટલે કવચીત બગલ લાગે છે. અથવા કુણીએ વીગેરે હાથની આંગળીઓને
લાગે છે. તે એલબો નીચે આણવાથી સહેજ સમજાય છે. એટલે હાથ લાગે
છે. હાથ પગ સુધી તેના નીચે જાસતી સપાટી મળે અથવા આંગળીથી વધારે
લાંબી તેની વધારે ચલણ વલણ અંગુઠાથી મોકળે પણે ફેરવવું. ઇતીયાદીક
વાતથી પગ પાસેથી હાથ ઓળખતાં આવડે છે. અને બ્રીજ પ્રજેટેશનની
બ્યવસ્થાની પરીક્ષા પછવાડે એક વીસમાં ઉત્તરમાં લખ્યું છે તે પ્રમાણે કરવું.

સવાલ ૨૪ મો—બ્રીજ પ્રજેટેશનમાં કંઈ કંઈ અડચણો બાળકનું શીર
બહાર આવતી વખતે આવે છે અને તે કેમ સમજશો ? અને તેને કેમ પાર
પાડશો ! ને શું કરશો તે કહો !

જવાબ—પેલવીસમાથી હેડ એટલે શીર બહાર આવતી વખતે પ્યુબીસ
નાળ દબાય છે. એટલે પ્લેસંટો બાળકના શીર ઉપર દબાઇ જઇ ત્યાંથી રકત
સરણ એટલે લોહીનુ ચાલવું બંધ પડે છે. ત્રીજુ બાલક જીવે તો શું એટલે
પેલવીસમાં શીર આવતાં બીક રહેછે. ગર્ભાશય એટલે યુટરસનું અંકુચન તેના
ઉપર પડયાં પછી તે મેમરેજફાટી ત્યાંથી પાણી એકદમ બધું નીકળ્યાં પછી
થાય છે, કારણ ત્યાં પ્રેજંનટીંગ પાર્ટ એટલે શીર સરખો પેલવીસમાં બ્રીજ
નામનો ભાગ નહીં ભરવાથી આજુ બાજુએથી સર્વ પાણી નીકળી જાય છે
અને ઉપર લખ્યા પ્રમાણે અડચણો આવે છે અને તેમજ ઓસ સારો ઉઘડતો

નટુ કઠણુ ત્રાસ દાયક લેબર વારંમવાર તેથી કરીને થાય છે. ... એક અથવા બે હાથ બાળકના શીરની તરફ હોય છે તે વખત દાઈ એ એક અથવા બે આંગળીઓ બાળકની પીઠ ઉપર તેના ખાંધા સુધી ફેરવવી અને પછી હાથ નીચે બાળકની છાતી પાસે દબાવવું. આ ઓપરેશનને—બેબી ઓપરેશન ઓફ ધીઆર્મસ એટલે હાથ કહે છે. નાળ બરોબર હોય તો દયાળુ પણેથી પ્રજેન્ટપાર્ટની પછવાડે ધકકેલવું એમ કરવું તેવું ન થાય તો નીચે લખ્યા પ્રમાણે બાળકનું શીર કાઢી લેવું. આવી રીતે બાળકનું શીર પહેલું કાઢવા દાઈને અથવા આપણુ એક હાથની આંગળીએ વેઝાયનામાં હુકપ્રમાણે નાખી હલકેથી બાળકના મોંમાં નાખી તેને હલકેથી ખેંચવું. તેથી કરીને તેના લીધે જોરથી ખેંચી શકાતું નથી. બાળકનું શરીર પ્યુબીસ પાસેથી જરા દુર પછવાડે કરવું. તેના લીધે કરીને પેલવીસ આર્મના પાસેથી બાળકનું શીર ઓક્ષીપીટલ નામનો ભાગ નીકળે છેપછી શીર ખેંચવું. જે ઠેકાણે અટકે છે= અડણુ પુષ્કળ હોય છે તે ઠેકાણે ફોરસેપ્સનો ઉપયોગ કરવો. આથી સુરક્ષીત પણે બાળકના શીરની પ્રસુતી થવા ઉપયોગી છે.

સવાલ ૨૫ મો—બ્રીજ અને ફેસપ્રજેંટેશનમાં ભેદ શો છે ૧ તે એકમેક પાસે કેવી રીતે ઓળખશો તે કહો. ૨

જવાબ—બ્રીજ પ્રજેંટેશન મેંમરેજ ફુટવા પહેલું પેટમાંથી પાલપીટેશન લાગે છે (૨) બીજુ મેમરેજ લાંબો અને ચીકણો અથવા ખલની વાટણી સરખો રહે છે. (૩) બાળકનું શીર બે હાથે પકડવું=બહાર પકડવું. (૪) મેમરેજ ફુટયા પછી ઓસની અંદર એટલે કુલાની અંદર નરમ અને અંદર સખ્ત આવું ઊંચવટું આંગળીને લાગે છે. બે સાથલની વચમાં ચીર અને સ્ક્રોટમ અથવા વલવો લાગે છે. (૩) બીજી બાજુ તરફના ફુલાનો ઉંચવટો લાગે છે. (૪) આંગળીમાં મેકોનીયમનો વાસ આવે છે, ઝાડાનો વાસ આવે છે. અથવા કેદી કદી મેકોનીયમ બહાર પડે છે. ફેસપ્રજેંટેશન મેમરેજ ફુટવા પહેલાં કેપીકસીસડીનીયમ લાગે છે. મેમરેજ ફુટયા પછી ઓસની અંદર તપાસવું. પહેલું આંગળીને બાળકનું નાક લાગે છે, બીજુ જરા આગળ આંગળી ઘાલીએ તો કપાળ લાગે છે. કપાળ એટલે ફોર હેડ. ત્રીજુ આંગળી કાઢતી વખત બાળકનું મુખ લાગે છે અથવા દાઢી એટલે ચીન્હ સેક્રમના પોકળમાં બેઠેલી લાગે છે. (૪) આ ચીન્હ આમાં નથી.

સવાલ ૨૬ મો—પેલવીસ કેવીટીની અંદર બાળકનું શીર અથવા બ્રીજ પ્રજેટેશન હોય છે. તે જતાં કંઇ કંઇ ગતી થાય છે તે કહો ?

જવાબ—શીર પેલવીસમાં આવતાં ચાર પ્રજેનટેશનમાં ફરે છે. તેઓ

૧ પહેલું લેફ્ટ ઓક્ષીપીટલ એનટીરીયર.

,, રાઇટ ઓક્ષીપીટલ એંનટીરીયર.

૩ ,, લેફ્ટ ઓક્ષીપીટલ પોસ્ટેરીયર=૪ રાઇટ ઓક્ષીપીટલ પોસ્ટીરીયા

આ પ્રજેન્ટેશનમાં જે વખત શીર=બ્રીમ (કટીરાત) વખતમાં ચાર ગતીમાં રહે છે.

૧ પહેલું ફ્લેકશન=એટલે છાતી સાથે તેનું ચીન્હ (દાઢી) અડે છે. ૨ બીજુ રોટેશન=એટલે ફેરવવું=ફરવું ૩જુ એકટ્ેશન=એટલે તેનું ઓક્ષીપીટલ (શીર) બરડાને અડે છે. ૪ થું. એકટેશન રોટેશન=માની જમણી યા ડાબી જાંગની તરફ બાળકનું ફરવું.

દરેક પ્રજેન્ટેશન મધે બાળક પેલવીસ અથવા બ્રીમમાં જાય છે. તે નીચે લખ્યાં પ્રમાણે =૧લું પ્રજેન્ટેશનમધે શીર ૧ પેલવીસના રાઈટ ઓબલીક ડાયામેટરમાં આવે છે.

૨	,,	,, લેફ્ટ	ઓબલીક	ડાયામેટર.
૩	,,	,, રાઇટ	,,	,,
૪	,,	,, લેફ્ટ	,,	,,

૪ થું. ૧ પ્રજેશનમધે બાળક ઓક્ષીપીટલ લેફ્ટ આસીટેબીલમ ખાંચામાં (ખાડામાં) હોય છે. અથવા ફોર હેડ કપાળ રાઈટ સેકરો ઇલીયાક સેકમનેકોકસી હોય છે. આમાં ઓક્ષીપીટલ સામી હોય છે. ૨ સેકન પ્રજેશન મધે ઓક્ષીપીટલ યા રાઇટ આસીટેબીલમના ખાડામાં હોય છે. ફોર હેડ એટલે લેફ્ટ સેક્રોઇલીયાક સીમફીસીસ હોય છે. આમાં ઓક્ષીપીટલ આગળ સામી હોય છે. ૩ જુ. થર્ડ પ્રજેશન મધે સીમપીસીસ ફોરહેડ (કપાળ) બાળકના શીરના આગળ અડધો સામીનો ભાગ આ લેફ્ટ આસીટેબીલમના ખાંચામાં ખાડામાં હોય છે. અને ઓક્ષીપીટલએ રાઇટ સેક્રોઇલીયાક સીમકીન ડ્રોસીસમાં હોય છે. ૪ થું. પ્રજેશન ચોથા પ્રજેશન મધે સીમપલ ફોર હેડ (કપાળ) એરાઇટ આસીટા બીલમના ખાડામાં હોય છે. અને ઓક્ષીપીટલ એટલે લેફ્ટ સેક્રો ઈલીયાક સીમકીનડ્રોસીસ પાસે હોય છે. છેલીંના બે એટલે ત્રણ અથવા ચાર મધે ઓક્ષીપીટલ પાછળ હોય છે. બ્રીજ પ્રજેશન મધે બાળક બે તરેહથી આવેછે. પહેલા ડોરસોએનટીરીયર= જેની તરફ બાલકની પીઠ આગલ હોય છે અને બીજી પ્રજેશન ડોરસો પોસટીરીયા તેમાં બાળક પછવાડે હોય છે. ડોરસો એંટીરીયા પ્રજેશન અથવા બ્રીજની પહેલી પ્રજેશન મધે બાળકની ડનર ટ્રાન્સવર્સ ડાયામેટર માના પેલવીસમાં બ્રીચમધે આવે છે. ઓબલીક ડાયામેટરમધે જાય છે એટલે બાળકની ડાબી કુલા જમણી તરફ આસીટેબીલમના ખાડામાં હોય છે અને જમણો કુલો લેફ્ટ સેક્રો ઈલીંયાક સીમકીડ્રોસીસ પાસે હોય છે=આગળ ફ્લેકશન=રોટેશન=એકટેશન અને એકટેશનરોટેશન આ પ્રમાણે બહાર આવે છે ૨ જુ. ડોરસો પોસ્ટીરીયરમધે ડાબો કુલો બાળકના ડાબા લેફ્ટ સેક્રોઇલીયાજોઇન્ટ પાસે હોય છે અને બાળકનો જમણો કુલો જમણી તરફ રાઇટઆસીટેબીલમ ખાંચામાં રહે છે. ઉપર લખ્યા પ્રમાણે ચાર ગતી પ્રમાણે બાલક બહાર આવે છે. એટલે ફરવું. (ફ્લેકશન) રોટેશન એકટેશન રોટેશન એ ચાર

...ત્રીજ પ્રઝેન્ટેશન મધે પ્રઝેશન કરેછે. ચાર પ્રઝેન્ટેશન કરીને ...માં એની અંદર જઈ બાળકની પીઠ આગળ હોય છે એટલે ... થાય છે એટલે પેહેલા માના ડાબો ઓબલીક ડાયામેટર મધે બાળકનો ડાબો કુલો હોય છે. અને બીજામાના જમણા ઓબલીક ડાયામેટર મધે તે કુલો હોય છે. બીજી જાત બાળકની પીઠ પછાડી હોય છે. તેને ડોરસો પોસ-ટેરીયર કહે છે. તેના બે પ્રઝેશન કરીને આવે છે ત્રીજી એટલે થર્ડ એટલે પહેલાની અંદર ડાબો કુલો લેપ્ટ સેક્રો ઇલીયાક જોઇન્ટ પાસે હોય છે. અને બીજો કુલો એટલે જમણો કુલો રાઇટએસેટેબ્યુલમ ખાંચમાં હોય છે. ચોથું ફોર્થ બીજા રાઇટ ઓબલી ડાયામેટર મધે બાલકને બીજ ટાન્સવર્સ ડાયામેટરમાં જાય છે.

સવાલ ૨૭ મો. જુદી જુદી જાતના અસ્વભાવીક પ્રઝેન્ટેશન કહો એને તે કેમ એટલેશી રીતે ઓળખશો તે કહો.

જવાબ—અસ્વભાવીક પ્રઝેન્ટેશન એટલે નકરી સ્થીતીએ તે ઓળખ વાના ચીન્હ. પહેલું ફેસ પ્રઝેન્ટેશન, બીજુ મેનટો પોસ્ટેરીયા એટને દાઢીને, મુખ, કપાળ અથવા નાક, લાગે છે. ત્રીજુ મેંનટોએનટીરીયા એ કદી કદી આવે છે એટલે મળે છે. પહેલું બ્રીજ પ્રઝેન્ટેશન એટલે આમાં ફ્રંટલ એમીને-ન્સ ગોળ લાગે છે. પછવાડે એંનટીરીયર ફ્રેનટલ હોય છે અને નાક અથવા આંખોએ લાગે છે. બ્રીજ પ્રઝેન્ટેશન પાલપેટેશન એબડોમીનલ ઉંચવટો લાગે છે. બે હાથે શીર લાગે છે ઓસ મધે સાથલનો ઉંચવટો લાગે છે. અથવા તેની પાસે ચીર હોય છે તેની પાસે સ્ક્રોટમ યા વલવો લાગે છે. ૧ લું ડોરસો એંનટીરીયા. બીજુ ડોરસો પોસ્ટીરીયા પહેલું ફુટલીંગ પ્રઝેન્ટેશનની પ્રઝેન્ટેશની ટ્રાન્સવર્સ પ્રઝેન્ટેશનડોરસો એનટીરીયર અથવા શોલ-ડર અથવા આર્મ હાથ પ્રઝેન્ટેશન. આ બ્રીજ પ્રઝેન્ટેશનના ભાગ છે માટે કરીને આના વીષે વર્ણન નથી લેબર શરૂ થવા પહેલાં પેટના બીતરની અંદર પાલપીટેશન લાગે છે. મેમરેજ ફુટેલીલાંબી હશે એવું આંગળીને લાગેછે ડાયલેટ ઓસ હલકે હલકે થાય છે. એને વેદના થતી નથી. મેમરેજ એટલે દસીઓ ફુટે એટલે શોલડરનો ગોળ ગોળ ભાગ લાગે છે અથવા એકાદ બીજું પાસળીઓ લાગે છે. અથવા બીજી બાજુ નાક, કાન, ડાઢી અથવા ચીન્હ એ વીગેરે લાગે છે.

પહેલુ પ્યુલીસ એટલે નાળહોટ પ્રઝેન્ટેશન આમા વેઝાયના આગળ બ-હાર નાળ લાગે છે. અથવા દેખાય છે. પહેલું પ્લેસંટા એટલે ઓર પ્રઝેન્ટેશન આમાં ઓસ થોડું પસરેલું હોય છે. ફુલેલો અથવા સ્પંજ સરખો આંગળીને ગોળો લાગે છે.

સવાલ ૨૮ મો—પ્રસુતીના મુખ્ય અડચણો જેની મહી આપણને દા-ક્તરની મદદ કરાવવી તેશામાં યોગ્ય છે તે કહો ?

જવાબ—ઉત્તર-હેડ પ્રજેન્ટેશનમાં ત્રીજા અથવા ચોથા ઓક્ષીપીટ સેક્રમની પોલાણુ મધ્યે મજબુત બેસે છે. તે વખત દ વાની જરૂર પડે છે. બીજાફેસ પ્રજેન્ટેશન મધ્યે ઓક્ષીપીટલ .. . બાળકના શોલડર મધ્યે મજબુત બેસે છે તે વખત દાકતરને બોલાવવાની જરૂર છે. (૩) જુ. બ્રીજ પ્રજેન્ટેશનમાં બાળકનો પગ બહાર પડે છે એટલે દેખાય છે. અથવા બાળકના પગની આંગળીઓ શોલડર પાસે રહે છે. એટલે તણાઇ જાય છે. તે વે ઠેકાણેથી બાળક કાઢવાને બહુ કઠણ પડે છે. તેથી દાકતરને બોલાવવાની જરૂર પડે છે.

ચોથા એટલે ફ્રાર્પ્ટ પ્રજેન્ટેશન મધ્યે જે વખત બાળકની દાઢી એટલે ચીન્હસે ક્રમની પોલાણુમાં બેસે છે તે વખત દાકતરને બોલાવાની જરૂર છે. (૫) પ્રજેન્ટેશન એટલે બ્રીજ પ્રજેન્ટેશન મધ્યે સર્વે શરીર બાહાર પડયા પછી શીર આવતી વખત જે વખત દાઢી અથવા ચીન્હ ચેસ્ટ એટલે છાતીપાસેથી તણાઇ જાય છે. અને તે વખતે બાળક એક્ષીડન્ટેશન થઇ જવાથી બાળકને કાઢતાં અડચણ બહુજ પડે છે. તેમાં ફોર્સેપનો ઉપયોગ્ય કરી બાળકને કાઢવું પડે છે. તે વખતે દાક્તરને મદદ કરવી પડે છે. આર્મસ એટલે હાથ પ્રજેન્ટેશન મધ્યે જે વખત મેમરેજ ફાટે છે એટલે દશઇઓ ફાટે છે અને શોલડર પેલવીસ મધ્યે આવે છે તેના પછી તે વખત બાળક ઉપર યુટરસના જોરનું કોનટ્રાકશન એટલે અંકુચન થવા માડે છે આ વખતે દાઇએ થાય એટલી તજવીજ કરી જલદી દાકતરને બોલાવવો. કોર્ડ એટલે નાળ પ્રજેન્ટેશન હોય તેના પ્રજેન્ટેશન પાર્ટ ઉપર બોજો હોય તો કોર્ડના દબાયલો ભાગ પછવાડે જાય તેમ ન થાય તો દાક્તરને બોલાવવો. પ્લેસંટાપેલીયા મધ્યે જે વખત હેમરેજ બહુજ હોય છે તે વખત બાળકનો જન્મ જલદી કરાવવો. પડે છે. તેથી કરીને દાકતરને બોલાવવાની જરૂર પડે છે.

સવાલ ૨૯ મો—કઇ સ્થીતી હશે એટલે નાળ બહાર આવવાનો સંભવ હોય છે અથવા તે બહાર આવી હશે તો તમો શું કરશો ?

જવાબ—નેમીક કમાન નાળ મોટી હશે અથવા પ્લેસંટાનો કાંઠો પાસે નીચે હોય તો લાયકર ઓમોનીયા એટલે દશીયાના અંદરનું પાણી જોરથી વહેવા માંડે છે. તેથી મેમરેજ ફુટયા પછી તે બેઠેલી અથવા ઉભી રહેલી સ્તીથીમાં દશઇઓ ફાટવો ઇત્યાદીક સર્વે કારણથી નાળ બહાર આવે છે, તેનો ઉપાય. આ મુખ્ય કરીને નાળ દબે છે. તે કાઢવી. આ દાબા પ્રજેન્ટેશન પાર્ટથી થાય છે. તે દાબા એટલે બોજો કમી કરવા માટે નાળ પ્રજેઝંન્ટન પાર્ટના ઉપર સેક્રમનાં ઉંચવટાની પાસે નીચેની બાજુ ઘાલવાનો પ્રયત્ન કરવો. એટલે નાળ બહાર આવેલી હોય છે. તેને લઇને સેક્રમ પાસે મેલવી. અને તે પ્રમાણે કર્યાંથી વેણુ એટલે દરદ ફરીથી આવે ત્યારે બહાર ન આવે માટે તે ઓરતને એલબો પ્રજેન્ટેશનમાં એટલે ઘુટણીની સ્થીતીમાં નાખવું. જ્યારે વેણુ ન હોય તે વખત કરવી. આવું કર્યાંથી તે બહાર નહી આવે. અને કેટલાંએક કેસ

કર્યાંથી કોઈ એટલે શીરના પછવાડે એકદમ તેના વજનથી જાય કરીને મેમરેજ રપચર થયું ન હોય અને દશીઓ ફુટેલો હોય તે વખત જાય છે.

સવાલ ૨૯મો–પુરા દીવસ થયાં પછી તમે કોઈ એક સ્ત્રી એટલે ઓરતે બોલાવ્યાં કે રકત શ્રાવ બહુ થાયછે. તે વખત તમે બંધ કરવા દાકતરની મદદ મળયા પહેલાં શો ઉપાય કરશો ?

જવાબ—આવી ઓરતને સ્થીર અને શાન્ત સ્વસ્થ રીતે સુઇ રહેવા દેવી. પછી દવા લોડનમ, ના દશટીપા પાણીની અંદર મેળવીને પાવું. બીજી દવા સ્ટીમ્યુલંન્ટ કદી પણ આપવું નહીં. અને એબડોમેન એટલે પેટ ઉપર બેંનડેજ બાંધવું.

સવાલ ૩૦ મો–પ્રસુતી મધ્યે રકત સ્ત્રાવનું બહુ કરીને શું કારણ હોયછે. અને તેના મહીતમેશો ઉપાય કરશો તે કહો ?

જવાબ–પ્રસુતી મધ્યે પ્લેસંટાપેલીયા જેના માંથી રકત છુટે છે તેથી કરીને બહુ હેમરેજ થાય છે તેનો ઈલાજ તે ઓરતને સ્થીર અને શાંન્ત પણે સુવાડવી. અને તેને દવા લોડનમના-૧૦-૧૫ ટીપાં પાવા. સ્ટીમ્યુલંન્ટ આપવું નહીં. તેને ખાવા દુધ અને આરારોટત્થા બીપ્ટી, એવું હલકુ ખાણું વીગેરે તેને ખવરાવવું.

સવાલ ૩૧ મો–પ્લેસંટાપેવીયા હોય એટલે તે ગર્ભણી ઓરતને પુરે મહીને સમજવાલાયક તેના ચીન્હ કહયા. અને તમે તે શી રીતે ઓળખશો તે કહો ?

જવાબ-આમા કાંઇ કારણ હોય કે તેને પાંચ મહીનાને સુમારે ચકીતલાલ રકત વહેવા માંડે છે. પછીએ બંધ થાય છે. સ્ત્રી એટલે ઓરત ઘણા દીવસ સારી હોય છે. પણ પછી તેને ફરીથી રકત સ્ત્રાવ શરૂં થઈને એબોર્શન એટલે કસુવાવડ થાય છે. ૭ સાતકે ૮ મહીને રકતના ઘટ અથવા કઠણ ગોળાં થએલાં રકત સ્ત્રાવમાં પેટમાંને ભીંતમાંથી ગર્ભાશય અથવા યુટરસમાં ગોળાં લાગે છે. ને અંકુચન થાય છે. વેઝાયનામાં એક્ષામીનેશન કરી જોઈ શું તો ઓસ એટલે મોં બહુજ ડાયલેટ થએલું લાગે છે. હવે જ્યારે તેની અંદર આંગળી ઘાલવાની જગ્યા હોય તો એટલે નાખીએ ત્યારે આંગળીને સ્પંજના સરખો ગોળો લાગે છે, નરમ નરમ મેમરેજના બદલ આગળ તે ગોળાની અંદર ગર્ભનો એટલે બાળકનો પ્રેઝંટપાર્ટ સ્પષ્ટ લાગવાનો સંભવ લાગે છે એટલે મેમરેજ રપચર થયાં વગર બરાબર તે બાળકનો પ્રઝંન્ટપાર્ટ સમજાતો નથી.

સવાલ ૩૨ મો–પોસ્ટપાર્ટ હેમરેજ થાય છે તેનું કારણ શું ? અને દાકતરની મદદ મળે ત્યાંસુધી ભયંકાર કેસ મધ્યે તમે શું શું કરશો ? તે કહો ?

જવાબ–પ્રસુતી થયા પછી પોસ્ટપાર્ટ હેમરેજનું કારણ બહુ કરીને ગર્ભાશયના બરોબર એટલે યુટરસનું અંકુચન થવાથી હોય છે. આ અંકુચન સર્વે દેહા અવ્યવસ્થા જેવું ક્ષીણુતાં એટલે મોટા જેવું. ક્ષીણુતાં એટલે મોટા થવાનું વીકાર બહુવાર લેબર મધ્યે પાસે હોય. વાઇટલપાવર શરીરના શકતીનો

નાશ થાય છે. અથવા જલદ પ્રસુતી થયાં પછી પોસ્ટપાર્ટ હેમ
એટલે જેમાં બીજી સ્થીતી બકુજ કરીને હોવાથી બાળક યા ઓરત
એઠ પછી એકદમ આવે છે. ફાઇબ્રોઇડ ટયુમરના લીધે ગર્ભાશયના એટલે યુટ-રસનું અંકુચનને અંકુચન થાય છે. પોસ્ટપાર્ટ હેમરેજ થાય છે. ઇનવર્શન જેમાં ગર્ભાશય એટલે જેમાં યુટરસ વર્શન થાય છે. તેના મહી પોસ્ટપાર્ટ હેમ-રેજ થાય છે. તેનો ઉપાય મુખ્ય કરીને ગર્ભાશયનું અંકુચન કરવાનો પ્રયત્ન કરાવવો. તેની દવા અરગોટ ડ્રામ. ૧ પાણી આંઉસ–૧ ની અંદર મેળવી પાવી. તેથી યુટરસ કનટરાકશન થાય છે. એટલે જોરેથી ગર્ભાશય પેટની અં-દર બીતની અંદર પકડવું. એટલે અંકુચન શરૂ થાય છે. અથવા હલકેથી સવાભાવીક ગર્ભાશયની અંદર હાથ ઘાલવો. અને તેમાંથી રકતના ગોળાં હોય તે કાઢી લેવાં. એટલે કાઢી નાખવાં.

એટલે કોનટરાકશન શરૂ થાય છે. શોક કોનટ્રાકશન થાયછે. એટલે તેને વેઝાયનામાં આઈસ એટલે બરફ નાખવો અથવા ઘાલવો. અથવા ટાઢા પા-ણીમાં લુંગડુ પલાવી તેમાં વલવા ઉપર મુકવું.

સવાલ ૩૩ મો–પ્રસુતીના પહેલાં અને પછી થવાનો પોસ્ટપાર્ટ હેમરેજન માટે તમે તેને શું ચીકીતશા કરશો ? અને કઇ સાવધગીરી રાખશો તે કહો ?

જવાબ–આજારીને શાન્ત પણે સુવાડી મુકી પુણું વીશ્રામ આપવી. અને તેને ખાવાને દુધ બીસ્ટી, આરારોટ વીગેરે તેને આપવું. સ્ટીમ્યુલંન્ટ તેને પીવા આપવું નહીં. કારણ તેથી કરીને તેને રકતસ્ત્રાવ થશે. જ્યારે તેને વેદના હોય ત્યારે તેને દવા લોડનમ-૧૫-૨૦ ટીપાં તેને પાણીમાં આપવાં.

સવાલ ૩૪ મો–પોસ્ટપાર્ટ હેમરેજ જે વખતે થાયછે તે વખત તમે બંધ કરવા સારૂં તમે શું પ્રયત્ન કરશો તે કહો.

જવાબ–જ્યારે પોસ્ટપાર્ટ હેમરેજ જોરથી થાય છે. અને ગર્ભાશયનો કાર્ય બંધ પડેલો છે. એટલે પ્રસુતી જલદી કરાવવી. અને આ પોસ્ટ-પાર્ટ હેમરેજ બંધ કરે છે. ગર્ભાશયનો એટલે યુટરસનું અંકુચનનું ઉત્તે-જન બંધ કરવું મેમરેજ ફોડવો. એટલે દશીઓ ફોડવો, તેના યોગ્યેને ગ-ર્ભાશયના પદાર્થના પ્રમાણ નીકળી જઇ તેનું અંકુચન જોરથી થવા માંડે છે. ગર્ભાશય ઉપર એટલે યુટરસ ઉપર બેનડેજ બાંધવું. તેના યોગ્યથી અંકુચન થાય છે. અને ગર્ભના એટલે બાળકના શરીરનું પ્રઝંન્ટટીવપાર્ટ ઓસ મધ્યે ધકકે લઇ જાય છે. અને પછી ગર્ભાશયની એટલે યુટરસનું મુખ્ય પસરી ગર્ભાશયનું એટલે બાળકનું પ્રઝંન્ટટીપાર્ટ નીચે ઉત્તરે છે. અને ગર્ભાશ-યના મુખ્ય યુટરસના ઓસ આગળ બેસે છે. અને રકતસ્ત્રાવ બંધ થાય છે.

સવાલ ૩૫ મો–બાળક જનમ્યા પછી ખરેખર સ્ત્રાવ અથવા સ્ત્રાવ થશે એવી બીક જ્યારે કેસ મધ્યે લાગે છે તે કયાં કેસમાં બીક લાગે છે અને ત્યાં દાઈના કૃત્યવ કર્મ કયાં કયાં છે તે કહો ?

૧—આવી વખતે અવસ્થા=અગર. સર્વે વાતપ્લેસ ટો ફુટી યુટરસ ૮. અથવા ગર્ભાશયમાં રહે છે. અને ગર્ભાશયનું એટલે યુટરસનું આં-કુચન બરોબર થતું નથી. તે વખત દાઇએ નાળ પકડી નાળ ખેંચવી નહીં. એ પકુ નકી લક્ષમાં રાખવું. પરંતુ પેટ ઉપર બે હાયથી ગર્ભાશય એટલે યુટ-રસ જોરથી દબાવાનો પ્રયત્ન કરવો. એટલે એવું કર્યાથી ઓરપ્લેશંટો સહેજ રીતે બીછાનામાં પડે છે. અને ગર્ભાશયનુ એટલે યુટરસનું અંકુચન થઇ રકત સ્ત્રાવ બહુ કરીને બંધ થઈ જાય છે.

સવાલ ૩૬ મો–કયા કયા કેસમાં બહુ કરીને પોસ્ટ પાર્ટ હેમરેજ થાયછે. અને તે તમે તેને બંધ કરવા શા ઉપાય કરશો ?

જવાબ—-કયાં ઉપાય કારશો ? આવા કેસની વ્યવસ્થા એટલે ટ્રીટમેન્ટ કહો ? વર્ણન કરો. પોસ્ટપાર્ટ પ્લેસંટ પ્રજેન્ટેશન મધ્યે બહુ કરીને પોસટપારટ હેમરેજ થાયછે. તેનો ઉપાય જયારે હેમરેજ થોડો હોય અને વેદના થોડી હોય અથવા બીલકુલ ન હોય અને ઓસ ડાયલેટ થએલો ન હોય ત્યારે રકત સ્ત્રાવ બંધ થઇને ગર્ભાસુરક્ષીત થાય છે. એટલે રહે છે. (૩૫) માં ઉતર મધ્યે જે મીકીતશા લખેલી છે તેજ તેનો ઉપાય કરવો.

સવાલ ૩૭ મો–અકસમાત પ્રસુતી થયાં પછી એકાએક થએલાં રકત સ્ત્રાવ કેસ મધ્યે તમે શું કરશો તે કહો ?

જવાબ—ગર્ભાશયનું એટલે યુટરસનું અંકુચન થવા માટે પ્રયત્ન ક એ કરવા માટે અરગોટ ૨૦–૩૦ ટીપાં પાણીની સાથે મેળવી આપવું. ગર્ભા-શય પેટની ભીતમાંથી બે હાથે દાબવું એટલે અંકુચન શરૂં યાય છે. ટાઢા પા-ણીમાં લુગડું પલાલી વલવા ઉપર મુકવું અથવા બરફ=આઇસ વેઝાયનામાં ઘા લવો એટસે રકત સ્ત્રાવ બહુ હોય તો તે ઓરતને ચકકર આવે છે એમ લાગે છે. ત્યારે બીછાના તરફના ઓશીકા પાસે છેવટ ઓશીકુ કાઢીને ત્યાંની પથા રી જરા શીર પાસેની ખસેડી સીર નીચું રાખવું, અને આજારીને શીધું સ પાટ સુવાડવું. આજારીને બેસવા દેવી નહીં. તેને પુર્ણ વીસ્ત્રામતી દેવી. ચકક ર આવે તેમ લાગે તો તેને થોડી બ્રાંડી પુષ્ટ કરનાર અને બીફટીવાઇન ટો નીક વીગેરે તેને પાવું. આ સર્વેથી બંધન થાય તો દવા આયર્ન એટલે લોખંડ યુટરસની અંદર લગાડવું પણ તે કરવાને કઠણ છે માટે કરીને તે દાકતર પાસે કરાવવું,

સવાલ ૩૮ મો–કાઢી લેબર એટલે સ્થીરના કારણ કયાં કયાં છે તે કહો ?

જવાબ—જે વખત ૨૪ કલાક કરતાં વધારેવાર લાગે છે તે વખત ટાઢી લેબર સમજવો. આવું થવાથી ગર્ભાશય એટલે યુટરસનુ ઇનવર્શન એટ-ગરભાશયનું સ્થીરપણું ઈનરશીયા ગર્ભાશયની ગતી, સ્વભાવતા અશકત નહીં હોવાથી અથવા કેટલાંક જોરથી હોવાથી અથવા પ્રસુતી મધ્યે આખા દેહીમાં શરીરમાં ક્ષીણતાં હોવાથી અથવા હવા આવવાથી ફેરફાર ચાલવાથી ઇનર-શીયા આવે છે. જે પ્રમાણે ઉશણ ગર્ભવેદના યુટરસનું એકશન કમી થાય છે

અથવા ટાઢ આવે છે તેમ જાસ્તી થાય છે. વારંમવાર ઓરતને બ. ગર્ભાશયના યા પેટના સ્નાયું (નસોની અશકતી થાય છે. અને તેના . નહીં મળવાથી તે પ્રમાણે બહુકરીને તરૂણ ઓરત હોય ત્યારે તાઢી લેબર થાયછે. (તારીઓસ તાડી લેબર થાય છે. કારણ જે ઓરત પ્રથમ પેટથી રહે છે. તેના શરીરનો ભાગ ટાઢો હોવાથી હોય છે. અથવા લેબરતું પેઈન એટલે દરદ અં- થવા વેણ બંધ થાય અથવા દશીઓ (પાણુ મોટલી ફુટી=ગર્ભાશયનું એક સ- રખું અંકુચન થયાં પહેલાં સ્ટેજ મધ્યે થાઇ સીસી ક્ષય રોગ થાય છે.

સવાલ ૩૯ મો—પ્રસુતીને એટલે પ્રસુતીમાં વાર લાગવાના કારણ કયાં કયાં છે અને તેને તમે કેવી રીતે ઓળખશો ? અથવા તે કેસમાં સાધારણ ચીકીશાની જરૂર પડે ત્યારે તમે તેને શું કરશો ? અને કયાં કયાં કેસમાં દા- કતરને બોલાવશો તે કહો ?

જવાબ—ટાઢી લેબરનું મુખ્ય કારણ મધ્યે એટલે ગર્ભાશયનું મોલ પ્રજે શન હોય તે શીથીલ સ્થીતી અશકત થએલાં પેટની અંદર ભીંતની અંદર લેબરના યોગ્યને અથવા બીજા કારણથી થએલી હોય છે. જે- થી આમાં ગર્ભાશય આગળ પડે છે તેથી કરીને ગર્ભાશયનો ભાગ ઓક્ષીપીટલ પ્રીમના એટલે આક્ષીસમાં રહેતું નથી. તેથી બાંનડેજ બાંધી સ્થીર રાખવુ અથવા ઓરતને શીધી સપષ્ટ બરડા ઉપર સુવાડવી. આવું ન કરીએ તો બીજા સ્ટેજ મધે ગરભાશયનો કોટ બાળકનું શીર આગળ આવે છે. અથવા મોટી ભયંકાર અડચણો થાય છે. બ્લેડર અને બોવ્સ (પેશાબ) અને રેકટમ ભરેલાં હોય તો તેને સાબુના પાણીનો એનીમાં દેવો. અને બ્લેડર ભરેલો હોય તો તેને ઇલાસ્ટીક કેથેટર ઘાલી પેશાબ કઢાવવો (ખાંસી) ઉધરસ એટલે બ્રાન કાઇટીસ, પ્લુરાઇસી અથવા છાતીમાં બીજુ કંઇ વીકાર હોય ત્યારે તે- નાથી ટાઢી લેબર થાય છે.મનની સ્થીરતા નહીં હોવાથી લેબરના વેઇન્સ કમી વેન્સ કમી પડી ટાઢી લેબર થાય છે અથવા એકાએક બીક લાગી પ્રેસીપીટેડ લેબર=જલદી પ્રસુતી થાય છે. લાયકર એમોનીયાના પ્રમાણ જાસ્ત હોવાથી પહેલી સથીતીમાં ટાઢી લેબર હોય છે. આમાં ગર્ભાશયમાં કંનટ્રાકશન બરોબર થતું નથી. તે પાણમોટલી ફુટયા પછી થવા માડે છે. તાડી લેબરના કારણ ઉપર લખેલાં એટલે ઉપર આપેલાં બરોબર તેની ચીકીતશા કઇ છે. ટાઢી લેબર મધે અરગોટ આપવું. માત્ર તે આપવા પહેલા યંત્ર કૃત્યનાં કાંઇ અડચણ નહી થાય તેનો વીચાર કરી પછી આપવું.

તે કરતાં બે હાથથી ગર્ભાશય પકડીને અંકુચન શરૂ કરાવવું. તે સારૂ કારણ હાથથી કરેલું એટલે કરાવેલું અંકુચન જોઇએ તે વખત કમી કરતાં આવડે છે. અથવા કાઢી લેતાં આવડે છે. તે પ્રમાણે અરગોટથી થતું નથી. જે વખત દાબયા અરગટ આ બેમાંથી એકે બાલકને બહાર આવવાનું ઉપયોગી પડતું નથી. તે વખત ફોરસેપનો ઉપયોગ કરી બાળકનો જીવ બચાવવો. અને માને દુખથી મોકળી કરવી. એટલે દુખમાંથી છોડવવી તે સારૂ. કારણ

રના માના મુત્ર ભાગ ઉપર દાબ પડવાથી વેરીકોસ વેઝાયનાથી
. વા યોની માર્ગ આમાં તેની અંદર તેની પાસે અને રેકટો વેઝા-
યનલ ફીસ્ચુલા એટલે યોની માર્ગે ત્થા ઝાડાની જગા અગર તેની અંદર
ફીસ્ચુલા અથવા નાસુર અથવા છીદ્ર પડે છે અથવા ગર્ભાશય (યુટરસ ફાટેછે)
અને ઓરત એટલે માં થાકી જાય છે. માટે તેમજ થવા ઊપર લખ્યા પ્રમાણે
દાકતરને બોલાવી ફોરસેપથી બાલક કાઢવું.

સવાલ ૪૦ મો—પ્રસુતી મધ્યે વીલમ લાગે છે, તેનું કારણ ઓરતના ત-
રફથી એટલે માના તરફથી તેમજ બાળકના તરફથી અથવા આવા કેસ મધે
તમેશી ચીકત્સા કરશો અથવા શી વ્યવસ્થા કરશો? અને કઇ વખતે દાકતરની
મદદ લેવી પડે છે એવું લાગે છે તે કહો ?

જવાબ—રીજીટ કંડીશન ઓફ ધી ઓસ યુટરાઇન અને સરવીકસ
એટલે ગર્ભાશયનું મોં અથવા તેનું મુખ એટલે યુટરસનું મુખ ઓસ અથવા
તેના મુખનું સખતપણું અને સરવીકનું ઓસ હશે તો અને પાણુ મોટલી
એટલે દશીઓ જલદી ફુટયો હોય તો યુટરસના મુખ ઉપર સ્કાર હશે તો આ
કાઢવાનો ઉપાય કલોરો ફાર્મ તેને સુંધવા આપવું. બહોંઝનર્સ હાયડ્રોટેટીકસ
એગસનો ઉપયોગ કરવો—એટલે સ્કાર હોય તો તે કાપી નાખવી. કદી કદી
ગર્ભના મુખની એટલે બાલકના મુખની અને ગલાની વધી જાઇને તે ભાગ
લાંબો થાય છે. પ્રસુતી મધે અડચણ આવે છે બીજો રીજીટેટન એનયુએન-
ડીંગ કનડીશન ઓફ પીપેરીનીયમ એટલે સ્ત્રીઓની યોનીના નીચેના કાંઠાનુ
સુખત પણ તેના લીધે કરી બીજા સ્ટેજ મધે પ્રસુતીમાં અડચણ આવે છે.
એ બહુ કરીને પહેલાં ગર્ભવાળી સ્ત્રીઓને આવેછે. પહેલા બચ્ચાએ અડચણો
આવે છે તેને માટે લાર્ડ ઓઇલ અથવા વેસેલીન લગાડવું અને થોડું પેરીનીય
મને ચોલવું. ચોળેથી પેરીનીયમના ડીસ્ટેશન એટલે તણાય છે તે કરતાં
આવડે છે. અથવા તે વખતે વેણુ બહુ જોરથી આવતી હોય તે વખત પેરી
નીયમ સખ્ત હોવાથી ફાટવાની બીક હોય છે. તેને વાસ્તે તે કાંઠા ઉપર નાના
બે બાજુ ચીર પાડવા. ૩ જુ. હાયમન પડદાની કાર્ટીલેજીનસ કનડીશન
એટલે યોનીમાં કુવારી છોંકરી મધે હોય છે. તે પરદા કુડચાલી પડેલાં હોય છે
૪ થું આ સંબંધ હોય તેમાં યુટરસને નાના નાના છીદ્ર હોય છે તે છીદ્ર જ-
ન્મતા કદી કદી હોય છે. અથવા ફરવી અગલ પ્રસુતી મધે મેનલ થઇને માદ
રહે છે, મુખ બંધ થાય છે અને ઈનશીઝન એટલે કાપ કરી મુખ મોટું કરવું
અગર એગસ હાઇડ્રોરસ્ટેટીક ડાયલેટનો ઉપયોગ કરાવવો આવી સ્થીતીમાં
દાંકતરને બોલાવવો. ૫ મો. યોની વેઝાયના બહુ નાની હોય અથવા તે
એકજ ઠેકાણે અથવા સરવે ભાગમાં કુચન થઇ હશે તો તેમાં બહોંઝનર્સ
હાર્ઇડ્રોટેસ્ટીક એગનો ઉપયોગ કરાવવો. આ સરવે ઉપર ટાઢા પણાથી તેને
૨૦–૩૦ ટીપાં લોડનમના આપવાં. ૬ ઠુ. થ્રામબસ રકતના ગોળ અથવા
આના યોગ્ય ને આ પ્રસુતીમાં અડચણ આવે છે. આ યોની માર્ગ હોય તો

આ ફુડવું અને તે માર્ગ મોકળો કરવો. ૭ મો. પાઇબ્રાઇટ ટ્યુમર છે તેને લીધે અડચણો આવે છે. ૮ મું. ઓવેરીયન ટ્યુમર આના અડચણો ઉતપન થાય છે. આ ઓવરીમાં હોય છે. ૯ મું. ફાઇબ્રાઈડ ટ્યુમર તે એ યુટરસમાં થાય છે. તેનાથી અડચણો થાય છે અથવા આવે છે. આ ઉપર ટ્યુમરની અડચણો ઉપર ધકકેલી જોઈ પ્રસુતી થાય તો કરાવવી. ને તેનાથી ન જણાય તોં ટ્યુમર કાઢી નાખવું અથવા ક્રેનીયોટોમી એટલે શીર ફોડી બ.લક કાઢવું અને કદી કદી સીઝીરીયન સેકશન એટલે (મા) ઓરતનું પેટ ચીરો બાલક કાઢે છે. એવું કરવું પડે છે અથવા બોલાવી કરવું. ૧૦ મુ. વેઝાયન, સીલટોસાલ એટલે યોનીની આગલ સામેની ભીત અથવા મુત્રાશય એ આગલ બાળકને આવવાનો માર્ગ આવે છે. એટલે એનટીરીયા વોલ આડી આવે છે. અને પેશાબ પ્રસુતી મધે મુત્રાશય ભરેલો હોયછે તેથી કે થેટર ઘાલી પેશાબ કાઢવો. એટલે તેનાથી અડચણ જરા દુર થાય છે. ૧૧ મોં. ડીફોરમીટી ઓફ પેલવીસ એટલે કટીરીના વેંણુકેડના આ બીજા ચાપટર મધે વરણુન કરેલું છે. એટલે તે પ્રમાણે હોય તો અથવા આ સ્થીતીમાં દાકતરને બોલ,વવાની જરૂર પડે છે. ૧૨ મુ. રેકટમ મધે અથવા બ્લેડર મધે વીસ્તાર અથવા પેશાબ પુષ્કલ ભરેલો હાય એટલે પ્રસુતીમાં અડચણો આવે છે. તેથી કરીને તેને સાબુનુ ગરમ પાણી અને તેલ એકત્રી આઉસ મેલવી પ્રમાણે એનીમાં દેવો અને ઝાડો રેકટમની જગા સાફ તેનાથી થાય છે બ્લેડર મધે કેઠટેર ઘાલી પેશાબ કાઢવો. પંહેલું હવે બાલકના તરફના કારણો—પહેલું કારણ હાઇડો સીફલસ અથવા ભેજો અથવા બ્રેન ઉપર પાણી એટલે શીરની અંદર પાણી હોવાથી શીર મોટું થાય છે. આમાં પાણી સરખુ શીરની ચામડીની અંદર સંચરે છે. શીરની શીવણી દુર થએલી હોય છે એટલે લાગે છે. પેલેટ્રાઇન્સ એટલે તાળવું મોટું લાગે છે. આ હાડી મધ્યે મગજનો ભાગ ફુટી આવ્યા સરખો લાગે છે એટલે દેખાય છે અથવા પાણીથી શીર ભરેલું હોય છે તેના લીધે કરીને શીર મોટું થાય છે અને તે પેલવીસના બ્રીમ ઉપર શીર અટકે છે તેથી ક્રેનીયાટોમી કરીને શીરમાંથી પાણી કમી કરવું એટલે પ્રસુતી સ્વભાવીક પુર્ણથી થઇ શકશે તે ક્રેનીયાટોમી કરવાને દાકતરની મદદ કરાવવી પડે છે.

બીજુ એસાએટીસ, એટલે જલંદરથી તેના લીધે પ્રસુતીમાં અડચણો આવે છે આમાં બાળકના પેટમાં પાણી સાંચરેલું હોય છે તે બાળકનું શીર બહાર આવ્યાં પછી પેટને ટોચી પાણી નીકળી જવા દેવું એટલે પ્રસુતી જલદી થશે. ત્રીજું ટવી ટવી પ્રેગન્ટંસી એટલે ગર્ભમાં બે બાળક હોયછે. એટલે યુટરસમાં બે બાળક હોય છે. તેના યોગને યુટરસ બહુ ફુલેલું હોય છે. માટે તેના કાર્ય બરોબર થતાં નથી. માટે કરીને પ્રસુતીને વીલમ્બ લાગે છે જણવાનો વાર લાગે છે. કદી કદી પ્રહેલાં બાળક બહાર આવ્યાં પછી માર્ગ સારો વીસ્તૃત એટલે મોટો થએલો હોય છે. તેનાથી કદી કદી બીજુ બાળક સહેજ બહાર આવી શકે છે.

અને જે વખત બે બાળક એકજ વખત બહાર આવવા માંડે છે તે વખત માર્ગમાં બે બાળકના શીર એકમેકા ઉપર દબાઇ જઈ હેડ લોકીન પ્રકાર ઉતપન થાય છે. આવી વખતે પહેલું બાળક આવનાર બહુકરીને મરે છે આવા કેસ મધે દાકતરને બોલાવવા ને પ્રસુતી કરાવવી. (૪) થું. મેનટો ઝીટી આ કારને વીલક્ષણ એટલે કદરૂપું બાળક રાક્ષસ જેવું હોય છે તેના યોગ્ય ને પ્રસુતી મધે અડચણો આવે છે અને આવાજ એકજ બાળકને બે શીર હોય છે. આવા કેસમાં દાકતરને બોલાવવો.

સવાલ ૪૨ મો. લેબર મધે ટ્રુ પેઇન્સ અથવા ફોલ્સ પેઇન્સ એકમેક પાસે કેવું ઓળખશો ? પ્રસુતી પછી થનારા પેઇન શાથી થાય છે અથવા પ્રસુતી થયા પછી થનારી વેદનાના લીધે પેરીટોનીયમ પટીના યુટરસમ મધે થએલી વેદનાકેવી રીતે ઓળખશો તે કહો ?

જવાબ—પેઈન્સ નીમીતમેળે આવે છે અને ધીરે ધીરે આવે છે. અને હલકે હલકે કમી થાય છે. આ આવે છે તે વખત આ પીઠ અને ગર્ભાશયનું ફંડસ બહાર ત્યાંથી શરૂ થઇને યુટરસના મુખમાં થઈને આવે છે તે આવતી વખત યુટરસનો ફંડસ ભાર સખ્ત લાગે છે અને ઓસ ડાયલેટ થાય છે અને પાણીની ઝોળી આગળ આવેલી લાગે છે. ફોલ્સ પેઈન્સ મધે યુટરસનું ઓસ ડાયલેટ થતું નથી તેના લીધે કરીને પ્રસુતી જલદી થતી નથી. તથા થોડી વેળુથી અનીયમીત હોય છે. આ બહુ કરીને પેટના આગળના ભાગમાં હોય છે તેમ લાગે છે અને ત્યાં પકવાશય અને મલાશય તેના લીધે બહુ કરીને હોય છે એટલે તે ભરેલી હશે તેથી તેની ફાટના લીધે ઉતપન થાય છે. પ્રસુતી થયા પછી થનારી વેદના અથવા તેના કારણ. આ વેદના (માને) બાળક દુધ ધાવવા લાગે છે તેથી યુટરસનું અંકુચન થયાં પછી પુષ્કળ બાળકો થએલી સ્ત્રીઓને રકતના ગોળા અથવા ત્વચા યુટરસમાં રહયાં પછી તેમાં ઉતપન થાય છે. આ વેદના બહુ હોય તો બંધ કરવુ નહીં. કારણ યુટરસ મધે રકત ત્વચા વગેરે નીકળી ગએલી જોઇએ. તેથી આ વેદના સ્પેસમોડીક હોય છે. પેરીટોનાઇટીસ મધે વેદના જે વખત પેરીટોનાઇટીસ હોય છે તે વખત પેટના નીચેના ભાગ ને હાથ લગાડીએ છીએ ત્યારે દુખે છે એટલે કટોદર જલંદર હોય છે. એનામહી ટીમપીનાયટીસ હોય છે. આંતડાઓનાં ગહી વાયુ જમી હલકે હલકે પેટ ફુલેલોહોય છે અથવા તેને લીધે ટમટમ એવોઅવાજ ઉતપન થાય છે અને એટલામાં દુખ બહું હોય છે. અને આજારી જ પેટને હાથ લગાડવા દેતી નથી. અથવા ત્યાં આજારીના આંગ ઉપર લુગડું રહે છે તે ઉપાડવા દેતી નથી. એટલે દુખ સહન કરી શકતી નથી. આજારી લુગડાં ઉપર કરીને પકડે છે. અને તેની ચામડા ગરમ અને કહોડી હોય છે.

સવાલ ૪૩ મો—પ્રસુતી થયાં પછી તમારા કૃત્યકર્મ શા છે તે કહો ?

જવાબ—બાળકને સ્તને એટલે છાતીએ લગાડવું તેને દુધ કમી છે કે આવતી છે તેનો વીચાર કરવો. બાળકનું મેકોનીયમ એટલે ઝાડો બહાર પડયો કે

નહીં તે જોવું. રકત સ્ત્રાવ છે કે નહીં તે જોવું. આમા નાડી એટલે પ૯રૂ ૧૦૦ થી વધારે ન ચાલવી જોઇએ. બાળક દુધ પીએ છે તે જોવું. અને માને જમવાનું આપે છે તે બરોબર છે કે નહીં કે જોવું. લ્યુકોરીયાનો સ્ત્રાવ બરોબરો થાય છે કે નહી. તે જોવું આપ્ટર પેઈન્સ બંધ છે કે કેમ તે જોવું જો પેશાબ બંધ હોય તો કે થેટરથી કાઢવું.

સવાલ ૪૪ મો—સ્પુરીઅસ લેબર અને ટ્રુ લેબર માંગે શો ભેદ છે તે કહો.

જવાબ—સ્પુરીઅસ લેબર એટલે જુઠું દરદ પહેલું પેટ મોટું થએલું હોય છે. બીજુ શીરમેલી બંધ થએલી હોય છે. ત્રીજુ આમા દુધ ઉતપન થાય છે. ૪ થુ આરીઓલા કમી અથવા જાસ્ત કાળાં થાય છે. ૫ મું. બાળક યુટરસમાં ફરતું હોય તેમ તેને લાગે છે. આ ચીન્હ કેટલાંક અઠવાડીઆ અગર મહીના સુધી રહે છે. યા નહી પણ રહે છે. કદી કદી ૯ નવ મહીના સુધી રહી સ્પુરીઅસ લેબર શરૂ થાય છે. પરંતુ આવી વખત કલોરોફોર્મ દીધાથી બીલકુલ નહી રહેતાં નાશ પામે છે. મોરનીંગ સીકનેસ તેને થાય છે. તમામ ચીન્હ ગર્ભણી ઓરતની માંફક તેને થાય છે, પણ કલોરોફોર્મ સુંઘાડવાથી તે નાશ પામે છે. ટ્રુ લેબર સાંચું જણાવવાનું દરદ આ વેદના સહીત યુટરસનું અંકુચન કરે છે. મ્યુકસનો સ્ત્રાવ એટલે રકત તેની અંદર રહે છે. ઓસ નરમ અને ડાયલેટ થાય છે. અને પાણુ મોટલીં તઇયાર થાય છે.

સવાલ ૪૫ મો...પ્રસુતી થયાં પછી થનારી વેદના કઈ અને તેની ચીકીતશા કઇ તે કહો ?

જવાબ--જયાં વેદના પ્રસુતી થયાં પછી યુટરસના અંકુચન થાય છે તેમાં પહેલી સ્ત્રી કરતાં પુષ્કળ બાળક થએલી સ્ત્રીમાં બહુ થાય છે. માટે પ્રસુતી થયાં પછી આ વેદના સારી શરૂ થવી જોઇએ. કારણ તેમાંથી સર્વે મેલ નીકલી જવા માટે ડ્રામ એક અરગોટ પાણીની સાથે મેળવીને પાવું. તેજ પ્રમાણે સ્તનને એટલે છાતીને બાળક જલદી લગાડવાથી જો બંધ કરીએ તો યુટરસમાંથી પદાર્થ અંદર રહીને રકત અંદર રહી જવાથી તેની અંદર બલ્ડ પાઇઝન થશે અથવા પરપલ ફીવર આવશે. જયારે આ એક પછી એક હોય તો યુટરસમાં કાંઇ પણ રહી ગયું હશે તે કાઢી નાખવા માટે તેની ખાતરી કરી લેવી જોઇએ. પછી ઓપીયમ ટીનચર સપીરીટ એમોનીયા એરોમેટી વાટર મધે ૧૦ ટીપાં આપવાં (પાવા) બહુ જોરથી હશે તો વેદના વગેરે બંધ કરવું.

સવાલ ૪૬ મો--વેઝાયનાએ ક્ષામીનેશન કર્યા પછી કઇ સ્થીતીમાં હશે એટલે પેલવીસનો વીસ્તાર તવા અંકુચનનો સંકોચય તમને શો આવે છે. તે વીશે વર્ણન કરો ?

જવાબ—અંકુચન હશે એટલે પેલવીસ ફીમેલ સેપટ હોય છે તેને આ સ્તીયા મેલેસીસ, પેલવીસ અથવા યલોકાસ્ટીટ યાને પેલવીસ એવું કહે છે. આમાં હાડી નરમ થાય છે. અને પેલવીસના આંચ પ્રમાણે આકૃતી આવે છે.

બીક=ચાંચલાયક ફાર્મ એમાં ઈસકીયમ નામની (૬) હાડીના ટયુબરાસીટી અથવા સીરઓનને ટયુબરાસીટી એક મેક પાસે આવે છે. અને પેલવીસના બ્રીમ અને કેવીટી નીરવીકારણુ જુદા આકારનું હોય છે. આનાની જાતના પેલવીસ હોય તો અંગુઠા અને આંગળીએથી પકડીએ તો ચાંચ સરખા આકૃતીના જેવું લાગે છે. અને પ્રસુતી મધે=વીઝાયના મધે એંનટેરીયર વોલ હોય છે. અને હાડી નરમ હશે તો તણાઇ જાય છે. તથા બાળકનો પગ પકડી બાળક કાઢતાં આવડે છે. તથાપી બહુ કરીને કરેનીયાટામી કરવી પડે છે. ત્યારે પ્રસુતી પુરી થાય છે. ક્રેનીયા ટામીએ જયારે બાળક નીકળે એમ લાગે તો તેને પછી સીઝીરોયન સેકશન (પેટ ચીરીને) કાઢવું પડે છે. (સીઝીરીયન સેક્સન ઓપરેશન કરવું પડે છે. ઓબલીક ડીસટંન્ટ પેલવીસ અથવા નેકીનસ પેલવીસ એટલે તીરકસ થએલું પેલવીસ સેક્રમ અને ઇલીયમ સંધીના સેક્રો ઇલીયાક જોઇન્ટ કહે છે. તેમાં વીકાર થએલો હોય છે. એકાદ સંધી થાય છે એટલે એકજ બાજુ પેલવીસની તીરકસ થાય છે. એડીફાર્મેટીને જે ઠેકાણે કમી હોય છે. તે ઠેકાણે ફ્રાસીપસશન અથવા ટરનીંગ (ફેરવવું) એટલે ફેરવીને બાળકને જણાવવું અથવા પ્રસુતી કરતાં આવડે છે. તથા ત્યાં જાસ્તી વેગરે (ઓશક્ત હોય છે. ત્યાં ક્રેનીયાટમી કરવી પડે છે. બીજો અસ્વભાવીક પેલવીસના બે ભાગ (ફાર્મ છે) પહેલાં તે પેલવીસ આપડા સર્વે ડાયમેટર મધે સ્વભાવીક પેલવીસ કરતાં સારો મોટો હોય છે. તે બીજા જાસ્તી પેલવીસ ઇકવેબીલેટ જે સ્ટોમાયનર કરીને કહેવાય છે. તે આ પેલવીસ આપડા સર્વે ડાયામેટર મધે સવભાવીક પેલવીસ કરતાં નાનો હોય છે.

સવાલ ૪૭ મો—આજારી લેબર છે તે તમે કેવી રીતે સાધ કરશો તે કહો ?

જવાબ—આજારીને બીછાના ઉપર ડાબા બાજુપર તેનું શીર અને ખાંધો જરા નીચે રહે છે. એવું સુવાડવું. ધુટણીએ એટલે ઢીચણુ અને સાથળ ઉપર પકડાવવા=પકડવા) અને પીઠ (બરડો) બીછનાના જમણી તરફ રહે તેમ સુવાડવું. આવું કર્યાં પછી વેદના થવા માંડેછે. અથવા શરૂ થાયછે. એટલે આગળથી જમણા હાથની આંગળીએ વેઝાયના મધ્ધે ધાલવી અને તે યુટરસ સુધી જાય ત્યાં સુધી જોવું. તે જમણા હાથની આંગળી જાય તો પછી ડાબા હાથની આંગળી ધાલવી. આ ધાલ્યાં પહેલાં હાથને લાર્ડ, કોલ્ડ, ક્રીમ એટલે દુધના ઉપરની મલાઈ) અથવા તેલ અથવા વેસલીન આઈસકીમ આમાંથી ગમે તે લગાડી પછી આંગળી ધાલવી. આ આંગળી ઓસને લાગે એટલે તેના મુખ્ય ઉપર ગોળ ફેરવવી. અને આસ નરમ અને ડાયલેટ થએલું હોય (હશે) તો જલદી પ્રસુતી થશે એવું સમજવું. અથવા તેજ કઠણુ અને સખત લાગે એટલે સમજવું. કે આ પ્રસુતીને વીલમ લાગશે. એમ સમજવું. આ પરીક્ષા વેણુ એટલે દરદ આવે ત્યારે કરવી. વેણુ=દરદ ન હોય તે વખત મેંમરેજ ત-

પાસવો એટલે તે સ્થીલ હોય છે. અને તેમાંથી એજંનટી પાર્ટ એટલે બચ્ચા ના શરીરને। ભાગ લાગે છે. આ પરીક્ષા વારંમવાર કરવી નહીં. કારણ તેના શરીરનો ભાગ લાગે છે. તેના લીધે સ્ત્રી જોરથી બુમો પાડે છે અને થાકે છે.

સવાલ ૪૮ મો—યુટરસ મધે બાલક મરેલું હોય એવું તમને લાગે (ચીન્હ=) અણુસારો લાગે? તો તમે શું કરશો ?

જવાબ—ફેસ પ્રજેંટેશેન મધે જે વખત ચીંન્હ (દાઢી) પ્યુબીસના નીચે આવે છે. અથવા તે નીકળતું નથી. તેમ થાય છે. તે વખત, ગર્ભના બાળકના ગળા ઉપર તથા શીર ઉપર દાબ પડી બાળક બહુ રીતે મરણ પામે છે. જે વખત કાડૅ (નાળ) બહાર આવે છે તે વખત બાળકનું માથું અથવા શીર પેલવીસ મધે આવતાં તેના કોર્ડ ઉપર દાબ પડે છે. તેથી તેના અભીસર બંધ પડવાથી તે બાળક મરે છે. (કોર્ડ નોપલ્સ) બંધ પડવાથી મરણ પામે છે.) કાર્ડ જે વખત ઠંન્ડ (પ્લેસીડ) અથવા નાડી રહીત રહે છે તે વખત કદાંચીત રકત અભીસરણ બંધ પડી બાલક મરણ પામવાનો બહુ કરીને સંભવ રહે છે=પ્લેસંટા પેલવીયા મધે જે વખત હેમરેજ બહુ હોય છે. તે વખત બાલક રકતના ગાંઠા અથવા ગોળાં મલવાથી બાળક મરવાની બીક હોય છે. જે વખત બે બાલક હોય છે તે વખત હેડ લોકીંગ હોય છે અથવા થાય છે તે વખતમાં આ પહેલું બાલક મરવાનો સંભવ હોય છે. ફીટલ હોટસાઉન્ડ=સ્ત્રી=ઓરતના પેટ ઉપરથી સાંભળવામાં આવે છે. તે જયારે સાંભલવામાં ન આવે ત્યારે ઇત્યાદીવાત ઊપરથી બાલક મરેલું જન્મે અથવા અવતરે અથવા અંદર મરવાનો સંભવ હોયછે. એવું શીદ થાય છે.

સવાલ ૪૯ મો—સ્વભાવાક પરસુતી મધે પેલવીસના બ્રીમ પાસે શીરનું બે મુખ્યત્વે કરીને થવાના પ્રજેશન મધ્યે કીંયા કીંયા. અને તેને તમે કેવી રીતે ઓલખશો તે કહો ?

જવાબ—મુખ્ય કરીને શીરના થનારા પ્રજેશન જયાં હોય છે ત્યાં લેફ્ટ ઓક્ષીપટલ એંનટીરીયર અથવા પહેલાં પ્રજેશન મધે શીર પેલવીસના રાઈટ ઓબલીક ડાયામેટર મધે આક્ષીપીટલ સામી એટલે ડાબી આસીટેબ્યુલમ અથવા ક્રીકેટ સોકેટ પાસે હોય છે. અને કપાલ રાઈટ સેકરોઇલી યાકસીનકીન ફ્રોસીસ અથવા સેક્રમ અને ઈલીયમનો જોઇન્ટ (સનધી) સાંધા પાસે હોય છે. અને (બીજા પ્રજેશન મધે જયાં રાઇટ ઓક્ષીપીટલ એંનટીંરીયર કહે છે. આમાં ઓક્ષીપટલ રાઈટ આસીટાબીલમ પાસે વળે છે. અથવા હીપ જોઈન્ટ (સોકેટ) અને ફોરહેડ (કપાળ) લેફ્ટ સેક્રોઇલીયાક સીમકીનફ્રેસીસ પાસે હોય છે. તેમાં આંગલીને એ પરીક્ષા કરી જોતાં પછવાડે ફ્રાંનટલ ઉપર અને જમણી પાસે લાગે છે. અને આગળના ફ્રાંનટલ અથવા (બ્રીજમાં) એટલે જેમાં તેને તાલવું કહે છે. એ ડાબી બાજુપર લાગે છે. સેજીટલ સુચર આલેફ્ટ ઓબલીક ડાયામેટર મધે હોય છે.

સવાલ ૫૦ મો—બાલક ખરોખર સ્ટીલબાર્ન હોય છે (એટલે અડધું મરેલું હોય છે તેની ચીકીત્સા શી છે તે કહો ?

સવાલ-સ્ટીલબોર્ન બાલક હશે તો (તેની છાતીને. પીઠને=જલદી જ-લદી થોડી બરાંન્ડી ચોલવી અને છાતી ઉપર અને પીઠ ઉપર થાપટી=ટપલીઓ મારવી.) બાલકના મુખ્યમાં (ફુકવું) એનાથી સ્વાસ મુકવો. ફુંકવો કદી કદી ઉના પાણીમાં બાલક બોલવું અને પછી ટાઢા પાણીમાં બોલવાથી સ્વાસ શરૂં થાય છે. પરંતુ આ બોલવાનું બહુ જલદી થાવું જોઇએ. આ બધો ઉપાય ફોકટ જાય તો તેને આરટીફીશીયલ રેસ્પીરેશન કરવું. એટલે કુંટીના સ્વાસો સ્વાસ) શરૂં કરાવવો=સીલવાસ્ટરસ મેંથડ પ્રમાણે તે આગળ કહયું છે.

સવાલ ૫૧ મો—બાળક મોટું કરવા તમે તેને શું કરસો ? (૨) પુરતેપણે ઓરતના (માના દુધ તરફથી પોષણ થતું ન હોય તો તે વખત તમે શું ઉપાય કરશો ? તે પ્રમાણે કરવું.

જવાબ—જે વખત માના (ઓરત)ના પાસેથી બાલકનું પોષણ પુરૂ થનાર નથી તે વખતે તેને મદદને ગધેડીનું દુધ તેમાં દુધ ૧ ભાગ અને ગરમ પાણી બે ભાગ અને તેમાં થોડી સાકર નાખી પાવું. અગર પાણીના બદલ બદલ પછી ગરમ લાઇમ વાટર ધાલવું. તે સારૂં થોડું એ અને થોડું માનું દુધ લઇ આંઉસ ૧ હાથવતે બાળકને પાવું. બહુજ સારૂં છે પુરતેપણે હાથ ઊપર બાલક મોટું કરવું. એટલે માના દુધ ન હોય તો બાલકનું દુધ ઉપર પોષણ કરવું. આ એટલું લક્ષમાં રાખવું. કે માના દુધમાં જેટલું તત્વ હોય તેનાથી થાય તેટલી સામાન્યતા થવા જોગી માનું દુધ જોઇએ. આ દુધની સામીનતા કરનાર ગધેડીનું દુધ અથવા બકરીનું દુધ બહુ કરીને હોય છે. તેથી કરીને તે ઉતમ માનેલું છે. એ જયારે ન મળે તો ગાયનું દુધ માત્ર બે ભાગ તાજુ અને એક ભાગ ગરમ પાણી તેની અંદર નાખવું કે તેમાં થોડી સાકર નાખી તે સર્વે થોડું મીઠું કરવું જોઇએ. એના લીધે ડાએરીયા અથવા રીકેટ-થવાનો સંભવ લાગે છે. (ઉલટી થતી હોય તો) તે બનાવેલા દુધમાં થોડુ લાઇમ વાટર=ચુનાનું બનાવેલું પાણી નીરમળ પાણી મેળવવું તેનાથી બહુ ફાયદો થાય છે. એ દુધનું એક ઠેકાણે મેલવેલું ફીડીંગ બોટલના યોગથી આપવું. (પાવું) અને એ બાટલી બહુ ધ્યાનમાં રાખી બહુ કાળજી રાખી સ્વચ્છ રાખવી. પ્રતેક વેળે દુધ બાજેથી (રીકામી કરવી) અને ઉના પાણીથી સ્વચ્છ ધોઇ નાખવી. અને ફરીથી ઉપયોગ કર્યા સુધી પાણીમાં મુકી રાખવી. અને જયારે ઉપીયોગમાં લાવો ત્યારે બાટલી યા તેની નીપલ્સ (બુચ) બહુજ સાફ કરવી જોઇએ એવું ના કરીએ તો પેહેલાં દુધનો આંઉસ અંદર રહેથી બીજું દુધ નાખવાથી તે ખોટું થશે અને બાલકને ત્રાસ દાયક થશે. અને બાલકને અમુખ નીયમ પ્રમાણે દુધ પાવું. અને તેમાં કટીંગ ટીથ નીકળે ત્યાં સુધી બીજું કાંઇ આપવું નહીં. જે વખત ગાયનું દુધ સારૂં નીકળે નહી (મળે નહીં) તે વખત સુધી કોનડેસન) સ્વીટકોન્ટડેસી) દુધ આપવું તે સારૂ.

સવાલ ૫૨ મો—બાળકનો જન્મ થયાં પછી હેમરેજના કારણ શા અને તેની ચીકીતશા શું કરશો તે કહો ?

જવાબ—યુટરસનું બરાબર અંકુચન થવાનું અને ફકત પ્રાઇબ્રોઈડ ટયુમર યુટરસમાં હોય છે, ૩ યુટરસનું ઈનવર્શન એટલે ઉલટવું, વીજાયનામાં અથવા યુટરસના મુખનું ફાટવું, અંદર ગર્ભાશય (યુટરસનું અંકુચત સખત લાગે છે. અંકુચન થવા માંટે તેને અરગટ આપવું યુટરસને પેટ ઉપરથી દાબવું અથવા કોઇ વખત રકતના ગોળાં કાઢવાં અને વેઝાયના વલવા ઉપર ટાઢું પાણી લગાડવું.

સવાલ ૫૩ મો—બાલક સ્ટીલબોર્ન હોય છે. ત્યારે તમે તેને કેવી રીતે કરશો. અને એવા બાળકને પુર્વ સ્થીતીમાં લાવવા કરે છે. કંઇ કઇ સ્થીતીમાં જુદી જુદી સાધનીક કરશો અને તે તમે કેટલી વખત એક સરખી પ્રયત્ન કરવાનો પ્રયત્ન ચાલુ રાખશો ?

જવાબ—આવું બાલક સ્વાસો સ્વાસ કરતાં નથી તેનો મોંનો ચેરો નીળ સરખાં લીલાં જેવો લાગે છે. અને તેમાં બાલક રોલ રોલીત અને ફીકકો લાગે છે. અને કદી કદી બાલક અંદર હોય છે. તે વગર સ્વાસો સ્વાસ કુરવા લાગે ત્યારે પાણી ફુસફુસ સાત ઘાલી દીધાથી રૂધાનના ચીન્હ ઉત્તપન થાય છે, એ બાલકનો સ્વાસો સ્વાસ ચાલુ કરવા તેના મુખમાં ફુકવું, છાતી ઉપર અથવા પીઠ ઉપર થાપડી મારવી. થોડી બ્રાંડી તેની છાતી ઉપર ચોલવી અથવા ગરમ પાણીમાં બોલવું. પછી ટાઢા પાણીમાં બોલવું આટલુ કર્યાં છતાં ફોકટ જાય તો "સીલવ્યારસટર"ના રીત પ્રમાણે સ્વાસો સવાસ શરૂ કરાવવો. આ રટીફીશીયલ રેસપીરેશન એટલે ડુંટીના તે આવા પ્રમાણે દાઇએ તે બાલક પીઠ ઉપર સુવાડવું. અને તેની દરેક કુંણી અથવા દરેક હાથ પકડી બાલકના શીર પાસે લેવું. આના યોગ્યને છાતી પસરે છે. અથવા હવા અંદર જાય છે. પછી દાઇને ખાલી નાચે લાંબી બાલકની છાતીમાં પાસે દરેક બાજુ ઉપર એ પ્રમાણે દબાવવું. આના લીધે કાંઇ હવા નીકલી જાય છે. આવી કૃતીથી દાઇએ એક મીનીટમાં સોલ વખત કરવું આવું કર્યાંથી રૂદીરનું ઉડવું લાગે તો યા નહીં તે સરખું લાગે તો આ કૃતી શરૂ રાખવી. આ કરતાં બાલકને તે જરા જરા મુખ ઉઘાડે તો તે કૃતીએ તે એક સરખી ચાલુ રાખવું. દાકતરે ઉપરની કૃતીના સ્વાસો સ્વાસની એક કૃતી છે તે પ્રમાણે દાઇએ આડા ડાભા હાથ (હથેલીના ભાગ ઉપર તેની પીઠ લેવી. તેના હાથ પાસે બાલકનું શીર ઝુલતું રહે અને તદન દાઇએ આપડા જમણા હાથથી બાલકની છાતી પકડી દબાવવી અને ફરીને હાથ છોડી દેવો અને ફરીથી દબાવવો. આ પ્રમાણે વારંમવાર સ્વાસે સ્વાસ ચાલે ત્યાં સુધી કરવું.

સવાલ ૫૪ મો—થરશ, અંબેલાઇકલ સૅાર, ઈનફંનટલ, ડાએરીયા, અને સુજેલી છાતી તેની ટ્રીટમેન્ટ કહો ? વર્ણન કહો ?

જવાબ—જો થરશ હોય તો બોરાક્ષ અને મધ એટલ હની લગાડવાથી કમી થાય છે. વધારે હોય તો મેડીકલ ટ્રટમેન્ટ રાખવું અથવા આપવું. અંબેલાઇકલ કોર્ડ સુજેલું હોય તો કોનડીસ ફ્લુઇડ લોશનની અથવા કારબોલીક

આસીડના લોશનના પ.ણીથી ધોઈ રાખવું. ઇનફનટા ઇલડાએરીયા હોય તો બાલકના ખાધામાં ફેરફાર કરવો એટલે પાણીને બદલે પીવાને દુધમાં લાઇમ વાટર નાખી આપવું. સરદીના કારણના લીધે ડાએરીયા હે ય તો મેડીકલ ટ્રીટ મેન્ટ આપવાને કહેવું સુજેલી છાતી ઉપર સસેકે. સેક કરવો=અને ફોમેનટેશ-કરવું.

સવાલ ૫૫ મો—જયારે બાલક હાથ ઉપર મોઢું થએલું હોય ત્યારે તેને ૧૨ મહીના સુધી શું આપશો?

(૫૧) નંબરમાં ઉત્તર કહયા છે તે પ્રમાણે ચીકીતસા કરવી. નવ મહીનાની આગલ અથવા દાંત આવે ત્યાં સુધી કરવું અથવા તે પછી બીફ, ટી, અથવા બંને સાત મહીનાનું બાલક હોય ત્યારે આપવું. કદી કદી ઇંડુ (સીજવેલુ નરમ) ઇંડાનો ચોક આપે તે સારો. નરસરી બીસ્ત કરી દુધમાં મેલવીને આપે તો સારૂં આ ચીકીતસા બાર મહીનાનું બાલક થાય ત્યાં સુધી કરવું.

સવાલ ૫૬ સવાલ—ઈનફેનટાઇલ ડાએરીયાના મુખ્ય કારણ કયાં છે. અને તેના ચીન્હ ચીકીત્સા શી છે તે કહો?

જવાબ—મીટ પેટમાં વગેરે મોટા મનુષ્યના પદાર્થ આલ્યા પ્રમાણે જયારે બાલકને આપે તો પણ તે બરોબર ના પચ્યાંથી ડાએરીયા થાય છે. હ નીકોર્ન ફ્લાવર હરારોટ સરખાં પુસ્કલ જાત સ્ટાર્ચ હોય છે. અને પાચન શક્તી બરાબર ન હોય તો તે બા બરોબર પાચન થતું નથી, અને ડાએરીયા થાય છે. બાલકના ખાવામાં ચુક થઈ હોય તેને કાંચુ ઝાડો થાય છે અથવા થવા માંડે છે. લીલો ઝાડો થાય ત્યારે સમજવું કે તેના ખાધામાં ફેરફાર કરાવવો. તેનાથી ડાએરીયા કમી થશે. ન કમી થાય તો મેડીકલટ્રીટ મેન્ટ=દવા આપવી.

અતરે સવાલ પુરા થયા છે..

ભાગ ૨ જો.

પ્રકરણ ૧ લું.

આંચકી.

પેશાબમાં આલબ્યુમેન હોવાથી આંચકી થાય છે. તેના ત્રણ ભાગ પાડ્યાં છે (૧) એપીલેપટીક, (૨) હીસટેરીકલ. (૩) એપ્લેકટીક. તેનું પેલુચીન માથુ દુખે છે. આંખે દેખાતું નથી. અને અકલ ગુમ થઇ જાય છે. અને કાંઇ ગમતું નથી. અને શરીરે સોજા આવે છે. જયારે આંચકી આવે છે ત્યારે શરીર, હાથ, પગ તણાઇ જાય છે. મોંનો ચેહેરો આંખો વીગેરે તણાઇને બેડોલ થઇ જાય છે. ચેરો કાળો પડે છે. શ્વાસ ચાલતો બંધ પડયા જેવો લાગે છે. ઝાડો ને પેશાબ એમને એમ થઇ જાય છે. સ્ત્રીને ભાન રહેતું નથી, તે લાંબો

અથવા ટુંકો વખત રહે છે. જયારે આંચકી બંધ થાય છે. અને ફરીથી આ-વવાની વચમાં સ્ત્રી ઘેનમાં હોય એમ લાગે છે. આંચકી ગર્ભ હોય ત્યારે પણ આવે છે. અને કોઇ વખત ડીલીવરી પછી પણ આવે છે. ગર્ભ હોય ત્યારે છોકરાને નુંકશાન થાય છે. અને ગર્ભ પાત થઈ જાય છે, તેમાં ત્રણ ચાર કેસ માં એક મરી જાય છે. મોતનું કારણ શ્વાસનું રૂંધાવવું છે. બ્રાઇડીઝીઝ અથવા પેશાબ બંધ થયો હોય તેને આ થાય છે. તેનો ઉપાય કેટલી વખતે મીનીસ્ટ્રક્સ એટલે કેટલીક વખત પ્લેસંટાની ધારે કાંઈ હોય તો તેને બેરીલ્ડો પ્લેસટા કહે છે. અરગટ પ્લેસંટા પડયા પહેલા આપે તો ચ્યાસની માફક યુટરસ થઈ જાય તેથી પ્લેસંટા નીકળી શકે નહી. એનસની ઉપર સ્પીગટર ઓફ એનસ છે.

પેશાબ એટલે યુરાઇન તપાસવું.

પેસીફીક ગ્રાવેટી=પેશાબ યુરનામેટરમાં જોવું. અને તેનું વજન કરવું.

નોર્મલ પેશાબનું વજન ૧૦૨૦થી૧૦૨૫ છે અને ખરાબ પેશાબનું વજન ૧૧૪૦ છે.

આખા દિવસમાં અઢી પાઇન્ટ પેશાસ આવે તો સારો છે એમ સમજવું.

યુરાઈન પેહેલો જોવો કે આ તે આસીડ છે કે આલકેલાઇન છે. તે લીટમસ પેપરથી જોવું. ગુલાબી બલ્યુથી થવો જોઇએ. અને યુરાઇનમાં આસીડ છે. યુરાઇન ન્યુટરલ હોય તો કાગલ બદલતો નથી. જયારે કાગલ બદલતો નથી ! ત્યારે તે યુરાઇન ન્યુટરલ છે એમ સમજવું. યુરાઈન સવારનો જોવાને સારો છે એટલે સવારમાં ઉઠતી વખત પહેલો પેશાબ થાયછે તે, અને યુરાઈન બહુ વાર રાખી મેલશો તો તે આલકલાઇન થઇ જશે. માટે જલદીથી તપાસવો

યુરાઈન ૨૪ કલાકમાં (૨।।) પાઈન્ટ થાય છે. અને કદી ૨૫ આંઉસ થાય છે જયારે પેશાબનો કાલો રંગ થાય છે ત્યારે પેશાબ થોડો થાય છે. અને કાળો બ્રાઉન રહેશે તો. જોનડીસ એટલે કમળાનુ દરદ છે એમ સમજવું અને કદી પીતથી થાય છે. તેમાં કાળો રંગ થાય છે. કદી કદી પેશાબમાં થોડુ લોહી રહે છે ને શીર મેલી (અટાવ) આવે છે તેથી પેશાબ રાખવો નહી અને જયારે શીરમેલી ના આવી હોય અને પેશાબમાંથી લોહી આવે તો તેને કાંઈ દરદ છે એમ સમજવું. કદી કીડની (ગુરદા) કંઇ પણ તેનો રોગ થાય છે તે ઘણો ખરાબ છે આ બધું ઉપરનું કારણ રહેશે તો પેશાબમાં આલબ્યુમેન છે એમ સમજવું અને જયારે પેશાબમાં આલબ્યુમેન છે. ત્યારે આદમી બહુ કમજોર છે.

સફેદ પેશાબ વજનમાં હલવો છે. અને કાળો પેશાબ વજનમાં ભારે છે.

આલબ્યુમેન આંગમાં સારો છે. પણ પેશાબમાં જાય તો ખરાબ અને પેસાબ જાડો છે. તો તેમાં આલબ્યુમેન છે અને ટેસ કરવાથી માલુમ પડે છે. અને ટેસ કરવાથી માલમ પડે તો કદી કદી ઠંડી તેને સરદીથી થાય છે. આ

બ્યુમેન બે રીતે જોવાય છે (૧) હોટટેસ્ટ (૨) કોલ્ડટેસ્ટ. થોડો નાઇટ્રીક આસીડ નાના ગ્લાસમાં નાખો. અને જ્યારે આલબ્યુમેન થોડો હોય તો તેમ દેખાય છે. પેશાબ ટયુબમાં નાંખીને સપીરીટ લેમ્પ ઉપર પકડવું. પછી એ ગરમ થાય તો નાઇટ્રીક આસીડ નાંખવું. અને અગર નીચે બેડો-તો જાણવું કે એમાં આલબ્યુમેન છે. અને પેશાબ જાડો થાય તો જાણવું કે એમાં આલબ્યુમેન છે, અને સાંપ થાય તો તેમાં કાંઇ નથી. ન્યુટરલ હશે તો એસેટીક આસીડ નાખવું. અને હીટ કરવું જોઇએ. ત્યારે તમને માલમ પડશે કે કદી કદી ઝાડો લાઇટ ગ્રે થાય છે. તો રીવર્સ ચાલતો નથી. જો યુરાઇન વધારે થાય તો સારો છે, અને થોડો કરે તો ખરાબ છે. તાવ આવે તો સંભાલવું. સ્કાર લેટીક ફીવરમાં વધારે ડર છે.

ટાઇફાઇડ ફીવર.

ટાઈ ફોઈડ ફીવર ડાબે બાજુ સુજી જાય છે. અને રાઇટ ઈલીયાક ફોસામાં અવાજ આવે છે અને માતા આવે છે.

ઇનફેકશન કેસ એટલે શરીરના ચામડા નીકલી જાય છે.

સ્કારલેટ ફીવર પહેલો આરામ થાય છે. ત્યારે બધો સામાન કાઢી નાંખવો. ઘરના દરવાજા ખુલા રાખો. અને ચાદર કારબોલીક પાણીમાં ભીગાવો. પછી દરવાજા ઉપર રાખો. પછી સારી હવા આવશે. બીછાના, કપડા બધુ કારબોલીક લોશનમાં ભીગાવી ભઠીમાં નાંખવા, તેને નવરાવવું પહેલાં કારબોલીક ઓઇલ ચોળો. અને તેને નવરાવવાના પાણીમાં કાંનડીસ ફલ્યુઈડ નાંખો. તો સારૂ થઈ જશે. તો ખોલી ડીસેકન્ટન્ટ કરો. પહેલે બહારી અથવા બધા દ્વાર બંધ કરો. પછી થાળીમાં ગંધક અને દેવતા નાખો અને કલોરાઇન બધો સામાન અને જમીન કલોરીડ ઓફ લાઈમની સાથે ધોવરાવો અને વાઈટવોશ કરાવો.

પ્રકરણ ૨ જું.

રકત વીશે.

આરટરી મોટી છે ને વેન્સનાની છે. આરટરીમાંથી સાફ અને સારૂ લોહી આવે છે. જેમાંથી પલ્સ એટલે નાડી લાગે છે. તેને આરટરી કહે છે

પલ્સ=નાડી શરીરમાં કેટલાં ઠેકાણે જોવી.

આરટરીનાં નામ.	તેના ઠેકાણાં શરીરમાં કયાં કયાંછે.
પલ્સ=રેડીઅલ આરટરી	રેડીઅસ બોન પાસે
ટેંમપરલ આરટરી	કાન પાસે
બ્રેકીયલ આરટરી	બગલ પાસે
હ્યુમરલ આરટરી	બગલ પાસે દંડ આગલ
ફીમરલ આરટરી	ઝાંગ પાસે
કેરોટીડ આંરટરી	તે ગલાની આરટરી છે.
એ ઓરટા	હાર્ટ આંરટરી છે.

હાર્ટ તેમાં ચાર ભાગ કરેલા છે. રાઇટ ઓરીકલ, રાઇટ વેંનટ્રીકલ, લેફ્ટ ઓરીકલ, લેફ્ટ વેનટ્રીકલ.

સુપીરીઅર વેના કેવા તે જમણી બાજુએ આવે છે. અને ઇનફીરીયા વેના કેવા તે જમણી બાજુ નીચેની પેટ તરફથી આવે છે. તે સુપીરીયર વેના કેવા અને ઈનફીરીયર વેના કેવા એ એમાંથી મેલુ લોહી રાઇટ ઑરીકલમાં જાય છે. ત્યાર બાદ ટ્રીયકસ પીડ વાલમાં થઇ રાઈટ વેનટ્રીકલમાં અને ત્યાંથી પલમોનરી આરટરીમાં થઇ લંગ્ઝમાં જાય છે. અને આપણ દમ લેઇએ છીએ ત્યારે તે મેલુ લોહી સાફ થાય છે. પછી ત્યાંથી નીકલીને પાછુ પલમોનરી વેઈન્સમાં આવે છે ત્યાંથી થઇ તે લેફ્ટ ઓરીકલમાં આવે છે. ત્યાંથી તે લેફ્ટ વેનટ્રીકલમાં જાય છે. ત્યારબાદ તે રાઇટ ઓરીકલમાં થઇ લેફ્ટ વેનટ્રીકલમાં જાય છે. પછી વેનટ્રીકલ વાલવસમાંથી લેફ્ટ વેનટ્રીકલમાં જાયછે. પછી આખા શરીરમાં આવે છે એકસોજીનીયસ એટલે સાફ લોહી થાય છે. ફીટસની દીવાલને નાના છેદ છે તેને ફોર આમેન ઓવલી કહે છે.

જો કોઇ આરટરી એટલે ધોરી નસ ટુટી ગઇ હોય તો આરટરીનું લોહી નીચે આવે છે. તેથી ઉપરથી બાંધવું. અને તે બહુ જલદી આવે છે માટે જલદી એક લુગડુ લેવું ને સારો વલ દેવે: પછી માંહી લાકડી ધાલવવી.

અને વેન્સ જયારે ટુટે ત્યારે નીચેથી બાંધવું. અને વેન્સનું લોહી હલકે હલકે જાય છે. જયારે ઉપરથી આરટરી બાંધો. ત્યારે તમે કેમ જાણસો કે આરટરી પકડી છે. તો તમે નીચે પલ્સ લેશો તો તમોને પલ્સ નહી મલે.

વરટીક પ્રેઝન્ટ એટલે બચ્ચાના માથાની જે બેસ—અથવા પાછલી ઓક્ષીપીટલ હાડી હાથ આવે તો તેને હેડપ્રેઝન્ટ નહી કહેતાં વરટીપ્રેઝન્ટ કહેવું.

રોટેશન એટલે બચ્ચુ કાંજયુકેટમાં ફરે છે તેને કહે છે.

ફર્સ્ટ પ્રેઝેશન ધી ઓક્ષીપીટલ, લેફ્ટ ઍંનટીરીઆ એટલે ધી ઓક્ષીપીટલ ઈઝટર્ન્ડ લેફ્ટ એમેનન્સ એન્ડ ફોરેડુ રાઈટ સેક્રો ઇલીયાક જોઇન્ટ સેકન્ડ પ્રેઝન્ટસ ધી ઓક્ષીપીટલ રાઇટ ઍંનટીરીયા એમેનન્સ એન્ડ ફોર હેડ ટુ ધી લેફ્ટ સેક્રાઇલી યાક જોઇન્ટ.

થર્ડ પ્રેઝેશન ધી ઓક્ષીપીટ ઈઝટર્નડ પોસ્ટીરીયા રાઇટ સેક્રોઇલીયાક જોઇન્ટ એન્ડ ફોરેહડ ટુ લેફ્ટ એમેનંન્સ.

ફોર પ્રેઝેન્ટસ ધી ઓક્ષીપીટલ ઇઝટર્નડ પોસ્ટીરોયા લેફ્ટ સેક્રોઇલીયા યાગ જોઇન્સ એન્ડ ફોર હેડ ટુ રાઇ એમેનંન્સ

ફર્સ્ટ	મુવેમેન્ટસ	ઓબલીકમાં ફરે છે	રાઇટ ઓબલીકમાં
સેકન	,,	,,	લેફ્ટ ઓબલીકમાં
થર્ડ	,,	પીઠ સાથે ચોંટી ગએલું માથું છે..તેને ઍંનટીયા પોસ્ટીયો કહે છે.	
ફોર્થ	,,	પીઠ સાથે ચોંટી ગએલુ માથુ છે. તેને ઍંનટીયા પાસ્ટરીયો કહે છે.	

આ રીતે વરટીક પ્રેઝન્સ ૪ છે.

પ્રકરણ ૩ જું.

ઓપરેશન કરતી વખતે કેટલાંક હથીઆરોની જરૂર પડે છે. તેનાં નામ આ નીચે લીસ્ટમાં આપ્યાં છે.

મેઝર ઓપરેશનનાં હથીઆરોનાં નામ.

સ્કાલપેલ્સ
આરટરીફોરસેપસ
ડીસેકંટીગફોરસેપસ
સીઝર્સ ડીરેક્ટર
પરપ્રેટસ ટયુબ
સીસકલેમસ
એટરી ચુકરાઝા
સ્ટેસ્ટ એલીકલકલેમ્સ
ગ્લાસડ્રેપનીસ ટયુબ
ન્મોલટ્રૂકા: હાથીદાંતમાં સોય
કલોરોફોર્મ
ઇનહેલર
હાયપોડર મીકસીરેનજ
ગરમ અને ટાઢુ પાણી
સ્પંજ અને એસનતરાઇ
નીડલથ્રીસાઇઝીઝ

ઓવરી ઓપરેશન.

સીલ્કથરેડ=રેશમના દોર.
કેટગેટસ્યુચર=બીલાડીના તાંતા.
સીલ્વરસુચર=ચાંદીના તાર.
કોટનવુલ=કાંતેલુરૂ.
આએડોફોર્મ.
બેંનડેજ.
સેપટીપીન્સ.
લીન્ટ.
એનટીસેપટીક ગોઝ
સ્ટ્રપીંગ
પ્રપ્રેટા=માથુફોડવાનું હથીઆર.
લેરીંગસકોપ=ગળુ જોવાનું હથીઆર.
વેલસીમલ-ફોરસેપસ=કાંટા જેવી ચાંચ રહે છે તેને કહેછે.

માઈનોર=નાના ઓપરેશનનાં હથીઆરો.

બીસ્ટોરી, ફોરસેપ, સીરંજ, હોટવાટર, કોલ્ડવાટર, કોન્ટનવુલ, ડીસેકટીંગ ફોરસેપ, સીઝર્સ, લીચ ગ્લાસ, રબરટયુબ, બોલ. ડાકતર કલોથ, સીલ્વરપ્રોબ, બાંનડેજ, લીંટ, બોસ, સીકલોશન, કારબોલીકલોશન.

મોટા ઓપરેશનમાં સ્ટુડંટોને હાજર રાખવાનાં હથીઆરો
મેજર ઓપરેશનનાં હથીઆરો.

બીસ્ટોરી, પ્રોબ, ડીસેકટીગ, ફોરસેપ, સીઝર્સ, સીલ્કનીડલ, હાર્સહેર, સ્પંનજ, હોટવાટર, કોલ્ડવાટર, બેશનતરાઈ, પસબોલ, કોટનવુલ, સીરેંનજ, બોલ. આરટરીફોરસેપ, લીંટ, બોરેસીકલોશન, કારબોલીકલોશન, ડેનગીનસ ટયુબ, કાળુ હોય તો કાલાટ્રૂ, સ્પેચુલા, આઇડોફોરમ, સ્ટ્રોકરનાઇપ. કલોરાપ્રાર્મ, યુટરાઈન ફોરસેપ, સુચર, સીલ્વર, સીલ્ક અને હેર.

ગળુ જોવાનું. લેરીંગસકોપ, રબરની નળી=ટયુબ. લીંમગ્લાસ કાચની નળી ગ્રુવનીડલ, ઓવમફોરસેપ,=ઓવમ કાઢવાનુ, લાંનસેટ, ડકબીલસ્પેકયુલમ, સ્વાનબીલસ્પેકયુલમ, કોસ્ટીક હોલડર, સાંઉન્ડ,=પથરી જોવાનું હથીઆર, અથવા યોની માપવાનું માપ, યોનીમાં પીપ હોય તે રૂના પેલ તેમાં નાંખી સાફ કરવાનું, કેથેટર મેઇલા ફીમેઇલ બીસ્ટોરી, શાર્પપાઇન્ટ અને બ્લંન્ટ ટોકર.

ટરાપીંગ-ચીકણું ચોંટાડવાનું કાંઇ.
ક્રેડલ=પારણું પગ મુકવાનું લોઢાનું.
બેકરેસ્ટ=આરામ લેવાનું પીઠનું ઓજાર.
આએડોફોર્મ ગોઝ.
યુરનામેટર=પેશાબ તપાસવાનું હથીઆર.

પ્રકરણ ૪ થું.

સ્ત્રી રોગ.

ઘણું કરીને આ નીચે બતાવ્યાપ્રમાણે જે હથીઆરોનાં નામ દાખલ કર્યાં છે તે હથીઆરો શિવાય રોગ બરાબર નજરે જોઇ શકાતો નથી તેથી તે હથીઆરો રાખવાની જરૂર તપાસનારે રાખવી.

સ્ત્રીરોગની અંદર સ્ત્રીના વ્યાધીઓ તથા પ્રજોત્પતિ સ્થાનનો સમાવેશ થએલો છે. આ વ્યાધીઓની પરિક્ષાને માટે ઘણું કરીને તે ભાગો નજરે જોવાની જરૂર પડે છે.

આ પ્રમાણે જ્યારે જોવાની જરૂર પડે ત્યારે તે સ્ત્રીને ડાબે પાસે સુવાડીને તપાસ કરવો. પરંતુ જે રોગ તેની અંદરના ભાગમાં હોય તેનો તપાસ બે રીતે થાય છે. એકતો ફકત તર્જની પ્રવેશથી તથા બીજો દર્શક યંત્રથી થાય છે.

તર્જની પ્રવેશ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે તે સ્ત્રીને ડાબે પાસે સુવાડી વસ્ત્ર ઓઢાડી બે આંગળીને તેલ લગાડી યોનીમાં દાખલ કરવી. તેથી કરીને અંદરની દરેક બાજુ કમળને સ્પર્શ કરીને તપાસવું. જેથી કરીને કોઇ બાજુએ સોજો તથા કઠણુતા તથા નરમાશ ઇતીયાદી. વ્યાધિઓ માલમ પડી આવશે.

દર્શકયંત્ર પરિક્ષા તે યંત્ર ૪ જાતના છે.

આ હથીઆરોવડે યોની ભાગ અને કમળ નજરે જોવામાં આવે છે, તે હથીઆરોને ટુંકામાં તેને સ્પેકયુલમ વેઝીનલ કહે છે. આ ચારમાંનું ગમે તે એક જાતનું હથીઆર (યંત્ર) પ્રવેશ કર્યા પહેલાં તેના બહારના ભાગપર તેલ લગાડવું અને પ્રથમ તર્જની પ્રવેશ કરીને તેને આધારે યંત્ર દાખલ કરવું

યોની રોગ.

યોનીના બહારના ભાગ ઉપર ખરજ આવેછે તેને યોની કડુ કહેછે. અને કોઇવાર ત્યાં બીજા રોગનું પણ ચીન્હ તરીકે હોયછે. અને તેથી કરીને તેની એકંદર તબીએત સારી નથી હોતી. ઘણું કરીને તેનાથી તેની નબળાઇ તથા આજીર્ણ તેને માલમ પડેછે. તે રોગ ગર્ભાશય તથા કમળાના રોગથી સાથે તે માલમ પડેછે. જો મુત્રદ્વારમાં મસ થાય, તો ઘણી ખરજ આવેછે. તથા અર્શ વ્યાધિને લીધે યોની કડુ થાયછે. ઓધાનના દિવસમાં કેટલી વખત સ્ત્રીને દસ્ત બંધ થવાથી, અતિ કડુ થઈ આવેછે. ત્યારે કોઇ સ્ત્રીને થોડી ઘણી ખરજ આવેછે.

ચીન્હ—યોનીના બહારના ભાગમાં ઘણી ખરજ આવે છે, તેથી ખણ્યા વિના રહી શકાતું નથી. ખણવાથી ચામડીના છાલા ઉખડી જાય છે. તેથી બળતરા થાય છે. કોઇવાર એકલી બળતરા થાય છે, આવા ચિન્હ ગરમ ખોરાક ખાધાથી તથા દારૂ પીવાથી વધારે થાય છે. કેટલીક વખત રાતે ઊંગ પણ આવતી નથી. આ ભાગ ઘણું કરીને ખંજોળવાથી લાલ તથા સુંજેલો જણાસે. પણ જો તે ઘણા વખતનો હશે તો સફેદ રંગનો માલમ પડશે.

ઉપાય–તેને હલકો જુલાબ આપવા જેવા કે રૂબાર્બ, મેગનીશીયા ગંધક સોના મુખી તથા સુમારે શેર ૦ાા કાચુ દુધ આપવું. પાચન દવાઓ જેમકે નાઇટ્રોમ્યુરાટીક આસીડ. કરીયાતાની ચાહ સાથે આપવું. લોહ તથા કવીના ઇન કરીયાતાની ચાહ સાથે આપવાં.

ઈનફ્યુઝન ચીરેટા તેને કરીયાતાની ચાહ પણ કહે છે.

કરીયાતું ઝીણું વાટી	૧ ભાગ.
પાણી	૪૦ ભાગ મીક્ષ કરી સુ-

મારે ૧૨ કલાક વાસણમાં ઢાંકી રાખવું ત્યાર બાદ તેનો ડોઝ ૧ થી ૨ આંઉસ સુધી.

ખાધામાં ગરમ પદાર્થની કરી રાખવી. જેમકે ચાહ, કાફી, મરચા, દારૂ કેટલીક ઠંડી દવા લગાડયાથી કદુ મટી જાય છે.

ઉપાય બીજો--(૧) તેના ઉપર સુખડનું તેલ મસલવું તેથી ના મટે તો સુમારે પોણો શેર પાણી લેઇ અરધો આંઉસ લાયકર પમ્લમબી સબએસેટાસ મેલવી તેનાં પોતાં પલાળી મુકવાં. યોનીમાં ઠંડા પાણીની પીચકારી મારવાથી આરામ માલમ પડશે, (૨) કારબોલીક લોશન લગાડવાથી કમી થશે. (૩) લીનીમેન્ટ બેલેડોના લીનીમેન્ટ બેલેડોના=ધતુરો બેલેડોના રૂટ ૨૦ આંઉસ કેમ્પર ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી તેની અંદર રેકટીફાઇડ સ્પીરીટ નાંખી ૩ દીવસ લાપળી રાખી માટરમાં મેલવી બધુ એકંદર ૩૦ આંઉસ થવું જોઇએ. તથા લીલીનીમેન્ટ એકોનાઇટ બરાબર ભાગ લઇ દિવસમાં બે ચાર વખત લગાડવું.

લીનીમેન્ટ એકોનીટ=વછનાગ.

એકોનાઇટ રૂટ	૨૦ આંઉસ.
કેમ્પર	૧ આંઉસ મીક્ષ કરી

ઉપર પ્રમાણે રેકટીફાઇડ સ્પીરીટ નાખી ઉપર પ્રમાણે કરવું. તેથી આરામ ના થાય તો ઉપાય ૪ થો લેવો.

ડાયલ્યુટ હાઇડ્રોસેનીક આસીડ	૩ ડ્રામ
રેકટીફાઇડ સ્પીરીટ	૧ આંઉસ,
પ્લમબીસમ એસેટાસ	૬ ગ્રેન.
પાણી	૮ આંઉસ. આ બધા-

નું મીક્ષ કરીને તેના પોતા મુકવાં. તેથી ના મટે તો ઉપાય ૫ મો.

બોરાક્ષ ડ્રામ ૨, ગ્લીસેરીના આંઉસ, ૧, સોડા બાય કારબોનેટ ડ્રામ ૨, પાણી આંઉસ ૮ આ સઘલું મીક્ષ કરી તેનાં પોતાં પળાળી મુકવાં. તેથી સારૂ ન થાય. (૬) ઠો ઇલાજ—

ગ્લીસેરીન આંઉસ ૧૧, લીકર મોરફીયા ૧ાાથી ડ્રામ ૨, પાણી આંઉસ ૧૦ આ બધુ મીક્ષ કરીને તેમાં પોતા પલાળી મુકવાં અથવા ધોવું એથી સારૂ ન થાય તો (૭) મો ઈલાજ.

તમાકુ ડ્રામ ૨, ગરમ પાણી શેર ૧.

પાણીમાં તંબાકુ પલાળી ધોવું તથા બદામનું તેલ લગાડવું. તથા ગ્લીસ્રીન તથા ગુલાબનું પાણી સરખે ભાગે લઈ તેલ લગાડવું તથા તે ખુજલી થવાને જે કાંઇ કારણુ માલમ પડે તે દુર કરવાં. ગર્ભાશય નાકેનસર જેવું ના મટે એવુ કારણુ હોય તો બેલોડાની સોગઠી અંદર પહેરવાથી બધુ મટી જશે. સોગઠી વીશે ૪ થા વીષયમાં જોવું.

યોની મુખચંથી.

યોનીના બહારના ભાગમાં કેટલીક જાતની વ્યાધી પેદા થાય છે. કોઇવાર રસોળી થઇ આવે છે. અને આ રસોળી પાકીને તેની અંદર પુરૂ થઇ આવે છે. તેને ફોડવી અથવા કાપી નાંખવી. કોઇવાર ભાગપર મસા થઇ આવે છે. તેને કાપી નાંખવા. અથવા બાળી નાંખવા. કોઇવાર મોટા મસ વધીને ઈંડાથી તે મોટા પપૈયા જેવડાં થાય છે એને કાપી નાંખ્યા શિવાય બીજો ઉપાય નથી.

યોની મુખ વરમ એટલે ઇંગ્રેજીમાં તેને (વલવાઇટીસ) કહે છે. યોનીના બહારના ભાગમાં કોઇ કોઇ વખતે વરમ થઈ આવે છે. તે અતી મૈથુન ઉપદંશ તથા ગંદકીના સબબથી થઈ આવે છે. તેને લીધે થોડો સોજો તથા તે ભાગ રાતો થઈ જાય છે. તથા દુખે છે. વળી પેશાબ કરતાં બળે છે. ઝાંગમાં દુખાવો થાય છે. અને યોનીમાંથી સફેદ સ્રાવ થાય છે. તે વખતે મૈથુન બંધ રાખવો.

ઉપાય—ગરમ પાણીમાં કમર સુધી બેસવું તે પાણીમાં સોડા તથા અફીણનાં ડોડવાં નાંખવાં. તેથી વધારે ફાયદો થશે સુગરલેદ અથવા ફટકડીના પાણીથી ધોવું તથા ગરમ પદારથની ચરી (પરેજી) રાખવી. તેથી ફાયદો ન થાય તો (૮) સેડલીઝ પાઉડર આપવો. નાહાવાને ઠંડુ પાણી ગરમ ખોરાક જેવાં કે બરાંનડી, કાફી બંધ રાખવા.

એથી ફાયદો ના થાય તો (૯) એકોનાઇટ લીનીમેન્ટ ડ્રામ ૨ હાઇડ્રોકલોરીક આસીડ ડ્રામ ૧. અને સાદો મલમ—આંઉસ ૧ માં ત્રણે મીશ્ર કરી લગાડવી તથા કયારોન ઓઇલ આંઉસ ૧.

સીમપલસ મલમ સાદો.

ધોળુ મીણુ	૨ આંઉસ.
ચરબી	૩ આંઉસ.

આલમોન્ડ ઓઇલ—મગફલીનું તેલ ૩ આંઉસ આ પહેલું મીણ ઉનું કરી ઓગલી જયા પછી તેની અંદર તેલ નાખવું પછી ઠંડુ થવાં બાદ ઉપયોગમાં લેવું.

લીકર કાલસીસ.

કલોરાઈડ કાલશીયમ અથવા ચુનો	૮૮ ગ્રેન. ૧ ભાગ.
પાણી	૧ આંઉસ મીલાકરી

હલાવી જયારે જોઇએ ત્યારે ઠરેલું પાણી ઉપયોગમાં લેવું.

કેરોન ઓઇલ.	ચુનાનું પાણી ઠરેલું	૨ આંઉસ.
	મીઠુ તેલ	૨ આંઉસ મીક્ષ

કરી લુગડાથી પલાળી મુકવાના ઉપયોગમાં લેવું. ઘણુ કરીને તે બળ્યા ઉપર વંપરાય છે. (૧૦) એટ્રોપીનો મલમ ડ્રામ ૨ આ મીક્ષ કરી લગાડવું અથવા આયોડાઇડ ઓફલેડ ગરેન ૯૦ (૧૧) સાદો મલમ આંઉસ ૧.

લીનીમેન્ટ બેલેડોના ડ્રામ ૧ આ મીશ્ર કરી ચોપડવું તેથી સારૂં થશે.

ગુદાસ્થિલ સુળ—ઇંગરેજીમાં તેને કોકસી ગોડીનીયા કહે છે.

એક હાડકુ બરડાની નીચે છેલ્લું મુળધ્વારની પાછળ આવેલું છે. તેની અંદર કોઈવાર ધકકો લાગવાથી માર લાગવાથી તથા પડી જવાથી અથવા બીજા કારણોથી તે હાડકાને ઇજા થઇ ચસકો પેદા થાય છે.

તેનાં ચિન્હ ઘણું કરીને તે દરદથી એકજ બાજુ બેસી શકાય છે. અને બેઠા પછી આસ્તેથી ઉભું થઇ શકાય છે. ઘણું કરીને બેસતાં ઉઠતાં ચાલતાં તથા ઝાડે જતાં તેની અંદર પીડા થાય છે. અને મૈથુન સમય દુઃખે છે તથા કોકસીકસપર દાબવાથી દુખે છે.

ઉપાય (૧૨) અફીણ તથા બેલાડોના લેપ કરવો અથવા તેનું તેલ લગાગાડવું, શેક કરવો. બ્લીસટર મુકવું લીકર લીટી અથવા લીકર એપીસ્પેસ્ટીસ રૂથી લગાડવું. (૧૩) આટ્રોપીયન અથવા મોરફીયાની પીચકારી મારવી અને તેથી સારૂ ના થાય તો અંતે કાપી કાઢવી.

મુત્ર માર્ગના વ્યાધી.

મસાઃ—મુત્ર માર્ગના ઉપર મસા નાના મોટા જોવામાં આવે છે. તેનુ કદ રાઇના દાણા જેવાં થાય છે. અને તેનાથી વારંવ ર પેશાબ કરવો પડે છે. અને પેશાબમાં કરતાં બલતરા થાય છે. તેનાથી કોઇવાર લોહી નીકલે છે. તથા પેશાબમાં કોઇવાર ધાત જતી જોવામાં આવે છે.

ઉપાય ૧૪ મો મસાને કાતરવડે કાંપી કાઢી તેનું મુળ કાસ્ટીક વડે બાળી નાંખવું.

મુત્ર માર્ગનો વરમ.

જયારે મુત્ર માર્ગપર વરમ આવે છે. ત્યારે પેશાબમાં લાહે બલે છે. વારંવાર પેશાબ બળતરા સાથે આવે છે. અને તેની અંદર કોઇ વખત લોહી પણ જાય છે. અંદર તપાસવાથી મુત્ર માર્ગનો ભાગ સુજેલો જણાસે.

ગરમ પાણીમાં બેસવું અથવા શેક કરવો ખાંવામાં ગરમ ચીજો નીચરી રાખવી, (૧૪) અફીણ તથા બેલેડોનાની સોગઠી પેરાવવી. ગોખરૂ તથા તેની સાથે કાચા દુધનો જુલાબ આપહો, એથી સાફ ન થાય તો (૧૫) કોપેબાના ૧૦ થી ૨૦ ટીપાં દુધ સાથે પાવાં કોઈવાર પેશાબ બંધ થાય છે. તો તેને કેથેટરથી ઉતારવો.

પથરી—કોઇવાર સ્ત્રીને પથરી થઇ આવે છે. પુરૂપ કરતાં તેને જવલેજ થાય છે અને તેનાં ચિન્હ પુરૂષ સરખાંજ થાય છે.

મુત્રમાર્ગની પથરી.

કોઇવાર નાની પથરી અથવા નાનો કકડો મુત્ર માર્ગમાં આવીને કંઇક ઠેકાણે અટકે છે. તેથી પેશાબ અટકી તેમાં પીડા થાય છે. આવા કેશ ઘણું કરીને નાના બચ્ચામાં જોવામાં આવે છે. સ્ત્રીને પથરી કવચીતજ થાય છે અને તેની પથરીનાં ચીન્હ પુરૂપના ચિન્હને મળતાં આવે છે.

યોની માર્ગના વ્યાધિ.

યોની માર્ગ એટલે યોની ધ્વારથી ગર્ભાશય પર્યંત જે રસ્તો છે તે નાનપણમાં આ માર્ગના દ્વારપર સાધારણ રીતે નીચેની બાજુએ એક પાતલુ પડછે. અને તે ઘણું કરીને પ્રથમના સંજોગ સમયે ફુટી જાય છે. અને કેટલી વખતે તે ઘણું મજબુત હોવાથી ફુટતુ નથી તથા મૈથુન વખતે અડચણ કરે છે તેને તર્જની અથવા સહસ્ર વડે ફોડી નાખવું અને તે પાછુ રુંધાઇ નહી

જાય. માટે તેની અંદર લીન્ટનું કપડુ તેલમાં પલાળી અંદર મુકવુ. કોઇ કોઇ વખત તે પોતાની હદ છોડી આખા યોનીદ્વારપર આવી જાય છે. જો આ સ્થીતી નાનપણમાં માલમ પડે તો તેને ફોડવામાં કાંઇજ જોખમ નથી અને તેની અંદર લીનટનું કપડુ ફોડયા પછી રૂઝાવાને ભરવું જો આ પડ જુવાન અવસ્થા સુધી રહે તો તે દસ્તાનનું પ્રતિબંધ કરે છે. દરમાસે તેવી સ્ત્રીને દસ્તાન્ત ચિન્હ જણાય છે. પણ તેના સ્રાવ થવાને અંદર ભરાઇ રહે છે. ક્વચીતજ આ લોહી જવાથી ગર્ભાશય ફુલી જઈને પેડુ ઉપર ગાંઠની માફક જણાય છે તે તપાસ કરવાથી યોનીદવાર ઉપસી આવેલું પડ દેખાશે. આ પડને ફોડી નાંખવાને ઘણુંજ સહેલું છે. તેમજ ઘણું જોખમ ભરેલું છે. કારણ કે તેને ફોડયા પછી કેટલીક સ્ત્રીઓને ગર્ભાશયનો અથવા પેરીનીયમનો વરમ થઇ મરણ પામે છે. માટે આ જોખમવાળા કામમાં હમેશાં ધ્યાનમાં રાખી ફોડવાનો પ્રયત્ન કરવો.

યોનીકંદ આને ઇંગ્રેજીમાં વેઝાયનીસ મસ કહેછે.

કોઈવાર એવો વ્યાધી થાયછે કે યોનીધ્વારને અડકવાથી ઘણી પીડા થાય છે તથા દવાર સંકુચીત થઇ જાય છે. તેથી મૈથુન અશકય થઇ પડે છે. કોઈવાર આ વ્યાધિ જુદો જોવામાં આવેછે. અને કોઇવાર આસપાસના ભાગોમાં સોજો હોયછે. આથી તે સ્ત્રી ફીકર બંધ રહેછે તેની કમર દુઃખે છે. ભુખ લાગતી નથી. અને ચાલવાથી દુખાવો થાયછે.

ઉપાય ૧૬ મો. બેલેડોના, અફીણ, એકો નાઈટ, વગેરે તેલ લગાડવું. તેથી જો ના મટે તો ઓપરેશન કરાવવું.

યોનીનો તીક્ષણ વરમ.

તે વરમ કવચીતજ જોવામાં આવેછે. આ વ્યાધિ પરમીયાશિવાય બીજા કારણોથી પણ થાયછે. એક તો ગરમ પદાર્થ ખાધાથી મલીનતાથી અતિ મૈથુનથી બળાત્કાર સંભોગથી દારૂ પીધાથી તેમજ પ્રસવ સમે યોનીને ઈજા પહોંચી હોય તેથી પણ વરમ થાય છે.

ચીન્હ:—યોનીમાં પીડા થાયછે, કડુ આવેછે. કમર તથા ઝાંખમાં દુઃખાવો થાયછે. ઝાડો ઉતરતો નથી. પીડા થાય છે. તથા ઉનવા જણાય છે. યોનીમાં અંદરનો ભાગ સુજેલો તથા પાકેલો દેખાય છે. પણ થોડા વખતમાં પરૂથી ઉનો સ્રાવ થાયછે. ઘણુંકરી આ વ્યાધિ આઠ દિવસમાં મટી જાય છે.

ઉપાય ૧૭ મો. દિવસમાં બે વખત ગરમ પાણીમાં સોડા તથા અફીણનાં ડોડવાં નાંખી શેકવું. યોની અંદર ગરમ પાણીથી પીચકારી મારવી. તથા અફીણને સુગરલેદની સોગઠી અંદર પહેરવી.

સુગરલેદ ગરેન ૧૨.—અફીણ ૧૨ ગરેન.—ગુદરનું પાણી.

કોકમના તેલની સાથે મીક્ષ કરી ચાર સોગઠી કરી. દરરોજ રાતરે અકેકી પહેરવી- અથવા (ઉપાય ૧૮ મો.)

ઓકસાઈડ ઝીંકન ગરેન ૪૦. એકસ્ટ્રેકટ બેલેડોના ગરેન ૧૨.

કોકમનું તેલ અથવા ગુંદરનું પાણી અથવા મધની સાથે મીક્ષ કરી તેની ચાર સોગઠી કરી દરરોજ રાતે એકેક અંદર પહેરવી. એરંડીયું વિગેરે હલકો જુલાબ આપવો. હલકો ને સાદો ખોરાક આપવો. અને ગરમ પદાર્થની ચરી રાખવી. તથા ગ્લીસેરીન અને આસીડ અથવા ટીનચર આયોડન યોનીમાં એકાંતરે બ્રશ કરવો.

પ્રદર એને અંગરેજીમાં લ્યુકોરીઆ કહેછે.

આ દરદ યોનીમાંથી સફેદ પાણી જાયછે. કે જેને સફેદ ધાતકહે છે. વળી તેનાથી કમર દુખેછે, નબળાઇ લાગેછે, ભુખ લાગતી નથી. મન ચિંતાતુર થાય છે. અને ઘણું કરીને યોની માર્ગના ઉપલા ભાગમાં સોજો હોય છે.તે ભાગ થોડો લાલ સુજેલો જણાય છે. અને તેની અંદરથી ધાત વહેછે. કોઈવાર આ ભાગની ઉપરની ચામડીના પડ ઉખડી આવેછે.

ઉપાય ૨૦ મો. તબીયત સુધારવા તથા પાચનને માટે કુઈનાઈન, લોહ. આસીડ, પેપસીન અને બીજા પાચન પદાર્થો આપવા. અને ત્યાં સુધી મૈથુન બંધ રાખવો. મુત્રમાર્ગ, સપરા, તથા બેસણીનું કોઈ વ્યાધિ કંઈ કારણથી માલમ પડી આવે તો તે યોગ્ય ઈલાજથી દુર કરવાં. ઠંડા ખારા પાણીમાં બેસવું અને યોની ઠંડા પાણીથી ધોવી. ઓશડની પીચકારી મારવી.

ઉપાય ૨૧ મો. લીકર પ્લબીસબએસેટાસ ૬ ડ્રામ. પાણી ૨૦ આંઉસ બંને દવાને મીક્ષ કરીને પીચકારી મારવી. એથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૨૨ મો, ખોરાકમાં માછલી, દુધ, ચા, ગુંદરનું પાણીપીવાને, કાસ્ટર ઓઈલ કેલોમેલ, કમ્પાઉંડ, જેલેપ પાઉડર, પોડો ફીલીયમ વીગેરે દવા પીવાને આપવી, ગરમ પાણીથી શેક કરવો તથા પીચકારી મારલી. મરક્યુરી તથા બેલેડોનાની સોગઠી પહેરવી. તથા લીનસીડ પોલટીસ યોનીના ઉપરનો ભાગ અને પેઠુની નીચે મારવી. જો અતીશે ત્યાં સોજો હોય તો યોની દવાર ઉપર જળો મેલવી એથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૨૩ મો. હાયડ્રારજીરી સબકલોરઈડ ૫ ગરેન. પ્લવીસ જેલેપકમપાઉંડ ૨૦ થી ૪૦ ગરેન. જીનજી બેરીઝ ૪ ગરેન એનું મીક્ષ કરીને તેનો બોલ્સ સાંજરે સુતી વખતે લેવો. એથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૨૪ મો. હારજીરીસબકલોરીડ ૨ ગરેન. પલવીસરીયા ૨૦ ગરેન. જેલેપટેમીના ૨ ગરેન. પલ્વીસજીનજીબેરીઝ ૪ ગરેન. મીક્ષ કરીને બોલસ (ગોળી) સુતી વખતે સાંજે થોડા પાણી સાથે લેવી. એથી સારૂ ના થાયતો.

ઉપાય ૨૫ મો. પ્લમબીઆઇડાઇડ ૮૦ ગરેન. એક્ષટ્રેટ બેલેડોના ૨૪ ગરેન ઓલીયમ કોનીઆઇ ૧૦૦ ગરેન મીનીયમ થીયોબ્રોમાં અથવા ઓલીયમ ઓલીવા ૨ ડ્રામ એ બધાને મીક્ષ કરી થોડું ગરમ કરી કાગળ સાથે લપેટી તેની સોગઠી કરી દર રાતે વેઝાયનામાં મુકવી. એથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૨૬ મો. પ્લમબી એસેટેટીસ ૨૦ ગરેન. એક્ષટ્રેકટ ઓપીઆઇ ૨૪ ગરેન. (તેલ) ઓલીયમ થીયોબ્રોમા ૧ આંઊસ. ગ્લીસેરીન ૨ ડ્રામ. મીક્ષ કરીને સોગઠી બનાવી દર રાતે ૧ પહેરવી.

ઉપાય ૨૭ મો પેટમાં ખાવાની દવા.

ટીન્ચર કવીનાઇન ૧૪ ડ્રામ. ટીન્ચર જીનજીબેરીઝ ૨ ડ્રામ. ટીન્ચર ગ્લીસેરીન ૧ આંઉસ આ મીક્ષ કરીને ૧ ચાનો ચમચો (મેળવી) તે મીક્ષ કરી એક વ્હાઈન ગ્લાસ પાણીસાથે દિવસમાં ત્રણવાર પાવાં.આથી સારૂના થાય તો

ઉપાય ૨૮ મો. ઝીંક ઓક્ષાઇડ ૮૦ ગરેન. બીસમથી કારબોનેટીસ ૮૦ ગરેન. એક્ષટ્રેકટ બેલેડોના ૪૦ ગરેન. ઓઈલ થીઓબ્રોમા ૧ આંઉસ ઓલીવા ઓઈલ ૨ ડ્રામ. આ બધુ મીક્ષ કરીને આઠ સોગઠી બનાવવી દરરોજ પહેરવી.

ઉપાય ૨૯ મો. કોનીઆ ૮ ગરેન. જીલેટીન ૧૬૦ ગરેન. ગ્લીસેરીન ૨ ડ્રામ આ બધા મીક્ષ કરી આઠ સોગઠી કરી દર રાતે એક પહેરવી. આથી સારૂ ન થાય તો. ઉપાય ૩૦ મો. અનગેનટમ હાયડાર જીરી ૮૦–૧૫૦ ગ્રેન. ઓલીયમ થીઓબ્રોમા ૧–૧ાા આંઊસ ઓલીવ ઓલીવા ૨ ડ્રામ. મીક્ષ કરી

સોગઠી કરી પહેરવી અને જો કદી યુટરસ બહુજ અંદરથી દુખે તો તેની અંદર. ઉપાય ૩૧ મો. એક્ષટ્રેકટ બેલેડોના ૩૦ ગરેન અને એક્ષટ્રેકટ કોનીઆઇ ૧૦૦ ગરેન. તેની અંદર મીક્ષ કરી સોગઠી કરવી. અને જો કદી ઝાડો બંધ હોય તો. ઉપાય ૩૨ મો. એક્ષટ્રેકટ એલોઝસોકોટ્રીના ૬૦ ગરેન. ઓલી-આઇસેબીના ૧ ડ્રામ. ઓલીઆઇ થીઓબ્રોમા ૧ આઉંસ તેની સોગઠી કરવી અને જે દિવસે ઝાડો બરાબર નહી ઉતરે તે રાતે પહેરવી તેથી સારૂ ન થાયતો

ઉપાય ૩૩ મો. એમોનીયા કારબોનીસ ૩૦ ગરેન. ટીનચર લેવન ડુલા કમપાઉન્ડ ૧ આંઉસ. ડીકોકક્ષન અથવા ઇનકયુઝન સીંનકોના પ્લેવા બધુ મળી ૮ આંઉસ (ઉપરની સાથે દવા) તેનો ૧।૧૬ ભાગ દરેક ૬ કલાકે પાવું. આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૩૪ મો. એક્ષટ્રેકટ ઓપીઆઇ ૩૦ મીનીયમ સ્પીરીટ ઇંથર નાઇટ્રોસી ૩ ડ્રામ. ઉપરના ઉપાય ૩૩ માના મીક્ષ-રમાં ઉમેરી પાવું. અને જો કદી રાતે સુતી વખત દુઃખથી ઉંઘ ના આવતી હોય તો. ઉપાય ૩૫ મો. એક્ષટ્રેકટ આપીઆઇ ૧–૪ ગરેન. મોરફીયા હાઇ-ડ્રોકલોરેટીસ ૧।૪–૧ ગરેન. એક્ષટ્રેકટ હાયોસીયામી. ૫ ગરેન. તેની બે ગોળી ઓ કરી એક સુતી વખત દરેક વખત પાણી સાથે ગળવી.

યોનીભ્રંશ આને ઇંગરેજીમાં પ્રોલેપસસ વેઝાયના કહે છે.

કોઇવાર યોનીની આમળ નીકળતી જોવામાં આવેછે. ઘણું કરી યોનીનો સરવે ભાગ બહાર નીકળતો નથી. પણ આગળનો અથવા પાછળનો ભાગ નીચે ઉતરે છે. જ્યારે આગળનો ભાગ નીચે ઉતરે ત્યારે તેની જોડે મુત્રાશ-યનો ભાગ નીકળી આવેછે. તેની અંદર મુત્ર ભરાઇ રહે છે. તે કાળે કરીને ગંધાય છે. અને પેશાબમાં ધાત વહેછે, જ્યારે પછવાડેનો ભાગ નીચે ઉતરે છે. ત્યારે તેની સાથે સફરાનો અથવા બીજા આંતરડાંનો ભાગ પણ આવેછે. તેથી તેની અંદર મળ ભરાઇ રહેછે, આમળ ધીરે ધીરે વધતી જાય છે. પેઢુમાં મરડાની માફક દુઃખાવો થાય છે. ભાર લાગે છે. તથા ધાત જાય છે. આપણે આંગળી નાંખી તપાશી શું તો આમળની સ્થીતી માલમ પડશે.

ઉપાય પુષ્ટીનો ખોરાક આપવો. પેશંટને આરામ આપવો બોજો ઉપા-ડવા દેવો નહીં. દવા કવીનાઇન, સ્ટીલ, સ્ટીકીનીયા, ફોસફેરીક આસીડ, નક્ષવોમીકા, ફોસફેઇટ ઓફઝીંક, સલ્ફેઇટ ઓફઝીંક, કોલોસાઇન્થ અથવા એલોઝ, ઓલીવ ઓઇલ એનીમેટા કાર્સ્ટર ઓઇલ અને ટરપેન ટાઇન ઓઇ-લમેનથા એ આપવા.

ટાઢા ખારા પાણીથી નવરાવવું. આલમ અને ઝીંકની પીચકારી મા-રવી. ટાનીક અને કેટીકયુ, સોગટી બનાવી અંદર પહેરવાને અથવા ઇનડીયા રબર સોગઠી મુકવાને મંગાવવી.

ઉપાય ૩૬ મો. કવીનાઇન સલફસ ૧૨ ગરેન. ફેરીસલફસ ૧૨ ગરેન. લીકર સ્ટ્રીકીનીયા ૩૦ મીનીયમ. આસીડ સલફરીક એરોમેટીક ૧।। ડ્રામ. ઇન ફ્યુઝન કવોશીયા ૮ આંઉસ. મીક્ષ કરી ૧।૧૬ ભાગ દિવસમાં ત્રણવાર પાવો. ઇનફ્યુઝન કવોશીયા, કવોશીયાના ઝીણા કટકા ૫૫ ગ્રેન. ટાઢુ પાણી ૧૦ આંઉસ. એક વાસણમાં મીક્ષ કરી અરધો કલાક ઢાંકી મુકવું. તેનો ડોસ ૧ થી ૨ આંઉસ સુધી લેવો, આથી સારૂ ના થાય તો

ઉપાય ૩૭ મો. કવીનાઇન સલફેટ ૧૨ ગ્રેન ટીન્ચર ફેરીપર કલોરીડ ૨ ડ્રામ ટીંનચર નક્ષવોમીકા ૧ ડ્રામ. લુપયુલી ૬ ડ્રામ, મેગનેશીયા સલફાસ ૧ આંઉસ

ઈનફ્યુઝન લ્યુપીલી ૮ આંઉસ મીક્ષ કરી દરરોજ ૬ઠો ભાગ ૩ વખત ખાધા પછી પાવી. ઇનફ્યુઝન લ્યુપ્યુલી હોપ ૧૨ આંઉસ ઉનું પાણી ૧૦ આંઉસ મીક્ષ કરી ૧ કલાક વાસણમાં ઢાંકી ગાળી લેવું તેનો ડોઝ ૧ થી ૨ આંઉસ. આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૩૮ મો.

આસીડ ફોસફરીક ડીલ્યુટ ૧।। ડ્રામ. સીરપ ઓરનટીઆઇ ૬ ડ્રામ. ટીન્ચર સીનકોના કંપોઝીટા ૧ આંઉસ ઈનફયુઝન ઓરેનટીઆએડ ૮ આંઉસ. આ મીક્ષકરીને ૧૬ ભાગ દીવસમાં ૩ વખત લેવો ઓરેન્જપીલ બારીક કાપેલી કડવી નારંગીના છોતરાં ૧૨ આઉંસ. ઉનું પાણી ૧૦ આંઉસ મીક્ષ કરી વાસણમાં ૧૫ મીનીટ સુધી ઢાંકી મુકયા પછી વાપરવું. ડોઝ ૧ થી ૨ આંઉસ આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૩૯ મો.

ઝીંક ફોસફેઇટ ૨૦ થી ૪૦ ગ્રેન. આસીડ ફોસફરીક ડીલ્યુટ ૧।। ડ્રામ, ટીનચર સીનકોના ફ્લેવા ૬ ડ્રામ. ટીનચર ફેરીપર કલોરાઈડ ૧।। ડ્રામ એકવા મેનથા પીપરીટા ૮ આંઉસ મીક્ષ કરી ૧૬ ભાગ દિવસમાં ૩ વખત પાવો. આથી આરામ ના થાય તો.

ઉપાય ૪૦ મો. ઝીંક ફોસફેઇટ ૨૦ ગ્રેન. એક્ષટ્રેકટ ન્યુસીસ વોમીકા ૫ ગ્રેન. એક્ષટ્રેકટ જેનશીએના ૨૦ ગ્રેન. મીક્ષ કરી ૨૦ ગોળી કરી દિવસમાં બેવાર અકેકી ખવરાવવી આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૪૧ મો. ઝીંક સલફેઈટ ૨૪ ગ્રેન. એક્ષટેકટ નુશીસ વોમીકા ૬ ગ્રેન. એ૦ રોવા ૩૦ ગ્રેન. મીક્ષ કરી ૧૨ ગોળી કરીને દરરોજ બે ગોળી સવારે ૧ ને સાંજે ૧ લેવી. આથી આરામ ના થાય તો.

ઉપાય ૪૨ મો. એક્ષટ્રેકટ ન્યુસીસ વોમીકા ૩ ગ્રેન. પલવરીસ ઓપીકા કયુઇના ૬ ગ્રેન. પીલ્યુલા રીયાઇમપોઝીટા ૪૦ ગ્રેન. પીલ્યુલા એલોઝ એસેફોટીડા ૪૦ ગ્રેન. મીક્ષ કરી ૧૨ ગોળી કરી દરેક ગોળી રાતે સુતી વખતે પાણી સાથે ગળી જવી. એથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૪૩ મો. એક્ષટ્રેકટ ન્યુસીસ વામીકા ૨ ગ્રેન. એલોજ બારબેડેનસી ૬ ગ્રેન. રીયા ૨૦ ગ્રેન. મીક્ષ કરી ૬ ગોળી કરી દરરોજ ખાધા વખતે લેવી. આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૪૪ મો. એક્ષટ્રેકટ હાયોસીયામી ૪૦ ગરેન. પીલ્યુલાકોલો સીનથ કમપોઝીટા જેલેપ રેઝીના અથવા ૨૦ ગરેન. એક્ષટેકટ ન્યુસીસવોમીકા ૩ ગરેન મીક્ષ કરી ૧૨ ગોળી કરી દરરોજ રાતે સુતી વખતે ગળવી. આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૪૫ મો. એક્ષટેકટ હેમટોસીલી ૧ આંઉસ. આલમ ૧૨૦ ગરેન. એકવા ૨ આંઉસ. મીક્ષ કરીને તેની અંદર બીજુ ૨૦ આંઉસ પાણી ઉનું નાંખી સીરેજન વેઝાયનામાં કરવી. આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૪૬ મો. ઝીંક સલફેઈટ ૧ આંઉસ આલમ ૧ આંઉસ આસીડ ટાનીક ૨ આંઉસ. ૧ ટીસ્પુન ફુલ એટલે ચાનો ચમચો આમાંથી લેઇ ૨૦ આંઉસ સસેકા પાણીમાં નાંખી તેની પીચકારી મારવી. જો અંદરથી પીપ પરમીયાં માફક જાયતો પીચકારી મારવી અને સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૪૭ મો. લીકર પ્લબીસબએસટેટીસ ૬ આંઉસ. એક્ષટેકટ પેપેવરીઝ ૨ આંઉસ. ઉપરની માફક પીચકારી પ્રોલેપસીસ કેસમાં મારવી આથી સારૂ ના થાગ તો. ઉપાય ૪૮ મો.

આસીડ ટેનીસી ૧૨૦ ગરેન. પલ્વરીઝ કેટેચ્યુ ૬૦ ગરેન. ઓલીયમ થીઓબ્રોમા ૨ આંઉસ. ગ્લીસેરાઇન આસીડ કારબોલીક ૩ ડ્રામ. મીક્ષ કરી આની આઠ સોગટી કરી દરેક ચોથે દીવસે પહેરવી. ગ્લીસેરાઇન આસીડ કારબોલીક. કારબોલીક આસીડ ૧ આંઉસ ઓગળેલો ગ્લીસેરીન ૪ આંઉસ મારટરમાં મીક્ષ કરી પછી પાથરવો.

પેડુનો અંતર વરમ. આને ઈંગરેજીમાં પેલવી સેલ્યુલાઈટીસ કહેછે:

આ વ્યાધિ ઘણું કરીને પ્રસવ તથા ગર્ભપાત થયા પછી થાયછે. અથવા ઘણું કરીને ઘણા થાકથી, જોરથી ધક્કો લાગવાથી તથા ગર્ભાશય ઉપર શસ્ત્ર ક્રીયા કરવાથી તથા સળી નાંખવાથી તથા ગરમીથી તથા કોઇ સ્ત્રીના બાંધાથી અને ગર્ભસ્થાનના વ્યાધિને લીધે આ રોગ થાય છે. પ્રસુતીવાળી સ્ત્રી કરતાં પ્રથમ પ્રસુતવાળી સ્ત્રીને આ રોગ વીશેષ જોવામાં આવેછે, વરમ એક બાજુએ થોડા ભાગમાં ચોમેર થાયછે. કોઇ વાર આ વ્યાધિ ગુપ્ત રહી થોડા દિવસમાં પેડુમાં ઢેપુ બંધાય ત્યાંસુધી ખબર પડતી નથી. પણ ઘણુંકરીને શરૂઆતમાં તેનાં ચીન્હ માલમ પડેછે. થોડો તાવ આવેછે. કમર દુઃખેછે. અગ્ની મંદ રહેછે. મનને બેચેન લાગેછે. નબળાઇ માલમ પડેછે. નાડી જલદ, ચહેરો ફીકરમંદ લાગેછે. યોની અંદર તપાસતા એક અથવા બેઉ બાજુએ સોજો તથા દુઃખાવો માલમ પડેછે. પેડુ ઉપર અડકવાથી દરદ લાગશે. તથા ઢેપુ માલમ પડશે. તે દરદ ૧૪ અથવા ૨૧ દીવસમાં મટી જશે કોઈવાર પાકીને તેમાંથી પરૂ થાયછે, ત્યારે ટાઢ વઇને પરસેવો વળેછે. તાવ આવેછે. બળે છે. નીદ્રા આવતી નથી. તૃષા લાગેછે અને પેલવીસમાં પહોળુ થયાના લપકારા લાગે છે, અને આગડ પેલવીસની અંદર થાય છે. તે પેટમાં અથવા પેટની બહાર અથવા મુત્રાશયમાં ફુટેછે. જો પેટમાં આ ફુટે તો માઠુ પરિણામ નીપજે છે, તેને કાસ્ટર ઓઇલ, મ્યુસીલેજ ટેગેકેનથા, એકવા સીનેમોમીઈન, ટીન્ચરરીયા સીરપ, ઓરેનટી આઇઇ, ટીન્ચર ઓપીઆઇ વિગેરે દવાઓ ખાવા આપવી બાહારની બાજુ અલસીની પોલટીસ, ગરમ પાણીનો વારંવાર સેક કરવો. બેલેડોના તથાં અફીણની સોગઠી પહેરાવવી, ગરમ પાણીમાં તેને બેસાડવું તથા ગરમ પાણીથી યોનીને પીચકારી મારવી. એથી વધારે આરામ લાગે છે. બીછાનામાં સુઇ રહેવું. હરવા ફરવાનું બંધ કરવું. અને પેડુમાં દુઃખાવો ઘણો થતો હોય તો એક્ષટેકટ બેલેડોના ચોપડી તે પર પોલટીસ લગાડવી. જરૂર પડે તો થોડી જળો મુકાવવી, ઝાડો બંધ કોશ હોય તો એનીમાં આપવો. એનીમાં કાસ્ટર ઓઇલ ૧ આંઉસ સસેકું પાણી ૮ આંઉસ મીક્ષ કરી ઝાડાના રસ્તે પીચકારી મારવી. કૌવત આવે તેવો ખોરાક આપવો. પરૂ થયા પછી ઉપર દેખાય તો ફોડવું. અને શકિત આવે એવી દવા આપવી.

ઉપાય ૪૯ મો, કાસ્ટર ઓઇલ ૨ અથવા ૪ ડ્રામ-બીપ્ટી સાથે અંદર મીઠું નાંખી પાવું, સારૂ ના થાય તો. મ્યુસીલેજીનીસ ટેગેકેનથા ૨ આંઉસ એકવાસીનેમોમી ૩ આંઉસ ઓલીયમરેસીમી ૧૨ ડ્રામ. ટીનચર રીયા ૬ ડ્રામ સીરપ ઓરેંટી આઇ અથવા નારંગીનું શરબત ૬ ડ્રામ. ટીનચર ઓપીઆઇ ૩૦ મીનીયમ. મીક્ષ કરી ૧૧૮ ભાગ ત્રણ અથવા ૪ કલાકે આપવો. આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૫૦ મો. એમોનીયા કારબોનેસ ૧૨૦ ગરેન. એસીડ હાઇડ્રોસીયાનીક ડીલ્યુટ ૨૦ ગરેન. ટીનચર કોઈમોઝ કમ્પાઉંડ ૬ ડ્રામ ઇનફ્યુઝન ઓરેનટીઆઇ ૮ આંઉસ મીક્ષ કરી ૬ઠો ભાગ લેઇ ૧ આંઉસ લાઇમ

જુઇસ અથવા ૧૮ ગરેન સીટ્રીક આસીડ લઇ દીવસમાં બે ત્રણ વખત પાવું, આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૫૧ મો. લીકર મોરફીયા હાયડ્રોકલોરેટીસ ૨૦ મીનીયમ ટીન્ચર કલોરોફોરમ કંપોઝીટા ૩૦ મીનીયમ ટીન્ચર કેનેબીઝ ઈનડીકા ૨૦ મીનીયમ. પલવીસ ટ્રેગેકેનથા કમપોઝીટા ૮૦ ગરેન. સ્પીરીટ ઇથરીસ ૪૦ મીનીયમ. એકવા ૧૨ ડ્રામ. આ બધું મીક્ષ કરી રાતે સુતી વખતે ઉંઘ આવવા માટે આપવું. આથી આરામ ના થાય તો.

ઉપાય ૫૨ મો. પલવરીઝ ઓપીઆઈ ૧ થી ૨ ગરેન. સેપોડ્યુરીસ=સાબુ એક જાતનો ૧૦ ગરેન મીક્ષકરી સોગઠી કરી પહેરાવવી અથવા એક્ષટ્રેકટ ઓપીઆઇ૧થી૩ ગરેન. એક્ષટ્રેકટ બેલેડોના ાા ગરેન. ઓલીઆઇ થીઓબ્રોમા ૨૦ ગરેન. આ મીક્ષ કરી સોગઠી બનાવી પહેરાવવી. અને કવીનાઇન સલફેટીસ ૧૨ ગરેન. એસીડ નાઈટ્રીક ડીલ્યુટ ૧ ડ્રામ, ફોસફરી ડીલ્યુટ ૧ ડ્રામ આસીડ હાયડ્રો કલોરીક ૧—૩ાા દરામ એસીડ સલફ્યુરીક એરોમેટીક ૧—ાા અથવા ટીન્ચર લ્યુપીલીઝ ૬ ડ્રામ એકવા ૮ આંઉસ આ બધું મીક્ષ કરી ૧૬ ભાગ. દિવસમાં ત્રણ વખત પાવો.

ઉપાય ૫૩ મો. ટીન્ચર કવીનાઇન ૧૪ ડ્રામ. ટી૦ ઝીનજીબેરીઝ ૨ ડ્રામ. ગ્લીસેરીન ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી ૧ ચાનો ચમચો ભરી એક આંઉસ પાણી લેઇ દિવસમાં ૩ વાર પાવું. તે શિવાય હોટ હીપબાથ, શેક, અળસીનું મોલટીસ તથા ઉના પાણીની પીચકારી મારવી. ખાવાને ખોરાકમાં હાર્ડબોઇલ એગ્સ, બીફટી, એરોરૂટ, એનીમલફુડ.

મકકલ. આને અંગરેજીમાં પેલવીક હેમેટોસીલ કહેછે.

આ રોગ પેઢુમાં રક્તશ્રાવ થાયછે તેને કહેછે આ રક્તશ્રાવ પેરીટોનીયમની અંદર અથવા તેની બહાર ગર્ભાશયની આસપાસ, પેઢુમાં થાય છે ઘણું કરીને દસ્તાન સમયે આ શ્રાવ થાયછે. દસ્તાન એકાએક બંધ થવાથી ગર્ભસ્થાન તથા તેના બંધનની કોઇ શીરા ફુટવાથી પેઢુમાં રક્ત વહી એકઠુ થાયછે.

તેના ચિન્હઃ—હલકા અથવા ભારે હોયછે. જ્યારે લોહી વધારે વહેછે. ત્યારે એકાએક દરદ થઇ શરીરમાં મોટો ધકકો પહોંચે તેની માફક હાથપગ ઠંડા થઇ જાયછે. ઉલટી થાયછે. નાડી હળવી થતી જાયછે. ચહેરો વ્યાકુળ તથા ફીકો થાયછે. જ્યારે શ્રાવ થોડો થાયછે. ત્યારે આવા સખ્ત ચિન્હ થતાં પેઢુમાં દરદ થાયછે. તેની અંદર ભાર લાગેછે. ઉનવા થાયછે. દસ્તાન બંધ થાય છે. વધારે વહેવા માંડેછે પેઢુ ઉપર તપાસતાં ગાઠ જણાય છે. યોનીમાં તપાસવાથી પાછલા ભાગમાં ગાંઠ લાગશે. અને કમળ પ્યુબીસ તરફ આવેલો જણાસે. સફરામાં તપાસતાં ગાંઠ માલમ પડશે. જો ઘણો શ્રાવ થાય તો મૃત્યુ નીપજે છે. પરંતુ થોડો થાય તો તેનું શોષણ થઈ પુર્ણ આરામ થાયછે. અથવા સફરામાં થઇને મુળ દ્વારે રકત બહાર આવેછે. કોઇકવાર તેનું પરૂ થઇ હરકોઈ મારગે એટલે યોની અથવા સફરાને રસ્તે અથવા પેઢુ ઉપર ફુટે છે. અને વખતે ભગંદર પડેછે. તેથી મહા પીડા થાયછે.

સ્રીને શાંતપણે સુવાડી રાખી રકત શ્રાવ ઘણો હોય તો મોટો ડોઝ ઓપીયમનો આપવો. પેઢુ ઉપર બરફ મુકવો. આસીડ ગ્યાલીક એકવાડીસ્ટીલેટા. એક્ષટેકટ કેનેબીજ ઈનડીકા, મોરફીયા, હાઇડ્રોકલોરેટીઝ, એસીડ સલફેરીક, ડયાલ્યુટ, કનફેકક્ષન રોઝા, ગેલીસી એક્ષટેકક અરગોટ લીકવીડ, એસીડ સલફ્યુરીક એરોમેટીક ટીન્ચર સીનેમોમી, એકવા સીનેમોમી, પલવરીઝ ઈપીકાકયુએના કમપોઝીટા. આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૫૪ મો. આલમ, સીરેપીસેકસ, ઈનપ્યુઝન રોઝા એસીકમ સુકાં, લાલ ગુલાબ ઝીણા બારીક મસળી ૧ થી ૪ આંઉસ ડીલ્યુટ-સલફ્યુરીક આસીડ ૧ ડ્રામ ઉનું પાણી અંજીનતું ૧૦ પાણી અને આસીડ. મીક્ષ કરી ત્યારબાદ ગુલાબ ભેળવી. ૧ વાસણમાં ૧ થી ૨ કલાક ઢાંકી પછી વાપરવું. તેનો ડોઝ ૧ થી ૨ આંઉસ સુધી. ઈનપ્યુઝન રોઝા એસીકમ આપવું. દરદ થતું હોય કો બેલેડોના ચોપડવુ પરૂ થવા માંડે તો પોલટીસ લગાડવું. બહુ વેદના થાય, પરૂ થાય, કોઇ તરફ વીષેક્ષ ઉપડી આવે તો ત્યાં રૂમડી અગર કપીંગ કલાસ મેલવો. જ્યારે સ્ત્રી ચૌદ પંદર વરસની થાય ત્યારે તેને રૂતુ પ્રાપ્ત થાય અને સુમારે ત્રીશ વર્ષથી તે પીસ્તાળીસ વરસની વયમાં તે બંધ થાય છે. વખતે બે વર્ષ વેહલુ અગર મોડુ થાય છે, ગરમ દેશમાં વેહલુ અને ઠંડા દેશમાં મોડુ દેખાય છે શ્રીમંત લોકમાં વેહલુ આવેછે અને મહેનતુ લોકમાં મોડુ દેખાય છે; તે દરમહિને એટલે અઠાવીસમે દીવસે માલમ પડેછે, ત્યારે ગર્ભસ્થાન રક્તવર્ણ થઇ તેમાંથી રકત વહેછે. તે રક્ત કાળાશપર હોયછે તે રક્ત થીજતુ નથી. કારણ તેની સાથે યોની માંહેથી આસીડ મીશ્ર થાય છે. આ પ્રવાહ ત્રણથી પાંચ છ દિવસ ટકે છે, તે સમય ઓવરી રક્તવર્ણી થઈ સુજી આવેછે. અને તેમાંથી ઓવમ છુટું પડી ફળત્રાઈની દ્વારા ગર્ભસ્થાન તરફ વહે છે. અર્થાર્થ ઓવરી અથવા ગર્ભાશય એ એકે વખતે આ રક્ત થાયછે. રજોદર્શન વખતે સ્ત્રીનુ બદન સંપુર્ણમાં આવેછે. એટલે તેનું રૂધીર જોશમાં વહેછે. અને મંજા તંતુ જોશમાં વહેછે. રતુવેળા ઓવરી અને ગર્ભસ્થાન આરક્ત થાયછે. તેનીસાથે સ્તન પણ કોઈ આરક્ત અને કઠણ થાય છે.

કોઇ વખતે રૂતુ ફેરફાર જણાય છે એટલે મહિનાને ઠેકાણે બે ત્રણ મહિના ચઢી જાયછે. તેમજ રૂધીર વખતે ઘણું જાયછે પેઢુ ઉપસે છે. અને બેસી જાયછે. તથા સ્તન કઠણ થઇ પીડા કરેછે તેજ પ્રમાણે ચિન્હ પીસ્તાળીસમા વર્ષના સુમારમાં રૂતુ બંધ પડતી વખત જણાય છે.

મુવેલું બચ્ચુ અવતરે તો રૂતુ જલદી શરૂ થાય છે. તેમજ ધાવતુ બચ્ચુ મરી ગયા પછી રૂતુ જલદી આવેછે. તેનો ઉપાય ૫૫ મો. એસીડ ગાલીક ૧૦થી૧૫ ગરેન. એકવા ડીસ્ટીલેટા ૧૨ ડ્રામ મીક્ષ કરી દરેક ૪ કલાકે પાવું. આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૫૬ મો. એસીડ ગ્યાલીક ૪ ગરેન. એક્ષટેકટ કેનેબીસ ઇનડીકા ।। ગરેન. કનફેકશન રોઝા ગેલીકા ૧ ગરેન આ બધાની ગોળી કરી રાતે સુતી વખતે ૧ આપવી અથવા મોરફીયા કેનેબીજને બદલે મોરફીયા હાઈડ્રો કલોરેટીઝ ।. ગરેન નાખવો. આથી આરામ ના થાય તો.

ઉપાય ૫૭ મો. ગ્લીસેરીની આસીડ ગ્યાલીસી ૬ થી ૧૦ ડ્રામ. આસીડ સલફ્યુરીક ડયુલ્યુક ૨ ડ્રામ એક્ષટેકટ અરગોટ લીકવીડમ ૩ ડ્રામ એકવા સીનેમોમી ૮ આંઉસ મીશ્ર કરીને ૮ મો ભાગ દરેક ત્રણ અથવા ચાર કલાકે આપવા આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૫૮ મો. આસીડ ગ્યાલીક ૧૫ થી ૨૫ ગરેન. આસીડ સલફ્યુરીક એરોમેટીક ૧૫ થી ૨૦ મીનીયમ ટીંચર સીનેમોમી ૨ ડ્રામ એકવા ડીસ્ટીલેટા ૨ આંઉસ મીશ્ર કરી દરેક ૪ કલાકે લોહી બંધ થતાં સુધી આપવું, આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૫૯ મો. આસીડ ગ્યાલીસી ૧૨ ગરેન. પલવીસ એપીકા કયુએના કમપોઝીટા ૫ ગરેન મીશ્ર કરી આ ફાકી દરેક ૭ અથવા બાર કલાકે થોડા ઠંડા પાણી સાથે પાવી.

ઉપાય ૬૦ મો. આલ્યુમીનીયમ આલમ ૧૦૦ ગરેન. સીરપી આઇઓ-

ડાઈડ ૬ ડ્રામ. ઈનફ્યુઝન રોઝા આસીડમ ૮ આંઉસ મીશ્ર કરી એક દરેક ૭ છ કલાકે પાવું.

નષ્ટાર્તવ અંગરેજીમાં એમેનોરીઆ કેહેછે.

એમાં રૂધીર મોડુ વહેછે. અથવા બીલકુલ બંધ રહેછે. તે સમયે દર મહીને પેઢુમાં ચુંક, દુ:ખાવો અને ઓભા થાયછે. તે મટી જઇ પાછો મહીનો ઠીક રહી ફરીથી તે પ્રમાણે થાયછે થોડી મુદતમાં પેઢુનો ભરાવો થાયછે. અને ગર્ભ છે એમ માલમ પડેછે. ગર્ભસ્થાન મોટુ થઇ નાભીએ પહોંચે અગર તેથી ઊંચે લગણ પહોંચે છે.

યોની માર્ગ પ્રવાહીથી ભરાઇ ઝાડો પેશાબ રોકાય છે. કોઇ વખત ફુલ વાઇની ફુલવાથી ગર્ભસ્થાનની બાજુએ જુદી ગાંઠ થાયછે સસેકો તાવ આવે છે. વખતો વખમ ઉલટી થાયછે. તે ગાંઠ ફુટવાથી ફલવાઈની માર્ગથી પેઢુમાં જાય તો પેરીટો નીયમનો વરમ થાયછે.

બીજુ ચિન્હ:—કલોરોસીસ એટલે પાંડુ રોગના જેવો સ્ત્રીનો દેખાવ થાય છે. લોહી પાતળુ થઈ તેમાં રજકણનો ભાગ કમી રહેછે. શરીર સુસ્ત રહી સુકુ ફેકરેલ દેખાય છે. નાડી જલદ ચાલેછે. ચાલતાં દમ ચડે છે. દસ્ત કબજ રહેછે. ભુખ લાગતી નથી અને ધુળ, માટી, ખટાસ વીગેરે ખાવા ઉપર મન દોડે છે. મોઢ ના પગે થોથરા ચઢી આવે છે અને તેની સાથે લીલાં રાતાં ચાંભાં થાયછે. રૂતુના લોહીને બદલે પુષ્કળ ધોળુ પાણી જાયછે. પાંડુરોગમાં તફાવત એટલો કે રક્ત કણ અને પાણીનું પ્રમાણ રૂધીરમાં સરખુંજ રહેછે. તેમાં રાતા કણ ઘટેછે. અને ધોળા કણ વધે છે પણ આ રૂતુ પાંડુમાં રક્ત કણ એકંદર કમી થઈ જાયછે અને પાણીનું પ્રમાણ વધેછે.

ઉપાય—એસેટેઇટ એમોનીયા સાથે લોઢ આપવું, તેની જોડે ટીન્ચર ડીઝીટેલીઝ, વીરેટમ કેલંબા આપવા, કેમીકલફુડ આપવું, આઇઓડીડ ઓફ પોટાશ અથવા કેસર સ્ટીક્નીયા, તથા અરગોટ, લોઢનીસાથે મેળવવાથી વીશેષ ફાયદો થાયછે. કબજીઆતમાટે એલોઝ, મરડે તથા કેશરની ગોળી કરી આપતાં રહેવું. એથી સારૂ ના થાય તો નાઈટ્રીક આસીડ, ટેરેક્ષીકમા, સેના, એલોઝ, સલફેઇટ ઓફ મેગનેશીયા, કેમણોજા. એલોઝ. બ્લ્યુપીલ, પોડો ફીલીયમ. નાઇટર, સ્પીરીટ ઓફ જુનીપરીઝ, અને નાટીસ ઇથરસ આયોડાઇન, આયોડાઇડ ઓફ પોટાશીયમ, એલોઝ, અને સેવીંગ સોગડી અને એનીમાએલોઝ અને બોમાઈ ઓફ પોટાશીયમ, કેનથેરીડીઝ, અરગટ ઓફ રાઈ, સોને પીઝમ, છાતીએ લગાડવી ખાવાને સીમપલ ડાયટ, સ્ટીમ્યુલંન્ટ બંધ રાખવું. જો કમળી થઇ હોય તો સ્ટીલ અને એલોઝ સ્ટીલ અને એમોનીયા, કવીનાઇન; પેપસીના, સ્પીરીટ. જુની પરીઆસીડ. ટાર્ટરેટ ઓફ પોટાશ. આયોડાઇડ ઓફ, આયર્ન, નકસીસ વોમીકા, ટીનચર ઓફ એસેટેટ, રોઝે મોઝા, વેલેરી યાના. સ્ટીલ સેવીન, અને આસા ફેટીડા, મસ્ટર, પેડી લ્યુવીયા, ગાલવેનીઝમ, અને નરીસોંગફુડ, બ્રાન્ડી, જીન, વાઇન, સ્ટાઉટ વીગેરે દવા આપવી.

ઉપાય ૬૧ મો. આસીડ નાઇટ્રીકડીલ્યુટ, ૯૦ મીનીયમ, સ્પીરીટ ઈથરીસ નાઇટ્રોસી ૨ ડ્રામ. સકસેસ ટેરેક્ષેસી ૧૨ ડ્રામ, ટીન્ચર સેના ૪ ડ્રામ. ઇનફ્યુઝન જેનશીયેના કમપોઝીટા ૮ આંઉસ મીશ્ર કરીને ૬ઠો ભાગ દીવસમાં બે અથવા ત્રણ વખત આપવો. જો આથી સારૂં ના થાય તો.

ઉપાય ૬૨ મો. વાઇનીએલોઝ ૨ ડ્રામ, ઇનફ્યુઝનસેના ૧૪ ડ્રામ, મેગને

શીયા સસફેટીસ ૪ દરામ મીશ્રકરીને અરધો ભાગ સવારે સુમારે ૭ વાગે પીવું ને બાકીનું બપોરે ખાધા પછી બે કલાકે પીવું આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૬૩ મો. પીલ્યુલાકેમબોઝીયા કમપોઝીટા ૫ ગરેન, હાઇડારજીરી ૩ ગરેન એ મીશ્રકરીને તેની બે ગોળીઓ કરી એક સવારે ને એક સાંજે ગળી જવી. આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૬૪ મો. એક્ષટ્રેકટ અરગોટ ૩ ડ્રામ. ટીનચર સરપેનટેરીયા ૬ ડ્રામ. ટીનચર નક્ષવોમીકા ૧ ડ્રામ, ડીકોકશન એલોઝ ૬ આંઉસ મીશ્ર કરીને ૬ ઠો ભાગ દરેક સવારે પીવો. અને એનાથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૬૫ મો. પોટાશ બ્રોમાઇડ ૬૦ ગરેન, ટીનચર કેનથેરીડીઝ ૧ાા ડ્રામ ટીનચર સીનેમોમી ૬ ડ્રામ, એકવા ૮ આંઉસ મીશ્ર કરી ૬ ઠો ભાગ દિવસમાં ત્રણ વખત પાવો અને એથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૬૬ મો. ટીનચર હેલેબોરી ૩ ડ્રામ શીરપજીનજીબેરીઝ ૫ ડ્રામ ઇનફયુઝન સેના ૮ આંઉસ, મીશ્ર કરી ૬ ઠો ભાગ દિવસમાં ૧ અગર ૨ વાર પાવો, આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૬૭ મો. લીકર સ્ટીકીનીયા ૩૦ મીનીયમ ટીન્ચર ફેરીપર કલોરીડ ૧ાા દરામ, ટીન્ચર એકટે આરેસેમોસ ૪ દરામ ઇનફયુઝન કવેશીયા ૮ આંઉસ મીશ્ર કરી ૬ ઠો ભાગ દિવસમાં ત્રણ વાર પાવો, આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૬૮ મો. પોડોફીલીઆઇરેઝીના ૬ ગરેન, એક્ષટ્રેકટ હાયોસીયામી ૨૪ ગરેન, એક્ષટ્રેકટ નક્ષવોમીકા ૪ ગરેન, પીલ્યુલા એલોઝ એટમર ૩૦ ગરેન, મીશ્રકરી તેની બાર ગોળી કરી દરેક ત્રીજી અથવા ચોથી રાતે સુતી વખતે ગળવી, આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૬૯ મો. પોટાસાનાઇટ્રાસ ૬૦ ગરેન, સ્પીરીટ જુનીપરીઝ ૧-૨ દરામ, ઇથર નાઇટ્રોસી ૩ દરામ ડીકોકશન સીનકોના ૮ આંઉસ, મીશ્ર કરી ૬ ઠો ભાગ દરેક ૭ કલાકે પીવું, આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૭૦ મો. ઉપાય નંબર ૨૫-૨૬ ૨૭-૨૮-૨૯-૩૦-૩૧-૩૨-૩૩-૩૪-૩૫ એ પીસક્રીપશન પ્રમાણે લેવી; અને તેનાથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૭૧ મો. ફેરીસલફેટ ૨ ગરેન, પીલ્યુલાએલોઝ એટમર ૩ ગરેન મીશ્ર કરી તેની ગોળી કરી દિવસમાં ૩ વાર ખાધા પછી પાણી સાથે ગળી જવી, આથી સારૂ ના થાય તો. ઉપાય ૭૨ મો. ઈનફ્યુઝન ડીજીટેલીસ ૨ આંઉસ, એકવા કેમ્ફર ૮ આંઉસ મીક્ષ કરી ૮ મો ભાગ ૧ આંઉસ પાણી સાથે દિવસમાં ત્રણ વાર પીવું. આથી સારૂ ના થાયતો ઉપાય ૭૩ મો. મીક્ષ ફેરીકમપોઝીટા ૪ આંઉસ, ડીકોકટીએલોઝ કમપોઝીટા ૪ આંઉસ ઝીંનસી સલફસ ૧૨ ગરેન. મીશ્ર કરી ૬ઠો ભાગ દીવસમાં બે વખત પીવું. આથી સારૂ નાથાય તો. ઉપાય ૭૪ મો. ફેરીટારટેરેટી ૬૦ ગરેન, સ્પીરીટ એમોનીયા એરોમેટીક ૩ દરામ, ઈનફ્યુઝન કવેશીયા ૮ આંઉસ મીક્ષકરી ૬ઠો ભાગ ત્રણ વખત દીવસમાં પાવો. આથી સારૂ ના થાય તો ઉપાય ૭૫ મો. ઓઇલ જુનીપેરી ૨૦ મીનીયમ, સીરપીલેમોનીસ ૬ દરામ, મ્યુસીલેજીન અકેશીયા ૪ આંઉસ એકવા ૮ આંઉસ, મીક્ષ કરી ૬ ઠો ભાગ દરેક ૬ અથવા ૮ કલાકે પીવો, આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૭૬ મો. એમોનીયા આઇઓડાઈડ ૩ થી ૧૫ ગ્રેન. } ડાયફેર આ-ઇનફ્યુઝન સમ્મ ક્રેના ફ્લેવા ૧–૨ ઔંસ. } મીક્ષકરી દિવસ માંએ અગર ત્રણવાર ખાધા પહેલાં પીવું આનો ડોઝ પેશંન્ટની ઉમર પ્રમાણે આપવો વળી જેવી આદવા પેટમાં આપી તેવુંજ આ મલમ સોજાઉપર અથવા ગાંઠ ઉપર મસળવાને સવારે ને સાંજને માટે આપવાથી સાર થાયછે.

ઓઇન્ટમેન ઓફ્આઈઓડાઈડ	૧૬૦ ગ્રેન.
સીપલ મલમ	૧ ઔંસ.

મીશ કરીમ સલવું આથી સારૂના થાય તો.

ઉપાય ૭૭ મો. પોટાસ આઇઓડાઇડ ૩૦ ગ્રેન.

ફેરીએટએમોનીયા સાઇટ્રાસ	૪૦ ગ્રેન.
ટીન્ચરન્યુસીસ વામીકા.	૧ ડ્રામ.
ઇનફ્યુઝન ક્વેશીયા.	૮ ઔંસ.

મીક્ષ કરી ૧/૬ ભાગ દિવસ દિવસમાં ત્રણવાર પાવું.

પીડિતાર્તવ અને ઇંગ્રેજીમાં ડીસ્મેનોરીયા કહે છે.

આદરદ સ્વભાવીક ઋતુશ્રાવ પીડાથી થઇને આવે છે. એટલે દુઃખાવો થઈ ઋતુ આવે છે. વા એટલે ન્યુરાલજીઆના લેધે અટકાવ વખતે ચસકા આવે છે. તેમાં ના જુદા શ્રીમંત, તેમજ શહેરમાં વસનારી સ્ત્રીઓને આદરદ વિશેષ થાય છે. આ દરદ સહન કરવાને ઘણી ખરી સ્ત્રીઓ અશક્તિવાન હોય છે. તેથી થોડુ હોય તે પણ ઘણું દેખાય છે. ઋતુ સમય પહેલાં એક બે દિવસ પીડા થાય છે. પેઢુમાં ચસકા અગર ચુંક આવે છે. પેઢુમાં થઈને પગમાં દરદ ફેલાય છે. પ્રસવની વેણુની પેઠે દરદ થાય છે. અને વખતે તે પીઠા એટલી થાય છે. કે દરદી જમીન ઉપર આલોટે છે. પેઢુ ઉપર સ્પર્શ પીડા થાય છે. એ પીડાને લીધે દરદી કાયર થઈ જાય છે. અને તેને ઉલટી. હીસ્ટેરીયા, મસ્તક, સુળ, હેડકી, આંચકી વગેરે થાય છે. અને ઓપટી (અટકાવ) શરૂ થાય એટલે પીડા કમી થાય છે. અને લોહીનો થીજેલો ગળફોપડે છે. વખતે પીડા કમીના થાય તો તે દરદ ઓપટી રહે ત્યાંસુધી જારી રહે છે. પ્રવાહ સાથે ઘણું કરીને પીડાનો સંબંધ નથી. લગ્ન થયા પછી અગર ગર્ભ રહ્યા પછી આ પીડા બંધ થાય છે. અને વખતે થતી નથી, તેમ ગર્ભ પણ રહે તો નથી અને દરદીની આખી જીંદગી દુઃખ દાયક થઇ પડે છે.

ઉપાય—અતીશે પીડા થતી હોયતો કલોરો ફોર્મ સુધાડવો. પણ આવો વખત કોઈ વખતજ આવે છે. અને બીનાઇલાજથી પીડા ઓછી થઇ શકે છે. ડોસ પાઉડર પાંચથી દસ ગ્રેન અથવા લોડનમ આપવાથી કમી થાય છે.

ઉપાય. ૭૮ જો હીસ્ટેરીયા હોય તો. કસ્તુરી ૧ ગ્રેન. કપુર ૨ ગ્રેન હીંગ ૨ ગ્રેનની ગોળી કરી ગળાવવી. અથવા પોટાશ બ્રોમાઇડ ૨૦ ગ્રેન. ત્રણ ત્રણ કલાકે એક ઔંસ પાણી સાથે પાવાં. મોરફીઆની પીચકારી પેઢુનીત્વચામાં મારવી. અરીઠુ તથા બેલોડોનાની સોગઠીયોનીમાં મહેરવાથી સારૂ થાય છે અથવા.

ઉપાય. ૭૯ મો. આઈઓડાઇડ ઓફલેડ **૪૦ ગ્રેન.**

એક્ષટ્રેક્ટ બેલેડોના **૧૨ ગ્રેન.**

અફીણ **૪૦ ગ્રેન.**

કાકમનુતેલ જોઇએ તેટલા સાથે મેળવી. તે બધાની ગોગઠી ૨૪ંકરી કરીને અકેકી પહેરવી.

પેડુ ઉપર ગરમ પાણીનો શેક કરવો. તથા લોડનમ છાંટીને પોટીસ મુ-કવી. પ્રસવ અગર કસુવાવડ થયા પછી ગર્ભસ્થાન પાછુ મુદતસર સંકોચાઇને પોતાની પૂર્વ સ્થીતીને ન પહોંચે તો તેમાં સોજો રહી જાયછે. અને ગર્ભસ્થાન તપાસતાં તે મોટું જણાય છે. તથા દબાવતાં દુ:ખે છે. આથી સારૂ ન થાય તો

ઉપાય ૮૦ મો. નંબર-૨૫-૨૬-૨૭-૨૮-૨૯-૩૦-૩૧-૩૨-૩૩-૩૪-૩૫ ની આપવી.

વધારે ઉપાયો. જ્યાં આગળ નીશાની છે તે ઓષધો આપવાં.

ઉપાય ૮૧ મો. ક્લોરોફોર્મ	૬-૧૦	મીનીયમ
એક્ષટરેક્ટ ઓપીઆઈ	૧૫-૩૦	॥
ટીન્ચર બેલોડોના	૧૦-૨૦	॥
સીરપરોએડાઝ	૧	ડ્રામ.
મુસીલીજીનસ ટ્રેગેકેનથા	૧	ઔંસ.

મીક્ષ કરી અને તે હ્રાપરાતે સુતા વખત લેવું. જે આથી આરામ અને ઊંઘના આવે તો. **ઉપાય ૮૨ મો.**

લીકરમોરફીયા હાઇડ્રો ક્લોરેટીસ.	૨૦	મીનીયમ.
ટીન્ચર ક્લોરો ફોરમ કંપોઝીટા	૩૦	—॥
,, કેને બીઝ ઈનડીકા	૨૦	—॥
પલવીસ ટ્રેગેકેનથા કમપોઝીટા	૮૦	—ગ્રેન.
સ્પીરીટ ઇથરસ	૪૦	મીનીયમ.
આસીડ હાઇડ્રોસીયા નીકડીલ્યુટ	૪	॥
ટીન્ચર હાયોસીયામી	૧	ડ્રામ.
એકવા	૧૨	ડ્રામ.

મીક્ષ કરી રાતે સુતી વખતે પાવું. આથી સારૂના થાય તો.

ઉપાય ૮૩ મો. એક્ષટ્રક્ટ ઓપીઆઈ	૧-૪—ગ્રેન.
અથવા મોરફીયા હાઇડ્રોક્લોરેટીસ	૧/૪-૧
એક્ષટ્રક્ટ હાયોસીયામી	૫ ગ્રેન.

મીક્ષ કરી ૨ ગોળી કરી રાતે સુતી વખતે થોડુ દુધ અથવા પાણી સાથે ગળી જવી આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૮૪ મો. આસીડ સલફ્રીકએરોમેટીસી	૨ ડ્રામ.
સીરપ ઓરેનટીઆઈ	૧ ઔંસ.
ટીનચર સીંનકોના કંપોઝીટા	૬ ડ્રામ.

ઇનફ્યુઝન સીંનકોના કંમ્પોઝીટાઓડ ૮ ઔંસ.

મીક્ષ કરી ૧/૬ ભાગ દીવસમાં બે ત્રણવાર દરરોજ પાવો. આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૮૫ મો. આસીડ ફોસ ૫રી સીડીલ્યુટ ૧૧/૨ દ્રામ.
સીરપઓરે નટીઆઇઈ ૬ દ્રામ.
ટીનટર સીંનકોના કંપોઝીટા ૧ ઔંસ.
ઇનફ્યુઝન ઓરેનટી આઇઓડ ૧ ઔંસ.

મીક્ષ કરી ૧/૬ ભાગ દીવસમાં ત્રણ વખત પાવો. આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૮૬ મો. ટીન્ચર કવીનાઈન ૧૪ દ્રામ.
,, જીનજી બેરીઝ ફોરચર ૨ દ્રામ.
ગ્લીસેરીન ૧ ઔંસ.

મીક્ષ કરી ૧ ચાનો ચમચો ૧ ઔંસ પાણી સાથે મીશ્ર કરી દીવસમાં ત્રણ વાર દરરોજ પાવો. આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૮૭ મો. બેબેરીયા સલફેટીસ ૩૦ ગ્રેન.
આસીડસલફરીક એરોમેટીક ૪૦ મીનીયમ.
સીરપઓરે નટીઆઈ ૧ ઔંસ.
એકવા ઓરેનટીઆઇઓડ ૮ ઔંસ.

મીક્ષ કરી ૧/૬ ભાગ દિવસમાં ત્રણવાર દરરોજ પાવો. અને કોડલીવર ઓ-ઈલ દુધ સાકર સાથે ૧ ચાનો ચમચો સવારે તથા ૧ સાંજરે દિવસમાં બેવાર પાવાં. આથી આરામના થાય તો.

ઉપાય ૮૮ મો. સોડા હાપો ફોસફાઇટીસ અથવા / કાલસીસી હાયપોફોસફાઇટીસ } ૩૦ થી ૯૦ ગ્રેન.
ઇનફ્યુઝન ચીરેટા ૮ ઔંસ.

મીક્ષ કરી દિવસમાં ત્રણવાર ૧/૬ ભાગ પાવો. અથવા તેને
પેપસીન ૧૦ ગ્રેન.

એક્ષટ્રકટ જેનશન જોઇએ એટલું. લેઈને ગોળી ૨ બનાવી દિવસમાં ત્રણ-વાર ખવરાવવી. આથી સારૂના થાય તો જે આગળ ૨૫–૨૬–૨૭–૨૮–૨૯ ૩૦–૩૧–૩૨–૩૩–૩૪–૩૫ પ્રમાણે આપવી.

અતિઆર્તવ આને ઇગ્રજીમાં મેનરોજીઆ કહે છે.

આ દરદ અતિશય રકતશ્રાવ જાય છે. અથવા ઘણા દીવસ તે શ્રાવ જારી રહે છે. અથવા થોડા દિવસને આતરે તે દેખાવ દે છે. તેને લોહીવા કહે છે.

ચીન્હઃ–લોહી જરા જરા આવ્યાં કરે છે. અથવા લોહીનું એક સરખુપુર આવે છે. તે પાછું બંધ થાય છે. ઘણું લોહી જવાથી શરીર ખાલીપડી જઈ ફીકુ થઇ જાય છે. શ્વાસ ચઢે છે. વખતે ચોથર ચઢી આવે છે. ઉલટી થાય છે. મંદાગ્ની તથા મળાવરોધ જણાય છે.

ઉપાય—એવા માણુસને આ રામ અને સારો હલકો ખોરાક જોઈએ. બ્રોમાઇડ પોટાશીયમ, ગાલીક આસીડ, સીનેમોમ, સલફરીક આસીડ,

નાઇટ્રીક આસીડ, સોલ્યુશન કોરોસીવ સબલીમેશન, અરગોટ, ટરપેનટાઈન, ઓપીયમ, ઈનડીયનહેમ, એપીકાકયુએના, નક્ષવોમીકા, સ્ટ્રીકીનીયા, એસેટેઈટ ઓફલેડ, ઓક્ષાઇ સીલયર, આરસેનીક, ઈન ફયુઝનડીઝીટેલીસ, વીગેરે આપવાં તથા આઈસ વોઝયનામાં મેલવો. ઉના પાણીની પીચકારી મારવી. ટાનીકઆસીડ ઇનજેકશન કરવો. તથા તેની સોગઠી મુકવી.

ઉપાય ૯૦ મો. આસીડગેલીક–૧૦–૧૫ ગ્રેન. } મીક્ષ કરી દરેક ચાર કલાકને આંતરે પીવું આથી
એકવાડીસ્ટીલેટા ૧૨ ડ્રામ.
સારૂ ના માલમ પડે તો.

આસીડ ગાલીક	૮ ગ્રેન.	મીક્ષ કરી એ ગોળી બાંધી રાતે સુતી વખતે ગળીજવું. આથી સારૂ ના થાય તો.
મોર ફીયાહાઇડ્રો ક્લોરેટીસ	૧/૮ ગ્રેન.	
જેન શીએના જોઈએ તેટલુ.		

ઉપાય ૯૧ મો.

ગ્લીસેરીન આસીડ ગેલીસી	૬ થી ૧૦ ડ્રામ.
આસીડ સલફરીકડીલ્યુટ	૨ ડ્રામ.
એક્ષટ્રકટ અરગોટ લીકવીડ	૩ ડ્રામ.
એકવાસીનેમોમાઇ એડ	૮ આઉંસ.

મીક્ષ કરી દરેક ૧/૪ મો ભાગ દરેક ચાર કલાકે અગર ૬ કલાકે પાવો આથી આરામના થાય તો.

ઉપાય ૯૨ મો.

આસીડ ગેલીસી	૧૫–૨૫ ગ્રેન.
આસીડ સલફરીક એરોમેટીક	૧૫–૨૦ મીનીયમ.
ટીન્ચર સીનેમોમી	૨ ડ્રામ.
એકવાડી સ્ટીલેટા	૨ ઔંસ.

મીક્ષ કરી દરેક ચાર કલાકે પાવું જ્યાંસુધી લોહી વહેતુ બંધ રહે ત્યાંસુધી પાયા કરવું. આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૯૩ મો.

ટીન્ચર સીનેમોમી	૬ ડ્રામ.	મીક્ષ કરી ૩૦ ટીપાં એક ઔંસ પાણી સાથે પાવાંથી સારૂ ના થાય તો.
આસીડનાઇટ્રીકડીલ્યુટ	૨ ડ્રામ.	

ઉપાય ૯૪ મો.

ટીન્ચર સીનેમોમી	૨ ડ્રામ.	મીક્ષ કરી ૧/૪ ભાગ દરેક ઝાડો થયા પછી પાવો. આથી સારૂના થાય તો.
સ્પીરીટ એમોનીયા એરોમેટીક	૨ ડ્રામ.	
ડીકોક્ષન હેમેટોક્ષીલી એડ	૬ ઔંસ.	

ઉપાય ૯૫ મો.

હાઇડ્રારજીરી પરકલોરાઈડ	૧ ગ્રેન.	મીક્ષ કરી ૧ ચાનો ચમચો૧ઔંસ પાણીની સાથે દીવસમાં ત્રણ વખત પાવો આથી
ગ્લીસેરીન	૧ ઔંસ.	
ટીન્ચર સીનકોના કમપાઝીટા–એડ	૩ ઔંસ.	
ઓઈલમેન થાપીપરીટા	૨૫ મીનીયમ.	

સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૯૬ મો. ફેરીએમોનીયા સલફેટીસ ૩૦–૬૦ ગ્રેન. } મીક્ષ કરી૧/૬ભાગ દરેક ૭ અથવા
એકવા ડીસ્ટીલેટા ૮ ઔંસ.
આઠ કલાકે પાવો આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૯૭ મો. આલમ ૯૦ ગ્રેન.
ફેરીસલફેસ. ૨૦ ગ્રેન.
કવીનાઇન સલફેટીસ ૪ ગ્રેન.
આસીડ સલફરીક ડીલ્યુટ. ૧ ડ્રામ.
સીરપલીમોનીસ ૧ ઔંસ.
એકવાડીસ્ટીલેટાઓડ ૮ ઔંસ.
મીક્ષ કરી ૧/૮મો ભાગ દિવસમાં ત્રણવાર પાવો આથી સારૂ ના થાય તો

ઉપાય ૯૮ મો. આસીડ ટેનીસી ૧/૨ ઔંસ.
ઓલીયમથીઓ બ્રોમા ૧/૨ ઔંસ.
આનુ મીક્ષ કરી સોગઠી કરી એકેકીમ પહેરાવવી આથી સારૂ ના થાય તો.

ઉપાય ૯૯ મો. અનગેન ટમહાઈડારજીરી ૨૦૦ ગ્રેન.
ઓલીઆઈથીઓ બ્રોમા ૨૦૦ ગ્રેન.
એક્ષટ્રેક્ટ બેલેડોના ૨૦ ગ્રેન.
મીક્ષ કરી સોગઠી કરી રાતે સુતી વખતે પહેરવી. અ૦

ઉપાય ૧૦૦ મો. એક્ષટ્રેક્ટ એકોનીટી ૧૨ ગ્રેન.
ઓપીઆઈ ૧૬ ગ્રેન.
હાઈઓસીયામી ૧૦૦ ગ્રેન.
ઓલીયમથીઓ બ્રોમા ૧/૨ ઔંસ.
ઓલીવા ઓઈલ ૩ ડ્રામ.
મીક્ષ કરીને સોગઠી બનાવી. દરકે રાતે એકેકી પહેરવા કહેવું વળી આથી સારૂ ના થાય તો તેની અંદર સ્પંજ ટેન્ટ કરવાં.

ગર્ભાશયનો વરમ પ્રદર આને ઇંગ્રેજીમાં મેટાઈટીસ કહે છે આ દરદ ઘણું કરીને સુવાવડના સંબંધમાં થાય છે. આ તીક્ષણ વરમનું કોઈ વખત ભયંકર પરિણામ થાય છે. ગર્ભાશય સુજી આવે છે. તેમાં અતી પીડા થાય. પેશાબ, ઝાડો, કબજ રહે, અને સખત તાવ આવે છે. મોટા સોજાને લીધે ગર્ભાશય મોટુ અને સુજેલુ હોય છે. લોહી વધારે વહે છે. અને ગર્ભ રહેતો નથી. થોડા સોજાને માટે થોડા વરમનોશેક કરવો. પોટીસ મુકી બેલેડોના લગાડવો. અને તાવની દવા પાવી વધારે સોજો હોય તો આઇઓડાઇડ પોટાશ આપવો. કમળઓસ્ટપર કાસ્ટીક પોટાશ લગાડવો ચીન્હ:—તીક્ષણુ વરમ હોય તો તાવ આવે છે. અને પેઢુ કમર તથા ઝાંગમાં દુઃખે છે. પેઢુ ભરેલુને ગરમ લાગે છે. પેશાબ વારંવાર થાયછે. ગર્ભાશયતથા ઓવરીને દબાવવાથી ઘણું દરદ થાયછે, ગર્ભાશય મોટા કદનું તથા સુજેલુ જણાય છે. બે ત્રણ દીવસની અંદર તેમાંથી ધાત નીકળવામાંડે છે.

ઉપાય—તીક્ષણુ વરમ હોય ત્યારે પેશંન્ટને સાદો જુલાબ આપવો સાદો ખેરાક આપવો. જળો મુકવી. નંબર ૨૫–૨૬–૨૭–૨૮–૨૯–૩૦–૩૧ ૩૨–૩૩–૩૪–૩૫ ની દવા આપવી.

ઉપાય ૧૦૧ મો. પોટાસા આઇઓડાઈડ ૩૦ ગ્રેન.
પોટાશ બાયકાર બોનેસ ૬૦ ગ્રેન.
ટીન્ચર હાયો સીયામી ૩ ડ્રામ.
ઈનફ્યુઝન સીનકોના ફલેવાઓડ ૬ ઔંસ.
મીક્ષ કરી ૧/૬ ભાગ દીવસમાં ત્રણવખત પાવો.

ઉપાય ૧૦૨ મો. હાઈડ્રારજીરીપર ક્લોરીડી ૧ ગ્રેન. } મીક્ષ કરી ૧ ઓ
એમોનીયા ક્લોરીડી ૫ ગ્રેન. } સ દિવસમાં
એક્ષ્ટ્રેક્ટ સારસાલીકવીડ ૧૨ ડ્રામ. } ત્રણ વખત
ડીકોકશન સારસા કંમપોઝીટા-એડ ૧૨ આંઉસ. } પાવાં.

ઉપાય ૧૦૩ મો. એક્ષટ્રકટઓ પીઆઇલીકવીડી ૨૦ મીની૦ ૧ ડ્રામ. } મીક્ષ કરી
ટીન્ચર બેલેડોના ૧૫-૨૦. મીનીયમ. } બે વખત
મ્યુસીલેજીનીસ એકેસીયા ૨ ઔંસ. } પાવું.

સવારે તથા સાંજે.

ઉપાય ૧૦૪ મો. એક્ષટ્રેકટઓપીઆઈ ૧-૩ ગ્રેન } મીક્ષ કરી સોગઠી
„ બેલેડોના ૧/૨ ગ્રેન. } બનાવી દરરોજ
ઓલીયમથીઓ બ્રોમા ૨૦ ગ્રેન. } એકેકી પહેરવી.

ગર્ભાશય અર્બુદ—આને ઇગ્રેજીમાં યુટરાઈન કેનસર કહે છે. આ નામનો દુઃખદાયક વ્યાધી કેટલીકવાર ગર્ભાશય પર થતો જોવામાં આવે છે. આ વ્યાધી બહુધા શરૂ આતમાં કમળ કંધ ઉપર થાય છે.અને પછી ગર્ભસ્થાનના અંદરના તથા બહારના ભાગપર વ્યાપી જાય છે.

ચીન્હઃ—ગર્ભસ્થાનના આદરદને લીધે યોનીમાંથી વત્સમારવુ જાડુ પાણી નીકળે છે. કોઇવાર થોડી ગંધ મારે છે. અને કોઈવાર એટલી તો તેમાંથી દુર ગંધ છુટે છે. કે તે સ્ત્રીથી તથા આશપાશના માણસોથી સહન થઈ શકતુ નથી. વારંવાર અકસમાત રકત પ્રવાહ થઇ આવી અતીશય વેદના થાય છે. પાછળ આ વેદના ઘણીજ વધતી જાય છે. તે એટલી વધી જાય છે કે નીશાવાળી દવા શિવાય તે બાઇને નીદ્રા આવતી નથી. પાચન શકિતમંદ પડી જઈ મોળ આવે છે. ઉલટી થાય છે ને ખાવાની રૂચી રહેતી નથી દહાડે દહાડે નબળાઇ વધતી જાય છે. તથા શરીર ક્ષીણુ થતુ જાય છે. ચહેરાફીકો પીળા ફીકર મંદને દુઃખ દાયક દેખાય છે. અંદરની બાજુ તપાસવાથી કમળને ઠેકાણે નાનુ મોટુ આકાર વિનાનું કઠણુ સખ્ત આંગળીને લાગશે ગર્ભસ્થાન સ્વભાવીક રીતે ચલીત હોય છે. જેમ અર્બુદ ફેલાય છે તેમ યોનીને મુત્રાશય અને આશપાશના ભાગ કઠણુ થઈ સખત પ્રસરાતુ જાયછે. ને ગર્ભાશયનો કેટલોક ભાગ ખવાઈ જાય છે. વખતે મુત્રાશયને સપરાનો ભાગ સડી જઈ તેમ બધાના માર્ગ એકત્ર થઈ જાય છે. આવી મહા દુઃખદાયક સ્થીતી વરસ બેવરસ ભોગવી દરદી મરણુ પામે છે.

ઊપાય—આને માટે પીડા કમી કરવાના ઉપાય હોય છે. પણ ઘણું કરીને તે મટતુ નથી. તેને પુષ્ટી કારક ખોરાક આપવો. પાચન તથા પુષ્ટી કારક દવા આપવી. પીડા તથા શાંતી અને નીદ્રાને માટે કેફી દવા આપવાની જરૂર પડે તો કોડલીવર ઓઈલ આપવું.

ઉપાય ૧૦૫ મો. એસીડી એસેટીસીમી ૨૦-૩૫ મીનીયમ. } આ મીક્ષ કરી
ટીન્ચર બેલેડોના ૪ ડ્રામ. } ૧ ચાનોનાનો
એક્ષટ્રેકટ સીનના ફ્લેવા ૪ ડ્રામ. } ચમચો ૧ ઓ
ટીન્ચર કોર્ડમોમી કપપોઝીટા ૨ ઔંસ. } સ પાણીમાં

દીવસમાં ત્રણવાર આપવો.

ઉપાય ૧૦૬ મો. ક્વીનાઈન સલફેટીસ ૨૪ ગ્રેન.
એક્ષટ્રેક્ટ એલેડોના ૪ ગ્રેન.
કેમફોર ૩૦ ગ્રેન.
કનફેશન રોઝાગેલીસી મીક્ષ

મીક્ષ કરી ૧૨ ગોળી બનાવી દરરોજ બે ત્રણ વખત સુગર અને વીનેગારના સરબત સાથે ગળી જવી.

ઉપાય ૧૦૭ મો. એક્ષટ્રેક્ટ હાયોસીયામી ૪૦-૬૦ ગ્રેન. } મીક્ષ કરી ૧૮
કેમફોર— ૨૦ ગ્રેન. } ગોળી કરી રોજ
લ્યુપુલાઈન ૨૦ ગ્રેન. } સુતી વખતે ૩
ગોળી પાણી સાથે ગળાવવી.

ઉપાય ૧૦૮ મો. એક્ષટ્રેક્ટ ઓપીઆઈ ૧-૪ ગ્રેન. } મીક્ષ કરી ગોળી
મોરફીયા હાઇડ્રો ક્લોરેટીસ ૧/૪-૧ ગ્રેન. } ૨) કરવી અને તે
એક્ષટ્રેક્ટ હાઇઓ સીયામી ૫ ગ્રેન. } રાતે સુતી વખતે
પાણી સાથે ગળવી.

ઉપાય ૧૦૯ મો. લીકર મોર ફીયા હાઈડ્રો ક્લોરેટીસ ૨૦ મીનીયમ.
ટીન્ચર ક્લોરોફોરમ કમપોઝીટા ૩૦ ,, } મીક્ષ
,, કેને બીઝઇન્ડીકા ૨૦ ,, } કરી
પલવીસ ટ્રેગેકેનથાકમપોઝીટા ૮૦ ગ્રેન. } રાતે
સ્પીરીટ ઇથર નાઇટ્રોસી ૪૦ મીનીયમ. } સુતી
આસીડ હાઇડ્રોસીયાની કડીલ્યુટ ૪ મીનીયમ. } વખતે
ટીન્ચર હાયોસીયામી ૧ ડ્રામ. } પાવું.
એકવા ૧૨ ડ્રામ.

ઉપાય ૧૧૦ મો. એક્ષટ્રેકટી ઓપીઆઈ ૧-૩ ગ્રેન. } મીક્ષ કરી સો-
એક્ષટ્રેક્ટ બેલોડોના ૧/૨ ગ્રેન. } ગઠી કરી પહે-
ઓલીયમથીઓબ્રોમા ૨૦ ગ્રેન. } રાવવી.

ઉપાય ૧૧૧ મો. ૨૫-૨૬-૨૭-૨૮-૨૯-૩૦-૩૧-૩૨-૩૩-૩૪-૩૫ ની દવા આપવી.

ઉપાય ૧૧૨ મો. લીસેરીની આસીડીગેલીસી ૬-૧૦ ડ્રામ. } મીક્ષ કરી ૧/૮
આસીડ સલફ્રીકડીલ્યુટ ૨ ડ્રામ. } ભાગ દરેક ચા
એક્ષટ્રેક્ટ અરગોટ લીકવીડ ૩ ડ્રામ. } ૨ અથવા છોક
એકવાસીનેમોમી એડ— ૮ ઓંસ. } લાકે પાવો.

ઉપાય ૧૧૩ મો. ટીન્ચર સીનેમોમી ૬ ડ્રામ. મીક્ષ કરી ૩૦ ટીપાં એક
આસીડ નાઇટ્રીકડીલ્યુ ૨ ડ્રામ. ઓંસ પાણી સાથે દરેક
બબેકલાકે પાવાં. આથી સારૂ ન થાય તો.

ઉપાય ૧૧૪ મો. ફેરીએમોનીયા સલફસ ૩૦-૬૦ ગ્રેન. } મીક્ષ કરી ૧/૬ભા-
એકવાડીસ્ટીલેટા ૮ ઓંસ. } ગ દરેક ૭ અથ-
વા આઠ કલાકે પાવાં.

ઉપાય ૧૧૫ આ. પ્લમબીએસેટેટીસ ૫-૧૦ ગ્રેન.
એક્ષટેકટ ઓપીઆઈ ૧/૪-૧/૨ ,,
કન્ફેકશન રોઝાગેલીસા જોઇએ તેટલો } મીક્ષ કરી બે ગોળી કરી દરેક ૨ અથવા ત્રણ કલાકે નીચેના મીક્ષર પાયા પછી ગળાવવી.

એસીડ એસે ટીકડીલ્યુટ .. } ૨ ડ્રામ.
એકવીસીનોમોમી } ૬ ડ્રામ.

આથી સારૂ ના થાય તો ૨૫-૨૬-૨૭-૨૮-૨૯-૩૦-૩૧-૩૨-૩૩-૩૪-૩૫-ની દવા કરવી.

ગર્ભાશય ગ્રંથી આને ઇંગ્રેજીમાં યુટરાઈન ટયુમર કહે છે.

ગર્ભાશયના સંબંધમાં, ગ્રંથી, મસા, રસોળી, એવી ત્રણ જાત થાય છે. આ ગાંડ ગર્ભાશયના બહાર વધીને મોટી થાય છે. અથવા તેબી અંત્રાયમ વધે છે ઘણું કરીને તરૂણ અવસ્થામાં પહોંચ્યા પછી આ ગાંઠ થાય છે. આ ગાંઠ નાની મોટી સોપારીથી પૂર્ણ માસીક નાના ગર્ભના જેવું તેનુ કદ જો ામાં આવે છે. જ્યારે ગર્ભસ્થાનની અંદર ઉતપન્ન થાય છે. ત્યારે ગર્ભસ્થાન પંડે વધતુ જાય છે. એકજ સ્ત્રીને કોઇવાર એક કરતાં વધારે આવી ગ્રંથી થાય છે. કોઈવાર ગ્રંથીનું મુળ પાતળુ થઇ લટકતી રહે છે.

ચીન્હ:—ગાંઠ નાની હોય તો ચિન્હ જાણવામાં આવતાં નથી. પણ મોટી હોય તો કમરમાં દુ:ખાવો થાય છે. પેઢુમાં ભાર લાગે છે. એક અથવા બેઉ જાગયાં ચસકા આવે છે. ઝાડો કબજ રહે છે. પેશાબ મુશ્કેલીથી અથવા ઘણીવાર થાય છે. જ્યારે આ ગાંઠ અંદર મોટી થાય છે. ત્યારે રકતશ્રાવ થયા વગર રહે તો નથી. પ્રથમ રકતશ્રાવ થાય છે. ત્યારે સ્ત્રીને ફકત એમ લાગે છે કે. કસુવાવડ થઇ. પણ કસુવાવડમાં શ્રાવની સાથે વેણ આવે છે. અને કમળ પ્રફુલીત લાગે છે. શ્રાવ વારંવાર થાય છે તેમાં લોહીની ગાંઠો જોવામાં આવે છે. તપાસ કરતાં ગર્ભસ્થાન મોટુ તથા વજનમાં વધારે લાગશે. યોનીમાર્ગ ટુંકો લાગશે ગર્ભસ્થાનની અંદર ગાંઠ હોય તો વખતે તે કમળમુખમાં દેખાશે. આગળ અથવા પાછળમા ભાગમાં ગાંઠ હોય તો તેની તરફ ગર્ભસ્થાન વાંકુ વળી જાય છે. સળી નાંખવાથી માંહેલી કોર ગાંઠ જણાશે.

ઉપાય—આ ગાંઠને કાપવાનો ઉપાય—પણ તેને કાપવાથી ભય ભરેલો છે માટે તેને કાપવુ નહીં. પણ તેના ચિન્હનો ઇલાજ કરી સંતોષ માનવો.

ઉપાય ૧૧૫ આ. રકતશ્રાવને માટે ગાલીક આસીડ, સલફરીક આસીડ, ભાંગ, સુગર લેદ ઇતીયાદી. તે ગાંઠ બોર જેવડીથી તે બચ્ચાના માથા જેવડી થાય છે. મસા, ગાંઠ ગર્ભસ્થાનની અંદર રહે છે. અથવા કમળમાં આવે છે. અથવા લાંબી વધીને યોનીમાં આવી રહે છે. વારંવાર રકતશ્રાવ થાય છે. કોઇવાર વેણની માફક પીડા થાય છે. કમર દુ:ખે છે. યોનીમાં તપાસ કરવાથી, મસા, ગાંઠ, યોનીની અંદર અથવા કમળની અંદર આંગળીને લાગે છે. જો મસો આગળ આવી લટકી રહ્યા હોય તો કાતર અથવા ચપ્પુથી કાપી નાંખવો. અથવા દોરો બાંધવાથી તે ખરી પડશે. ગર્ભાશયની અંદર હોય તો વાદળી

અથવા સીઝંગલથી કમળ મુખને પહોળુ કરવું અને પછી વળ અથવા પ્રાંસો દેઇ મસાને તોડી નાંખવો. અથવા નખથી એરવી નાંખવો.

ગર્ભાશય ભ્રંસ—આને ઇગ્રેજીમાં પ્રોલેપ્સસ યુટરી કહે છે. ગર્ભાશય યોનીમાં થોડો નીચે ઉતરે છે અથવા નીચે ઉતરીયોની દવારથી છેક બહાર આવે છે એને ગર્ભાશય ભ્રંસ કહે છે.

કારણ આ દરદ ત્રીસ, પાંત્રીસ વર્ષની ઉપરની વયની સ્ત્રીઓને આદરદ જોવામાં આવે છે. મહેનતુ સ્ત્રીને જોર કરવાના સબબથી ગર્ભ હેઠે ઉતરે છે. જે સ્ત્રીને છોકરાં થયા હોય તથા તેના જેનો બસ્તી પ્રદેશ. વીશાળ હોય છે. તેને આ વ્યાધી થાયછે. ગર્ભાશયનુંવિજન વધવાથી એટલે સુજી જવાથી અથવા તેમાં ગ્રંથી થવાથી તથા બોજો ઉપાડવાથી. ગર્ભાશય નીચે આવે છે નાજુક તથા નબળી સ્ત્રીના ગર્ભસ્થાનના બદ્દન ઢીલા હોવાથી એસણી ચીરાઈ જવાથી, તેમજ યોની સીથળ થવાથી ગર્ભ નીચે ઉતરે છે. અને તેનાથી સ્ત્રીને કેટલીક જાતની મુસીબત વેઠવી પડે છે. પેઢુની અંદર બોજો ભરેલો હોય એમ લાગે છે અને કુથનની માફક દરદ થાય છે. કમર દુઃખે છે. ધાત જાય છે. ઝાડાનો અવરોધ રહે છે પેશાબ વારંવાર આવે છે. અથવા કોઈ વખત તેનો પણ અવરોધ રહે છે. ઘણી સ્ત્રીઓને નીચે આવેલુ ગર્ભસ્થાન આપોઆપ અંદર જાય છે. નહી તો સહેલાઈથી હાથવતી અંદર ખસેડી શકાય છે. એ તપાસ કરવાથી ગર્ભસ્થાન નીચે ઉતરેલુ જણાશે તથા દેખાશે અને નીચે આવેલો ભાગ ગર્ભાશય જછે અને તેના સંબંધમાં કમલમુખ હોવાથી ખાત્રી થશે. અને આ શિવાય કોઇ બીજો ભાગ ઉતરેલો હશે તો તે ઉપર કમલમુખ જોવામાં આવશે નહીં. તેની અંદર સળી નાખવાથી વીષેશ ખાત્રી થશે. કેટલીકવાર ગર્ભાશય બાહાર રહેવાથી ગર્ભણીને લીધે તેના ઉપર ચાંદાં પડેલાં જોવામાં આવેછે.

ઉપાય—ગર્ભાશયને દાબીને ઉપર ચડાવવું. જો તેમ ન ચઢેલો તે સ્ત્રીને ઘુટણ ભેર સુવાડી ગર્ભાશયને તેલ લગાડી તેને અંદર દાબવો. વખતે ગર્ભસ્થાન ઘણા દિવસથી બહાર રહયાથી તેટલા પ્રયત્નથી ઉપર નથી ચઢતો ત્યાંરે બહારના ભાગને તાણીને રાળના લેપનુ બંધન લગાવવું. એ ત્રણ દિવસ આ બંધન લગાવવાથી તેનુ કદ કમી થાય છે. એટલે ફરી દાબવવાથી ઘણું કરી ઉપર ચઢયા વગર રહેશે નહીં ઉપર જાય તેવા દરદીએ થોડીવાર બીછાનામાં સુઈ રહેવું. ગર્ભાશયની ઉપરના ભાગ અને દબાણ દુર કરવા સારૂં પેટ ઉપર પાટો બાંધવો તથા નીચે લગોટ રાખવો ગર્ભાશય બંધન તથા યોનીનો ભાગ ઢીલો પડી ગયો હોય તો ઠંડા પાણીમાં બેસવું. નીચે કહેલા ઓશધની પીચકારી મારવી તથા તેની સોગઠી પેહેરવી ને કદી છાલા પડયા હોયતો કાસ્ટીક લગાડવી

ઉપાય ૧૧૬ મો એસેડી એસીટીસીગ્લેશીયલ ૨૦–૨૫ મીનીયમ

ટીન્ચરબેલેડોના	૪ દ્રામ	મીક્ષ કરી એક ચાનો નાનો ચમચો લેઈ તેની સાથે એક ઔંસ પાણી લેઈ દિવસમાં ૨–૩વાર પાવું.
એક્ષ્ટ્રેક્ટ સીનકોનાપ્લેવા	૪ દ્રામ.	
ટીન્ચર કારડેમોમી કમ્પોઝીટા	૨ ઔંસ.	

આથી સારૂ ન થાય તો

ઉપાય ૧૧૭ મો. ટીનચર ફેરીપર કલોરાઈડ ૧/૨ ડ્રામ
આસીડ હાઇડ્રોક્લોરીક ડીલ્યુટ ૨ ડ્રામ
સ્પીરીટ કલોરો ફોરમ ૩ ડ્રામ
ઈનફ્યુઝનકવોશીયા ઓડ ૮ ઓંસ
મીક્ષ કરી૧/૬ ભાગ દિવસમાં ત્રણવાર પાવો. આથી સારૂં ન થાય તો

ઉપાય ૧૮ મો. કવીનાઈન સલફેઇટ ૧૮ ગ્રેન.
એક્ષટ્રેકટનક્ષવોમીકા ૩–૬ ગ્રેન.
„ જેનશીએના ૩૦
મીક્ષ કરી ૧૨ ગોળી બાંધી ૧ સવારે ને ૧ સાંજે ખાવી.

ઉપાય ૧૧૯ મો. ફેરીરીડેકટમ ૪૦ ગ્રેન.
ઝીંનસીવેલેરીયાના ૨૦ „
સ્ટ્રીકીનીયા ૧ „
ગ્લીસેરીન જોઈએ તેટલો.
મીક્ષ કરી ગોળી વીસ બાંધી દરેક ગોળી દિવસમાં ત્રણવાર ખાધા પછી ગળીજવીતથા દરીઆનાપાણીથીનાવૃં

ગર્ભાશય વક્ર આને ઈંગ્રેજીમાં યુટરાઈન ફ્લેકશન કહે છે,

ગર્ભસ્થાન આગલા અથવા પાછલા ભાગમાં વાંકુ વળી બેવડ થઈ જાય છે કમલકંદ સ્વભાવીક સ્થીતીમાં રહે છે અને તેની ઉપરનો ભાગ બેવડ થઈ નીચે આવે છે તેને ગર્ભાશયવક્ર કેહે છે. ઉપરનો ભાગ જયારે પાછલ વળીજાય ત્યારે તેને પાછલનો વક્ર કહે છે અને આગલ વળે તો તેને આગલનો વક્ર કહે છે. આગલના ભાગમાં વલવા કરતાં પાછલના ભાગમાં વળેલો વીશેષ જોવામાં આવે છે. ઘણું કરીને મધ્ય વયની અને છોકરાં થતાં હોય તેવી સ્ત્રીઓમાં ગર્ભાશયની આવી સ્થીતી વીશેષ જોવામાં આવે છે. કારણ કે ગર્ભસ્થાનનો ઉપલો ભાગ ગ્રંથી અથવા સોજાને લીધે ભારે હોવાથી વળી જાય છે. વારમવાર ઓધાનને લીધે ગર્ભાશય નરમ પડી જવાથી અતી કુથન થવાથી તથા બોજો ઉચકવાથી ગર્ભાશય વાંકુ વળી જાય છે.

ગર્ભાશયવક્ર ઘણાં જોવામાં આવતાં નથી. પણ જયારે ગર્ભસ્થાન છેક બેવડ વળી જાય છે ત્યારે ચીન્હ છુપા રેહતાં નથી વાંકી વલેલી જગ્યોએ લોહી કમી થવાથી તે ભાગ પાતળો પડી જાય છે. કમરમાં દુ:ખાવો તથા પ્રાટ થાય છે. સાથલ તથા પેઢુમાં ચસકાં આવે છે, ઝાડા નીહાજત થાય છે. પણ ઝાડો થોડો ઉતરે છે ને ઝાડો ઉતરતી વખતે દુ:ખે છે. મૈથુન કરતાં પીડા થાય છે ગર્ભ રહેતો નથી, કોઈ કોઈવાર લોહીવા થાય છે તેની તબીએત દુરૂસ્ત રહેતી નથી.

ઉપાય—જો આ ઉપર કહેલુ દરદ થોડા દિવસનું હોય તો સળી નાંખી ગર્ભાશય સીધું કરવૂં અને સ્ત્રીએ થોડા દિવસ બીછાણામાં રહેવું. આમ કરવાથી પણ ક્વચીતજ આરામ થાય છે. પરંતુ ઘણું કરી ગર્ભાશય તરતજ ફરી વાંકો વળી જાય છે. માટે તેની અંદર પહેરવાની સુમારે બે ઈન્ચ લાંબી સ્ટેટમ નામની સળી થાય છે તે થોડા અડવાડીઆ સુધી પહેરવી ને કેટલાક દિવસ બીછાણાંમાં રહેવું.

ગર્ભાશય વિવૃત આને ઇંગ્રેજીમાં યુટરાઈન વર્શન કહે છે.

આ ગર્ભાશયવક્રને મળતો આવે છે તેના ચીન્હ કમર દુખે છે થોડુ ઘણું પ્રદર હોય છે ઝાડા પેશાબની મુશીબત હોય છે આર્તવને અડચણ આવતી

નથી તેમજ ગર્ભ પણ રહી શકે છે પણ ગર્ભ રહયા પછી વીરૂત સ્થીતી ઠેકા-ણે ના આવે તો ગર્ભપાત થવાનું કારણ થઈ આવે છે.

ઉપાય—આવાકેશમાં સ્ત્રી ઘણું કરીને નબળી હોય છે માટે તેને પુષ્ટીક દવા તથા તેને ખોરાક આપવો ગર્ભાશયને સીધો કરવા માટે યોગ્ય પ્રકારની રબરની થેલી અથવા બીજી ઘોડી થાય છે તે પેહેરવી. પ્રથમ આગળના દબા-ણથી અગર સળીથી ગર્ભને સીધો કરી પછી તે ઘોડી પહેરવી.

તાવ આવે છે, મોળ તથા ઉપકા આવે છે, પેટમાં વાયુ જણાય છે, યોની તપાસવાથી સોજાવાળી બાજુએ દુઃખે છે તથા ગાંઠ લાગે છે. પેઢુ ઉપરથી દાબી જોતાં ગાંઠ હાથ લાગે છે તથા બહુ દુખે છે. કોઇ વાર સોજાને લીધે ઓવરી પાકીને તેની અંદર પરૂ થાય છે અને તે ફુટે છે. આ દરદ જમણી બાજુ કરતાં ડાવી બાજુએ વધારે થાય છે.

ઊપાય-પેઢુ ઊપર અથવા કમળ મુખ ઉપર જળો લગાડવી અને ગરમ પાણીમાં સવારે સાંજે બેસવું. પેઢુ ઉપર સેક કરવો. અળસીની ગરમ પોટીસ મારવી. કલોરેટ પોટાશ તથા પોટાશા આઈઓડાઇડ કરીયા તાની ચા સાથે આપવું. અફીણ તથા બેલેડોનાની સો ગઠી પહેરવી.

જીર્ણવરમ—આર્તવ સમયે ઓવરી લોહીથી ભરેલી હોય ને જો તેમાં કોઇ વધારે કારણ સર થાય, અથવા લોહી વધારે વાર ભરાઈ રહે, તો સહેજ વરમ થઇ આવે છે. ઋતુ કાલના દિવસમો શરદી થવાથી કેટલીક વખત આ વરમ થઇ આવે છે. અતી મૈથુનથી ગરભાશયુને કાસ્ટીક આદીક દવા લગાડવાથી અથવા સળી નાંખવાથી અને ગરમીથી જીર્ણવરમ એક અથવા બેઉ બાજુએ ઓવરીને વરમ થાય છે.

ચીન્હઃ—પેઢુમાં તથા કમરમાં દુખે છે એક અથવા બેઉ જાંગમાં દુખેછે. આર્તવ થોડો ને કષ્ટથી આવે છે. મોળ, ઉલટી તથા જીર્ણ જણાય છે હીસ્ટે-રીયાના કેટલાક ચીન્હ જણાય છે. પેશાબ ઘણીવાર કરવો પડેછે. કોઈ કોઇ વાર પદર માલમ પડેછે. મૈથુન વખતે પીડા થાય છે, તપાસ કરતાં વરમ વાળી ગાંઠ એક અથવા બેઉ બાજુંએ સુજેલી લાગશે, અથવા દબાવવાથી દુખશે. આં વરમવાળી ઓરત ઘણું કરીને નાજુક તબીએતની હોય છે માટે તેને શક્તિ આવે એવો ખોરાક આપવો.

ઊપાય–તેણે પેટ તથા પેઢુ ઉપર શરદીથી બચવા માટે ગરમ ફ્લાટીનનું કપડુ વીંટી રાખવું. અઠવાડીઆમાં ૧ થી ૨ વાર ગરમ પાણીમાં બેસવું. ઠંડા પાણીથી નહાવું નહીં. બનતાસુધી સ્ત્રીએ વિષયથી દુર રેહવું અને તેને ક્લોરેટ આફ પોટાશ એક ઔંસ પાણીમાં મીક્ષ કરી દીવસમાં ૪ વખત આ-પવાં. જો ઘણું હોય તો તે મીક્ષચરમાં ટીન્ચર એકોનાઈટ ૫ મો નીયમ દરેક ડોઝે નાંખવું. જો પાચન થઇ શકે તો કોડલીવર ઓઇલ આપવું તેથી ઘણો ફાયદો થશે અને યોનીમાં આયોડાઇડ ઓફ લેડ તથા બેલેડોનાની સોગઠી પહેરવી. કમર દુખતી હોય તો બેલેડોના પ્લાસ્ટર મારવું. પેઢુ ઉપર ત્રીઆંડ ને ઠેકાણે બ્લીસ્ટર મારવું.

ભાગ ૩ જો.

દવા તથા તેનું માપ.

આ પ્રકરણમાં કેટલાક અગત્યની ફારમ્યુલા બતાવેલા છે તે વાંચનારને ધ્યાનમાં રાખવા યોગ્ય છે, અને તે યાદ રાખવાથી કમપાઉન્ડરનું કામ સારી રીતે સાવચેતીથી કરી શકાશે. વળી તેના ડોસ, આ કોસ્ટોકોમાં બતાવ્યા પ્રમાણે ઉમર તપાસી ઓસડ આપવાથી બરાબર લાગુ થશે.

એ પોતેકરી માપનકર પદાર્થ આપવાનું.

૨૦ ગ્રેનનો	૧ સ્કૃપલ.
૩ સ્કૃપલ	૧ દ્રામ.
૧૬ દ્રામ	૧ આંઉસ.
૧૨ આંઉસનો	૧ પાઉન્ડ.

પ્રવાઈ આપવાનું કોષ્ટક.

૬૦ મીનીમ્સનો	૧ દ્રામ.
૮ દ્રામનો	૧ આંઉસ.
૨૦ આંઉસનો	૧ પાઉંડ.
૪ પાઉંડનો	૧ ગ્યાલન.

આ નીચેના કોઠામાં બતાવ્યા પ્રમાણે ઉમર તપાશી દવા આપવાથી બરાબર લગું થશે. આગળ જે દવા ઓલખી છે તે વખતે આપતાં આમુંજણ આવે તો આ કોડો દરેક વખતે જોવો.

આશરે ઉમર	જેનો ડોઝ ૧ આંઉસ છે.	જેનો ડોઝ ૧ દ્રામછે	જેનોડોઝ૧સ્કૃપલછે
૧ માસની ઉમરવાલાને	૨૪ ગ્રેન	૩ ગ્રેન	૧ ગ્રેન.
૬—,,—,,—,,	૨ સ્કૃપલ	૫ ગ્રેન	$1\frac{3}{4}$ ગ્રેન.
૧ વરસની ઉમરવાલાને	૧ દ્રામ	૮ ગ્રેન	$2\frac{1}{2}$ ગ્રેન.
૨—,,—,,—,,	$1\frac{1}{4}$ દ્રામ	૯ ગ્રેન	૩ ગ્રેન.
૩—,,—,,—,,	$1\frac{1}{2}$ દ્રામ	૧૨ ગ્રેન	૪ ગ્રેન.
૫—,,—,,—,,	૨ દ્રામ	૧૫ ગ્રેન	૫ ગ્રેન.
૭—,,—,,—,,	૩ દ્રામ	૨૦ ગ્રેન	૭ ગ્રેન.
૧૦—,,—,,—,,	૧/૨ આંઉસ	૧/૨ દ્રામ	૧/૨ સ્કૃપલ.
૧૨—,,—,,—,,	૫ દ્રામ	૪૦ ગ્રેન	૧૪ ગ્રેન.
૧૫—,,—,,—,,	૬ દ્રામ	૪૫ ગ્રેન	૧૬ ગ્રેન.
૨૦—,,—,,—,,	૭ દ્રામ	૫૦ ગ્રેન	૧૮ ગ્રેન.
૨૧—,,—,,—,,	૧ આંઉસ	૧ દ્રામ	૧ સ્કૃપલ.

આ નીચે કેટલાક દવા તથા તેનું માપ તથા તેની સાથે દરદના નામ આપ્યાં છે તે વાંચનારે ધ્યાનમાં રાખવાં.

પ્રકરણ ૧.

એકવા એટલે પાણી મીક્ષ એટલે મેળવવું જેમ કે ખીચડી દાલઅને ચોખાં મળી થાય છે. એડ–આ નીચે કેટલાંક (પ્રસડીપશન)–દવાના માપ પ્રીસક્રીપશન આપ્યાં છે તેમાં જેને છેડે (એડ) એવું કરી બતાવે છે તેમાં એવુ સમજવું જે માપ સઉની નીચે એક કરી બતાવે છે તે પ્રમાણે એક અંદર બધું મળી તેનું વજન થવું જોઇએ. જેમ કે

એકવાએનીથી

ઓલીઆઇએનીથી ૧ દ્રામ.
મેગનીશીયા કારબોનેસ ૨ „
એકવા એડ—— ૬૦ તેને બરાબર ખરલમાં મેળવી, ઉપરથી ટરેલું પાણી લેવું તેનો ડોસ ૧ થી ૨ આંઉસ સુધી જુવાન માણુસને અને ૧/૨ દ્રામથી ૧ દ્રામસુધી બચાને આપવું.

એકવા એનીસી.

ઓલીઆઇએનીસી ૧ દ્રામ.
મેગનીશીયા કારબોનેટીસ ૨ „
એકવાએડ ૬૦ આંઉસ ખરલમાં મેળવી તેનો ડોઝ કર્યા પછી ૧ આંઉસથી ૨ આંઉસ સુધી મોટા માણુસને બચ્ચાને ૧/૨ થી ૨ દ્રામ સુધી આપવી.

એકવા સીનેમોમી

ઓલીઆઇસીનેમોમી ૧ દ્રામ.
મેગનીશીયા કારબોનેટીસ ૩ „
એકવાએડ ૬૦ આંઉસ. ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે મેળવી, તેનો ડોસ ૧ થી ૨ આંઉસ સુધી મોટા માણુસને આપવું.

એકવા મેનથા પીપરેટા.

ઓલીઆઇ મેનથા પીપરીટા ૧ દ્રામ.
મેગનીશીયા કારબોનેટ ૩ „
એકવાએડ ૬૦ આંઉસ. આગલ બતાવ્યા પ્રમાણે તેનો ડોસ ૧ થી ૨ આંઉસ સુધી.

આ બધી કોઠાને લાગુ પડનાર દવા છે અને તે ઘણું કરીને પેટની ચૂંક, ઝીણું ચુંકનું દરદ અને હેડકીને બંધ કરનારી દવાઓ છે. તે ખાવાથી તે દરદો નાબુદ થશે.

નંબર ૨ જો
દમ ઉપર પીવાની દવા.

હોસટસ એમોનીયાએસી
એક્ષીમલસીલા ૧ દ્રામ.
ટીનચર કેમફર કમપાઊન્ડ ૩૦ મીનીમમ.
„ લોબેલીયા ઈથરીસ ૩૦ „

મીક્ષર એમોનીઆએસી ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી જ્યારે દમથી તાણુ આવે ત્યારે પાવી. મીક્ષર એમોનીઆએસી અથવા એમોનીઆ મીક્ષર એકદમ ઝીણો પાઉડર કરી ૧ ભાગ અને ડીસ્ટીલ વાટર ૮ ભાગ મીક્ષ કરવું. થોડુ પાણી અને પાઉડર થોડો થોડો લેઈને મીક્ષર કરતાં જવું, જ્યાં સુધી ધોળું દુધ જેવું થાય ત્યાં સુધી કરતાં રહેવું પછી વાપરવું.

ડીસટીલ વાટર નહીં હશે તો ચીનનું ઉનું પાણી લાવી ઠરવા દઈ તેને હલવે થી ગાળી લેવું. તે ડીસ્ટીલ વાટરની ગરજ સારે છે. અને આથી સાપ્ ન હોય તો નીચે પ્રમાણે પાવું.

મીક્ષર એમોનીઆ કારબોનેટીસ.

એમોનીઆ કારબોનેટીસ ૫ ગ્રેન.
ટીનચરસીલા ૧૦ મીનીયમ.
એકવા કેમપ્ફર ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી દરેક બે અથવા ત્રણ કલાકે જ્યારે આંચકી આવેછે ત્યારે પાવાવી.

એકવા કેમફ્ર અથવા મીક્ષર કેમફ્ર.

કેમફ્રની પુકણી ૧/૨ આંઉસ
ડીસ્ટીલ વાટર ૧ પ્યાલના

કેમફ્રની ૧ પોટલી બાંધી બાટલીમાં પાણી ભરી ૨ દીવસ સુધી રાખવું ત્યારબાદ ખરચમાં તે પાણી લેવું.

હોસટસ એસેફેટીડા.

હીંગ–ટીનચર આસેફેટીડા ૩૦ મીનીયમ.
„ ઓપીઆઈ ૧૦ „
સ્પીરીટ ઈથરીસ ૨૦ „
એકવાકેમફેરા ૧ આંઉસ. મીક્ષ કરીને જયારે દમથી આંકડી આવે ત્યારે પાવી.

વાયાથી ચુંકપર પીવાની દવા.

સ્પીરીટ ઇથરીસ ૩૦ મીનીયમ.
ટીનચર એસે ફેટીડા ૨૦ „
„ કાર્ડમોમી કમપોસીટા ૩૦ „
„ ઓપીઆઈ ૨ „
એકવા મેનથા પીપરીટા ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી વાયા ઉપર ઝીણી ચુંક હોય છે તે નાબુદ થશે.

હોસટસ કરેટા.

લીકર પોટાશ ૨૦ મીનીયમ.
ટીનચર કેલમબા ૩૦ „
મીક્ષકરેટા ૧ આંઉસ. મીક્ષ કરી જયારે ખાટા હોટકાર આવે છે ત્યારે પાવું.

મીક્ષર કરેટા અથવા ચોક.

ચાક અથવા કરેટા પ્રીપેરેટા	૧ ભાગ.
ગુદર—ગમ એકશીયા	૧ ભાગ.
સાકર—સુગર	૨ ભાગ.
સીનેમોમ વાટર	૩૦ ભાગ

પેહેલુ ચાક અને ગુદર મારટરમાં મીક્ષ કરી પછી પાણી અને સાકર મેળવવી. તેનો ડોઝ ૧ થી ૨ આંઉસ સુધી ઝાડા ઊપર પાવું.

હોસટસ કલોરલ.

સીરપી કલોરલ	૧ ડ્રામ.
પોટાશ બ્રોમાઈડ	૧૦ ગ્રેન.
એકવા કેમફર	૧॥ આંઉસ

મીક્ષ કરીને જયારે બરાબર ઉંધ નથી આવતી ત્યારે આપાવાથી ઉંધ આવશે.

હોસટસઅરગોટ

ગાજર નાબી પલવીસ અરગોટ	ગ્રેન ૨૦–૩૦
ટંકણખાર બોરાસીસ	ગ્રેન ૧૦–૧૫
એકવાસીનેમોમી	૧॥ આંઉસ.

મીક્ષ કરીને જ્યારે લેબર ચાલતું નથી અને કંટાળો ભરેલો હોયછે અને મુશકેલીથી પણ પ્રસુતી થતી નથી ત્યારે પાવું.

હોસટસએપીકાકયુએનહા.

પલવીસએપીકાકયુએનાહ	૨૦ ગ્રેન.
વાયનમ એપીકાકયુએનાહ	૨ ડ્રામ
મેલીસ	૨ ,,
એકવા	૨ આંઉસ

મીક્ષ કરીને ઉલટી થવાને માટે પાવું.

હોસટસ જેલપ

પલવીસ જેલપ કમપાંઉન્ડ	૪૦ ગ્રેન.
હાઈડ્રાર જીરીસબ કલોરાઇડ	૩ ,,
મેલીસ	૩ ડ્રામ.
એકવામેનથા પીપરીટા	૧/૨ આંઉસ

મીક્ષ કરી જુલાબ આપવો.

હોસટસ મેગનીસીયા લેવીસ.

મેગનેશીયા લેવીસ	૩૦ ગ્રેન.
ટીનચર ઓરંટીઆઇ	૩૦ મીનીયમ
એકવામેન થાપીપરીટા	૧ આંઉસ

મીક્ષ કરીને છાતીમાં ડાબી બાજુ બળે છે. તેને હાર્ટબર્નીંગ કહે છે તેપર પાવી.

હોસટસ મેગનેશીયાસલફસ.

મેગનેશીયા સલફસ	૪ ડ્રામ.

,, કાર્બોનેસ ૧ ,,
ટીનચર જીનજીબેરીસ ૨૦ મીનીયમ.
,, કોર્ડમોમીકમ પાંઉન્ડ ૨૦ મીનીયમ.
એકવાકેમફોરા ૧ આંઉસ મીક્ષકરી કમળાથી
ઝાડો બંધકસ પડ્યો હોય તેને પાવી.

હોસટસ મોરફીયા.

લીકર મોરફીયા હાયડ્રોકલોરીટીસ ૩૦ મીનીયમ
સાકર સીરપી ૨ ડ્રામ
એકવાકેમફોરા ૧ આંઉસ મીક્ષ કરીને ઉંઘ
થોડી આવતી હશે તેને પાવાથી ઊંઘ આવશે,

હોસટસ પોટાસીઆઇ બ્રોમીડ,

પોટાસીઆઈ બ્રોમીડ ૨૦ ગ્રેન.
ટીનચર હાયોસીયામી ૪૦ મીનીયમ
સરપી ૧ ડ્રામ
એકવાકેમફોરા ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી સુતી વખતે
પાવાથી ઉંઘ આવશે,

હોસટસકવીનાઈનસલફસ,

કવીનાઈન સલફસસ ૫ ગ્રેન.
આસીડ સલફરીક ડીલ્યુટ ૬ મીનીયમ,
સીરપ ૧ ડ્રામ
એકવા ૧ આંઉસ મીક્ષકરી
ખાધા પહેલાં ૧ કલાકે પાવાથી માથુ દુઃખતું તથા તાવ આવતો રહી જશે,

આંસીડ સલફરીકડીયુલટ,

સલફરીક આસીડ પ્યુર ૭ આંઉસ લઈ તેમાં
પાણી ૭૭ ,, નાખવું આમાં પેહેલું
પાણી લઇ તેમાં થોડું થોડું આસીડ પાણી ઠંડુ થતાં સુધી નાખતાં જવું એકદમ નાખવું નહીં.

હોસટરસ ટેરીબીનથીના

ઓઈલ ટરપેનટાઇન ૧૦ મીનીયમ
ટીનચર કેપસોસી ૧૦ મીનીયમ.
મ્યુંસીલેજ અકેશીયા ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી છા
તીમાંથી જયારે લોહી પડે છે અથવા લોહી જેવી ઉલટી થાય છે ત્યારે પાવું,

નંબર ૩ જો ઘણું કરીને આ નંબરમાં પુરૂશના ટ્રીટમેન્ટ આષધો આપ્યો છે,

મીક્ષર આસીડ ઓાલીક

આસીડ ઓાલીક ૧ —૨ ડ્રામ

સલ્ફરીક આસીડ ડીયલ્યુટ	૧½—૨ દ્રામ
ટીનચર ઓપીઆઈ	૧/૨—૧૧/૨
એકવા	૩૦ આંઉસ મીક્ષ કરી આં

ઉસ ૧ ૩ અથવા ૪ વખત દીવસમાં પાવાથી ઘણા દીવસનો ઝાડો, તથા મરડો થયલો માત્ર સારો થાય છે,

મીક્ષર આસીડ નાઇટ્રો હાયડરોક્લોરીક ડીલ્યુટ,

આસીડ નાઇટ્રો હાઈડ્રૂ ક્લોરીક ડલ્યુટ	૪ દ્રામ
ઈનફ્યુજન ચીરેટા અથવા જેનશના	૨૪ આંઉસ મીક્ષ કરી

૧ આંઉસ દીવસમાં ૩ વાર પાવું, આથી કમલો અને તેનાથી થતો દમ તથા કાલજુ ફુલી જઈને તેનાથી જલંદર, તથા કાલજાનુ વધવું તથા બરોળ અને દર-રોજ ઝાડાનો બંધ કસ થતો અટકાવે છે,

મીક્ષર એમોનીયા કારબોનેટસ,

એમોનીયા કારબોનેસ	૨ દ્રામ
વાઇનમ એપીકાકયુએનાહ	૪ ,,
ટીનચર સીલ્લા	૪ ,,
,, સેનીગા	૬ ,,
એકવા કેમફર	૨૪ આંઉસ મીક્ષ કરી ૧

આંઊસ ૩ અથવા ૪ વખત દીવસમાં પાવું તેથી ઘણા દાહાડાની ખાંસી તથા તરતનો થતો દમ અટકાવે છે.

મીક્ષર એમોનીયાઉ ક્લોરીડ કમપાંઉન્ડ

એમોનીયાઈ ક્લોરીડી	૨ દ્રામ.
વાયનમ એનટીમોનીઆઇ	૪ ,,
ટીનચર સીલ્લા	૪ ,,
,, સેનેગા	૪ ,,
એકવાંએડ	૨૪ આંઉસ મીક્ષ કરી દી

વસમાં ૧ આંઉસ ૩—૪ વખત પાવાથી ઘણા દાહાડાનો ફેફસાનો સોજો તથા પડખાનો સોજો, તથા સુળ તથા દમ લેતાં જે દુખાવો થાય છે તે નાબુદ થશે, અથવા છાતીની હીક પણ મટી જશે.

મીક્ષર એમોનીયા કારબોનેટીસ એટ પોટાસઆઇઓડાઇડ,

એમોનીયા કારબોનેટીસ	૭૨ ગ્રેન.
પોટાસીઆઇઓડાઈડ	૪૮ ,,
ટીનચર સીલ્લા	૪ દ્રામ.
વાઈન એપીકાકયુએનાહ	૪ ,,
ટીનચર લોબોલીયા ઇથરી	૬ ,,
એકવા કેમફોરાએડ	૨૪ આંઉસ મીક્ષ કરી

દીવસમાં ૩ વાર ૧ આંઉસ પાવાથી છાતીમાં માર વાગાથી જે દમ ચઢે છે તે સારો થાય છે,

મીક્ષર એનટીસ્પશેનીકા,

ક્વીનાઈન સલફેટીસ	૨૦ ગ્રેન	
પલવીસ જેલેપકમપાઉન્ડ	૨ ડ્રામ	
,, રીઆઇ	૨ ,,	
,, કેલંબા	૧૦ ગ્રેન	
ફેરીસલફસ	૨૦ ,,	
એકવામેનથા પીપરીટા એડ	૪૦ આંઉસ	મીક્ષ કરી ૧

આંઉસ દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી મોટી બરોલ મટી નાની થશે, અને ભુક પણ લાગશે.

મીક્ષર આરસેનીકેલીસએટ હાઇડ્રારજીરી આઈઓડાઈડિ,

લીકર ઓર્સનીકેલીસ હાઇડ્રાજીરી આઈઓડી	૪ ડ્રામ	
સીરપી ઓરેનટીઆઈ	૨ આંઉસ	
એકવાએડ	૨૪ આંઉસ	મીક્ષ કરી

૧ આંઉસ ૩ વાર પાવાથી એક જાતની ખુજલી વધીને કોડ જેવા ચાઠાં થાય છે તે બંધ થશે, અથવા કરોવીયા અને કોડ તે નાબુદ થશે.

મીક્ષર આસેફેટીડા,

ટીનચર આસેફેટીડા	૧૨ ડ્રામ.	
સ્પીરીટ ઈથરીસ	૬ ,,	
,, કલોરોફાર્મ	૪ ,,	
એકવાએનીસીએડ	૨૪ આંઉસ.	મીક્ષ કરી

૩—૪ કલાકેમાંપાવાથી બંધ કસનો ઝાડો, તથા તેથી થતી ચુંક અને તાણ અથવા આંચકી એ સર્વે સારા થશે, પણ જયાં સુદી ઝાડો નથી થતો ત્યાં સુધી પાએ જવું.

મીક્ષર બેલાકમ પોઝીટા.

એક્ષટ્રેકટ બેલાલીકવીડ	૧૨ ડ્રામ.	
ટીનચર કેટેચયુ	૬ ,,	
,, ઓપીઆઈ	૨ ,,	
એકવાએનીસીએડ	૨૪ આંઉસ	મીક્ષ કરી દ

રેક ૩ અથવા ૪ કલાકે ૧ આંઉસ પાવાથી. મરડો, લોહી તથા પાચ, ત્યાં આંબળનું નીકળવું એ સર્વે બંધ થશે.

મ્યુસીલેજ અકેશીયા અથવા ગમઅકેશીયા.

બાવળનો ગુંદ મ્યુસીલેજ અકેશીયા	૨ ભાગ.	
ડીસ્ટીલ વાટર	૩ ભાગ	ગમનો ભુકો

કરી આ પાણીમાં હલાવતાં જવું જયાં સુધી મીક્ષર થાય નહીં ત્યાંસૂધી ખરચમાં લેવું નહીં.

મીક્ષચર બીસમથી.

બીસમસ સબનાઇટ્રીસ	૨ ડ્રામ

સોડા બાય કારબોનેટ	૨—
લાઈકર મોરફીયા હાઈડ્રોકલોરેટીસ	૨ દ્રામ
મ્યુસીલેજ એકેશીયા	૪ આંઊસ મીક્ષ કરી

૧ આંઊસ દરેક ત્રણ અથવા ચાર કલાકે પાવાથી અજીરણપાચન થતું નથી. અને બેચેની રહે છે તે સારી થશે.

મીક્ષચર કારમીનેટીવ.

સ્પીરીટ એમોનીયા એરોમેટીક	૨ દ્રામ.
સોડાબાય કારબોનેટ	૧½ ,,
ટીન્ચર કારડે મોમી કંપોઝીટા	૬ ,,
સ્પીરીટ કલોરોફોરમ	૩ ,,
એકવાએનીસીએડ	૧૨ આંઊસ મીક્ષ કરી એક

આંઊસ દિવસમાં ચાર વખત પાવાથી પેટની વધેલી ફાંદ તથા દુઃખાવો તથા અજીરણતા અને છાતીની ડાબી બાજુ અંદર લાંય બલે છે. તે મટી જશે.

મીક્ષ્ચર કોલચીસી.

વાઈનમ કોલચીસી	૪ દ્રામ.
,, એનટીમોનીએલ	૨ ,,
ટીનચર–હાઓસીયામી	૪ ,,
સ્પીરીટ ઈથરીસ નાઈટ્રોસી	૬ ,,
એકવા કેમફોરા	૨૪ આંઊસ

મીક્ષ કરી ઔંસ દીવસમાં ૩ અગર ૪ વખત પાવાથી હાંથ પગના ૧ સાંધા દુઃખતા બંધ થઇ જશે.

મીક્ષચર કોલચીસી.

વાઇનમ કોલચીસી	૪ દ્રામ
ટીન્ચર હાયોસીયામી	૪ ,,
સ્પીરીટ ઇથર નાઇટ્રેસી	૬ ,,
મેગનેશીયા સલફેટીસ	૪ આંઊસ.
,, કારબોનેટીસ	૪ દ્રામ.
એકવા કેમફોરા—એડ	૨૪ ઔંસ મીક્ષ કરી દી-

વસમાં એક આંઊસ ત્રણ ચાર વખત પાવાથી સંધીવાત તથા સાંધા દુઃખતા તરત થઈ બંધ જશે.

મીક્ષચર કોપેઈબા.

કોપેઈબા	૪ દ્રામ.
લીકર પોટાસ	૨ ,,
સ્પીરીટ ઈથર ન.ઈટ્રેસી	૪ ,,
ટીનચર હાયોસીયામી	૨ ,,
મ્યુસીલેજ એકેસીયા	૨ આંઊસ

ટીનચર લેવનડયુ લાકંપાઉન્ડ	૨ આંઉસ.
એકવા કેમફોરા—એડ	૧૨ મીક્ષકરી ૧ આંઉસ

દિવસમાં ૩ વખત પાવાથી સફેદ ધાત અને પેશાબમાં થતી વ્યાધિ સારૂ થાયછે.

મીક્ષચર કરેટા કંપોઝીટા.

મીક્ષચર કરેટા	૧૨ આંઉસ
ટીનચર કેટેકયું	૧ —૨ દ્રામ.
,, ઓપીઆઇ	૧/૨—૧ ,,
સ્પીરીટ કલોરી ફોરમી	૧—૨ ,, મીક્ષ કરી

૧ આંઉસ દિવસમાં ત્રણ ચાર વખત પાવાથી ઝાડો થતો બંધ થાય છે.

મીક્ષચર ડીજીટેલીસ કંમપોજીટા.

ટીનચર ડીજીટેલીસ	૪ દ્રામ.
,, હાયોસીયામી	૪ ,,
,, સીલ્લા	૪ ,,
;, ઓપીઆઇ	૧–૨ ,,
એકવાકેમફોર—એડ	૨૪ આંઉસ મીક્ષ કરી ૧

આંઉસ ૩ દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી ઘણા દાહાડાની ખાંસી, તથા દમ અને પ્રાણ સુળ સારી થશે.

મીક્ષર ડાએપ્રેટીકા.

લીકર એમોનીયા એસેટેટીસ	૬ આંઉસ
સ્પીરીટ ઈથર નાઈટ્રોસી	૧ ,,
ટીનચર હાયોસીયામી	૪ દ્રામ.
એકવાકેમફોરા—એડ	૨૪ આંઉસ મીક્ષ કરી

૧ આંઊસ દરેક ૪ કલાકે પાવાથી જયારે તાવ હશે તે એકદમ ઉતરી જાશે.

મીક્ષર અરગોટ.

એક્ષટ્રેકટ અરગોટ લીકવીડ	૨ દ્રામ
ટીનચર ડીઝીટેલીસ	૧ ,,
આસીડ ગેલેસી	૧ ,,
આસીડ સલફ્રીક ડીલ્યુંટ	૨ ,,
એકવા—એડ	૧૨ આંઉસ મીક્ષ કરી

૧ આંઊસ ૩ અથવા ૪ કલાકે પાલાથી લોહી ઝાડા, મરડો, લોહીવા, અને છાતીએથી લોહી પડતું બંધ થશે ઘણું કરીને આ દરદ બૈરીઓને થાય છે.

મીક્ષર ફેરીપરનાઈટ્રેટીસ કમપોઝીટા.

લીકરફેરીપર નાઇટ્રેટીસ	૩ દ્રામ
ટીનચર ઓપીઆઈ	૧ ,,
ઈનફ્યુઝન કસપેરીયા—એડ	૧૨ આંઉસ મીક્ષ

કરી ૧ આંઉસ દીવસમાં ૩ વખત પાવાથી, લોહી, મરડો, ઝાડો, પાતલી ધાત તથા સફેદ જાડી ધાત, અને લોહીવાં બંધ થાય છે.

મીક્ષફેરીકમ સ્ટ્રીકેનીયા.

ટીનચર ફેરીપર ક્લોરાઈડી	૨	દ્રામ
લીકર સ્ટ્રીકીનીયા	૧	,,
ટીનચર ઓરેનટીઆઈ	૪	,,
ઈનફ્યુઝન કેલંબા—એડ	૧૨	આંઉસ મીક્ષ કરી ૧

આંઉસ દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી શરીરની નબલાઈ, બહુ મુત્ર અથવા મીઠો પરમો તે સાફ થઈ શકતીં શરીરમાં આવે છે.

મીક્ષચર ફેરીસલેફટીસ.

ફેરી સલફસ	૪૮	ગ્રેન.
ઈનફ્રયુન કવોશીયા	૨૪	આંઉસ મીક્ષ કરી

૧ આંઉસ દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી પીત કમલી, પેટના કરમીયા અને મોટી બરોળ તે બધું સારૂં થાય છે.

મીક્ષચર હેપેટીકા.

ક્વીનાઈન સલફેટીસ	૧૨	ગ્રેન
આસીડ નાઈટ્રો હાઇડ્રોક્લોરીક ડીલ્યુટ	૧	દ્રામ
એમોનીયા ક્લોરીડી	૨	,,
સેકસેસ ટેરેક્ષેસી	૧	આંઉસ
ઈનફ્યુઝન કેલંબા	૪	આંઉસ મીક્ષ કરીને

૧ આંઉસ દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી કાળજું વધીને જે હાફ ચડે છે તે બંધ થશે.

મીક્ષચર એપીકા કયુએનાહ.

વાયનમ એપીકાકયુએનાહ	૨	દ્રામ
ટીનચર સીલા	૨	,,
,, કેમફર કમપોઝીટા	૨	,,
સ્પીટીટ ક્લોરોફોરમી	૧	,,
મ્યુસીલેજીનસ અકેશીયા	૧	આંઉસ
એકવાકેમફોરા—એડ	૧૨	આંઉસ મીક્ષ કરી

૧ આંઉસ દીવસમાં ૩–૪ વાર પાવાથી જુની ખાંસી ઘણા દીવસની ખાંસી મટી જાય છે,

મીક્ષચર લાયકર એમોનીયા એસેટેટીસ

લીકર એમોનીયા એસેટેટીસ	૩	આંઉસ
સ્પીરીટ ઈથર નાઈટરોસી	૪	દ્રામ
ટીનચર ફેરીપર ક્લોરીડી	૧	,,
,, ડીજીટેલીપ	૧	,,

એકવા—એડ ૧૨ આંઉસ મીક્ષ કરી
૧ આંઉસ દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી જલંદર થતું સારું થશે.

મીક્ષચર ઓલીઆઈ રેસીના.

ઓલીયમ રેસીના	૬ દ્રામ
સ્પીરીટ કલોરોફોર્મી	૪૦ મીનીઅમ
લીકર મોરફીયા હાઇડ્રોકલોરેટીસ	૪૦ ,,
મ્યુસી લેજીનસ અકેશીયા	૧ આંઉસ
એકવાએનસી—એડ	૫ આંઉસ મીક્ષ કરી

૧ થી ૨ ડ્રામ સુધી મોટા માણસને અને બચાને ૧/૨ થી ૧ ડ્રામ સુધી પાવાથી પેટની અંદરથી લોહી, પાચ. ઝાડા વાટે પડતું હોય તે પાવાથી સારું થાય છે.

મીક્ષચર ઓલીયમ ટેરીબીનથીના

ટરપેનટાઈ ઓલીઆઈ ટરપીનટાઈન	૩ દ્રામ
ટીનચર ઓપીઆઈ	૧ ,,
પલવીસ અકેશીયા	૩ ,,
સાકર	૩ ,,
એકવામેનથા પીપરીટા—એડ	૧૨ આંઉસ મીક્ષ

કરી ૧ આંઉસ દીવસમાં ૩-૪ વખત પાવાથી ઘણા દીવસનો ઝાડો તથા મરડો સારો થશે.

મીક્ષર પોટાસાએસેટેટીસ.

પોટાસાએસેટેટીસ	૨ દ્રામ
ટીન્ચર ડીઝીટેલીસ	૧ ,,
,, સીલા	૨ ,,

ડીકોકશન સ્કોપેરીઆઈ—એડ-૧૨ આંસ મીક્ષ કરી ૧ આંઉસ દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી જલંદર તથા નળબંધ વાયુ સાફ થશે.

ડીકોકટમ સ્કોપેરીઆઈ.

બ્રુમ ટોપર સુકો	૧ આંઉસ
ડીસ્ટીલ વાટર	૧ પોઈન્ટ

આ પ્રમાણે લઈ ૧૦ મીનીટ સુધી ઉકાળવું વાસણ ઢાંકણાવાલું જોઇએ પછી ટાઢુ થવા દઈ ગાળી લેવું ત્યારબાદ વાપરવું. તેનો ડોઝ ૨ થી ૪ આંસ છે

મીક્ષર પોટાશ કલોરેટીશ.

પોટાશ કલોરેટીસ	૧ દ્રામ
ડીકોકટી સીનકોના	૧૨ આંઉસ

મીક્ષ કરી ૧ આંઉસ ૩ વખત દીવસમાં પાવાથી મો આવેલું વગેરે સાફ થાય છે. જેવાં કે મોની ચાદીઓ, છાલાં, ગળાનું સુજવું. જીભનું ફાટી તરાડો પડવાનું અને મોંના આવાલું તથા મશુરાના દરદો એ સરવે સારાં થાય છે.

મીક્ષર પોટાશઆઈઓડાઈડ.

પોટાશઆઇ ઓડાઇડ	૧-૨ ડ્રામ
સ્પીરીટ એમોનીયા એરોમેટીક	૧-૨ ,,
ઇનફ્યુઝન ચીરેટા એડ	૨૪ આંઊસ મીક્ષ કરી

૧ આંઊસ દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી વીસ ફુટક ગરમીનો રોગ, ચાંદી, પરમો. વગેરે ટાંકીથી થએલા ઉપદ્રવ સાફ થઇ જશે તથા ઝીણો તાવ મટી જશે.

મીક્ષર પોટાશ આઈઓડાઈડ કમઆરસેનીકેલીસ

પોટાશઆઈ ઓડાઈડ	૧ ડ્રામ
લીકર આરસેનીકેલીસ	૨ ,,
ટીંચર ઓરેંટીઆઈ	૪ ,,
એકવા એડ	૨૪ આંઊસ મીક્ષ કરી ૧ દી

વસમાં ૩ વાર પાવાથી ગરમી થએલો રોગ નાબુદ થશે.

મીક્ષર પોટાસ આઇઓડી કમફેરો.

પોટાસી આઈઓડી	૪૮ ગ્રેન.
ફેરી ટારટેરેટી	૨ ડ્રામ
ઇનફ્યુમન કેલમંબા એડ	૨૪ આંઊસ મીક્ષ કરી ૧

આંઊસ દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી ગરમી તથા વીસ ફુટક તથા તેમાંથી થએલી કમલી તે સારી થઈ જશે.

મીક્ષર કવીનીયા.

કવીનાઇન સલફસ	૧ ડ્રામ
આસીડ સલફ્રીક ડીલ્યુટ	૧॥ ,,
એકવા—એડ	૩૦ આંઊસ મીક્ષ કરી ૧ આં

ઊસ ૩ વખત દીવસમાં પાવાથી એકાંતરીઓ અને ગાંડીઓ તાવ સારો થાયછે કેટલાક તે તાવને જંગલી અથવા ગુજરાતમાં મુઝારો કહે છે.

મીક્ષર કવીનાઇન કમફેરો.

કવીનાઈન સલફસ	૧૨ ગ્રેન
ટીન્ચર ફેરીપર કલોરીડી	૧ ડ્રામ
એકવા એડ	૧૨ આંઊસ મીક્ષ કરી ૧થી

૨ આંઊસ સુધી દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી કમળી તથા પીંડરોગ સારૂં થશે.

મીક્ષર રીહયા કમપોઝીટા.

પલવીસરીઆઈ	૨ ડ્રામ
સોડા બાય કારએનેટીવ	૪ ,,
ટીંચરજીનઝીએરીઝ	૪ ,,
ઈનફ્યુઝનકેલમબા	૧૨ આંઊસ
એકવા મેનથા પીપરીટા—એડ	૨૪ આંઊસ મીક્ષ કરી ૧ આંઊસ

દીવસમાં ૩—૪ વાર પાવાથી ઝાડાનો બંધકોસ, અજીરણતા, અને વાયુથી થતી ચુક અને રોજનો બંદકોસ એ ઝાડો સરખે સાફ થઈ સારૂં થશે.

મીક્ષર સ્પીરીટવાઈની ગાલીસી.

વાઇની કવીનીયા	૧ આંઊસ
સ્પીરીટ વાઇની ગેલીસી	૧ ,,
એકવા કેમફેરા—એડ	૮ આંઊસ મીક્ષ કરી ૧ આંઊસ

૩–૪ વાર દીવસમાં પાવાથી તાવથી નબળાઈ થએલી સારી થાય છે અને તાકત આવેછે.

મીક્ષર સ્ટીમ્યુલેન્ટ

એમોનીયા કારબોનેટીસ	૩૬ ગ્રેન.
સ્પીરીટ ઈથરીસ	૩ દ્રામ
ટીન્ચર કારડેમો મીકમપોઝીટા	૩ ,,
સેકેરી	૨ દ્રામ.
પલવીસાયા એકેશીયા	૨ ,,

એકવાએડ ૧૨ આંઊસ મીક્ષ કરી ૧ આંઊસ દરેક ૩–૪ કલાકે પાવાથી એકદમ શરીરમાં ગરમી આવી હુશીયારી આવે છે.

મીક્ષર સકસીલીમોંટસ.

સકસીલીમોંટસ	૫ આંઊસ
સીરપી	૫ ,,
સ્પીરીટવાઈનીગેલાસી	૫ ,,
ડીકોકટી સીનકોના	૫ ,,
પોટાશ કલોરેટીસ	૨ દ્રામ
ટીનચર ઓપીઆઈ	૧ ,, મીક્ષ કરી ૧ અથવા ૨

આંઊસ દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી મોના મશુરાનું દરદ અથવા આવાળું તથાં ચાંદી પેડાનું દરદ તથા મરડો મટી જશે.

નંબર ૪ ઘણું કરીને આ નંબરમાં બઈરીઓની ટ્રીટમેંટ ઓશધ આપ્યાં છે.

મીક્ષર કોપીઈબા કમપાઊંડ

કોપેઈબા	૩ દ્રામ.
મ્યુસીલેજીનસ અકેશીયા	૧ આંઊસ
ટીનચર કેનથેરીડીસ	૧ દ્રામ-
લીકર ફેરીપરનાઈટ્ટીસ	૧ ,,

એકવા કેમફેરાએડ ૧૨ આંઊસ મીક્ષ કરી ૪ આંઊસ ૩ વખત દીવસમાં પાવાથી ધોળી, જાડી ધાત જતી બંધ થાય છે.

મીક્ષર ફેરીકમએલોજીઝ.

ટીનચર ફેરીપર કલોરીડી	૧ દ્રામ.
,, એલોસ	૪ ,,
,, મર	૨ ,,

,, નક્ષ વોમીકા ૧ ,,

એકવા—એડ ૧૨ આંઉસ મીક્ષ કરી ૧ આંઉસ દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી રકત સ્રાવ ઓછો અથવા વધારે આવે છે તેને બરાબર વખતસર લાવી બીજી વેદના સારી કરે છે.

મીક્ષર ફેરીકમ ઓપીઆઈ.

ટીનચર ફેરી પરકલોરીડ ૧ ડ્રામ.

,, ઓપીઆઇ ,,

,, સેનેગા ૨ ,,

એકવા કેમ્ફોરા—એડ ૧૨ આંઉસ મીક્ષ કરી ૧ આંઉસ દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી રૂતુ વધતી આવેછે અથવા જેને મુલગી આવતી નથી તેને બરાબર દીવસે લાવે છે.

મીક્ષર ફેરીપર નાઈટ્રીસ કમપાંઉન્ડ.

લીકર ફેરીપર નાઇટ્રીસ ૨ ડ્રામ.

ટીનચર કેનબીઝી ઇનડીકા ૧ ,,

,, ડીઝીટેલીસ ૧ ,,

એકવા—એડ ૧૨ આંઉસ મીક્ષ કરી ૧ આંઉસ ૩ વખત દીવસમાં પાવાથી લોહી વધતું સ્રાવમાં જતું હસે તેને બરાબર અને મુદતસર લાવે છે.

નંબર ૫.

આ નંબરમાં ઘણું કરીને છોકરાવની ટ્રીટમેન્ટ—ઔષધો સમાવેલ છે.

મીક્ષર આલ્યુમીનીસ.

આલ્યુ મીનીસ ૨૪ ગ્રેન.

એક્ષટ્રેકટ કોનીઆઈ ૪ ,,

એકવાએનીથી—એડ ૩ આંઉસ મીક્ષ કરી છોકરાવને માટે ૨ ડ્રામ. ૪ અથવા ૬ કલાકે ૨ અથવા ૩ વરસની ઉમરના લાને પાવાથી ઉંટાટીઓ, સારો થાય છે = જે ખાંસી આવી તાણ રહે છે તે નાબુદ થાયછે.

મીક્ષર એમોનીયા કાર્બોનેટીસ.

એમોનીયા કાર્બોનેટીસ ૨૦ ગ્રેન.

વાયનમ એપીકાકયુએનાહ ૨ ડ્રામ.

ટીંનચર સીલ્લા ૨ ,,

સીરપી ૧ આંઉસ

એકવા કેમ્પર—એડ ૫ આંઉસ મીક્ષ કરી દરરોજ દીવસમાં ૩ અથવા ૪ કલાકે પાવું. તેના ડોઝ—આમાં બતાવ્યા છે તે પ્રમાણે પાવા. તેથી ઘણીજ જુની ખાસી મટી જશે.

૧ ડ્રામ ૧ વરસની ઉમરના બચ્ચાને

૨ ડ્રામ ૨ અથવા ૩ વરસની ઉમરના બચાને

મીક્ષર આસીડ ગ્યાલીસી કમપાંઉન્ડ.

આસીડી ગેલીસી	૨૪ ગ્રેન.
ટીનચર સીનેમોમી	૩ ડ્રામ.
„ ઓપીઆઈ	૩૨ મીનીયમ
એકવા કારયુ—એડ	૪ આંઉસ મીક્ષ કરી દરેક

૩ અથવા ૪ કલાકે પાવાથી ઘણા દહાડાનો ઝાડો મટી જશે. તેના ડોઝ.

ડોઝ ૧ ડ્રામ ૧ વરસના બચાને આપવો } આપવું.
૨ „ ૨–૩ „ „ „ }

મીક્ષર ક્રેટા-કેમફોરેટા.

મીક્ષર ક્રેટા	૫ આંઉસ
ટીંનચર કેટેરયુ	૨ ડ્રામ.
„ કેમફર કમપાંઉન્ડ	૨ „ મીક્ષ કરી દરેક

૩ અથવા ૪ કલાકે પાવાથી ઘણોજ ઝાડો થાય છે તે બંધ થશે. તેનો ડોઝ.

૧ ડ્રામ ૧ ડોઝ ૧ વરસના બચાને } આપવું.
૨ „ ૩ વરસના બચાને }

મીક્ષર હેમેટાક્ષીલી.

એક્ષટ્રેક્ટ હેમેટાક્ષીલી	૧ ડ્રામ
ટીનચર કેટેચ્યુ	૨ „
સરપી	૧ આંઉસ.
એકવા એનીથી—એડ	૩ આંઉસ મીક્ષ કરી

ને ઘણા દહાડાના ઝાડા ઉપર પાવાથી મટી જશે. તેના ડોઝ ડ્રામ ૧ થી ૨ વરસની ઉમરવાળા બચાને ૩ વાર દીવસમાં પાવું.

મીક્ષર ઓપીકાકયુએનાહા.

લીકર એમોનીયા એસેટેટીસ	૧ આંઉસ
વાયનમ ઓપીકાકયુએનાહ	૩ ડ્રામ.
ટીંનચર હાયોસીયામી	૨ „
સ્પીરીટ ઈથરીસ નાઈટ્રોસી	૨ „
સીરપી	૧ આંઉસ
એકવા કેમ્ફોરા—એડ	૬ આંઉસ મીક્ષ કરી

દરેક ૩ અથવા ૪ કલાકે પાવાથી તાવ અને ખાંસી સારી થઈ જાશે.

ડોઝ ૧ ડ્રામ ૮ (માસની ઉમરના બચાને.
૨ „ ૧ અથવા બે વરસની ઉમરના બચાને.

મીક્ષર મેગનીસીયા કાર્બોનેટીસ.

મેગનીસીયા કાર્બોનેટીસ	૪૦ ગ્રેન.
પલવીસ રીયા	૪૦ „

સીરપી	૪ ડ્રામ
એકવા એનીથી—એડ	૨ આંઉસ મીક્ષ કરી

પેટમાં ચુંક આવતી હોય ઝાડાના બંધ કસથી તે બંધ થશે. ડોઝ ૧ ડ્રામ. (૨) વરસની ઉમરના બચાને.

મીક્ષર પોટાશ બાય કારબોનેટીસ.

લીકર એમોનીયા એસેટેટીસ	૧ આંઉસ
સ્પીરીટ ઈથર નાઈટ્રોસી	૪ ડ્રામ.
વાયનમ એપીકા કયુએનાહ	૪ „
પોટાસ બાય કારબોનેટીસ	૨ „
એકવા કેમફેરા—એડ	૬ આંઉસ મીક્ષ કરી વાઇ

દમન એટલે ત્રીદોશ અથવા મુજારો અથવા વરાદ અને મુઝારો જેને કહે છે તે દરેક ૩ અથવા ૪ કલાકે પાવાથી મટી જાય છે.

ડોસ ૨ ડ્રામ ૨ અથવા ૩ વરસની ઊમરવાલા બચ્ચાને ૩ અથવા ૪ વાર દીવસમાં પાવું.

મીક્ષર પોટાસા કલોરેટીસ.

પોટાસ કલોરેટીસ	૮૦) ગ્રેન
ટીંનચર ફેરીપર કલોરીડી	૧ ડ્રામ
લીકર એમોનીયા એસેટેટીસ	૧૦ „
ગ્લીસેરીન	૧ આંઉસ
એકવા—એડ	૫ „ આંઉસ મીક્ષ કરી

દરેક ૨ અથવા ૩ કલાકે જે બાળકોનું મોઢું અંદરથી આવી સડી જઈ ગંધ મારે છે અને તેથી દાંત ખરી જઈ બહુ દુઃખ પામે છે તેને આ પાવાથી સારૂં થાય છે.

ડોઝ ૨ ડ્રામ ૩ થી કે (૫) વરસની ઉમરનાં બચ્ચાને પાવું.

મીક્ષર પોટાશ યાઈઓડાઇડ કમપાંઉન્ડ.

પોટાસ આઇઓડાઈડ	૩૨ ગ્રેન
સીરપી ફેરીઆઓડાઈડ	૨ ડ્રામ
ડીકોકટી સારસા—એડ	૮ આંઉસ મીક્ષ ક-

રી દીવસમાં ૩ વાર પાવાથી બાળકોના રતવા અને તેથી થંડા ગડગુમડાં સારાં થાય છે.

ડોઝ ૧ ડ્રામ ૧ થી કે (૨) વરસની ઉમરનાને
૨ „ ૪ થી કે (૬) વરસના ઉમરનાને

મીક્ષર કયુનાઇન કમફેરો.

કવીનાઇન સલફસ	૧૨ ગ્રેન
આસીડ હાઇડ્રોકલોરીક ડાલ્યુટ	૨ ડ્રામ
ટીંનચર ફેરીપર કલોરાઇડ	૨ „

ઈનિફ્યુઝન કેલંમબા—એડ ૧૨ આંઉસ મીક્ષ કરી દીવસમાં ૩ અથવા ૪ વાર પીતકમળી ઊપર પાવાથી સારી થાય છે.

ડોઝ ૨ દ્રામ (૨) થી કે ૪ વરસની ઉમરવાલાને.

નંબર ૬ ઠો.

કેટલાંએક માણસો દવા પીવાથી કંટાળે છે અથવા પ્રવાહી દવા પીવાનો કોઈ ભેદ પણ લે છે. તો તેવા માણસોને ગોળી કરી આપવી તો તેને કસી બાબદનો ભેદ નહીં આવે તેમ તેને ગળતાં કંટાલો પણ નહી આપે.

ઘણી ખરી આ નંબરમાં બેરાઓની ટ્રીટમેન્ટ—દવા આપી છે તે વાંચવાથી માલમ પડશે.

પીલ્યુલા આસીડગેલીસી કમપાંઉન્ડ	૨ ગ્રેન
પીલ્યુલા આસીડ ગેલીસી ઓપીઆઈ	૭૨ „

મ્યુસીલેજ અકેશીયા—જોઈએ તેટલો મીક્ષકરી બરાબર ૨૪ ગોલી કરી ૧ ગોળી દરેક ૩–૪ કલાકે ગળવાથી પેટનીચુંક, વાયું, ઝાડો, પેટ ચડે છે. આધાની રૂચી નથી રહેતી, અજીરણતાં રહે છે તે સર્વે સાફ થશે.

પીલ્યુલા અલોઝ કમફેરો.

એલોઝ સોકોટ્રીના	૨૪ ગ્રેન.
મર	૨૪ „
ફેરી સલફસ	૧૨ „
કવીનાઇન સલફસ	૬ „

એક્ષટરેકટ જેનશીએના સમાવેશ થઈ ગોળી બંથાય તેટલું લઈ ૨૪ ગોળી કરી ૧ દરરોજ ૩ વખત ગળાવવી તેથી રૂતું બરાબર આવશે વળીજેને મુલગું આવતું નથી તેને આ ગોળી આપવાથી આવશે.

પીલ્યુલા એલોંઝ કમહાઈડ્રાજીરી.

એક્ષટરેકટ એલોજ સોકોટ્રીના	૨૪ ગ્રેન.
પીલ્યુલા હાઈડ્રાજીરી	૨૪ „
પોડો ફીલીઆઈ રેઝીના	૬ „
ક્વીનાઈન સલફેટીસ	૧૨ „
એક્ષટરેકટ ટેરેક્ષેસી	૨૪ ગ્રેન મીક્ષ કરી

૨૪ ગોળી બનાવવી ૧ દીવસમાં (૨) વાર ગળાવવાથી જે બૈરાંને કમળી અ-થવા સુવા રોધ થઈ પીળી પડી જાય છે તે સારી થઈ જસે.

પીલ્યુલા એલોઝ કમટેરેક્ષેસી.

એક્ષટરેકટ ટેરેક્ષેસી	૭૨ ગ્રેન
એલોઝ સોકોટ્રીના	૨૪ „
કવીનાઇનિ સલફેટીસ	૧૨ „
પલવીસ એપીકાકયુએનાઇ	૧૨ „

એક્ષટ્રકટજેનશીએનાહ—ગોળી બંધાઇ શકાય એટલો લઈ તેની ૨૪ ગોળી કરી ૨ ગોળી દરરોજ રાતરે સુતી વખત પાણી સાથે ગળી જવી આથી જે સુવા રોગ થઇ કમળી થાય છે અને દમ ચઢે છે તે એકદમ નાબુદ થશે. અને ઘણા દીવસનો કફ તથા બરખા સાફ લાવે છે.

પીલ્યુલા એમોનીયાએસી કમપોઝીટા.

એમોનીઆએસી	૩૬ ગ્રેન
એમોનીયા કાર્બોનેટીસ	૩૬ ,,
પલવીસ ઓપીકા કયુએનાહ	૧૨ ,,
મોરફીયા હાઇડરોકલોરેટીસ	૪ ,,

મ્યુસલે જીનસ અકેશીયા ગોળી બાંધી શકાય ત્યાં સુધી લઈ ગોળી ૨૪ બનાવી ૧ ગોળી દીવસમાં (૨) વાર ગળીં જવાથી જુની ખાંસી તથા બ-રખા સાફ થશે.

પીલ્યુલા આરજેનટી નાઈટ્રોસી.

પલવીસ ઓપીઆઇ કમપોઝીટા	૪૮ ગ્રેન.
આરજેંનટી નાઇટ્રાસ	૬ ,,
પલવીસ એપીકાકયુએનાહ	૨૪ ,,
ઓલીઆઈ એનીસી	૬ મીનીયમ મીક્ષ

કરી ૨૪ ગોળી કરી ૧ દરરોજ દરેક (૨) કલાકે ગળાવાથી લોહી, ઝાડો, થતો બંધ થશે.

પીલ્યુલા કેમફોરા કમપોઝીટા.

પલવીસ કેમફોર	૧૨ ગ્રેન
કલીનાઈન સલફેટીસ	૧૨ ,,
એક્ષટ્રેકટ એલોઝ	૧૨ ,,
,, હાયોસીયામી	૨૪ ,, મીક્ષ કરી૨૪

ગોલી કરી ૧ સવારે અને ૧ સાંજરે ગળાવવાથી માથું દુઃખતુ રહી જશે.

પીલ્યુલા કોલોસીનથીડીઝ કમરીહયા.

પીલ્યુલારીહયા કમપોઝીટા	૩૬ ગ્રેન.
,, કોલોસીનથીડીઝ	૩૬ ,,
એક્ષટ્રેકટ હાયોસીયામી	૧૨ ,,
પલવીસ એપીકાકયુએનાહ	૨૪ ,,
પોડો ફીલીઆઇરેઝીની	૬ ,,
ઓલીઆઈ કારયુઆઈ	૬ મીનીયમ મીક્ષ

કરી તેની ૨૪ ગોળી ૧ અથવા ૨ રાતરે સુતી વખત ગળવાથી દરરોજ ઝા-ડાનો થતો બંધકસ સારો થશે. અને ઝાડો સાફ આવશે.

પીલ્યુલા કોનીઆઇ કમર્સોલ્લા.

પીલ્યુલા કોનીઆઇકમપોઝીટા	૪૮ ગ્રેન

„ સીલ્લા કમપોઝીટ ૪૮ „
એક્ષટ્રેક્ટ હાયોસીયામી ૧૨ „
એમોનીઆઈ કારબોનેટીસ ૩૪ „ મીક્ષ કરી તેની ૨૪ ગોલી કરી દીવસમાં ૩ વાર ૧ ગોળી ગળાવવી આથી સુકી ખાંસી અને દમથી થતી આંચકી સારી થાય છે.

પીલ્યુલા કુપરી સલફેટીસ કમએપીકાકયુએનાહ.

કુપરી સલફેટીસ. ૬ ગ્રેન.
એક્ષટરેક્ટ ન્યુંસીસ વોમીકા ૪ „
„ ઓપીઆઈ ૬ „
પલવીસ એપીકાકયુએનાહ ૨૪ „
એક્ષટરેક્ટ જેનશીએનાહ ગોળી બનાવી શકે તેટલું લઈ મીક્ષ કરી ૨૪ ગોળી કરવી ૧ દરરોજ સવારે તથા સાંજે ૨ ગળવાથી ઘણાં દહાડાનો મરડો, જુનો, હશે તે મટી જશે.

પીલ્યુલા ડીઝીટેલીસ કમબેલેડોના.

પલવીસ ડીઝીટેલીસ ૫ ગ્રેન.
એક્ષટરેક્ટ બેલોડોના ૧ „
ફેરી રેડેક્ટી ૪૦ „
એક્ષટરેક્ટ જેનશીએનાહ ગોળી બંધાય ત્યાં સુધી લેવું તેની ૨૦ ગોળી કરવી અને ૧ દરરોજ સવારે તથા સાંજે ગળવાથી હાર્ટનું ચાલવું બરાબર કરે છે અને પ્રાણસુળ મટી જાયા છે.

પીલ્યુલા ડીઝીટેલીસ કમફેરો.

પલવીસ ડીઝીટેલસ ૧૨ ગ્રેન.
ફેરીસલફ્સ ૬ „
પલવીસ કેપસીસી ૧૨ „
પીલ્યુલા એલોઝ એટમર ૭૨ „ મીક્ષ કરી ૨૪ ગોળી કરવી. ૧ દીવસમાં ૨ વખત સાંજે અને સવારે ગળવાથી હાર્ટ–જીવનુ ખોળી ચુંકે જયાં જીવ રહે છે તેની કમજોરી સારી થઈ તેને સારી રીતે ચલાવવું મદદ કરે છે. અને ઝાડો સાફ લાવે છે.

પીલ્યુંલા ફેરીકમ કવીનાઈન.

ફેરી સલફ્સ ૨૪ ગ્રેન
કવીનાઈનિ સલફસ ૨૪ „
પલવીસ કેલંબા ૨૪ „
એક્ષટરેક્ટ જેનશીએના ગોલી બંધાય તેટલુ મીક્ષ કરી ૨૪ ગોળી કરી દીવસમાં ૩ અથવા ૪ વાર ગળાવાથી પીત કમળી સાફ થાય છે.

પીલ્યુલા હાયડરા જીરીકમ એનટીમોનીએલ.

એક્ષટરેટ કોલોસીન ડીસ કમપાઉન્ડ ૭૨ ગ્રેન.

હાઈડરાજીરી સબક્લોરીડી	૧૨ ,,
એનટીમોનીઆઈ ટારટેરેટી	૨ ,,
ઓલીઆઈ કારયુ	૮ ડરાપ મીક્ષ ક

રી ૨૪ ગોળી બનાવી દરરોજ રાતરે સુતી વખત ૨ ગોળી ગળાવવાથી કમળા થી થએલી હાંપ શારી થાય છે.

પીલ્યુંલા હાઇડરા જીરીકમ ડીઝીટેલીસ.

પીલ્યુલા હાઇડરાજીરી	૪૯ ગ્રેન.
પલવીસ સીલ્લા	૨૪ ,,
,, ડીઝીટેલીસ	૬ ,, મીક્ષ કરી ૪

ગોળી બનાવી દરેક સવારે ૧ અને સાંજે ૧ જલંદર—કઠોદર અને પગે હાથે સોજા હશે તે સરવે સારા થશે.

પીલ્યુલા હાઈડારજીરી કમ એપીકાકયુએનહા,

પીલ્યુંલા હાયડરાજીરી	૨૪ ગ્રેન.
પલવીસ એપીકાકયુએનહા	૪૮ ,,
ઓપીઆઈ	૬ ,, મીક્ષ કરી ૨૪

ગોથી કરી દરેક ૩ અથવા ૪ કલાકે ગળવાથી મરડો, મટી જઈ ઝાડો રહે પછી તેને મીક્ષર એલાકમ પોઝીટાં આપવું લધી સાપ સારૂ થઇ જશે.

પીલ્યુલા સીલ્લાકમપોઝીટા કમમોરફીયા.

પીલ્યુલા સીલ્લા કમપોઝીટા	૭૨ ગ્રેન.
પલવીસ એપીકાકયુએનાહ	૧૨ ,,
મોરફીયા હાઇડરા ક્લોરોટીસ	૩ ,
કેમફોરા	૬ ,, મીક્ષ કરી

૨૪ ગોળી કરી દરેક ૩ અથવા ૪ કલાકે આપવાથી ખાંસી તથા ઘણા દીવસનો કફ સારો થાય છે.

પીલ્યુલા ફ્રોસફોરીકમપોઝીટા.

પીલ્યુલા ફ્રોસફરીક	૩૬ ગ્રેન.
ફેરી રીડેકટી	૪૮ ,,
કવીનાઇન સલફ્સ	૧૨ ,,
એક્ષટરેકટ ન્યુસીસવોમીકા	૮ ,,

,, જેનશીએના મીક્ષ કરી ગોળી બંધાય ત્યાં સુધી નાખવો ૨૪ ગોળી કરી ૧ સવારે અને એક સાંજે દરેક ખાધા પછી ગળાવવામાં શરીરની કમજોરી સારી થાય છે.

આ નંબર ૭ માં જે પડીકીઓ બતાવેલી છે તે દરેક પાણી સાથે પીવી પણ પાણી વગર પીવી નહી. કારણ દાંતમાં ભરવાનાથી બીજી વખત પીતાં કંટાલો આવે માટેતેમ કરવું નહી.

પલ્વીસ—પડીકીઓ. પાવડરં—ભુકો અથવા પડીકીઓ-

પલ્વીસ આલ્યુમીનીસ કમપોઝીટા.

આલ્યુ મીનીસ	૪ ડ્રામ
પલવીસ કાયનો કમપોઝીટા	૨ ,,
,, એપીકાકયુઆનાહ	૨૪ ,, મીક્ષ કરી ૨૪ પા

ઉડર કરવા દરેક ૧ દીવસમાં ૩ અથવા ૪ વાર પાવાથી ઝાડો અને મરડો બંધ થાય છે.

પલ્વીસ બીસમથીકમ આસીડી ટેનીસી.

બીસમથી સબ નાઇટરેટીસ	૨ ડ્રામ
આસીડી ટેનીસી	૪૮ ગ્રેન.
પલવીસ એપીકાકયુંએનહા કમપોઝીટા	૨ ડ્રામ મીક્ષ કરી ૨૪

પાઉડર કરવાં ૧ દરેક પાઉડર ૩ વખત ૪—૩ કલાકે પાવો ઝાંડો મરડો નાબુદ થશે.

પલવીસ બીસમથી કમકેપસીસી.

બીસમથી સબનાઇટરેટીસ	૧ ડ્રામ
સોડા બાય કારબોનેટીસ	૧ ,,
પલવીસ કેપ સીસી	૨૪ ગ્રેન
,, રીયા	૨૪ ,, મીક્ષ કરી તેના

૨૪ પડીકી કરી દરેક ૧ સવારે અને સાંજે પાવાથી અજીરણના મટી જશે.

પલવીસ કેટેચ્યુ કમપ્લમબી.

પલવીસ કેટેચ્યુ	૨ ડ્રામ.
પ્લમબી એસેટેટીસ	૨૪ ગ્રેન
પલવીસ ઓપીઆઈ કમપાઉન્ડ	૨૪ ,, મીક્ષ કરી ૨૪ પા

ઉડર કરી દરેક દીવસમાં ૩ અથવા ૪ કલાકે પાવાથી ઘણા દીવસનો ઝાડો, તથા મરડો બંધ થશે.

પલવીસ કયુબેબા કમપોઝીટા.

પલવીસ કયુબેબા	૪ ડ્રામ.
આલ્યુ મીનીસ	૨ ,,
પોટાસ નાઇટરેટીસ	૨૪ ગ્રેન

મીક્ષ કરી ૧૨ પાઉડર કરી દરેક દીવસમાં ૩ અથવા ૪ કલાકે દૂધ સાથે પાવાથી પરમો, તથા ધાત જતી બંધ થશે.

પલવીસ એપીકા કયુએનાહ કમબીસમથી.

પલવીસ એપીકા કયુએનાહ કમપોઝીટા	૨ ડ્રામ.
,, કેટા એરોમેટીક	૪ ,,
સોડા બાય કારબોનેટીસ	૭૨ ગ્રેન
બીસમથી સબનાઇટરેટીસ	૭૨ ,, મીક્ષ કરી

૨૪ પાઉડર કરવા દરેક ૩ અથવા ૪ વખત પાવાથી વાયુથી વધેલું પેટ તથા ઝીણી ચુંક મટી સારી થાય છે.

પલવીસ જેલેપ કમરીયા.

પલવીસ જેલેપ કમપાંઉન્ડ	૨½	દ્રામ
,, રીયા	૧/૨	,,
કવીનાઈન સલફસ	૧૫	ગ્રેન
ફેરી ,,	૧૫	,,
પલવીસ કેલેબાં	૧/૨ દ્રામ	મીક્ષ કરી

૩૦ પાઉડર કરવાં ૧ અથવા ૨ ૩ અથવા ૪ વખત દીવસમાં પાણી સાથે ફાક વાથી મોટી બરોલ થએલી મટી જશે.

પલવીસ રીહ્યા કમપાંઉન્ડ

પલવીસ રીયા	૨ દ્રામ
સોડા બાય કારબોનેટીસ	૨ ,,
પલવીસ કેલંબા	૧ ,,
પલવીસ જીનજીબેરીઝ	૪૮ ,,

ઓલીયમ મેનથા પીપરીટા ૬ ટીપાં મીક્ષ કરી તેના પાઉડર કરી ૩ રેક દીવસમાં ૪ વખત પાવાથી પેટની અજીરણતાં, વાયું, અને ચુક મટી જાય છે.

પલવીસ સેનટોનાઈન કમપોઝીટા.

સેનટોનાઈન	૧૦૦ ગ્રેન
સોડ. બાય કારબોનેટીસ	૨૦૦ ,,
સેકેરી	૨૦૦ ,, મીક્ષ કરી તેને ૨૦

ગ્રેન સુધી આપવાથી પેટમાંના કરમીય, બહાર પડે છે.

આ નંબરમાં જે પડીકા બતાવ્યાં છે તે પડીકા જયાં સુધી બચ્ચું દુધ પીતુ હોય ત્યાં સુધી તેને તેની માંના દુધમાં ગોળીને પાવાં તે વધારે સારૂ છે. માટે આ ઠેકાણે છાતીના દુઃધ શીવાય બીજુ દુઃધ પણ ઠીક છે માટે કોરા પાવાં કરતા દુધમા વધારે ઉપયોગ કરવો.

નંબર ૮.

આ નંબરમાં ઘણું કરી છોકરાઓની ટ્રીટમેન્ટ આપી છે.

પલવીસ હાઈડ્રરજીરી કમકરેટા.

હાઈડ્રાર જીરીમકરેટા	૪ ગ્રેન
પલવીસ રીહયા	૧૨ ,,
સેકેરી	૧૮ ,, મીક્ષ કરી તેનો

ડોઝ ૩ થી ૬ ગ્રેન દીવસમાં ૩ અથવા ૪ વખત પાવો ૧ થી ૨ વરસની ઉમર ના બચાંને તેથી તેનો ઝાડો સાફ લાવી તાવ જશે,

પલવીસ રીહયા કમ સોડા.

પલવીસ રીહયા	૧૫૦ ગ્રેન.
સોડા બાય કારબોનેટીસ	૧૦૦ ,,
પલવીસ જીનજીબેરીસ	૫૦ ,,

સેકરી ૨૫૦ ,, મીક્ષ કરી ૬ થી
૧૦ ગ્રેન દીવસમા ૩ વખત ૫કાવવો. ૧ થી કે ૨ વરસના ઉમરના બચ્ચાને પાવુ તેથી તેને ઉલટી, તથા શરીરનો ઝીણો તાવ જશે.

પલવીસ સેંનટોનાઈન કમ હાયડ્રારજીરી.

સેંનટો નાઇન	૪૦ ગ્રેન	
હાઈડ્રરજીરી સબકલોરાઈડ	૨૦ ,,	
સેકરી	૧૦૦ ,,	મીક્ષ કરી ૪ ગ્રેન

દીવસમાં ૨ વાર પેટના કરમ ઉપર ખવરાવી.

પલવીસ સોડાકમ એપીકાકયુએનાહ.

સોડા ઓવ કારઓનેટીસ	૨૫૦ ગ્રેન	
હાઈડ્રરજીરી કમક્રેટા	૧૦૦ ,,	
પલવીસ એપીકાકયુએનાહ	૫૦ ,,	મીક્ષ કરી

૪ ગ્રેન દીવસમાં ૩—૪ વાર ઝાડો અને મરડા ઉપર પાવું.

પલવીસ કયુનાઈન કમયેપીકા કયુંએનાહ.

ક્યુનાઈન સલફેટીસ	૧૦ ગ્રેન	
પલવીસ એપીકાકયુએનાહ	૧૦ ,,	
સેકરીયા	૬૦ ,,	મીક્ષ કરી ૪ ગ્રેન

દીવસમાં ૩-૪ વખત તાવ અને ખાસી ઉપર આપવામાં આવે છે.

પલવીસ કયુનાઈન કમપોટાસા કલોરેટીસ.

ક્વીનાઈન સલફસ	૧૦ ગ્રેન	
પોટાસ કલોરેટીસ	૨૦ ,,	
સેકરી	૭૦ ..	મીક્ષ કરી ૫ ગ્રેન.

દીવસમાં ૩—૪ વાર પાવાથી મોં આવેલું મટી જશે.

નંબર—૯ મો આ નંબરમાં કેટલીક દવાઓનો દરદ ઉપર શેક કરવાથી દરદને શાંન્ત કરે છે તો તેવી દવાઓનો શેક કરવાની જરૂર જણાય તો એ નંબરમાં બતાવ્યા પ્રમાણે વરતવું જેમકે

ફોમેનટેશન-શેક-એલેડોનાનો શેક.

એક્ષટરેકટ એલેડોના	૨ દ્રામ
એકવા પુક્ષએતરીસ	૨૦—૩૦ આંઉસ પાણી મીક્ષ

કરી આંખના સોજા ઉપર શેક કરવાથી સોજો નાબુદ થશે.

કેપસુલા પેપેરીઝ	૨ થી ૪ આંઉસ.
એકવા	૧૫ થી ૨૦ આંઉસ મીક્ષ

કરી આંખના ગુમડા અને તેની ઉપરના તથા અંદરના ચાઠા તથા આંખના સોજાને ઘણીજ સારી રીતે લાગુ પડે છે

નંબર ૧૦ પેઇન્ન-ખડ કરવો-જશથી લગાડવું કેટલીક દવાઓનો લેપ કરવો પડે છે અને લેપ તેના ઉપર કરવાથી તે સારૂં થાય છે. જેવી રીતે

ખડ કરે છે તેમ તે લેપ કરવો. તેમાં હાથ નહીં ઘાલતાં કોઈપણ રીતે દરદી ભાગ ઉપર લગાડવી જેમકે રૂ લઈ તે ભાગ ઉપર દવામાં બોળી લગાડવી-

પીગમેન્ટ બેલેડોના.

એક્ષટ્રેકટ બેલોડોના ૪ દ્રામ.

ગ્લીસેરીન—થોડુ મીક્ષ કરી લગાડી જોવું કે બરાબર તે શરીર ઉપર ચોંટે છે જો ચોંટે તો ગ્લસેરીન વધારે નાખવો નહીં. તે બરાબર મીક્ષ કરી ચસકાં આવતાં હોય તે ભાગ ઉપર લગાડવાથી બંધ થાય છે.

પીગમેન્ટ બાલસેમી પેરૂવીએની.

બાલસમ પેરૂવીએની ૧ દ્રામ.

ગ્લીસેરીન ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી ઉપર પ્રમાણે લગાડવાથી હોઠનો સોજો, તથા ઘાદનો સોજો તથા પાકું થાય છે તેથી સોજો વધે છે તે સરવે સાફ મટી જશે

પીગમેન્ટ—ફેરી.

લીકર ફૈરી પરકલોરીડી ૧ દ્રામ

ગ્લસેરીન ૪ ,, મીક્ષ કરી બહાર ની બાજુ લગાડવું સોજા ઉપર લગાડવાથી સાફ સારો થાય છે.

નંબર ૧૧ મો. કેટલીક જાતના મલમ તથા પટીઓ બનાવવાની તથા જખમ ઉપર લગાડવાની જરૂર છે તે આ નંબરમાં બતાવેલ છે તે પ્રમાણે વરતવું.

બેલેડોના કનપાઉન્ડનું મલમ.

કલોરો ફારમી ૧ દ્રામ.

પોટાસ આઈઓડી ૧ ,,

લીનીમેન્ટમ બેલેડોના ૨ ,,

સાદુ—સીમપલ મલમ ૭ ,, મીક્ષ કરી સંધીવા ઉપર લગાડવાથી સારૂ થાય છે.

સીમપલ મલમ.

મીઠું તેલ, મીણ અથવા ચરબી.

બીસમથીનું મલમ.

બીસમથી સબનાઈટ્રીટીસ ૧ દ્રામ.

સાદું-સીંપલ મલમ ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી જે જખમ ઉપર સોજો હશે તેના ઉપર દરરોજ સવારે અને સાંજરે લગાડવાથી નાબુદ થશે.

કેટેચ્યુનુ મલમ.

પલવીસ કેટેચુ ૧ દ્રામ

આસીડી કારબોલીક ૨૦ મીનીયમ

સાદુ—સીમપલ મલમ ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી સડતાં જખમને લગાડવાથી સારૂ થાય છે.

પલમબી કમપોઝીટાનું મલમ.

પલમબી એસેટેટીસ	૪ ગ્રેન.
કમફોરા	૧૦ ,,
એલા કમપાઉનડનુ મલમ	૧ આંઉસ મીક્ષ કરી

કરસ ઉપર લગાડવાથી નાબુદથાય છે.

સલફર કમપાઉનડનું મલમ.

આબોડ કારબોલીસી	૨૦ મીનીયમ
કેમફોરા	૧ ડ્રામ
સલફરીક સબલીમેટમ	૨ ,,
સીમપલ-સાદુ મલમ	૧ આંઉસ મીક્ષ

કરી ખુજલી તથા ખસ ઉપર લગાડવાથી સારૂં થાય છે.

ઝીનસી કમપાઉનડનુ મલમ.

ઝીનસી ઓક્ષીડી	૨૦ ગ્રેન.
હાઈડ્રાર્જીરી નાઈટ્રેટીસનું મલમ	૧ ૨ ડ્રામ
કારબોલીક આસીડ	૧૫ મીનીયમ
સીમપલ મલમ	૧ આંઉસ મીક્ષ કરી

દરાજ ઉપર લગાડવાથી સાફ થાય છે.

નંબર ૧૨ કેટલીક દવા મોમા લગાડવાથી તે થુંક, તથા રાળ ના લીધે મોમા લાગી શકતી નથી તેવી દવાના કોગળાં કરાવવાથી તે દવાઓ ના જખમોમાં રહી તે દરદોને સાફ કરે છે જેમ કે

કારબોલીક આસીડ કોગળાં કરવાની દવા—કારબોલીક આસીડ જમી ગયો હોય તો ઉનો કરવાથી ઓગલે છે.

આસીડ કારબોલીક	૨ ડ્રામ મીનીયમ મેઝરથી
એસીડી એસેટેટીસ	૨ ,,
મેલીસ	૧ આંઉસ
ટીનચર મર	૧ ,,
એકવા	૧૦ આંઉસ મીક્ષ કરીને તે

ના કોગળાં કરવાં. દીવસમાં ૭—૮ વખત તેથી જબરૂં મોં આવ્યું હશે તે નાબુદ થશે.

આસીડ ગ્યાલીકના કોગળાં કરવાની દવા.

આસીડ ગ્યાલીક	૪૦ ગ્રેન.
લીકર સોડા કલોરેટા	૨ ડ્રામ
એકવા	૮ આંઉસ મીક્ષ કરીને કો

ગળાં કરવાંથી મોંમાંની ચાંદી, તથા છાલાં સાફ થશે.

આસીડ હાઈડ્રો કલોરીસીના કોગળાં કરવાની દવા.

આસીડ હાઇડ્રો કલોરી સીડાલ્યુટ	૨ ડ્રામ

ઇનફ્યુઝન રોઝા ૧૬ આંઉસ મીક્ષ કરી કોગળાં કરવાથી ગળાની ચાંદી એકે જે અંદરથી છોલાયલું હોય છે તે સાફ થશે.

આસીડ ટેનીસીના કોગળાં કરવાની દવા.

આસીડ ટેનીસી ૪૦ ગ્રેન.
મેલીસ ૪ ડ્રામ
સ્પીરીટ રેકટીફાઈડ ૧ ,,
પાણી ૧૦ આંઉસ મીક્ષ કરી કોગળાં કરવાથી મોં આવી પોચું રૂ જેવું થયું હશે તે અને તેમાંથી લોહી નીકળતું સાફ થશે.

આલમ ફટકડીના કોગલાં કરવાની દવા.

આલ્યુમીનીસ ૧ ડ્રામ
ડીકોકશન સીનકોના ૧૦ આંઉસ મીક્ષ કરી કોગળાં કરવાથી મોં આવેલું તથા ગલું સુજેલું વગેરે સાફ થશે.

આલમ અને મરના કોગળાં કરવાની દવા.

આલમ—ફટકડી—મર—માયા—માયફલ.

આલ્યુમીનીસ ૧ ડ્રામ
ટીનચર મર ૪ ,,
ડીકોકટી કવેરસી ૧૨ આંઉસ મીક્ષ કરીને કોગળાં કરવાથી અવાળું, તેનાં ચાંદાં, અને જડબાની ચાંદી સાફ થાય છે.

ડીકોકશન કેવરસી

ઓકની છાલ ૧½ આંઉસ.
ડીસ્ટીલ વાટર ૧ પાંઈનટ ૧૦ મીનીટ સુધી વાંસણમાં ઢાંકણાં સાથે ઉકાળવું પછી ગાળી લઇ ઉપયોગ કરવો.

બોરાસીસનાં કોગળાં કરવાની દવા.

બોરાક્ષી—ટંકણખાર.

બોરાક્ષી ૧ ડ્રામ.
મેલીસ ૪ ,,
પાણી ૪ આંઉસ મીક્ષ કરી કોગળાં કરવાથી ચુલીયું મો અને ચાંદા મટે છે.

પોટાસ નાઈટ્રસના કોગળાં કરવાની દવા.

પોટાસ નાઈટ્રાસ—કલમી સોરો.

પોટાસ નાઈટ્રેસ ૨ ડ્રામ
મેલીસ ૪ ,,
પાણી ૮ આંઉસ મીક્ષ કરી કોગળાં કરવાથી ગલું સુજેલું સાફ થાયછે.

પોટાસ આઈઓડાઇડના કોગળાં કરવાની દવા,

પોટાસ આઈઓડાઈન ૧૨ ગ્રેન
આઈઓડી ૧ ,,
પાણી ૧૦ આંઉસ મીક્ષ કરી પારો ખાધાથી મોં આવેલું તે આ દવાના કોગળાં કરવાથી સાફ થાયછે.

આઈઓડાઇડના કોગળાં કરવાની દવા.

ટીનચર આઈઓડી ૨ દ્રામ.

પાણી ૧૦ આંઊસ મીક્ષ ક-
રી ગરમીનાં દરદથી મોં ફુટી ગએલું એટલે ચાંદા પડેલાં તે આ મીક્ષરના કો-
ગળા કરવાથી સારૂં થાય છે.

સોડા કલોરેઇટના કોગલાં કરવાની દવા

લીકર સોડા કલોરેઇટ ૬ દ્રામ

પાણી ૩૦ આંઉસ મીક્ષ કરી
ને કોગળાં કરવાથી પારો ખાધાથી મોં આવેલું હશે તે તથા તેમાંથી જતું પી
પ અટકાવી સારૂં કરે છે,

પોટાસ કલોરેઈટના કોગળાં કરવાની દવા

પોટાસ કલોરેટીસ ૧ દ્રામ

મેલીસ ૨ „

પાણી ૨૦ આંઉસ મીક્ષર કરી
પારાથી મો આવી છાલા પડેલાં, અને મશરોના દરદથી મોં આવેલું હશે
અને ચાંદી પડેલી હશે તે સારૂ થાય છે.

નંબર ૧૩ મો.

આંખની દવા કે જેનાં આંખમાં ટીપાં પાડવાની જરૂરજ
છે તેને અંગ્રેજીમાં લોશન કહે છે તે કેવી રીતે કરવું તે આ ઠાંણે બતાવેલ છે.

એસીડી ટેનીસી ૧૦—૨૦ ગ્રેન

ગ્લીસેરીન ૧ દ્રામ.

એકવા ડીસ્ટીલેટા ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી
ને તેના ટીપાં આંખમાં પાડવા અથવા રૂના પેલ પલાળી આંખ ઉપર મુકવાથી
આંખે સુજેલી તથા દુખતી સારી થઈ જશે.

આરગેનટી નાઇટરાસના ટીપાં પાડવાની દવા.

આરગેનટી નાઈટરાટીસના ૧૦ થી ૨૦ ગ્રેન

એકવા ડીસ્ટીલેટા ૧ આંઉસ પણ નબલુ લો-
શન ૧ ગ્રેન.નનું આંખમાં નાખવું–ટીપાં પાડવા અને ૨૦ ગ્રેન.નું છે તે આં-
ખ ઉપર એટલે પોપચાંપર બ્રશ તરીકે લગાડવી તથા ટીપાં પાડ-
વાથી તરતની અને ઘણાં કાળથી આંખો દુખતી હશે તે સારી થઈ
જશે એટલુંજ નહી પણ અંદર જે ખીલો પડી ગયા હશે અને ગરમી એટ-
લે ૧ જાતના પરમાના ચેપી રોગથી દુખતી હશે તે પણ સારી થઈ જશે.

એટરોપીયા લોશન.

એટરોપીયા લોશન ૧·૨ થી ૨ ગ્રેન.

એકવાડી સ્ટીલેટા ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી
લોશન કરવું તે પરમાંના ચેપથી આંખમાં છાલા પડે છે અને આંખ ઉપર
છારી આવે છે તે આ લોશનના ટીપાં પાડવાંથી નાબુદ થાયછે.

બેલેડોના લોશન.

એક્ષટરેકટ બેલોડોના ૨૦ ગ્રેન.

ગ્લીસેરીન ૨૦ „

એકવા ડી સ્ટીલેટા ૧ આંઉસ ગરમીના

જોરથી આંખો આવીકી કીમાં ફુલ પડે છે તે મટી જઈ સાફ થશે.

કુપરી સલપેટીસ—મોરથુતુ—તેનું લોશન.

કુપરી સલફશ	૧—૩ ગ્રેન
એકવા ડી સ્ટીલેટા	૧ આંઉસ મીક્ષ કરી

આંખમાં ખીલ જમી ગયા હશે તે આ લોશન નાખવાથી સારા થશે.

એસેરીન સલફ્સ લોશન.

એસેરીન સલફ્સ લોશન	૧—૩ ગ્રેન.
એકવા ડી સ્ટીલેટા	૧ આંઉસ મીક્ષ કરી

ટીપાં પાડવાથી આંખમાં ચાઠાં પડેલા સારા થશે.

ઝીનસી સલફેઈટ લોશન.

ઝીનસી સલફેટીસ	૧૪ ગ્રેન
એકવા ડી સ્ટીલેટા	૧ આંઉસ મીક્ષ કરી

ટીપાં પાડવાથી તરતની તથા ઘણા દીવસની આંખો દુખતી મટશે.

ઓપીઆઈ લોશન અફીણ.

વાઈની ઓપીઆઈ	૧ ડ્રામ
ઝીનસી સલફસ	૨ ગ્રેન
એકવા ડી સ્ટીલેટાં	૧૦ ડ્રામ લોશન કરી

આંખમાં ફાંપા જેવા વેર પડી ચાદા પડયા હશે તે પર લગાડવું અને ટીપાં પાડવાથી સારૂ થશે.

ઝીનસી કલોરાઈડ લોશન.

ઝીનસી કલોરાઇડ	૧૨ ગ્રેન.
એકવા ડી સ્ટીલેટા	૧ આંઉસ મીક્ષ કરી ત

રતની તથા ઘણા દહાડાની આંખો દુખતી સારી થાય છે.

નંબર ૧૪ મો.

કેટલીક દવા કાનમાં દરદ થવાથી તેની અંદર દવા કોરી જઇ શકતી નથી તેથી તેના નાના ટીપા પાડવા.

ઓપીઆઇ લોશન.

ટીનચર ઓપીઆઈ	૨ ડ્રામ.
ગ્લીસેરીન	૪ ,, આ મીક્ષ કરી કા

નમાં ટીપાં પાડવાથી એરાશ, ઉઘડે છે તથા સણકાં આવતાં બંધ થાય છે.

ઓલીયમ ટરપેનટાઇન લોશન.

ઓલીયમ ટરપેન ટાઈન	૮૦ મીનીયમ
ઓલીવ ઓઈલ	૧ આંઉસ મીક્ષ કરી

ટીપાં પાડવા. આથી ધાક તથા મેલ સાફ થાય છે.

આસીડ ટામીક ઓઇલ.

આસીડ ટેનીસી	૧ ડ્રામ.
ગ્લીસેરીન	૪ ,,
ટીનચર ઓપીઆઈ	૧/૨ ,,
સ્પીટ ઓઇલ	૧ આંઉસ આસીડ ટેનીક

ને ગ્લીસેરીન સાથે ઓગલાવી બાકીની ચીજો પછી નાખી મીક્ષ કરી આથી ટીપા પાડવાથી પાકેલો કાન બંધ થાય છે.

લીકર એમોનીયા ફોરચર.

લીકર એમોનીયા ફોરચર ૬ મીનીમ
ટીનચર ઓપીઆઇ ૧૦ „
ઓઈલ એમીગડાલા ૧ આંઉસ મીક્ષ કરી ૧/૮ મો ભાગ લઇ કાનમાં પીચકારી મારવી અને ત્યારબાદ સાબુના પાણીથી ધોઇ નાખવુ. તેની કાનની નાલા સારી થઈ મટી જશે.

નંબર ૧૫ મો.

કેટલીક દવા શરીરના અંદરની બાજુ દરદ હોવાથી તેની ઉપર લગાડવાની જરૂર હોવાથી તે દવાની અંદર પાણી મેળવી પીચકારી મારવાથી તેના ઉપર લાગુ પડે છે જેમકે

આરગેનટીનાઇટ્રસની પીચકારી.

આરજેનટી નાપઈટરાસ ૧ ડ્રામ.—પીચકારી—ઇનજેકશન—સીરજ
એકવા ડી સ્ટીલેટા ૨૪ આંઉસ મીક્ષ કરી, ધાત, પરમો અને બઇરીને ધોળા સ્ત્રાવ જાય છે ત્યારે આ દવાની મીક્ષર કરી પીચકારી મારવાથી નાબુદ થાય છે.

કુપર સલ્ફની પીચકારી

કુધરી સલફસ ૨૦ ગ્રેન
એકવા ૨૦ આઉસ મીક્ષ કરી નાકમાંથી લોહી, અને બઇરીને ધોલી ધાત, તે ઉપર મારવાથી સારૂ થાય છે.

ફેરીસલફસની પીચકારી.

ફેરીસલ ફસ ૩૦ ગ્રેન
એકવા ૨૦ આંઉસ દીવસમાં ૧ વખત જ્યાઆંમલ નીકલે છે તથા હરસ હોય છે તેને આનાથી ધોવું તો તે સારૂ થઈ જશે.

હાયડરાજીરી પરકલોરાઈડની પીચકારી.

હાઇડરાજીરી પરકલોરાઈડ ૫ ગ્રેન.
એકવા ૨૦ આંઉસ મીક્ષ કરી ધાત, પરમો અને બઇરાંની સફેદ ધાત જાય છે તેને પીચકારી મારવાથી સારૂ થાય છે.

આઇડો હાઈનની પીચકારી.

ટીનચર આઇઓડાઇડી ૧ ડ્રામ
એકવા $1\frac{1}{2}$ „ મીક્ષ કરી આંતરગળમાં જે પાણી ભરાયછે તે કાઢી આ પીચકારી મારવાથી નાબુદ થાયછે.

ઇનજેકશન પોટાશ આઆડાઇની પીચકારી.

પોટાસા આઈઓડાઇડ ૧૦ ગરેન.
એકવા ૨૦ આંઉસ મીક્ષ કરી નાકમાંથી પીપ વગેરે જાય તેના અદર વાપરવાથી સારૂ થશે.

ઝીનસી સલફેટની પીચકારી.

ઝીનસી સલફેઇટ ૧૨ ગરેન
એકવા ૬ આંઊસ મીક્ષ કરી ને પાતળી ધોળી, તથા જાડી ધાત તથા પરમોએ ઓરતોના દરદોને પીચકારી ઉપલી દવાની મારવાથી નાબુદ થશે.

ઝીંનસી સલફેટીસની પીચકારી.

આસીડ બોરાસી ૧૨ ગરેન

ઝીનસી સલફેટીસ ૧૨ „

એકવા ૬ „ મીક્ષ કરી આંખ ની અંદર જે ખરાબ અસર થાય છે તે સારી થઈ જશે.

લીકર સોડા કલોરેટની પીચકારી.

લીકર સોડા કલોરેટા ૨ ડ્રામ

એકવા ૧૨ આંઉસ મીક્ષ કરી કાનની નાળ દુખતી હશે તથા નાકમાંથી પરૂ વગેરે જતું હશે તે ઉપર આ ની પીચકારી મારવાથી સાફ થાય છે અને તે બીજી રીતે.

લીકર સોડા કલોરેટા ૧ આંઉસ

એકવા ૨૦ આંઉસ મીક્ષ કરી જે બઈરાંને જાડી ધાત, વગેરે જખમ, યોનીમાં હશે તે પણ સારો થશે, એટ લુજ નહી પણ ઝાંડાને રસ્તે પણ તેવા દરદપર વપરાય છે.

પ્લમબી એસેટેટીસની પીચકારી.

પ્લમબી એસેટેટીસ ૧૨ ગ્રેન

પાણી ૧૨ આંઉસ મીક્ષ કરી બઈ રાંને પાતળી તથા જાડી, ધાત, તથા સણકા મારતો પરમો તે સરવે આની પી કારીથી સાફ થશે.

નંબર ૧૬ મો.

આ નંબરમાં દવાનું પાણી કરી તેનું લુગડું, પળાળી રાખવાની જ રૂર છે. તેને આ ઠેકાણે લોશન કહે છે.

લોશન આસીડ બોરાસી.

બોરાસીક આસીડ ૧ ડ્રામ

એકવા ૬ આંઉસ મીક્ષ ક રી લુગડાંથી આંખ વારંમવાર ધોવાથી અગર પલાળી રાખવાથી આંખો દુખ થી સારી થાય છે.

આસીડ કારબોલીક લોશન

આસીડ કારબોલીક ૧ આંઉસ

એકવા ૨૦—૮૦ આંઉસ જે મોટું જ ખમ થઈને દહાડે દહાડે વધારે સડતું જાય છે તેવા જખમો ઉપર પલાળી રા ખવાથી સાફ થાય છે.

આસીડ નાઈટરો હાઈડ્રો કલોરીસનું લોશન.

આસીડ નાઈટરો હાઈડ્રો કલોરીસી ડીલ્યુટી }
એકવા } દરેક ૨ આંઉસ વા- દળીનો કડકો તેમાં પલાળી નીચોવી, તેને પેટની જમણી બાજુ કાળજા ઉપર બાંધી રાખવાથી જે કમળી થઈ તેનાથી હાફ થાય છે તે સરવે મટી જશે એટલે કાળજાનો સોજો ઓછો થઈ તેનાથી બીજું થતું દરદ ઓછું થશે.

આલમનું લોશન.

આલ્યુમેન ૩૦ ગ્રેન.

એકવા ૬ આંઉસ મીક્ષ કરી ચેપી આંખ્યો ઉપર પળાળી રાખ્યાથી મટી જશે.

લોશન આરનીકા.

ટીનચર આરનીકા		૨ ડ્રામ
"	ઓપીઆઇ	૧ ,,
એકવા		૪ આંઉસ મીક્ષ કરી

કંઇ વાગવાથી ઉઝેડાયલું-છોલાયલું હોય અથવા ચસકાયલું હશે તેના ઉપર ૫ લાળી રાખવાથી સાફ થશે.

લોશન કુપરી સલફેટીસ મોરથુથુ.

કુપરી સલફસ	૨૦—૧૦૦ ગ્રેન.
એકવા	૨૦ આંઉસ મીક્ષ કરી જખ

મ થઈ સોજો ચઢતો હશે તે ઉતરી જશે.

લોશન ફેરી સલફસ.

ફેરી સલફસ	૧ ડ્રામ
એકવા	૨૦ આંઉસ મીક્ષ કરી ઘણા

દીવસની દુઃખતી આંખ્યો, સોજો, અને કોઇ જખમમાંથી લોહી જતું અટકાવેછે.

લોશન હાઇડરોજીરીપર કલોરાઈડ.

હાયડરોજીરીપર કલોરાઇડ	૧૦—૨૦ ગ્રેન
એકવા	૬૦ આંઉસ મીક્ષ કરી

આથી પલાળી રાખવાથી, ખસ, ખરજ, દાદર, હાથ પગનું ફાટવું, મોના ખીલ તે સરવેને મટાડનારૂ લોશન ઉતમ છે.

લોશન મર.

ટીનચર મર	૨ ડ્રામ
આલ્યુમીનીસ	૪૦ ગ્રેન.
એકવા	૧૦ આંઉસ મીક્ષ કરી

જે જખમમાંથી અતીશે લોહી જતું હશે તેના ઉપર આ લોશન મેલવાથી જતુ લોહી બંધ થશે.

લોશન પ્લમબી એસેટેટીસ.

પલમબી એસેટેટીસ	૪૦ ગ્રેન
વાયનમ ઓપીઓઇ	૧ ડ્રામ.
એકવા	૨૦ આંઉસ મીક્ષ કરી તર

તની તથા વધારે દહાડાની દુખતી આંખ્યો બંધ થશે.

લોશન સ્પીરીટ ઈથર નાઇટરોસી.

સ્પીરીટ ઈથર નાઇટરોસી	૨ ડ્રામ
આસીડ એસેટીક	૫ ,,
એમોનીયા કલોરીડી	૧૦૦ ગરેન.
ટીનચર ઓપીઅઇ	૧ ડ્રામ,
એકવા કેમફોરા	૨૦ આંઉસ મીક્ષ કરી સો

જા ઉપર મુકવાથી નાબુદ થાય છે.

લોશન ઝીનસી સલફેટીસ

ઝીનસી સલફેટીસ	૧૦—૨૦ ગરેન
એકવા	૧૦ આંઉસ મીક્ષ કરી આં

ખના દરદ, ચાંમડીના દરદ એ ઉપર ઘણુંજ ઉત્યમ રીતે લાગુ પડે છે.

સમાપ્ત સમાપ્ત.

અનુક્રમણીકા.

વિષે.	પુષ્ટ નંબર.
જનમ ઇંદ્રીઓ	૧
બચ્ચુ શી રીતે કયાંથી અને કેવી રીતે બહાર આવે છે અને સ્ત્રીના ઓધાતના દીવસ કેવી રીતે ગણવા	૨
સ્ત્રીની યોનીના બહારની અને અંદરની ઇંદ્રીઓમાં શો ફેરફાર છે તે	૫
બાળક પેટમાં પોતાનું પોશણ શી રીતે કરે છે	૭
સ્ત્રી ગર્ભિણી શા ઉપરથી સમજવું	૮
ગર્ભ ખરો ખોટો શોધી કાઢવો	૧૦
જ્યાં બચ્ચું પેટમાં રહે છે ત્યાં કેવી કેવી જાતના દરદો થાય છે અને તેવે ઠેકાણે શો ઇલાજ કરવો...	૧૨
પ્રસુતી વખતે સાધારણ ક્રીયા	૧૪
પેટમાં ૧ અથવા ૨–૩ ગર્ભ	૧૬
બાળક ઉભુ, આડુ, સહેલથી કે કસ્ટીથી અવતરે	૧૮
જયારે સ્ત્રીના બાળકનો જન્મ થવાને વખતે તેની અંદર તપાસ કરવી	૨૦
પ્રસવ વખતે બાળકને હસ્ત ક્રીયા કરી સીધા માર્ગ ઉપર લાવવું	૨૧
સ્ત્રી ગર્ભિણી હોય છે અને લોહીવા થાય છે ત્યારે કેવા ઇલાજ લેવા	૨૪
ઈશ્વરી નીયમ પ્રમાણે પ્રસુતી	૨૮
બાળક જનમ્યા બાદ માની તથા બાળકની શી રીતે તજવીજ રાખવી	૩૧

ભાગ ૨ જો.

આંચકી એટલે વેણ ઇલાજ	૬૫
લોહીવા	૬૯
પ્રસવ વખતે કયાં કયા હથીઆરો જોઇએ અને તેના કેવી રીતે ઉપયોગ કરવા	૭૧
સ્ત્રી રોગ	૭૨
યોની મુખ આગલ કેવા દરદો થાય છે અને શા ઇલાજ લેવા ...	૭૪
રૂતુ વખતસર નહી આવવાથી આગળ પાછલ આવે તેના ઇલાજ	૮૩
જયારે રૂતુ સ્ત્રાવ પીડાથી આવે છે ત્યારે શું કરવું	૮૫
જયારે અતીશે આવે છે ત્યારે સું કરવું	૮૭
ગર્ભાશયપર થતા સજો	૮૯
,, થતી ગાંઠ...	૯૨
,, ખશી જતું	૯૩
,, મોટુ થઇ નીચે ઉતરવું	૯૪
,, ,, ,, વાકું વળવા વીશે	૯૪

ભાગ ૩ જો.

અઉશધો તથા તેના માપ	૯૬
કોઠાને લાગુ થનાર દવાઅને શી રીતે બનાવવી	૯૭
આંચકી, દમથી આંકડી આવતી, ઝીણી ચુંક ખાટા હોટકાર ઉંઘ ન આવવી, પ્રસ્તવ જલદી થતી નથી, ઉલટીનો જુલાબ ઝાડાનો જુલાબ, દીલનું બળવું, કમળો, માથાનું દુઃખવું, તથા લોહીની ઉલટી તે સરવે સારા થવાનો ઇલાજ વગેરે...	૧૦૦

પુરૂશોના ઇલાજ.

કાળજી સાથે

વાંચો અને યાદ રાખો.

તો આ પુસ્તક બહુજ ઉપયોગી થઇ પડશે.

વળી કેટલીક દેશી તથા અંગરેજી રૂઢી જે પ્રસવ વખતે અત્યંત અગત્યની છે તે તથા તેની સાથે શરીરની તંનદુરસ્તી જાળવવાને શા ઈલાજ લેવાં તેપણ આમાં દર્શાવેલ છે. વળી નેટીવ વૈદ્ય તથા સુઈયણો પોતાના કામમાં શી ગફલતો કરેછે તેમને આ પુસ્તક વાંચવાથી માલમ પડશે. આ પુસ્તક મુંબઈ, સુરત, ભરૂચ, અમદાવાદ, વડોદરા વગેરે બુકસેલરો પાસેથી અને લીમડીમાં બુક રચનાર ધણી પાસેથી મળશે.

સુડાસમા કેશરસીંગ ભગવાનસીંગ